

MC
110.513

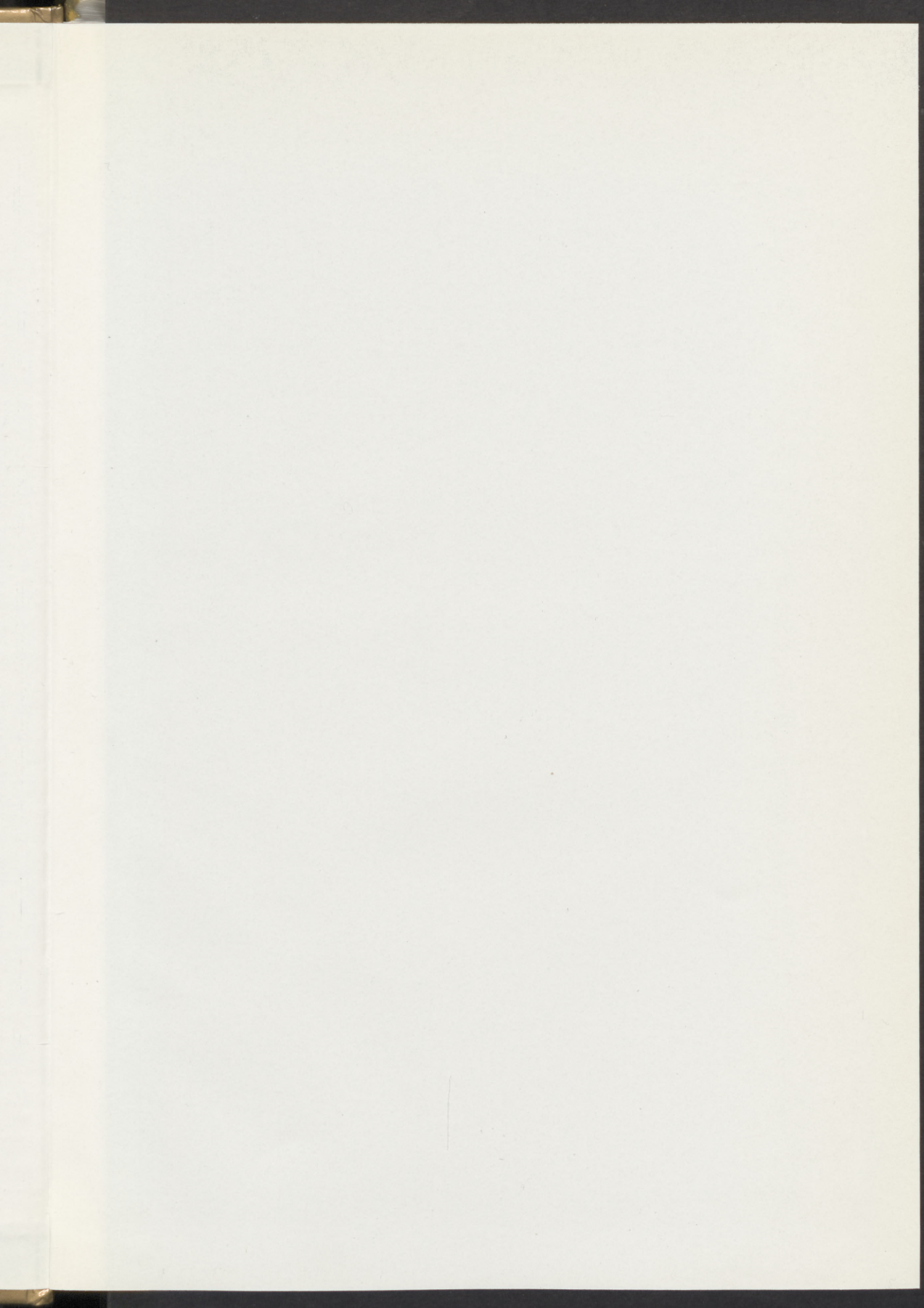
A NEM PORLADÓ KEZŰ KIRÁLY

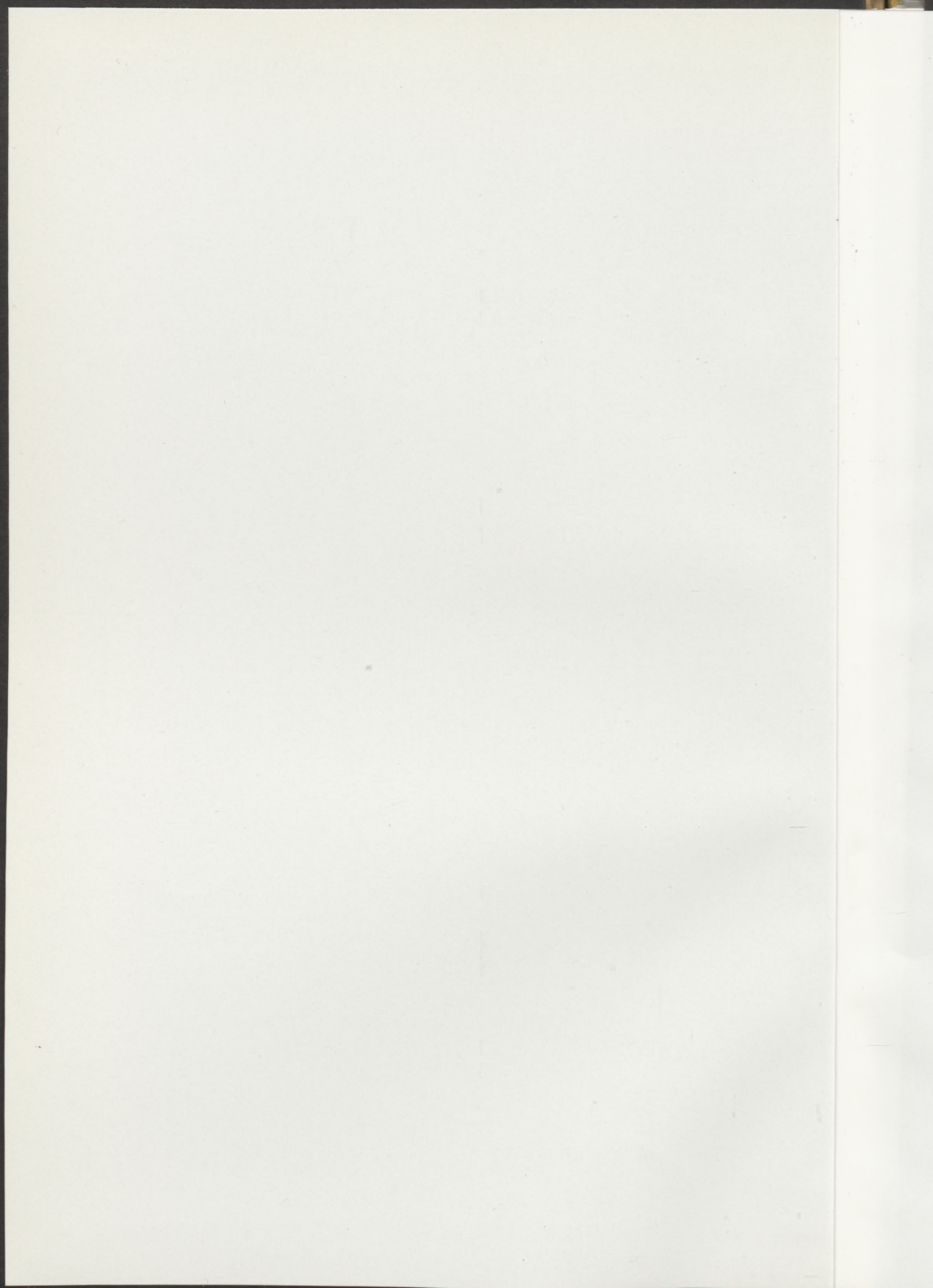

ÍRTA

HARSÁNYI LAJOS

SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÉLETTREGÉNYE

A
NEM PORLADÓ KEZŰ
KIRÁLY

SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÉLETREGÉNYE

ÍRTA:
HARSÁNYI LAJOS

AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST 1990

JASCHIK ÁLMOS RAJZAIVAL

MC110.513

1990

© A GYŐRI PÜSPÖKSÉG

ISBN 963 360 525 3

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT BUDAPEST, 1053 KOSSUTH LAJOS U. 1

FELELŐS KIADÓ: DR. ÁKOS GÉZA IGAZGATÓ

MŰSZAKI VEZETŐ: NÉVERY TIBOR

SZERKESZTŐ: SZVOBODA D. GABRIELLA

KÉSZÜLT 244 OLDAL TERJEDELEMBEN

I.

HAMUKÉK felhőkből eső szitált. A sötétzöld tölgyekről nagyot koppant egy-egy esőcsepp a bokrok leveleire. A Duna fölött párák szálltak. Keleten ködökben állt az esztergomi hegy és rajta Gyécse nagyúr kövére.

A Duna partján, a liget szélén, nyitott sír állt. A sír mellett lombágyon halott vitéz feküdt a fűben. A fűből magas, sárgavirágú ökörfarkkórók emelkedtek ki. Úgy álltak a halott körül, mint sárga gyertyák a ravatalnál.

A fűben Uza fia feküdt.

Fakókék köntösben, kenderszínű hajjal szláv szolgák álltak a halott körül. Türelmesen várakoztak. Savószemű öreg szláv imádságot mormogott. Föl-fölnézett a felhős égre és halkán sóhajtozott:

— Add neki milosztodat, pan Jezus! Ne taszítsd pakalra!

Többen csendesítették az öreget:

— Hallgass, bátyó! Meg találja hallani Uza úr táltosa! Mindnyájunkat megvesszőztet!

De az öreg csak sóhajtozott:

— Ne taszítsd pakalra! Ne taszítsd pakalra!

A liget felől tülökszó harsant. A szlávok megijedtek és sorakozni kezdtek.

— Jönnek! — mondta egy fiatal szláv magyarul.

A liget mögül nagy csapat kanyarodott elő. Két vitéz fehér lovat vezetett. A ló fején, nyakán és hátán

zöld lombfűzér. Mögötte földig érő vászonköntösben, hatalmas üstökkel táltos lépdelt, gyalog. Kezében kard. Mögötte lovas vitézek. Középen őszhajú hatalmas aggastyán, az öreg Uza, Gyécse nagyúr kedves embere, az esztergomkörnyéki fejedelmi földművesek, szántók, halászok és pásztorok ispánja. Az öreg Uzát rokonok és nemesurak vették körül, akik komor szótlanúsággal kísérték fia temetésére a sebforradásos öreg vitézt. A rokonok közt volt Keve vitéz két fiával. Csepel vitéz, akinek a balkarja hiányzott. Topcsa vitéz, akinek homlokán írtózatot kardvágás sötétedett.

A menet a sírhoz ért. A vitézek leszálltak lovaikról. A szláv szolgák elvezették a lovakat és a liget fáihoz kötötték. Uza halott fia fejéhez állt és lehorgasztotta a fejét.

A rokonok is körülállták a halottat.

— Minden itt van? — kérdezte a táltos a szolgáltól.

— Itt! — mondta a fiatal szláv.

Ismét tülök harsant.

A Duna partján lovas vitéz vágatott néhány kísérről. Szár úr volt, Gyécse nagyúr bátyja, aki szintén a végtisztességre jött. Magával hozta tízéves fiát, a feketehajú kis Kopányt is. Szár úr rövid, nyírott szakállá már szürkült és jobb lábára erősen biccentett. Ez a veleszületett sántasága is egyik oka volt, hogy nem ő lett a nagyúr, hanem az öccse, Gyécse.

— Elkéstem? — kérdezte az öreg Uzától, mikor mindkét karját feléje nyujtotta.

— Nem! — szolt Uza. — Még úgyse kezdetjük az áldozatot. A nagyurat várjuk.

— Úgy? — szolt Szár elkedvetlenedve és magasra vágta szürke fejét, melyen meglibbent a sárga kucsmatoll.

— Igérte ! — szólt Uza halkán és tisztelettel megemelte medvebőrsüvegét.

Kínos csend lett. Az eső szitált. A fákhöz kötött lovak lába dobogott a fűben.

— Jön ! — kiáltott hirtelen az öreg szláv. Az áldozati lovat tartó vitézek szájukhoz kapták tülküket és hosszan belefujtak. A tülkök búgtak és pár pillanat alatt előrobogott Gyécse nagyúr és kísérete.

Nagy volt az álmélkodás. A fiatal nagyúr nem egyedül jött, hanem élete párjával, Gyila vezér leányával, a világszép Sarolttal. Erre senki sem számított. Mindenki úgy tudta, hogy a fiatal nagyasszony hamarosan kisgyermeket vár és ilyen állapotban nem szabad lóra ülnie. De a gyöngypártás, aranyos palástos, barnapirosarcú ifjú nagyasszony könnyedén ugrott le szürke ménjéről, melynek piros bőrszerszámja tele volt aggatva apró ezüstcsengőkkel. A csengők vidáman csilingeltek. Gyécse hatalmas termetét sárga zeke borította, vállán cifra tigrisbőr. Süvegjén fehér kócsagtoll. Fekete szakálla közt megvillant egészséges, gyönyörű fogsora, mikor feleségével együtt a sírhoz jött. Legelőször Uzát szólította meg. A hangja érce lágysággal lett.

— Jószívvvel vigasztallak, öreg vitézem !

Sarolt a halott fejéhez lépett és mielőtt bárkihez is szólt volna, kis ezüstedényt vett elő köntöse alul. Az edényben szenteltvíz volt és azt hirtelen a halottra loccsantotta.

— Jézus mosson tisztára ! — szólt hangosan.

Szár úr meghökkenve lépett melléje.

— Mit csinálsz? — nyúlt az ezüstedény után.

Gyécse nagyúr most vette észre a bátyját.

— Te is itt vagy, bátya?

A két testvér szeme összevillant.

— Mit csinál Sarolt? — kérdezte Szár megbotránkozva.

Gyécse elhárító mozdulatot tett.

— Hagyd őt! Hiszen keresztény, tudod!

— A rabszolgák hitén van! — méltatlankodott Szár.

A táltos halaványan lépett elő. Ajka vonaglott az indulattól:

— Keresztény temetés lesz itt? — kérdezte fojtott dühvel.

— Dehogy! — mondta a nagyúr. — Csak kezd a dolgot!

A táltos elővezettette a fehér lovat. Hatalmas kardját jól irányzott szúrással markolatig dőfte a ló szűgyébe. A ló viharosat horkant és felágaskodott. Szűgyéből barnapiros vér bugyborékkolt elő. A két vitéz alig tudta megfékezni a megvadult mént, amely fájdalmas nyihogás, hatalmas felszökés után zuhanva vágódott a földre.

A táltos a ló fejéhez állt és mindkét karját az ég felé tárta.

— Vágtasson rajtad Uza fia a másvilágon! — szólt ünnepélyesen.

A szolgák levágták a ló fejét és a sír széléhez tették, hulláját pedig a sír mögé vonszolták és a készen álló máglyára emelték. A vitézek gyengéden felemelték a fűből a halottat és hanyattfektették a sírba, arccal napkelet felé. Lábához a ló fejét tették a sírba, melléje a ló szerszámját.

A táltos imát mormogott.

— Ivóedényét! — szólt a szolgákhoz.

Egyik szolga a sírba tette az ónkupát, a halott feje mellé.

— Fegyvereit!

Előadták kardját, buzogányát, ijját és hét pirosvégű nyilat. Ezeket is a sírba tették, a halott jobbkéze mellé.

— Kincseit !

Kicsiny vasládában ezüstitlancok, rézgyűrűk, néhány drágakő és gyöngyszem csillogott halaványan. A vasláda is a sírba került.

— Nyugodjék földanya ölen ! — mondta a táltos és intett, hogy a szolgák megkezdhetik az elföldelést. Maga pedig a máglyához ment és a farakást meggyújtotta. A fa nedves volt a szitáló eső miatt és sűrű füst gomolygott a sír felé, amely mellett némán és komoran állt a nagyúr és a gyászolók.

Mikor a sírdomb elkészült, egyik vitéz fölébe szúrta a halott kopóját.

— Harcoljon vele győzedelmesen ! — mondta a táltos.

— Pihenjen Ábrahám kebelén ! — szólt halkán Sarolt és aranyszélű kendőcskével törölgette könnyes szemét.

Hátul az öreg szláv halkán motyogta :

— Ne taszítsd pakalra ! Pan Jezus !

A temetés véget ért. A nagyúr megmozdult és az öreg Uzára nézett.

— A tor?

— Megüljük, nagyúr ! — szólt Uza.

— Akkor menjünk ! — mondta Gyécse és intett a lovakért. A csapat lóra ült és a fejedelem Sarolt nagyasszonnyal és az egész kísérettel elnyargalt a liget irányában, az öreg Uza tanyája felé.

Az eső makacsul szitált.

Mikor megérkeztek Uza ékes sátorházába, a nagyúr és Sarolt gyönyörű medvebőrökre ültek, melljük Szár úr a kis Kopánnyal. A többi vitéz is kényelmes kerevetre dőlt. A sátor mennyezetéről hatalmas bölényfej csüngött alá. A falak vértékkel, buzogányokkal, kopjakkal, kardokkal, puzdrákkal voltak teletüzdelve. A kis Kopány kíváncsian nézegette őket.

— Megnőtt a fiad! — mondta Sarolt Szár úrnak.

— Nagyobb is lesz még! — válaszolt Szár.

A szolgálak alacsony zsámolyokat raktak a vendégek elé és ételeket hoztak be. Szarvashúst áfonyával és savanyú lével. Aztán ürühúst árpakásával. Majd rostos sült halakat. Összefont, pirosra sült búzakaralácsot. Hatalmas kerek birkasajtokat. Végül kicsiny gyékénykosarakban hamvaskék erdei epret. Őt szolgál pedig nagy börtömlőkből állandóan töltögette a bort hatalmas ivótülkökbe.

— Áldom a fiadat! — emelte magasra Gyécse az ivótülköt és a földre loccsantotta. A szolgálak nyomában újra töltötték.

— Derék vitézem volt! — folytatta a nagyúr. — Harcban szerezte szörnyű sebét, mely a sírba vitte. Szolgálják megölt ellenségei a másvilágon!

Mindenki magasra emelte ivótülkét, majd egyetlen hajtással kiitták a bort. A fejedelemasszony is fenéig ürítette a tülköt.

Csönd lett. Makacs némaságban ültek sokáig.

Végre megszólalt Szár:

— Nagy némaság van mostanában idehaza.

Gyécse a bátyjára nézett.

— Aztán baj az, bátya?

Szár, mintha nem is a nagyúrnak szólna, folytatta:

— Olyan csöndesség van itthon évek óta, mintha nem is lennének fiatal vitézek. Akik vannak, itthon ülnek és a fejüket lógatják!

— Hát mit csináljanak? — kérdezte Csepel vitéz.

— Mit? — szólt Szár gúnyosan. — Talán a szláv rabszolgákat hallgassák, akik titokban az új istenről mesélnek!

— De harapós vagy ma, bátya! — szólt a nagyúr kedvetlenül.

— Annál szelídebb vagy te! — mondta Szár indulatosan.

— De hát mit akarsz? — kérdezte a nagyúr és sötét szeme haragosan villámlott.

— Azt akarom, hogy a magyar harcoljon és vitézkedjék, mint Árpád és Taksony atyánk idején!

— Úgy? — szólt Gyécse gúnyosan.

— Úgy!

— Nincs még elég halottunk?

Halotti csend lett. A fejedelemasszony mélyet sóhajtott.

— Szegény ifjú Uza!

Az öreg Uza magába roskadva ült. Senki sem mert ránézni.

— Nem volt elég a harc? — kérdezte Gyécse. — Nincs még elég béna, csonka vitéz az országban? Csepel vitéz nem félkarú? Topcsa homlokán nem elég mély a seb?

Csepel és Topcsa megdermedve ültek.

— Nincs elég betört fejű ember az országban? Nyisd ki a szemed, vitéz Szár és lásd meg, mennyi sebforradás sötétedik a magyar homlokokon!

Szár megrántotta a vállát.

— Egy-két balsiker miatt nem kell meglapulni!

— Balsiker miatt? Neked balsiker, hogy Merseburg mellett az egész magyar sereg elpusztult és hét vitézünk jött vissza iszonyúan elcsúfítva, levágott orral és füllel?

— A gyászmagyarok!

— Nem gyászmagyarok! Vészmadarak. Szörnyű hírnökei a közelgő viharnak, mely pusztulással fenyegeti a híres magyart.

— Pusztulással? — szólt Szár gúnyosan.

A nagyúr intett a szolgálknak, hogy töltsenek bort. Kis ideig némán nézett maga elé, aztán lassan

kiitta a túlköt. Majd fölíváta hatalmas fekete fejét és oldalt fordult, Szár felé.

— Te! — mondta fojtott indulattal. — Mit gondolsz te tulajdonképpen? Azt gondolod, hogy én, Árpád dédunokája, Taksony úratyánk fia, nem vagyok olyan bátor, olyan elszánt és olyan magyar, mint te?

— Nem mondtam!

— Vezérlő vitézeink akaratából én lettem az ország nagyura. Az én szememnek kell nyitva lennie, mint bérc tetején figyelő sasénak; nekem kell vigyáznom, hogy vesztébe ne rohanjon a meggondolatlan, szilaj magyar.

Szár Csepel vitéz felé fordult és gúnyosan mondta.

— Hallod? Hallod, úgy-e? A magyar szilaj és meggondolatlan. Árpád nagyösünk meggondolatlan volt, mikor vitézeivel leereszkedett a hegyekről és megszerezte nekünk a világ legszebb tájait. A téres rónát. A füves síkságot. Az ezüsthalktól hemzsegő Balatont! Meggondolatlan volt, mikor alázatos rab-szolgáivá és ingyen dolgozóivá tette a Tisza síkján lakozó bolgárok és a hatalmas Duna partjain lézengő sápadtképvű szlávokat! Rosszul tette, hogy beleült vitézeivel a frank urak itt maradt kőváraiba és fejedelmi székhely lehetett az esztergomi kővárból, ahol most a megfontolt Gyécse nagyúr uralkodik!

— Szár! — csattant fel Sarolt.

A nagyúr intett.

— Hagyd, Sarolt! Hadd beszélje ki magát! Majd aztán én beszélek!

És Szár folytatta:

— Hírünk bejárta az egész világot és a szűkölő, nyavalyás nyugati népek ijedt litániákban jajveszéltek: a magyarok nyilaitól, ments meg, uram, minket! És ahelyett, hogy mi Árpád nagyösünk méltó unokái maradnánk és halhatatlan Attila pél-

dájára sarkunk alá hajtanánk a földkerekséget, itthon ülünk tétlenül. A vizek mellett gubbasztunk. Lógó varkoccsal és lógó orral a szláv rabszolgát hallgatjuk, aki valami megnyúzott, sápadtképű istent imád és éjtszaka nem a csillagos ég alatt hál, hanem kunyhóba, földbe bújik, mint a vakond!

Az öreg Uza bólintott.

— Úgy van!

— A szláv egyre hangosabban mer karatynolni és a magyar lassan közönbös lesz a Nap, a Hold és a Csillagok iránt, miket őseink után tisztelünk. Nem fél sors-istentől és fásultan, egykedvűen nézi a táltost, mikor a fehér ló áldozati füstje magasan száll az ég felé!

— Igaz! — mormolta az öreg Uza.

— Élet ez? — kiáltotta Szár megvetően és úgy nézett a nagyúrra, mint aki a bűnöst számadásra vonja.

Gyécse a bölényfejre meredt, mely a mennyezetről csüngött alá. Nyakán kidagadtak a piros erek.

— Élet ez? — ordított Szár és hangjától rengett a sátorpalota.

A nagyúr felugrott. Felkapta a teli túlköt. Sötét szeme végigvillant a sátoron.

— Árpád nagyösünk szellemének! — kiáltotta szilajan és a földre loccsantotta a bort. A vitézek felugrottak.

— Árpád szellemének! — zendültek fel harsányan. Harci kiáltást hallattak. Újjongva vették körül a nagyurat, aki feltornyosodva emelkedett ki közülük és fenéig ürítették az öblös túlköket.

— Öcsém, boldog vagyok! — szólt Szár megelégedetten.

— Én nem! — válaszolt Gyécse és hirtelen elborult. Fejét lehajtotta és halaványan dőlt vissza a medvebőrre.

— Te nem? — lepődött meg Szár.

— Én nem! — szólt Gyécse újra és halkan mondta: — A sors-isten alighanem ellenségünké lett.

— Ellenségünké? — ütközött meg Szár.

Gyécse a karjára könyökölt és hosszan nézett maga elé. A szemét néha lehúnyta. Sötét szemöldökét összehúzta.

A vitézek ámulva nézték.

— Szár! — mondta aztán a bátyjának. — Ide hallgass! Jó hogy említetted a világhíres Attilát. Agyamat kínzó féreg marja, hogy a magyar is Attila sorsára jut itt a Duna-Tisza mellett. Elpusztul.

— Elpusztul?

— El! Szilaj farkas nem élhet sokáig szelíd báránnyok közt. Vagy a farkasnak kell felfalnia a báránnyokat, vagy a farkast űzik el a báránnyok pásztorai.

— Felfaljuk őket! — kiáltott Szár.

— Fel? Száz éve lesz lassan, hogy be-betörtünk közéjük. Eleinte rémülten látták száguldó csapatainkat és bemenekültek előlük a kőházaikba, tornyos váraikba és vastagfalú kolostoraikba. A magyar nyíl jégesőként kopogott a háztetőkön és jaj volt annak, akit eltalált. De a világ nagyot fordult. Az ellenség felocsudott rémületéből. Harci titkainkat elleste. Összefogott egész Nyugat és felkészülve vár bennünket. Nem is vár hiába. Panaszkodol, hogy miért ülünk itthon tétlenül? Miért nem megyünk ki újra vitézi kalandozásra és miért nem hajtjuk Attilaként sarkunk alá a világot? Hát nem tudod, miért nem megyünk? Nem tudod, hogy utolsó támadásaink már mind vérbe fultak? Nem tudod, mi történt két legnagyobb vezérünkkel, Bulcsúval és Lehellel, akiket a német király felakasztatott? Nem tudod, hogy szép vitézeink gyönyörű seregét nekiszorították a folyónak és fiaink a Lech-mezőn egy szálíg elvesztek?

Mindenki lehorgasztotta a fejét.

— A harcoknak véget kell vetni, mert a nyugati királyok felkészülve várnak. Sőt maholnap ide jönnek a helyünkbe!

— Ide? — lepődött meg Szár.

— Ide! S mint veszett farkast kiszorítanak innen!

— Hová? — szaladt ki önkéntelenül Szár ajkán.

— Vagy Lebediába, a fekete bessenyők közé, akik miatt nem volt maradásunk. Vagy szétszórnak, mint Attila népét.

— Az lehetetlen! — mondta Szár.

— Így lesz! — válaszolt Gyécse sötéten.

A vitézek némán ültek és bólogattak.

A fejedelemasszony az urára nézett és halkán megszólalt:

— Jézus úr megment bennünket!

— Kicsoda? — horkant fel Szár.

— Jézus úr! — mondta Sarolt szelíden és Gyécse nézett, aki ismét a bölényfejen tűnődött.

— Nem tudom! — mondta a nagyúr elmélázva és fekete szakállát simogatta. — Meglehet!

— Biztosan megment! — erősítette Sarolt.

— A sápadtképű szlávjaival? — gúnyolódott Szár.

— Nem a szlávjaival. Az újhítú magyarjaival!

— Olyanok nincsenek!

— De vannak!

— Mind hitvány, aki az ősi hitet elhagyja!

— Szár! — dörrent fel Gyécse. — Megválogasd szavaidat! Ha százszor a bátyám vagy is, beléd fojtom a szót, ha Saroltot bántod!

— Saroltot?

— Őt. Tudod, hogy keresztény!

— Elég baj!

— Nem baj!

Aztán elgondolkozva hozzátette:

— Meglehet, hogy nemsokára én is az leszek!

Szár felugrott, mint a tigris.

— Micsoda? Te keresztény leszel?

A két testvér farkasszemet nézett egymással.

— Látom, — mondta a nagyúr metszőn, — nemcsak a lábam jobb a tiednél, hanem a szemem is!

— A szemed?

— Az! Ha neked is jó szemed volna, ha számító, okos ész szorult volna beléd, be kellene látnod, hogy a magyar egyedül azzal háríthatja el feje fölül a veszedelmet, ha békét köt a Nyugattal és maga is a keresztény hitre tér.

— Soha! — kiáltott Szár elfulva.

— Pedig így lesz! — mondta Gyécse határozottan. — Így kell lennie!

— Sarolt beszélte tele a fejedet.

— Az asszonynak is van esze! Néha több, mint a férfinak!

— Engem ugyan nem kormányoz!

— Akkor magadra maradsz. Mert tudd meg, eltökélt szándékom, hogy fajomat megmentem. Ez kötelességem. Ezért vagyok a magyarok nagyura.

— És hogyan gondolod azt, bölcs öcsém?

— Úgy, hogy követséget küldök Ottó német királyhoz. Barátságot kötök vele. Megkérem, küldjön keresztény papokat az országba, akik a magyart az új hitre térítik.

— Szerencsétlen! — kiáltott Szár megsemmisülten.

— És te leszel a követség feje! — mondta hirtelen Gyécse és szemével majdnem keresztülfúrta a bátyját.

— Én? — ordított fel Szár sebzett orozslánként és fejébe csapta tollas kucsmáját. — Hol a fiam?

Kopány! Kopány! Gyere! Azonnal megyünk! Itt hagyjuk ezt a szörnyű tanyát, ahol megszületett ez a rettenetes gondolat! Körülhordom a véres kardot az országban. Fellármázom a vizek mellett tanyázó népet. Elmondom a Bakony rengetegeinek. Belesüvitem az Alföld álmodó pusztaságába, mire akarja kényszeríteni fajtáját Magyarország nagyura!

A kis Kopány belépett a terembe. Ijedten nézte dühösen hadonászó apját, aki haragosan rántotta őt magához.

— Hol csavarogsz? Futunk innen! A halál lakik itt!

— Az élet kezdődik itt! — mondta Gyécse ünnepeélyesen és higgadt hangon mondta a bátyjának:

— Elmehetsz. Majd lesz más, aki a követséget vezeti!

— Szeretném látni, ki lesz az! — szólt Szár fenyegetően.

— No, hamar megláthatod! Itt van Uza vitéz! Majd ő vezeti!

— Én, nagyúr? — hördült meg Uza.

— Te! Talán nem akarod?

Uza megrázta hatalmas ősz fejét.

— Nem!

Gyécse meghökkenett.

— Akkor te! — mutatott Csepelre.

— Nem!

— Keve!

— Nem!

— Topcsa!

— Nem!

Szár diadalmasan felnevetett.

— Nos, nagyúr!

Gyécse megrendülten állt a terem közepén. Sarolt aggódva lépett melléje.

— Menjünk haza! — szólt reszketve.

— Jól van! — mondta Gyécse rekedten. — Hát nem mentek el. Nem baj! Majd elmegy más. Akad még magyar vitéz, aki megérti a népe sorsáért aggódó fejedelmet. Nektek a pusztá kell. A sátor. A tanya. Kínáltam nektek a frank urak itt maradt kővárait, a burgokat és palaciumokat. Szép lakóhelyek. Azt mondják, a frankok rajnamenti kővárai se sokkal különbek. Ékes termek vannak bennük. Díszes famennyezetek. A farészek között képpel festett kőfalak, vastag oszlopok, sőt aranyozott faajtók. Nálatok a sátor bőrfüggönyét lebegteti a hideg őszi szél. A sátormennyezetről bivalyfej csüng, amelyet legyek lepnek el. Veszprém, Aquincum, Sabaria kővárai nem kellett nektek. Az itt maradt frank és szláv vitézek javát kellett a várakba beültetnem és a vidék gondozását rájuk bíznom. Azok már megtanulták nyelvünket. Jó magyarok lettek. Majd elküldöm azokat Ottó királyhoz.

— Az idegen urakat! — szólt Szár gúnyosan.

— Aki e földön él és magyarrá lett, nem idegen többé!

— Nem igazi magyar az egy se!

— Majd elválik, ki az igazi magyar. Aki önmagát szereti-e, vagy a fajtaját!

— Ott leszünk! — mondta Szár megvetően és magához vonta a kis Kopányt.

Gyécse parancsot adott, hogy a lovak és a kíséret álljon elő. Aztán kezével búcsút intett és Sarolttal együtt kilépett a sátorból. Az utána igyekvő vitézeknek kurtán mondta:

— Maradjatok csak bent Szár bátyámmal!

A nagyúr és kísérete elnyargalt Esztergom kővára felé. Fönt, a várudvarban Deodatus, a sanseverinói gróf várta a fejedelmi párt. A göndörhajú fiatal

olasz nemes volt Gyécse fejedelem palotaispánja. A palota hatalmas kőkapujánál is olasz őrség állt. Fejükön taréjos ezüstsisak. Vállukon rövid piros köpeny. A köpeny szélein, a comb körül zöld és sárga bőrdíszek csüngtek. Lábszáruk meztelen. Lábukon rövidszárú sárga csizma. Hasonlítottak a pogány római katonákra.

— Nagyúr! — hajolt meg mélyen Deodatus Gyécse előtt és megfogta a nagyúr lovának kantárját. A kőkapun Sarolt néhány udvari asszonya siegett elő.

— A nagyasszonyt segítsd! — szólt Gyécse Deodatushoz és maga könnyedén toppant a földre.

Deodatus lesegítette Saroltot lováról. Az ifjú nagyasszony sápadt volt. Mikor a földet érte lába, megtántorodott.

— Jaj! — szólt halkán és a szívéhez kapott. Gyécse átfogta a derekát.

— Mi baj? — kérdezte aggódva.

— Menjünk be! — szólt fáradtan és a nagyúrra támaszkodva bementek a várba. Deodataus és az asszonyok aggódva mentek utánuk.

— Bánom, hogy elmentem! — szólt Sarolt útközben.

— Beteg vagy? — kérdezte Gyécse.

— Az oldalamban erős nyillalás áll. Nem tudom, nem az időm közeleg-e?

— Ó! — szólt a nagyúr gyengéden és visszafordult a palotaispánhoz.

— Ma senki ne háborgasson! A várban mindenek csendben legyenek! Az őrség helyén álljon! A vár alatt a majorosok parancsot kapjanak, hogy tülök, duda ne zavarja a csendet! Mindenre vigyázz, Deodatus! Rád van bízva a vár!

A palotaispán meghajolt.

— Parancsod szerint lesz, nagyúr!

A fejedelmi pár a vár csarnokából keskeny tornácon át a toronyszobába ment, amelyből keskeny ablakok nyíltak a Dunára és a távoli síkságra. Ez volt a vár legékesebb terme, Sarolt fejedelemasszony asszonyszobája a vár kiszögellő sziklapárkányán.

A nagyasszony fáradtan dőlt párnákkal és bársonyokkal zsúfolt hatalmas nyoszolyájára. A nagyúr melléje ült.

— Hívassam asszonyaidat?

— Ne!

— Csak baj ne legyen!

— Nem lesz baj. Erős vagyok, tudod!

— Erős asszony vagy! Magyar asszony!

— A te asszonyod!

— A nagyúr asszonya, aki gyermeket ad neki.

— Isten adja!

— A te Istened?

— Az én Istenem a te Istened is, Gyécse!

— Az! Az lesz! Megígérem neked!

— Imádkozzunk hozzá!

— Nem! Még nem! Imádkozzál hozzá csak magad! Én az enyémhez imádkozom most még.

Sarolt ájtatosan keresztet vetett. Gyécse pedig fölkelte és a keskeny ablakhoz állt. Künn meghasadtak a felhők és az ég peremén lángolt a lenyugvó nap. Az ég lassan bronzzöldre változott és szelíden pillogni kezdett a vacsoracsillag. A tájra hirtelen árnyak ereszkedtek, az erdők kék körvonalai elmosódtak. A messzeségben itt-ott pásztortűz lobbant fel.

— Jézus úr! — sóhajtott Sarolt.

— Napisten! — nézett Gyécse az éjbe fult égi vándor után és a természet titkos erőihez küldte fohászát. A pogány nagyúr a természethez, a keresztény nagyasszony a természet ura után sóhajtozott.

A nagy teremben csend volt. Hallgatott a hatalmas kővár is. Hallgattak a vár tövében a karámok.

Leereszkedett az éjtszaka.

Mikor Gyécse hosszú idő múlva visszafordult az ablaktól, látta, hogy Sarolt elszenderült. Odament hozzá és gyengéden betakarta vastag piros bársonytakaróval, mert a nyílt ablakon hűvös szellő osont be. Nem szólított senkit Sarolt asszonyai közül. A falüregben álló bronzolajmécsest se gyújtatta meg. Elhatározta, hogy maga marad éjtszakára a nagyasszony szobájában és átvirrasztja az éjtszakát. Medvebőröket terített a nyoszolya elé és csendben rájuk dőlt.

Szeme előtt Uza tanyája lebegett.

Fölrémlett előtte hadonászó bátyja, aki olyan volt, mint megkopott haragvó tigris. Nehezteléssel gondolt Uzára, Csepelre és a többi vitézre, akik cserben hagyták őt. Nem akarják megérteni, hogy a magyar az élet és a halál küszöbén ül.

— Nyugatról is halál, keletről is halál! — mormolta maga elé és végigsimította boltozatos homlokát. Bágyadt volt és úgy érezte, hogy a szempillái nehezednek. Küzdött az álmoság ellen. Akármi történjék, nem enged. Egyszer már megtörte rokonai makacságát. Vér is folyt. Ezentúl is kemény lesz. Hajthatatlan. Tervét vér és vas árán is keresztülviszi. A német királlyal összebékül. Követség által papokat kér tőle. Maga is megkeresztelkedik. Jöjjön az új Isten, akit Jézus úrnak hívnak. Akiről a szláv papok és Deodatus és minden frank és olasz várvezet az mondja, hogy szelíd az igája és minden nép szívesen hajtja alája kemény nyakát. Hogy béke, jólét és boldogság uralkodik a népek között, amelyek keresztények lettek. A hegyek tetején klastromok állnak és zsolozsmák zengnek, mint szelíd madarak a tölgyerdőkben. A felhők fölött pedig, a kék égen túl

fényözönben lakik az új Isten, akit ő meg akar ismerni.

— Milyen vagy, távoli Isten? — kérdezte önfelédten.

E pillanatban előtte állt az új Isten!

Fehér köntösben állt és szelíd volt és ragyogó és leírhatatlan volt a szeme. Köntöséből tömjéncsüst szállt ki.

És megszólalt:

— Nem te téríted meg népedet! Sok vért ki-ontottál! Hanem a fiad, aki születik!

A nagyúr borzadva huzódott el a fényes alaktól. Karját védőn tartotta maga elé. Megmarkolta a medvebőrt és nyögve fordult a másik oldalára.

Álmodott.

Künn néma volt az éj és pillogtak a csillagok.

Sarolt nehezen lélekzett ágyán. Az új sarj világra kíváncszott és nyugtalanította. Néha felemelte a karját, majd fáradtan ejtette vissza a piros bársonytakaróra. Úgy érezte, fehér galambokat lát, melyek csillogva csattogtatják szárnyukat a levegőben és néha bukfencet vetnek. Az ég világoskék és szelíd bárányszerű felhők úsznak rajta. Majd Uza fiát látta, aki holtan fekszik a fűben. Körülötte sárga ökörfarkkórók állnak, mint sárga gyertyák. A kis Kopány tűnt fel, aki gyűlölettel nézett rá és felemelte karját, hogy megüsse. Önkénytelenül védekezett és hirtelen fehér ruhás ifjú tűnt fel, aki mosolygott és zöld pálmaágat lengetett. Amint a pálmaág felemelkedett, Kopány karja nyomban lehanyatlott.

Sarolt nem félt a fehér ifjútól. Halkan kérdezte:

— Ki vagy?

— Első vitéze Jézus úrnak, akitől koronát kaptam. István vértanu vagyok én! Fiadnak, aki születik, az én nevemet add! Mert az én nevem koronát

jelent. Fiad pedig, aki születik, két koronát kap.
Egyet a földön, egyet az égben!

— Jézus úr! — sikoltott Sarolt.

Gyécse fölriadt a sikolyra.

— Mi az? — ugrott fel ijedten és Sarolt nyoszolyájához lépett. Sarolt felébredt és iszonyú fájdalmat érzett. Átölelte a ráhajoló férfi hatalmas nyakát és elhalón súgta:

— Az asszonyokat! Hívasd az asszonyokat!

A nagyúr kifutott a csarnokba.

— Udvarispán! Asszonyok! Vitézek! — kiáltott mennydörgő hangon.

Deodatus ugrott elő először. Nyomában asszonyok égő méccsekkel és leplekkel.

— A nagyasszonyhoz! — kiáltott Gyécse az asszonyokra.

Az asszonyok befutottak a toronyszobába. A nagyúr Deodatusszal és a testőrökkel a csarnokban maradt. Haja csapzott volt. Minden idege reszketett.

— Jézus úr, segítsd meg! — imádkozott titokban az új Istenhez.

Néhány pillanat múlva kicsapódott a toronyszoba faragott nehéz ajtaja. Kipirult asszony állt a küszöbön, kezében égő fáklyával. A fejedelemre nézett és ujjongva jelentette:

— Fiad született, nagyúr!

Hangos örömrivalgás támadt. Deodatus és a testőrök magasra emelték kopjájukat. Gyécse boldogan és felmagasztosulva állt közöttük.

— Üdvözlégy, nagyúr! — kiáltotta Deodatus és a következő pillanatban harsányan rendelkezni kezdett.

— Tülkösök! Kürtösök! Üstverők! Ki a bástyákhoz! Hirdessétek zengő szóval a várnak, a vár-aljnak, a karámoknak, a tanyáknak, a pusztának és

a csillagoknak, hogy Gyécse urunknak fia született!

És felbúgtak a tülkök. Harsogtak a kürtök. Nagyokat csattantak a rézüstök. Felébredt a vár, a váralj, a karámok, a tanyák, a messze síkság és a csillagok és mindenek mámoros örömmel hirdették:

— Gyécse nagyúrnak fia született!

A nap is fölébredt. Fellőtte első nyilait az égre és lángba borult a határ.

II.

ÖTÉT német tölgyek között, szelíd dombon, nap-sütésben állt a quedlinburgi vár. Köröskörül jószagú fenyvesek. Az erdőkben rengeteg vad. Egy-egy agancsos szarvas magasra emelt fejjel állt az irtás szélén. Egyideig mozdulatlanul állt, aztán riadtan szökellt az erdő belsejébe, mikor a hatalmas lovakon ülő lovas csapat átnyargalt az irtáson.

A lovas csapat Gyécse magyar fejedelem követése volt. A quedlinburgi várba igyekezett, hogy Ottó német császár színe elé járuljon. Vasderes, pej és fekete paripákon, libegő kucsmatollak, színes köntösök és párduckacagányok ékességében ültek a vitézek. Balkarjukon könnyű díszvért. Oldalukon egyenes kard. Derekekön piros bőrv. Középen gyönyörű szép szál ember, Kusid, a követség feje. Körülötte Szerém, Bars, Bud, Szabolcs, Zala magyar vitézek. És Deodatus, a sanseverinói gróf, Gyécse nagyúr palotaispánja, a követség tolmácsa, tanácsadója, lelke. Az előkelő magyar urakat közel ötvenfőnyi testőrcsapat kísérte, részben párduckacagányos, lobogó kék üngös fiatal magyar vitézek, részben ezüsttaréjsisakos, rövidszoknyás olasz várkatonák. A kíséret tagjai hosszú kopjákat tartottak kezükben. A kopják hegye aranyos volt és csillogott a napfényben.

A követség felnyargalt a meredek úton a vár elé.

A várkapu előtt egyik magyar vitéz a tülkébe

fujt. A lovak horkanva toporzékoltak a hatalmas kapu kőbálványai előtt.

A kapu fölött álló zömök toronyból letekintett a német őr.

— Kik vagytok?

Kusid felkiáltott:

— Magyarok!

Trombita harsant fel a toronyban. A vár bástyáin mozgolódás támadt. A trombitaszóra felzöndült a várórség. A katonák kíváncsian dugták ki fejüket a keskeny kilátókon. Egy idősebb német katona, valami parancsnokféle, újra lekiáltott a követséghez:

— Kik vagytok?

— Magyarok! — dördült fel Kusid.

— Mit akartok?

— Ottó császárt keressük! Itt időzik?

— Itt. Miért keresitek?

— A magyarok fejedelmének követei vagyunk!

— A magyar királyé?

— Azé!

— Békés szándékkal jöttök?

— Azzal!

— Van rá bizonyágtok?

A sanseverinói gróf gyönyörű görög keresztet vett elő piros köpenye alul. A kereszt színaranyból volt és négy sarkán nagy gömbölyű rubintok piroslottak.

— Itt a bizonyág! — emelte Deodatus magasra a keresztet.

— Várjatok! — szólt le a német és eltűnt a toronyrészből.

A magyarok vártak. Szabolcs vitéz dörögött:

— Ezek alighanem félnek!

— Nem csoda! — válaszolt Deodatus.

Hosszú ideig kellett várakozni. A vitézek közül többen le is szálltak lovukról. A lovak mohón harap-

tak a vároldal üdezöld fűvébe. Végre ismét trombitaszó harsant belülről. A vár felvont hídjá lassan leereszkedett. A kapu kitárult és a magyar követség belovagolt. Belül rengeteg várkatona állt, akik nyomban közrefogták a magyarokat. Valósággal vastag gyűrűt alkottak körülöttük és minden mozdulatukat lesték. Alighanem csakugyan attól féltek, hogy a magyarok most is valami ravasz cselt forgatnak elméjükben. A vár hegyestetejű házainak keskeny ablakréseiből kíváncsi fejek bukkantak elő. Barátságtalan nézésű öregek adták egymásnak a szót.

— A nyilas magyarok!

— A barbárok!

— Mit akarnak itt?

A körülzárt magyar csapat pedig pompázva és hetykén és büszkén vonult végig a hepehupás úton és csakhamar a fellegvár kis udvarába ért, amelyet újabban vastag falak öveztek. A falakon emberfejek.

Idősebb német vitéz rendelkezett a várudvaron.

— Szálljatok le! — mondta a magyaroknak.

A magyarok leszálltak. Német csatlósok álltak elő és megfogták a lovak kantárját.

— Várjatok! — mondta a német.

A magyarok vártak. A sok kíváncsi farkasszemet nézett velük. Meglehetősen barátságtalanul nézegették egymást. A német vitéz visszajött a várból. Ő volt a várnagy.

— A császár ő szent felsége igen kegyelmes. Azonnal színe elé enged benneteket. Hányan akartok hódolni előtte?

A magyar urak szerencsére nem értették.

A sanseverinói gróf felelt.

— Heten! A hat magyar fővitéz, meg én!

— Jöjjetek! — intett a várnagy és előre ment.

A magyar követség belépett a fellegvárba. Fejü-

kön büszkén lengett a kucsmatoll. Hatalmas vállukon tarkállottak a prémek. Fölvetett fejfel lépdeltek sok termen keresztül.

Végre a császár előtt álltak.

A császár magas trónuson ült. Körülötte fegyveres testőrök. Mögötte mennyezetről lecsüngő bíborkárpitok. A császár fiatal volt. Szőke és keskenyarcú, hegyes szakállú. Fején gombágas aranykorona. Ruhája ezüstpikkelyből. Lábán aranyapapucs.

Kusid a trón elé állt. Mögéje a vitézek. Tollas kucsmaikat levették és a kezükben szorongatták.

— Térdeljetek le! — súgta a várnagy.

A magyarok állva maradtak.

— Hatalmas császár! — szólalt meg Kusid. — A magyarok fejedelmének, Gyécse nagyúrnak köszöntését hozzuk!

A császár mozdulatlanul ült.

— A magyar nagyúr békét és barátságot ajánl neked. Igéri, hogy többé nem háborgatja országodat, ha te is nyugton hagyod az ő országát.

— Igen? — mondta a császár hidegen.

— Igen! — folytatta Kusid. — Azt akarja a nagyúr, éljen békében egymás mellett a magyar és a német!

— A tűz és a víz? — szaladt ki a császár száján.

Kusid nem jött zavarba.

— Még egyebet is üzen a magyarok nagyura, miket majd az ő palotaispánja, a sanseverinói gróf úr ad elő, mert ő ékesebb beszédű!

Ezzel Kusid maga elé engedte Deodatust.

— Felséges szent császár! — hajtott térdet Deodatus. — Nézd el kegyesen e vitéz magyar uraknak hogy nem tudják a nyugati művelt szokásokat, mivel napkeleti népek ők, akik barbár pogányok még és nem ismerik Jézus úr hitét.

A császár mélyen meghajtotta fejét Jézus nevére.

— Az ő bölcs fejedelmüknek van egy istenfélő hitvese, Sarolt, aki a görög császár udvarában atyjával együtt kereszténnyé lett. Ő küldi legelőször hódolatát neked, igen hatalmas császár. És tisztelete jeléül ezt a keresztet! — Ezzel elővette köntöse alul a görög keresztet és mély meghajlással a császárnak nyujtotta.

— Örömmel fogadjuk! — vette át a császár a keresztet. Kíváncsian nézegette, majd ájtatosan megcsókolta.

— Sarolt fejedelemasszony és Gyécse fejedelem nemcsak békében akarnak veled élni, hanem azt is elhatározták, hogy keresztény hitre térítik népüket.

— Mit hallunk? — kiáltott fel a császár meglepődve.

— Keresztény hitre térítik népüket! — ismételte Deodatus. — És a magyarok nagyura arra kér, légy segítségére istenes szándékában. Küldj hozzá keresztény papokat, akik őt, kis fiát és egész népét megkeresztelik!

A császár felemelkedett trónusán. Mindkét kezét a követség felé nyujtotta.

— Nagy örömet hoztatok nekünk! — mondta örvendezve. — Örömmel és szívesen fogadjuk a magyar fejedelem köszöntését és a fejedelemasszony szép ajándékát. Készek vagyunk a békére és a barátságra. Minden régi támadást és bántalmat elfelejtünk. Jézus urunk országának terjesztésére mindent megteszünk. Örömmel küldünk térítő papokat országotokba, népetek megkeresztelésére!

— Hála neked, felséges császár! — hajolt meg Deodatus.

— Reméljük, Jézus úr országának szelíd nyája lesz az észretért magyar!

— Az lesz! — mondta Deodatus.

— Addig is, míg a térítő papokat kiválasztjuk, időzzetek Quedlinburgban! Szívesen látott vendégek vagytok!

A német testőrök és urak ajkán örömkialtás hangzott fel.

— Heil! Heil! — kiáltották a császár felé és barátságosan integettek a magyar követségnek. A császár leszállt trónjáról és még hosszabban elbeszélgetett a magyarokkal, különösen Deodatusszal, aki folyékonyan beszélt latinul. A császári fogadás után a magyar követség tagjait és a vitézeket elszállásolták a várban. A quedinburgi lakosság között csakhamar elterjedt a hír, hogy a magyar követség milyen istenes szándékkal jött a császárhoz. Nagy volt az öröm mindenfelé. Az eddig bizalmatlan arcok egyszerre barátságosakra változtak. A vendégek tiszteletére ünnepségeket rendeztek. Fejedelmi lakomákat ültek és mindent elkövettek, hogy a magyarok jól érezzék magukat. A nagy és véres harcokról, Augsburgról, Merseburgról és a többi gyászos emlékű helyről nem esett szó közöttük.

A várnagy egyik napon így szólt a magyarokhoz:

— Jöjjetek el a templomba! Húsvét ünnepét üljük. Jézus úr feltámadását! Hallgassátok meg Wolfgang atyát!

A magyarok elmentek. Ámulva látták a sötét templom pompáját. A hatalmas oszlopokat. A menyegyzeten csillogó aranyos mozaikokat. A ragyogó oltárt, amelyen karvastagságú gyertyák égtek és drágaköves takarók csillogtak. Az oltár jobboldalán magas trónon ült a császár, fején óriás aranykoronával. A templom zsúfolva volt hívőkkel, akik allelujákat és hozsannákat énekeltek. Majd a templom kő-

szószékén hatalmas termetű kámzsás bencés-szerzetes jelent meg és prédikálni kezdett. Arról beszélt, hogy Jézus úr legyőzte a sátánt, legyőzte a halált és nincs hatalom se égen, se földön, se föld alatt, amit le ne győzne. Jézus úr mindig győz. Az egész világnak meg kell hódolnia előtte. Aki nem hódol meg, elpusztul.

— Hallod? — szólt Deodatus halkán Kusidhoz. — Ezt mondta a nagyúr is odahaza!

A magyar urak figyelmesen hallgatták a kékszemű szerzetest. Összenéztek.

— Őt kellene elvinni hozzánk! — suttogták egymásnak.

A császár megtudta a magyarok kívánságát. Szívesen intézkedett, hogy Wolfgang atya menjen a követséggel Magyarországba. Utána majd másokat is küld. A magyarok igen megörültek a császár elhatározásának, mert Wolfgang nagyon megtetszett nekik. Hálásan megköszönték a császár jóindulatát és többnapos készülődés után, melyen a magyar követség a barátság és figyelem minden jelével találkozott, a császártól való elbúcsúzás után lóra kapott a magyar csapat és középen Kusiddal és Wolfgang atyával, elhagyták a quedlinburgi várat. A távozásnál harsogtak a vár trombitái és a várfalakra kitódult nép sokáig integetett a völgyben eltűnő magyarok után.

A követség sietett haza.

Útközben várak és városok tűntek elő, melyek most mind szívesen adtak élelmet és szállást a magyar követségnek. Wolfgang atya egyetlen szavára felvidult a nép és örömmel ujjongott, mikor megtudta, hogy Wolfgang atya a szilaj magyarok megtérítésére indul. Kusid szóvá is tette Wolfgang előtt:

— Nagy hatalmad van a te népeden, Wolfgang!

— Nem az én hatalmam ez! — mondta a szerzetes alázatosan. — Jézus úr hatalma ejt rabul min-

denkit és tesz örvendezővé. Jézussal mindenki hatalmas és mindenki boldog!

— A rabszolga is?

— Nincs rabszolga Jézus úr előtt! Mindenki testvér!

— Ezt ne hirdesd a nagyúr előtt! — óvta Kusid a szerzetest. — Mi nem lehetünk rabszolga nélkül!

— Miért ne lehetnétek?

— Akkor ki dolgoznék?

Wolfgang szelíden nézett Kusidra.

— Ti dolgoztok! — mondta mosolyogva. — Mindenkinek dolgoznia kell!

— Neked is?

— Nekem is! Majd meglátod, hogyan fogom az eke szarvát, hogy békés földművelésre szoktassam a te szilaj és mégis álmos népedet!

— S ha már megtanult szántani?

— Akkor írópálcát adok a kezébe, hogy megtanuljon írni-olvasni. Megtanítom a hét művészetre, hogy tornyot tudjon építeni és zsoltárt énekelni.

Kusid a fejét csóválta.

— Gyécse nagyúr aligha örülne ennek!

— Mért? — kérdezte Wolfgang mosolyogva és mentek tovább síkokon, erdőkön, hegyeken keresztül. Végre elérkeztek a dévényi nagy hegykapuhoz, amelyen hömpölyögve zúgott át a Duna kék vize.

— Itthon vagyunk! — kiáltoztak vidáman a testőrök és ettől kezdve állandóan a Duna mentén haladtak előre kelet felé. Azért is jó volt a Duna mellett haladni, mert időközben beköszöntött a korai nyár és rekkenő hőséget zúdított alá a júliusi nap. A kis csapat megállt a nagy melegben és míg a követség tagjai a part árnyas fűzesei alá húzódtak, vagy a ligetek fáí közt özre, szarvasra vadászgattak, a fiatal vitézek anyaszült meztelenre vetkőztek és megúsz-

tatták lovaikat a Duna hűvös habjaiban. A lovak és a vitézek alig akartak kijönni a vízből, de Wolfgang és a követség tagjai se bánták, ha inkább alkonyat felé késő sötétig és pitymallattól a reggeli időben nyargaltak előre, míg a nap déli, forró szakát inkább pihenésre fordították. Útközben a Duna partján gyakran találkoztak félmeztelen magyarokkal, akik a vízparton halászgattak. A halászok megálltak és ámulva nézték a fényes csapatot és ha látták, hogy a vitézek megállnak és lovaikkal a vízbe szállnak, hozzájuk ballagtak varsáikkal és hálóikkal és kíváncsian tudakolták :

— Kik vagytok, vitézek?

A testőrök megmondták és elkérték a varsákat és hálókat és nagy kedvteléssel halászgattak ők is.

Végre forró júliusi délelőttön feltűnt a távolban Gyécse nagyúr esztergomi kővára. A követség nagy irammal nyargalt hazafelé.

A várkapuban megfujták a tülköket.

Nagy volt az öröm, mikor a követség tagjai a várudvaron leszálltak paripáikról. Az elősiető várvidékek hangos örömkialtások közt ünnepelték Wolfgangot, Kusidot és a többi vitézt. Deodatus pedig azonnal besietett a palotába, hogy szerencsés megérkezésüket jelentse.

A nagyúr szembejött vele.

— Szerencsével jártatok? — kérdezte érdeklődve.

— Isten velünk volt! — hajtott térdet a palotaispán. — Mikor járulhatunk színed elé?

— Azonnal! — szólt a nagyúr örvendezve. — Csak vezesd be hű követségemet! A címerteremben várjuk őket!

A követség összegyülekezett a címerterem faragott aranyos ajtaja előtt.

— Vendég, lépj elénk! — szólt Kusid Wolfgang atyához.

Az ajtó feltárult.

Hatalmas bölénytülkökkel, piros és zöld fafaragásokkal cifrázott trónján, fekete fején diadémmal, meggypiros zekében ült Gyécse nagyúr, mellette aranyrezgőkkel díszített ruhában, fején gyöngyös pártával Sarolt nagyasszony. Ölében két év körüli, pirosarcú kis gyermek.

— Nagyúr! — görnyedt meg mélyen Wolfgang hatalmas alakja.

Kusid magasra emelte kucsmáját.

— Nagyúr! — mondta büszkén. — Ime, szerencsével jártunk! És szerencsével érkeztünk! Ottó császár örömmel fogadta békejobbodat. Kész a barátságra. Ha te békében hagyod országát, ő is békében hagyja a tiédet.

Aztán Sarolthoz fordult.

— Nagyasszony, nagyon megörült a császár gyönyörű ajándéknak! A keresztet, amit küldtél neki, ájtatosan megcsókolta. Örvendezett a jó hírnék, hogy a magyar nép hajlandó a keresztény hit elfogadására. Megígérte, hogy térítő papokat küld udvarotokba. Az elsőt, Wolfgang atyát, nyomban velünk küldte. Ime, itt áll előttetek és szolgálatotokra kész!

A nagyúr felemelte kezében tartott aranyos fejedelmi pálcáját.

— Üdvözlégy, keresztény pap! Idegen népnek közénk költözött fia! Légy üdvöz a magyar fejedelem udvarában!

— Jézus vezérelt! — szólt Sarolt áhitatosan.

Wolfgang égre emelte szemét.

— Boldog vagyok, — mondta — hogy én jöhettem elsőnek a vitéz nyilas magyar nép közé az igaz hit szövétnekének meggyújtására. Utánam több ke-

resztény pap is jön Ottó császár udvarából és mind-egyikünknek leghőbb vágya lesz, hogy népetek közt szolgáljuk Jézus urat, aki a világ világossága!

— Láttam már őt! — mondta Gyécse.

— Láttad? — lepődött meg Wolfgang.

— Álmomban! — mondta Gyécse elmélázva. — Csakugyan ragyogó volt, mint a napvilág! Ő mondta, hogy népem megtér, de igazi megtérítője nem én leszek, hanem a fiam!

Mindenki a gyermekre nézett.

Sarolt térdére állította a fehér vászonköntösbe öltöztetett fiúcskát.

— Ime! — mutatta a követség felé.

Wolfgang és a magyar urak örömmel nézték a komoly gyermeket. Gesztenyeszínű haját, barna szemét, piros arcát.

A gyermek bátran nézett Wolfgangra, aki megkérdezte:

— Mi a neved, kis fejedelmi sarj?

— Bojk! — mondta a gyermek komolyan.

— De Istefán lesz, ha a szentvízbe meríthetjük!

— szólt Sarolt és magához szorította a gyermeket.

A nagyúr felállt és vidáman lépett vitézei közé.

— Nem leszek hálátlan hozzátok, — szólt megelégedetten — hogy oly sikeresen megoldottátok feladatokat. Most térjetelek pihenőre. Több atyátokfia itt van Barsból, Szabolcsból, Zalából. Örvendeztetek közöttük! De estére áldomást iszunk szerencsés utatok örömére.

Majd Deodatushoz fordult.

— Wolfgang atya itt lakik a várban! A legjobb teremben készíttetek neki otthont!

A követség örvendezve oszlott szét.

A palotaispán elvezette Wolfgangot a palota egyik tágas szobájába és személyesen segédkezett

neki az elhelyezkedésben. A magukkal hozott málhákból előszedték az egyházi felszereléseket. Szépen csiszolt márványlapot hoztak a terembe és négy lábú állványra állították. Ez lett az oltár. A málhából egymás után előkerült két alacsony vasgyertyatartó, egy művésziiesen faragott fakereszt, csillogó ónkehely, ezüstsujtással kivarrt misepalást és két nagybetűs könyv. Egyik a Szentírás volt, másik a misekönyv. Mindezeket az oltárra rakták. Sarolt boldogan nézegette a szent tárgyakat.

Délután, míg a nagyúr vitézeivel kilovagolt a környékre vadászni, a nagyasszony a kis Bojkkal és Deodatusszal megmutogatta Wolfgangnak az egész palotát, a várudvart. Fölvezették őt a vár kiszögellő bástyájára és a szédítő magasból nézték a lábuk alatt elterülő tájat. Távolságban erdőkoszorús hegyek sötétedtek. Kelet és dél felé beláthatatlan síkság terült el, melyen lovak, tulkok és bárányok legeltek. A vár alatt a kékvizű Duna hömpölygött, partjain rövid kékgatyás halászok halászgattak. A karámok körül szép pirosarcú asszonyok vásznakat fehérítettek a napon. Jószagú szénarendeken fehérgatyás kis gyermekek bukfeneket hánytak.

— Szép ország! — szólt Wolfgang és éles szemmel nézett a messzeségbe.

— Jó nép! — mondta Deodatus.

— Csakugyan az! — erősítette Sarolt. — Amennyire szereti a vitézkedést, harci zajt és lovonszáguldozást, annyira békés és szelíd. Sokszor hetekig elálmodozik a vizek partjain. A pásztorok féljétszakákon át elnézik a sugarakat lövellő csillagokat.

— És minden pogányok még? — kérdezte Wolfgang.

— Majdnem! — válaszolt Sarolt. — Egy-két főemberünk, aki Bizáncot megjárta, mint úratyám is,

fölvette Jézus úr hitét, de a nép még pogány természetimádó. A nagyúr is az. A bátyja is.

— Bátyja van a nagyúrnak? — csodálkozott Wolfgang.

— Bátyja, Szár úr. Ő kemény pogány. Hallani sem akar az új Istenről.

— És a fővitézek? — kérdezte Wolfgang.

— A többség Gyécse nagyúr mellett van. Csak így lehetett belőle fejedelem is. De a hit dolgában alighanem Szár úré a többség. Csak Kusid, Bars, Bud, Zala, meg még néhányan, akik a követségben jártak, helyeslik a nagyúr terveit. Azok akarják az új hitet. És természetesen az itt maradt, legyőzött frank és szláv népek, akik most a magyarok szolgái. Ezek régóta keresztények, sőt papjaik is vannak, de nem igen mernek nyilvánosan szerepelni. Félnek a magyar táltosoktól. De több kiváló frank és szláv harcost várispánnak tett meg a nagyúr, mert a magyar urak nem szívesen laknak a régi várakban és burgokban.

— És a magyarok nem bántják keresztény szolgálóikat?

— Nem! Szolgálóikul tekintik, kissé lenézik őket, de jól bánnak velük. Sőt sokszor őszi esték és hallgató telek délutánjain közbük is ülnek a karámhoz, vagy behívják őket sátraikba és hosszan meséltetnek maguknak Jézus úrról, aki az égből lejött a földre. A pogány táltosok ugyan haragusznak ezért, de a magyarok a táltosaikra már nem hallgatnak úgy, mint régen. Csak az idősebbek nevetik ki a szláv mesélőket. A fiatalok szívesen hallgatják őket.

— Akkor már nem egészen idegen itt Jézus hite! — mondta Wolfgang elgondolkozva.

— Nem! De azért nehéz dolgokat lesz, Wolfgang atya. A nagyúr jó ember, amellet okos és számító. De tudja, hogy igen nagy ellenzéke van. Ezzel

számol. Nem akar testvérháborút. Volt már egyszer. Nagyon véres volt. Nem akar mindenkit maga ellen bősztíteni. Érti, hogy igaza van. Mint fejedelemnek az új hithez kell szítania, ebből nem is enged, mert szívós és nagyakarátú ember, de azt hiszem, mégis óvatos és kétfelé néz. Két arca van.

— Két arca?

— Vagy két lelke!

— Az nem lehet! — mondta Wolfgang komolyan.

— Jézus úr velünk lesz! — sóhajtott Sarolt.

Esteledett.

Itt is, ott is lovas vitéz nyargalt fel a várba néhány kísérővel. Gyülekeztek a nagyúr áldomására.

Az áldomás meg is történt.

Wolfgang a fejedelemasszony mellett ült. A vitézek jóízűen ettek és lelkes áldásmondások után nagyokat ittak. Énekmondók harci énekeket énekeltek. Fiatal vitézek kucsmatáncot táncoltak. De mintha Wolfgang atya jelenléte mérséklőleg hatott volna mindnyájukra. Mikor látták, hogy az ételre, italra keresztet vet és megáldja, mielőtt megízleli, nem eszik, nem iszik sokat, ritkán mosolyog és komolyan ül helyén, maguk is megkomolyodtak. Egy-egy hangos nevetés után hirtelenül elhallgattak és inkább csöndben beszélgettek vitézi dolgokról, harci kalandokról és vadászatokról.

Azután elkövetkeztek Wolfgang munkás napjai.

A jámbor szerzetes naponta felkereste a nagyurat és a várvidékeket és megkezdte az új hit megismertetését. Először azt magyarázta, hogy sem a Nap, sem a Hold, sem a csillagok, sem a természet nem lehet maga az Isten. Ezek csak egyes részei a mindenségnek. Ezek fölött van az, aki mindezeket alkotta. Ez a valaki nem lehet tűzből, vízből vagy földből, mert a tűz kialszik, a víz elpárolog, a föld

meg tüzet és vizet rejt magában és a kettőnek a hamuja. Az igazi Isten érzékelhetetlen, megfoghatatlan, láthatatlan : lélek. A csillagok fölött a kék égen túl, elképzелhetetlen országban lakik, ahová minden népnek és nemzetnek elköltözöttjei fölszállnak és együtt élnek.

— Békében élnek? — kérdezte a nagyúr bizalmatlanul.

— Isten maga a béke ! — válaszolt Wolfgang. — A békétleneket, gyilkosokat, paráznákat, tolvajokat nem engedi Isten az égi országba.

— És ezek hová költöznek!

— A mélységbe ! Tűzbe !

Gyécse hátradőlve ült alacsony trónszékében. A hallottakon töprengett. Sokszor közbeszólt és néha megrázta nagy fekete fejét.

— Ki mondta mindezt? — kérdezte tamáskodva.

— Megtudod, nagyúr ! — nyugtatta meg őt Wolfgang. — Mindent sorjában megtudsz !

Sarolt sokszor behívta Wolfgangot magához. Kettesben tervezgettek, beszélgettek és sokat imádkoztak. Ilyenkor a kis Bojkot is mindig behozatták magukhoz az udvari asszonyokkal. Sarolt a gyermeket maga mellé ültette. Imádságra emelte kis kezét és gyengéden szólt hozzá :

— Mondd, fiam, Jézus !

A kis Bojk tisztán ejtette ki a szót.

— Jézus !

— Miatyánk !

— Miatyánk !

— Ki vagy a mennyekben !

— Ki vagy a mennyekben !

Wolfgang áldóan emelte kezét a gyermek feje fölé.

— Isten választotta ! Növekedj ! Néped életfája leszel !

A gyermek anyját unszolta :

— Mondjuk még !

S a kővár toronyszobájában egy harmadfél éves kis gyermek anyja előtt térdelve rebegte folyton :

— Jézus ! Miatyánk, ki vagy a mennyekben !

Lassan őszre fordult az idő. A hegyek ködben fulladoztak. A Dunából párák szálltak. Az Alföld elhalványult síkja fölött sírva kiáltozott a daru.

Egyik ilyen ködös novemberi napon kis csapat élén kámzsás lovas állt meg az esztergomi várkapu előtt és bebocsátást kért. Deodatus, aki maga ment a várkapuhoz, örömmel kiáltott fel :

— Atyám !

Prunwart német püspök érkezett meg néhány szerzetessel Gyécse udvarába. A nagyúr örvendezve fogadta a tiszteletreméltó vendéget és büszke volt, hogy keresztény püspököt láthat vendégül. Öröme különösen nagy volt, mikor megtudta, hogy a püspököt egyenesen Ottó császár küldte a magyar nagyúr udvarába.

— Áldom Istent ! — szólt Gyécse. — Wolfgang atya dícséretes kezdesét nagy erővel folytathatod, jámbor püspök ! Remélem, udvaromban maradsz !

Prunwart meghajolt.

— Míg időm engedi, örömmel ! Szeretném magam végezni a szent szertartást, amikor keresztvízbe szállsz, magyarok nagyura !

— Mikor lehet az? — kérdezte Gyécse.

— Karácsonykor, Jézus úr születése napján. Akkor szoktuk a felnőtteket keresztelni.

— És kis fiúkat? — kérdezte Sarolt.

— A trónörököszt?

— Sarolt zavartan válaszolt.

— Nem trónörökös még. Nálunk nem mindig a fiú követi az apát.

— Most igen! — szólt közbe a nagyúr határozottan. — Bojk a trónörökös!

— Isten növelje! — nézett a püspök áhitattal a kis gyermekre.

Prunwart megérkezésével nagy erővel indult meg az új hit terjesztése. A püspök Wolfganggal és papjaival most már nemcsak a várban, hanem a váron kívül levő karámokban és majorokban is megkezdte a keresztény hit terjesztését. A hegyeskucsmás, subás magyarok, kékgatyás legények, tarkaszoknyás asszonyok rakásra ültek sátraik előtt és úgy hallgatták az idegen papokat. A köztük élő szláv szolganép örömmel lopakodott közéjük, sőt itt-ott előóvakodott egy-egy szláv pap is, aki tolmácsolta a német papok latin beszédét. A magyarok a szláv papokat eddig semmibe se vették, de most a német papok megjelenése megbecsülést szerzett nekik is. A szláv papok és szolgák már mind tudtak magyarul. Ha az új hit valamelyik fogalmára nem volt magyar szó, rendesen szláv szóval helyettesítették, mit a magyarok hamarosan átalakítottak a maguk nyelve törvényei szerint.

— A rossz ember a pakalra jut! — tolmácsolta a szláv pap.

— Mi az? — kérdezték a magyarok.

— Tűz a másvilágon! Pakal!

— Pokol! — ismételték a magyarok.

A szláv kis gyermekek együtt játszadoztak a magyar gyermekekkel a sátrak mellett, a vizek körül és a hímes réten. Együtt bojtárcodtak a karámoknál legényke korokban. Természetesen gazdáik szokásaihoz simultak és magyarul beszélgettek. Egyre tökéletlenebbül beszélték apáik szláv nyelvét és lassankint egészen elmagyarosodtak. Nyelvük idővel egészen feledésbe ment és emléke csak azokban a jövevény-

szavakban maradt fenn, melyeket a magyar nyelv megőrzött belőle.

A szláv nyelv haldokolt.

— Karácsony lesz! — mondta Prunwart a csendben ülő magyaroknak.

— Jézus születése napja! — magyarázta a szláv pap.

Az esztergomi vár és környéke lassan-lassan készülődni kezdett a karácsonyi nagy eseményre. Sok előkelő vitéz és a környék fejedelmi majorosai, halászhajósai, pásztorai a nagyúrral egyidőben készültek keresztvízbe szállni. Az őszi ködöt lassan fagy váltotta fel. Megjött a tél. Az est korán leszállt és az esztergomi várban sok fáklya égett. A fejedelemasszony toronyszobájában fenyűhasábok parazsa izzott hatalmas vasserpenyőben. Ilyenkor együtt ült a fejedelmi család és Wolfgang a kis Bojkot oktatta.

— Az Isten az égben lakik! — magyarázta neki.

— A kis gyermek fölfelé mutatott.

— Ott?

— Ott!

Prunwart püspök a keskeny ablaknál állt, amely finom bőrhártyával volt bevonva.

— Milyen nagy világosság van künn! — fordult vissza az ablaktól.

Gyécse az ablakhoz lépett. Kinézett az alvó éjtszakába.

— Uza tanyája világít! — mondta kedvetlenül.

— Ki az? — kérdezte Prunwart.

— Öreg vitézem. De régi nyakas magyar. Hallani sem akar az új Istenről!

— Kár! — mondta Prunwart sajnálkozva. Majd hozzátette.

— Sok ilyen makacs főembered van?

Gyécse kimutatott az ablakon.

— Nézz körül, püspök! Amerre a szemed ellát, sátras magyarok laknak, akik télre behuzódnak a régi frank omladékokba, faházakba és leveles színekbe. Egy-egy törzs él így együtt. Még a hét vezér törzse, akik együtt vándoroltak. Sokban Árpád fejedelmi vére csörgedez. Sok rokon is van köztük. Fejedelmi vitézek, nagyurak, várispánok. A legtöbbje őspogány. Szár és többi rokonom amellet a fejedelmi székre is áhít. Már csak ezért sem akarják azt, amit én. Bujtogatásukra az Alföld, a Marosszög, Erdély, sőt Pannonia déli része is a régi istent akarja megtartani. Mind ellenséges szemmel néz Esztergom felé, amely olyan, mint kavargó tengerből kiemelkedő szikla.

— Szent Sion-hegy lesz! — szólt Prunwart ajtatosan.

— Tenger ostromolja! — szólt Gyécse sötéten.

— Aggódol? — kérdezte Sarolt.

— Nem! — vágta fel fejét a nagyúr. — Összetörök mindenkit, aki ellenem szegül!

— Jézus úr hajtja őket szelíd igába! — szólt Wolfgang.

— Ez a gyermek győzi le őket! — mondta Sarolt és szívéhez szorította a kis Bojkot.

Karácsony napjára nagy hó esett. Köröskörül fehérlettek a hegyek. Vastag hó ült a vártetőkön. A várudvarban alig lehetett utat nyitni. De a nagy akadály ellenére a nagyúr minden vitéze megérkezett csapatával Esztergomba. Mindenki látni akarta Gyécse és a Bojk megkeresztelését. Deodatus lesz mindkettőnek a keresztapja, ők pedig a vitézeké.

Az ünnep első napján Jézus születésének történetét mondta el Prunwart püspök. Augusztus római császár rendeletét; Mária és József bethlehemi útját; a város végén álló istállót; a titokzatos éjjeli szüle-

tést ; a hosszúfarkú csillag megjelenését ; az angyalok énekét és a pásztorok köszöntését. Mindenki nagy figyelemmel hallgatta a szent történetet és karácsonyi hangulatban korán tértek nyugovóra.

Másnap, István vértanu napján a címerteremben állították fel az oltárt. Korán reggel gyülekeztek a vitézek. Kusid, Bars, Bud, Szerém, Szabolcs, Zala pompázó ünnepi ruhában, kócsagtollas süveggel. Deodatus piros olasz köntösben. Az oltár előtt márvány-medence állt. A püspök misepalástba öltözött. Fején püspöki süveg tornyosodott. Kampós ezüst pásztorbotját Wolfgang tartotta. Mellette a többi pap segédkezett.

A fejedelmi pár ragyogó díszruhában vonult a terembe. Gyécse és Sarolt az oltár mellett alacsony trónszékbe ültek. Lábuknál aranyozott zsámolyon a kis Bojk ült. Fején hermelinkucsma, vállán fehér báránybőr ködmenke.

A mise megkezdődött.

A püspök beszédet mondott a mise végén és a keresztelendőktől hangosan kérdezte :

— Hisztek-e az Atyában, mennynek és földnek teremőjében?

— Hiszünk ! — mondta Gyécse halkán. A többiek utána. A kis Bojk hangja úgy csilingelt közöttük, mint kis ezüstcsengő.

— Jézus Krisztusban, ő egy Fiában?

— Hiszünk !

— Szentlélekben?

— Hiszünk !

— Akartok-e megkeresztelkedni?

— Akarunk !

Gyécse és a kis Bojk a medence elé álltak. Mögéjük Deodatus. Prunwart püspök hatalmas ezüstkanccsóval vizet merített a medencéből s amint Gyécse és a

kis Bojk övig mezítként a medencébe hajoltak, a püspök előbb az apa, aztán a fiú fejére öntötte a szent vizet.

— István! István! Megkeresztellek az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében!

— Ámen! — zúgták a jelenlevők.

Aztán a vitézek kerültek sorra. A medence fölé hajtott fejeikről hosszan lecsüngtek a kenőcsöktől szagos üstökök a vízbe.

A kacagányok visszakerültek a vállakra, a kucsmák a nedves fejekre. Deodatus a kis Bojk barna fejébe húzta meleg hermélincsmácskáját, hogy meg ne fázzék. Majd fölemelte a gyermeket és boldogan szólongatta új nevén.

— István! István!

A gyermek ragyogó szemmel a keresztapjára nézett.

— Tata! — mondta lelkesedve Deodatusnak, az idegen név megrövidítésével.

A szertartás utolsó pillanatában ijedt arcú testőr jelent meg a terem küszöbén.

— Mi baj? — kérdezte halkán Deodatus.

A testőrt a nagyúr is észrevette.

— Mi az? — nézett a palotaispánra.

A testőr akadozva hebegte.

— Uza úr táltosa áll a várkapuban!

Mindenki kisietett az udvarra. A nyitott várkapuban fölemelt dárdával, támadásra készen állt az őrség. Közöttük felborzolt hajjal, meztelen karokkal, megtépett ruhában Uza táltosa hadonászott és átkozódott:

— Átok, fene leljen meg, áruló nagyúr! — kiáltozta vadul. — Izen a haragvó, távoli nép, melyet cserben hagytál! Napisten vakítson meg! Földisten ne vegye be testedet!

A nagyúr orozzlánként ordított fel.

— Tépjétek ki a gonosz nyelvét!

A testőrök megragadták és gyilkos tusa után kitépték a nyelvét. A táltos sikoltva tántorgott el a várkapuból. Szájából ömlött a vér. Az örök a kitépett nyelvet a várudvar közepére dobták.

A nyelv ott piroslott a fehér havon.

III.

DIDERGŐ cinkék röpködnek a havas várbástya körül, hogy lehullott morzsákat találjanak. Mikor fúj a dermesztő szél, mint lobogó sörényű fehér mén nyargal a hóvihar a tájon. De a tél kiadja mérgét. A hó megroskad és lassan olvadni kezd. Megjön a tavasz. A fehér hegyek kizöldülnek. És nyár lesz. A hegyoldal sötét tölgyein boldog fülemilék csattognak. A málnaszagos erdőkben nyári madarak kardala harsog.

Évek jönnek. Évek mennek.

A természet mindig megújul. Csak az ember nem újul meg. A délceg férfiak megrokkannak. A befont sötét hajak megsürkülnek. A szemek fátyolosan látnak. A gyermekek pedig megnőnek és az apák helyébe lépnek.

Az esztergomi magas vártéren, a bástyafalak mentén két kis leány játszadozott a szilfák alatt. Egyik öt, a másik hétéves lehetett. A várbástyához három nyulánk apród támaszkodott és mosolyogva nézték a kis leányokat. A három apród Gyécse fejedelem udvarának kedvence volt. Bajor és sváb földről jöttek Esztergomba. Szüleik szívesen engedték őket a keresztényé lett magyar fejedelem udvarába. Tizenhat-tizennyolcévesek voltak. Szőkék és tejarcúak. A legidősebb volt Vecelin német grófi sarj; a két fiatalabb, Hont és Pázmány, sváb lovagok gyermeke.

— Ilona! — kiáltott Vecelin a kisebbik leány felé. — Melyikünk fogjon meg?

A kis leány a bástyafalhoz állt.

— Pázmány! — mondta kipirulva. — De ha a fához érek, akkor már nem foghat meg!

— És téged, Gizla? — kérdezte Vecelin a nagyobbik leányt.

— Te!

Vecelin csattantott a tenyerével. A leányok hirtelen elugrottak a bástyafaltól és a fák felé lobogtak, mint fehér galambok. A két apród utánuk. A leányok lihegve karolták át a fákat.

— Nem értél el! — mondták boldogan az üldözőknek. Azok mosolyogtak.

— Kezdjük újra! — ajánlotta Vecelin.

A játék megismétlődött és folyt dévajkodva.

A palota kapuján Wolfgang atya lépett ki a várudvarra. Mellette arannyal szőtt skárlátszínű bő üngben tizennégyév körüli ifjú. Dióbarna hajában gyöngyök csillogtak. Arca almapiros. Mellén aranyláncon görög kereszt. A leánykák játéka hirtelen félbeszakadt.

— Erre jön! — súgta Vecelin a társainak.

Wolfgang és az ifjú a bástyához jöttek.

— István! — mondta az egyik kis leány félénken.

— Kisurunk! — üdvözölték az apródok.

Az ifjú István komolyan szólt a leánykákra:

— Menjetek be anyánkhoz!

A leányok ijedten engedelmeskedtek.

— Félbe kellett szakítanunk a tanulást! — mondta István az apródoknak. — Ma nem tanulhatunk zavartalanul. Vendég érkezik, aki nem szokott hozzánk jönni. Ti még nem is ismeritek.

— Ki jön? — kérdezte Vecelin.

— Kopány vitéz! Az unokabátyám.

— A pogány? — csodálkoztak az apródok.

Wolfgang atya közbeszólt:

— Fontos ügyben jöhet! Gyorsfutár jelezte érkezését.

— Ti is ott legyetek! — szólt István és Wolfganggal visszament a palotába.

Az apródok összenéztek.

— Mit akar a pogány rokon a nagyúrnál?

A várudvaron vitézek sorakoztak. Lovak nélkül, de teljes harci felszereléssel gyülekeztek. Kusid, a nagyúr vitézeinek vezére rendelkezett:

— Az apródok a palota kapujába álljanak!

A várudvar csakhamar megtelt. A kék üngös magyar várvitézek, a pikkelylábszáras német katonák, a fakóköntösös szlávok és a rövidszoknyás, ezüstsisakos olasz testőrök színpompásan álltak a hatalmas udvarban.

Délre járt, mikor Kopány megérkezett. Tollas, süveges, kopjás, hetyke csapat élén jött.

— Isten hozott! — üdvözölte Deodatus a fiatal vitézt.

Kopány félrecepta nagy medvebörkucsmáját. Finom sasorra alatt kis bajusz feketedett. Köntöse alatt rövid, bő aranyszoknya csillogott.

— De sokan vagytok! — nézett körül a várudvaron.

— Vagyunk néhányan! — válaszolt Kusid büszkén.

— A kedvemért van ez a fényes sokadalom?

— Igen, vitéz! — szólt Deodatus udvariasan. — A nagyúr unokaöccsének tisztelet jár.

— Köszönöm! — mondta Kopány és hetykén dobta lova kantárját egyik lovasának. Majd megkérdezte:

— Színe elé bocsát bölcs nagybátyám?

— Hogyne! Azonnal! — felelt Deodatus.

Kopány néhány bizalmas emberével, Gyarmattal, Kérrel, Csepelfiával és Topcsával bement a palotába. A folyosókon végig testőrök álltak.

Gyécse a címerteremben fogadta rokonát. Alacsony aranyos széken ült. Mellette Sarolt fejedelemasszony, akinek mellén aranyláncon görög kereszt csillogott. Az ifjú István anyja széke mellett állt. Skárlátszínű bő üngét leszorította a görög kereszt.

A találkozás igen barátságos volt.

— Örömmel látlak, öcsém! — fogadta a nagyúr Kopányt.

Kopány leült a kerevetre. Vitézei mögéje álltak.

— Talán hiába jöttem, — kezdte Kopány — de rokonnak érzem magamat, noha ég és föld választ el egymástól!

Sarolt meglepődve nézett rá.

— Semmi sem választ el egymástól! — mondta neki neheztelve. — Csak az Isten!

— Ne beszéljünk erről! — legyintett Kopány türelmetlenül.

— Huszonnégy éves vagyok, megházasodom. Azért jöttem, hogy áldomásomra meghívjam a nagyurat, akár eljön, akár nem!

Gyécse felhúzta sötét szemöldökét.

— Micsoda beszéd ez, öcsém? — szólt megütközve. — Hát nem ott voltam úratyád temetésén, torán és fehérlóáldozatán is?

— Kár, hogy ott voltál! — szólt Sarolt csöndesen.

— Bátyám temetésére illett elmennem! — mondta Gyécse kurtán.

— Arra igen! De a fehérlóáldozatra nem!

— Mért nem?

— Keresztény fejedelem vagy!

— Eh! — rántott egyet vállán a fejedelem. —
Elég nagy úr vagyok én ahhoz, hogy két istennek
áldozzak!

Kopány felugrott.

— Hát eljössz, bátyám? — kiáltotta örömmel.

— El! Kezem rá!

A két rokon kezét fogott. Mindkettő délcegen állt
és ragyogva és szilajan. Gyarmat, Kér, Csepelfia és
Topcsa a kucsmájukat lengették.

Kopány az ifjú Istvánra pillantott.

— Te is eljöhetsz, öcsös! — szólt hozzá fog-
hegyről.

Az ifjú megszólalt.

— Én nem megyek el!

— Nem-e?

— Nem!

— És ha úratyád rádparancsol?

— Nem parancsol rám!

— De ha mégis!

— Akkor inkább engedelmeskedem Istennek,
mint úratyámnak!

A nagyúr hirtelen közbelépett.

— Hagyd, öcsém! Hagyd! Őt nem szabad
bántani! Ő nem olyan, mint mi! Hagyd őt!

— Olyan nebántsdvirág? — szólt Kopány gú-
nyosan.

A fejedelemasszony felállt.

— Kopány! — mondta hidegen. — A nagyúr
fiával beszélsz!

— Ejha! — kiáltott Kopány. — Ki az a nagyúr
fia? Talán a nagyúrnál is nagyobb úr?

— Nem nagyobb! De az lesz!

Kopány gúnyosan nevetett.

— Tudom! Hallottam! Megálmodtad felőle!
Koronát kap! Most is a görög császár keresztje

fityeg a mellén. A görög császár, vagy a német császár királyt csinál belőle. Engedelmes, hűbéres magyar királyt!

— Az nem a te dolgod!

— De az enyém! — horkant fel Kopány. — A nagyúri szék engem épúgy illet, mint őt. Ha nem jobban! Nem engedem, hogy az országot idegeneknek eladja egy alamuszi kölyök!

— Kopány! — ugrott fel Gyécse.

A két rokon szeme összevillant.

— Úgy? — kiáltott Kopány vadul. — Azt hiszed talán, hogy én is sánta vagyok? Engem is félre lehet tenni, mint Szár úratyámat? Hogy én is térdet-fejet hajtok tíz évvel fiatalabb unokaöcsém előtt, mint úratyám te előtted?

— Térdet kell hajtanod! Ő a nagyúr fia és örököse!

— Fia igen! De örököse nem!

— Örököse!

— Megmutatom, hogy nem örököse! Nemzetiségünk fői úgyis torkig vannak veled! Somogy, Tolna, Balaton, Gyarmat, az egész Bakony háborog, hogy elhagytad apáink hitét és idegen zsoldosokkal vetted magad körül!

Kusid haragosan közbekiáltott:

— Vagyok olyan magyar, mint te!

— Hallgass! — riadt rá Kopány.

— Vigyázz! — szikrázott Kusid szeme. —

A nagyúr seregének vezérével beszélsz!

— Eb, aki fél tőle! — kiáltott Kopány megvetően. — Nem félek a seregedtől! A nagyúrtól se félek! Senkitől se félek!

— Kopány! — harsant fel Gyécse.

— Igenis, tudd meg, nem félek! — kiáltott Kopány és szeme vérben forgott. — Az áldomásomat

majd megülöm magam a magyarokkal. Te csak maradj itt idegen hízalgöddel! De eljön az idő, mikor hírt hallasz Kopányról és az a nap fekete nap lesz neked!

— Fenyegetsz? — lépett elébe Gyécse fejedelmi haraggal.

— Vendéged vagyok! — emelte fejét magasra Kopány.

— Ne élj vissza vendégjogoddal!

— Nem élek vissza! Megyek! Bánom, hogy eljöttem!

Gyécse az ajtó felé mutatott. Kopány elsápadt.

— Elűzesz? Engem? Szár fiát?

— El! — dörgött a nagyúr. — És ha még egyet szól hitvány nyelved, tömlöcre vetlek, mint lázadó urad és fejedelmed ellen!

— Halál rá! — kiáltott Kusid.

— Nem! — intett Gyécse. — Hadd menjen! Árpád vére!

Kopány villámló szemmel nézett végig a termen. Fejébe csapta hatalmas medvebőrkuccsmáját.

— Menjünk! — intett a vitézeinek.

Sarkon fordult és búcsúzás nélkül elhagyta a termet. A hívei utána. A várudvaron lóra pattant és kis csapata élén szilaj huj-huj-kiáltással kinyargalt a várból.

A teremben méltatlankodás moraja zúgott.

— Esztelen siheder!

— Lázadó pogány!

A nagyúr felháborodva ismételte:

— Utódom akar lenni! Ő akar nagyúr lenni!

Ekkor megszólalt az ifjú István.

— Csillapodjál, atyám! Isten teszi a fejedelmeket!

Hirtelen néma csend lett. Mindenki Istvánra

nézett, aki nyugodt méltósággal állt. Kezét keresztbe tette mellén és a görög keresztet szívéhez szorította.

Kopány látogatása nem mult el nyom nélkül. Gyécse szükségesnek tartotta, hogy fia jövője érdekében az ország vezető embereit, fővitézeit számba vegye. Izenetet küldött legmegbízhatóbb híveihez, hogy jöjjenek Esztergomba. Csakhamar meg is érkezett Bars, Bud, Szabolcs, Szerém és Zala. Megjöttek a frank várak ispánjai is, akik már mind tudtak magyarul és mióta Gyécse megkeresztelkedett, töretetlen hívei voltak. A magyar főemberek többsége ugyan távol maradt, de az ország legfontosabb vidékeinek és várainak urai Gyécse pártján voltak. A nagyúr hosszú időn át magánál tartotta hű embereit. Nagy áldomásokat rendezett tiszteletükre. Heteken át tartó vadászatokra vitte őket az esztergomkörnyéki rengetegekbe. Mindent elkövetett, hogy a főemberek jól érezzék magukat fejedelmük körül. Az ifjú Istvánt mindenhová magával vitte azokkal a fiatal apródokkal és vitézekkel együtt, akik részint a magyar és frank várurak fiai, részben idegenből beköltözött vendégek voltak. Ez a fiatalság mint testőr csapat vette körül a csodálatos ifjút, a nagyúr fiát, aki zsenge kora ellenére a vitézek és lovagok mintaképe és bálványa volt.

— Kisurunk! — ünnepelték őt a lovagok szüntelenül.

Az ifjú védekezett és lehúnyta nagy, dióbarna szemét. Ajka megvonaglott. Ilyenkor a vitézei elcsendesedtek és halkán suttogták.

— Imádkozik!

Az egyre erősödő ifjú a vadászatokon is részt vett. Ijjáról zúgva repült el a nyíl. Izmos karján kígyókként vonaglottak az izmok, mikor egy-egy

felbőszült hiúzt, vagy vinnyogó rókát lesújtott hatalmas buzogányával.

— Kisurunk! — zúgták büszkén az apródok.

Este az erdei lakománál Gyécse megelégedetten mondogatta:

— Legény a talpán, mi?

A főemberek gyönyörködve nézték az alma-piros arcú, gyöngyhajfonatos zömök ifjút és nem kellett semmi rábeszélés, hogy mindnyájan egyetértsenek.

— Ő lesz a nagyúr! Senki más!

Gyécse örömmel hallotta a főemberek nyilatkozatát. Komolyan szólt hozzájuk:

— Csak aztán kitartsatok mellette!

— Kitartunk!

Mindezt azonban Gyécse nem tartotta elégségese-
nek. Ellenfeleit is meg akarta nyerni. Ezért, kivált nyaranta, valóságos hadsereggel indult útnak, hogy egy-egy pogány főembert felkeressen és a maga részére hódítson. A nagyúr megjelenése mindenütt nagy izgalmat keltett. A sátortáborokban lakó, neheztelő pogány törzsfők mind nagy tisztelettel fogadták őt. A fejedelem pedig szívesen résztvett áldomás-
ivásaikon és pogány áldozataikon, hogy csak kedvükben járjon. A főemberek közül többen hajoltak is Gyécse szavára, sőt nem egy azt is megígérte, hogy elfogadja az új hitet. A nagyúr nyomban intézkedett, hogy ezekhez térítő pap menjen. Akadt olyan főember is, aki bizonyos területek, legelők, vagy folyópartok elnyerése fejében hajlandónak mutatkozott Gyécse kívánságát teljesíteni. A nagyúr nem is bánta, ha az eddig inkább köztulajdonnak tekintett földek, erdők, vizek magántulajdonba kerülnek, legalább védelmük és gondozásuk, sőt megművelésük sokkal inkább biztosítva lesz, azért szívesen osztogatta a

birtokokat, sőt nem egy fejedelmi területet is felajánlott megművelésre és legelőhasználatra, aminek fejében használati és hűségbért kellett fizetni.

Egyik előkelő főember, Aba vitéz, érdekes kívánsággal állt elő. Azt mondta, hogy neki nem kell semmi, ő igen gazdag úgysis. Hanem van egy kis fia, csak négyéves mindössze. Szép, pufók kis gyermek. Hajlandó őt megkereszteltetni és nagy gazdagságához illő fény és pompa közt felneveltetni, ha a nagyúr feleségül adná hozzá a kisebbik kislányát, aki nem sokkal idősebb a gyermeknél.

— Miért ne? — kiáltott fel Gyécse és megígérte, hogy annak idején, mikor a gyermekek arravalók lesznek, szívesen beleegyezik a házasságukba. Erre az ígéretre a felsővidék egyik leghatalmasabb főura is Gyécse pártjához szegődött.

Voltak azonban sokan, akik semmi áron nem akartak a nagyúr kereszténységével megbékülni és fiát utódnak elfogadni. Ezek makacsul kitartottak a régi hit mellett és Szár fiát, Kopányt tekintették a leendő fejedelemnek.

Gyécse nem erőszakolta őket, sem nem fenyegette. De annál jobban hangsúlyozta előttük fegyveres erejét és hatalmát. Mikor bő kék üngös, kacagányos magyar vitézeivel, páncélos német katonáival, taréjsisakos olasz harcosaival nagy zengés, trombitaharsogás és kopjacsattogás közt elbúcsúzott egy-egy ilyen makacs, pogány főembertől, ezek szívében visszamaradt az aggodalom.

— Ki bír ezzel?

— Azt tesz meg utódnak, akit akar!

— Azért gyűjtött ekkora sereget!

Mikor a nagyúr ősz felé hazatért Esztergomba, több új papot talált ott, akik cseh földről jöttek és azt a hírt hozták, hogy nemsokára Adalbert prágai

püspök is eljön a nagyúr udvarába és papjaival örömmel áll a nagyúr szolgálatára.

Sarolt és Wolfgang atya, aki Prunwart püspök német földre történt visszatérése óta az itt levő térítő papok feje volt, örömmel mutatták be a cseh bencéseket a nagyúrnak. Gyécse figyelmét különösen fölkellette egy hatalmas termetű cseh pap.

— Mi a neved, jámbor atya?

— Radla! — felelt a szerzetes.

— Szívesen köszöntlek mindnyájatokat! — szólt Gyécse. — Csak szorgoskodjatok Jézus úr szolgálatában! Nekem más gondjaim vannak. De a fejedelemszony és Wolfgang atya mindenben kezetekre járnak és tanácsokat adnak, miként terjesszétek a szent hitet!

Wolfgang atya megszólalt:

— Van erre bölcsebb tanácsadó nálam!

— Kicsoda? — kérdezte Gyécse.

— A fiad, nagyúr!

István komolyan állt atyja előtt. Arca most is gyermekarc volt. Almapiros. De már pelyhedzett selymes barna bajuszkája. Széles mellén megfeszült az arannyal szőtt bő skárlátszínű üng, amely fölött mindig ott csillogott a görög kereszt. Pár év alatt valóságos férfi lett a gyermekből. Az apa örömmel látta fia felnövekedését, erejét, a harci tornákon és vadászatokon mindenki által megcsodált ügyességét. Tudta, hogy Wolfgang atya keze alatt tökéletesen megtanult latinul. A Szentírást úgy ismeri, mint akár maga Wolfgang, vagy bármely tudós pap. Megtanulta a három kisebb művészetet, a grammatikát, retorikát és dialektikát, sőt a négy magasabb művészetet, a kvadriviumot is. De azt sem az apja, sem más nem tudta, mennyit imádkozik, böjtöl és alamizsnálgodik titokban. Soha nem lehet látni, hogy dévajkodnék,

mosolyogna, léha beszédet szeretne. Mindig komoly. Mindig gondolkodik. Valami igen nagy gondolatot forgat elméjében szüntelen.

— Örömmel hallom a jó hírt rólad, fiam! — szólt Gyécse komolyan. — Szinte embernyi ember vagy már. Bátran szólhatsz mindenhez! Tudom, hogy okosan szólsz!

István szerényen mondta:

— Még tanulok, atyám!

— Eleget tudsz már!

— Nem eleget, atyám! Méltón akarok felkészülni az uralkodásra!

— Király leszel! — szólt Gyécse büszkén.

— Isten és népem szolgája leszek!

— Nem! Király leszel!

Wolfgang ájtatosan az ég felé tekintett.

— Apostol lesz! — mondta nagy tisztelettel.

István elhárító mozdulatot tett.

— Ne szólj így, atyám! Megszégyenülök Isten és ember előtt!

— Nem, uram! Nem szégyenülsz meg! A zsol-tárossal mondhatod: in te speravi, Domine, non confundar in aeternum!

— Mit tesz ez magyarul? — kérdezte Gyécse.

István nyomban magyarra fordította:

— Benned bízom, Uram, sohasem szégyenülök meg!

— Legyen igazad, fiam! — szólt a fejedelem komolyan és mélyet sóhajtott.

A cseh papok híre igaznak bizonyult. Adalbert prágai püspök csakugyan megérkezett nemsokára fényes kísérettel. Olyan kísérettel jött, mint valami fejedelem. Ő maga őszszakállú, halk ember volt, aki egyszerű csuhát viselt, de kísérő vitézei csillogtak az aranytól, ezüsttől és drágakövektől, ami nem is

csoda, hisz Adalbert születésénél fogva igen nagy úr volt, közeli rokona Henrik bajor fejedelemnek.

Gyécse nagy tisztelettel fogadta a püspököt.

A fejedelmi család, az udvari főemberek és a papok mind Adalbert elé járultak. Ő pedig atyai nyájassággal beszélt mindenkivel. Ájtatosan égre emelte szemét, mikor a fejedelemasszony elmondta, miért keresztelték Istvánra egyetlen fiukat. A fejedelem iránt igen nagy tiszteletét fejezte ki és megnyugtatta őt, hogy bár az álomlátás szerint nem ő, hanem fia lesz a magyar nép igazi megtérítője, azért neki is igen nagy érdeme Isten előtt, hogy népét a pusztulás szélén megállította és a keresztény papok működését megengedte. A magyar főembereket is megdicsérte buzgóságukért és különös szeretettel szólt Vecelinhez, Orchoz, Honthoz, Pázmányhoz és a többi fiatal udvari vitézhez.

— Álljatok híven az ifjú István kisúr mellett, akit nagy dologra választott ki Jézus urunk!

Majd Istvánhoz fordult.

— A bérálás szentségét felvetted már, fiam?

— Nem! — szólt István komolyan. — Azt csak püspök kezéből vehetném!

— Az enyémből veszed! Örömmel adom fel! — szólt Adalbert.

Este a fejedelmi pár négyszemközt beszélgetett a püspökkel. Feltárták előtte az ország helyzetét. Sok pogány főemberük makacs ellenkezését. Rokoni viszályaikat és István reményét a fejedelmi trónra.

— Házasságára gondoltatok már? — kérdezte Adalbert.

— Nem!

— Nagyon fiatal még! — szólt Sarolt.

— Hány éves?

— Tizennyolc lesz!

— Itt az ideje, hogy megházasodjék!

— Bajos! — mondta Gyécse. — A magyar főemberek közt az is nagy versengést és viszálykodást keltene, hogy melyiküknek a leányát vegye el!

— Nem tanácsolok atyafiházasságot! — mondta a püspök komolyan. — Istvánt ki kell emelni a rokoni környezetből és atyafikötelékekből, hogy tekintélye minél magasabbra tornyosodjon! Okvetlenül Nyugatról kell számára feleséget hozni. Még pedig fejedelmi, királyi vérből valót, hogy külföldi összeköttetése is hozzájáruljon hatalma növeléséhez.

— Tudnál ilyet? — kérdezte a nagyúr.

— Henrik rokonom leányát ajánlanám!

— Ottó császár unokatestvére leányát? — lepődött meg Gyécse.

— Igen! Akinek atyja oly sokat civődött a császárral!

— Megbékéltek már?

— Henrik fejedelem megbékélt mindenkivel. Meghalt!

— Ó, ezt nem is hallottuk! — szólt Sarolt részvétellel.

— Most halt meg a tavasszal. Magam is voltam gyászoló özvegyénél rokoni vigasztaláson. Az özvegy most Regensburgba vonult vissza két fiával és két leányával. Illetőleg csak az egyik leányával. A nagyobbik, akinek Gizla a neve, a gandersheimi kolostorban nevelkedik.

— Őt ajánlanád? — kérdezte Sarolt.

— Őt! Bizonyára úgy nevelkedik, hogy fiatokat szívvel-lélekkel támogatná nagy feladata teljesítésében!

— És megkapnánk? — érdeklődött Gyécse.

— Meg! Ámbár fitestvérei a császári koronára számítanak, nem keveselhetik a magyar fejedelem

fiát, aki király lesz, ha Isten is úgy akarja. Már most is nagy tekintélyetek van Nyugaton, mióta a harci kalandozásoknak véget vetettetek és a keresztény hit terjesztését megengedtetek. Bajorország, mint szomszédos ország, annyival is inkább örülne a házasságnak, mert az a tartós béke záloga lenne a magyarok és németek között.

— Tehát bízol benne? — kérdezte Gyécse.

— Bízom!

— Akkor úgy határozunk! — szolt a nagyúr. Az elhatározást csakhamar tett követte.

A szülők és Adalbert püspök gyengéd tapintattal közölték Istvánnal a házasság tervét, aki megköszönte a szerető szülői gondoskodást és szívesen beleegyezett. A palotában élő főemberek és Gyécse többi híve is örömmel hallotta az előkelő házasság tervét és lelkesedve hajoltak a fejedelem felhívására, aki kedvelt palotaispánja és Kusid vezér vezetésével fényes követséget állított össze. A követséghez csatlakozott Wolfgang atya is, aki az ifjú István tanulmányainak befejezése után visszakíváncozott hazájába. A ragyogó követség csakhamar együtt volt. Adalbert püspök saját kezével írt levelet adott át Deodatusnak, melyben a legnagyobb lelkesedéssel ajánlotta a magyar fejedelem kérését az özvegy fejedelemasszony figyelmébe. A követség lelkes hangulatban, nagy zengések és kúrtharsogások közt indult el Bajorországba.

Míg a követség odajárt, Adalbert püspök a hit terjesztésének részleteit beszélte meg a fejedelmi párral, de a tervezésekben a főszerepet mindinkább az ifjú István játszotta. Miután Adalbert egyik ünnepen megbérmálta őt, az ifjú egyre türelmetlenebbül ostromolta szüleit.

— Templomokat kellene építeni! — mondta lelkesedve.

Adalbert helyeselte István tervét.

— Itt, Esztergomban kellene szép kőtemplomot emelni! — mondta a püspök.

— Kőtemplomot? — kérdezte Gyécse. — Ki ért ahhoz?

— Majd hívunk be külföldi mestereket! — szólt István. — Tartson el évekig az építése, csak méltó legyen Jézus úrhoz!

A fejedelem beleegyezett.

— Papjainkat szét kell küldeni az ország különböző részeibe! — folytatta István.

— Arra magam is gondoltam! — szólt a fejedelemasszony.

Adalbert összehívta a papokat. Közösen megbeszéltek, hogy ki merre menjen. Legjobb lesz, ha ketten-hárman indulnak együtt és együtt is maradnak. Valami alkalmas helyen kis monostort ütnek össze, ahol együtt ájtatoskodnak és az éjtszakákat töltik. De nappal künn járnak a nép között. Felkeresik őket a tanyákon, a réteken, mezőkön és a vizek mellett.

— Legjobb lesz a kis monostorokat magaslatokra építeni! — mondta Adalbert. — A szerzetesek alapítója, Benedek atya, a hegyeket szerette!

— A nagyúr közbeszólt:

— Ajánlom Pannon hegyét!

— Merre van? — kérdezte Adalbert.

— A Bakony elején. Igen szép hely. Magam többször gyönyörködtem zölderdős dombjain és szelíd lankáin, mikor Veszprémben jártam vadászpálinkában.

A szerzetesek közül tehát csak Radla maradt néhány társával Esztergomban. A többiek elszéledtek

főleg a régi Pannoniában. Pannon hegyén a nagyúr parancsára famonostort ácsoltak össze és ott öten letelepedtek. A fejük Anasztáz lett, aki római származású volt és társai apátnak tisztelték. A szép Pannonhegy annyira megtetszett nekik, hogy a faépület mellett csakhamar tartósabb falakat is építettek és elhatározták, hogy Szent Márton tiszteletére kőtemplomot építenek.

Az ifjú István állandóan Adalbert püspök társaságában időzött. Sokszor óraszám együtt imádkoztak. Zsoltárokat zengedeztek. Vagy a Szentírást olvasták hangosan. István igen szépen tudott olvasni és hangja kellemes volt, mint a hárfa hangja. Vagy a várudvarban sétálgattak együtt és kiszemelték a helyet, ahol a tervezett bazilikát felépítik. Adalbert megígérte, hogy ha visszatér hazájába, templomtervező és építőmestereket küld, kőfaragókat és mozaikrakókat. Sokszor álltak a vár kiszögellő bástyáján és halk imát suttogva néztek végig a tájon, amely a természet bujaságában pompázott.

— Istenem! — sóhajtott fel az ifjú István és karját a messzeség felé tárta.

— Mire gondolsz, fiam? — kérdezte Adalbert.

— A népre! — válaszolt István.

— Szereted a népedet?

— Nagyon szeretem! Olyan komoly, józan, kevés beszédű! Valami higgadt méltóság lakik benne. Milyen kár volna, ha ő is elpusztulna, mint annyi más előde itt a Duna mellett!

— A te néped megmarad!

— Meg! De csak Jézus úr hitének erejével! Ezért vagyok mélységes tisztelője atyám bölcseségének, aki sasszemével a jövőbe nézett és még jókor felismerte a veszélyt, melyben szilaj népünk forgott. Ha maga nem is tudott teljesen kiszabadulni a régi

keleti szokások békóiból, örök érdeme marad, hogy népét az örvény szélén megállította!

— Bölcs fejedelem! — mondta Adalbert. — Megérdemli, hogy Isten vele legyen!

— Vele lesz! — szólt István halkán és ajkai imát mormoltak.

Egyik nap reggelén lovas vitéz vágatott fel a várba. Elfulva és lelkenedezve hozta az örömhírt, hogy a leánykérő küldöttség a Duna mellett közeleg Esztergom felé és hozza a bajor fejedelem leányát, akit rengeteg német vitéz és töméntelen ajándék kísér.

A várban nagy lelkesedés támadt.

Azonnal nagy előkészületek történtek, hogy a menyasszony fogadása nagy ünnepélyességgel történjék. A várórség teljes díszbe öltözött. A bő kék üngös magyar vitézek vidáman kurjongattak. Az olaszok sisaktaréja csillogott. De legjobban készülődtek a pikkelypáncélos német várkatonák, akik német földről vártak híreket. A tülkösök, kürtösök és üstverők kiültek a várfalakra, onnét nézték az egyre közelebb menetet.

A fejedelmi pár az ifjú Istvánnal, két kis leányával, az udvari főemberekkel és asszonyokkal, továbbá Adalbert püspökkel a nyitott várkapuhoz vonult.

A Dunapart felől német réztrombita harsant.

A hegyoldalon lassan kigyózott felfelé a menet és egyszer csak a várkapuhoz ért.

A bástyán felbúgtak a magyar tülkök.

A táncoló paripájú vitézek mögött hatalmas bőrbatár kanyarodott a kapu elé. A batárt négy fehér csődör vontatta. Mikor a batár megállt a kapuban, függönyei szétnyíltak és ott ült benne ezüstös fehér ruhában Gizla, a bajor fejedelem leánya.

Deodatus odaugratott lovával és a kis meny-

asszonyt gyengéden kiemelte a batárból. A kis lány mögött német asszonyok és apácák szálltak ki.

Adalbert püspök a batárhoz lépett.

— Kis hugom! — fogadta rokoni szeretettel a szőkeségben tündöklő leányt.

— Szívem! — ölelte magához gyengéden Sarolt.

A nagyúr merőn nézte a menyasszonyt. Aztán megfogta kezét és Istvánéba tette.

— Ime, István, a te urad és a magyarok leendő ura!

Az ifjú pár szeliden egymásra nézett.

István a tűzpiros bő ünge fölött ragyogó görög keresztet csókra nyujtotta neki és megszólalt:

— Jézus úr hozott nekem!

A várudvar felzöndült:

— Gizla! Gizella! Isten hozott!

Az érkezettek harsányan kiáltották:

— Istefán! István! Kisurunk! Fejedelmünk!

Az ünneplés általános lett. Mindenki az ifjú párt nézte és mámorosan kiáltotta:

— Üdv az ifjú párnak!

Gizla német kísérete viharosan harsogta:

— Hoch Stefán! Éljen az ifjú fejedelem!

A nagyúr mosolygott.

— Jól mondjátok! — intett feléjük, mire a magyar kucsmák lekerültek a fejekről, a kócsag- és darutollak libegtek, a kopják magasra emelkedtek és magyarok és németek harsogva kiáltozták:

— Éljen István fejedelem!

A várkastély csattogtak a rézüstök, búgtak a tülkök, zengtek a kürtök és boldogan harsogtak a sárgaréz német trombiták.

A menet a várkapuból megindult a palota felé.

Elől ment a palotaispán, körülötte testőrök. Utánuk a magyar apródok és az újonnan érkezett

német lovagok. Az ifjú Istvánt Vecelin, Orc, Hont és Pázmány vették körül. Mögöttük Sarolt fejedelem-asszony jött a menyasszonnyal. Kezét Ilona és Gizella, a fejedelem két kis leánya fogta. Számos német asszony és apáca következett utánuk. Majd Gyécse fejedelem lépdelt Adalberttel, a papokkal és az udvari vitézekkel. A menetet a testőrök színpompás csapata zárta be.

A palota bejáratánál Kusid vezér a nagyúr elé járult.

— Ime elvégeztük küldetésünket!

Gyécse mindkét kezét feléje nyujtotta.

— Köszönöm, hű vezérem!

Megállt a palota küszöbén és végigtekintett a várudvart betöltő sokaságon.

— Vitézek! — kiáltotta érces hangon. — Köszöntök mindenkit! Boldogan hallom, hogy uratoknak kívánjátok fiamat. Elfogadjátok-e tehát őt utódomnak?

— Elfogadjuk! — zengett a várudvar.

— Hívek maradtok hozzá mindhalálig?

— Hívek maradunk!

— Éljen hát István nagyúr!

Egetverő kiáltás verte fel a várat és a mámoros tömeg betódult a palotába. A címerterembe vonultak, ahol Adalbert püspök az oltár előtt megáldotta az ifjú párt.

Nagy nap lett aztán Esztergomban.

Mikor beesteledett, a palotában száz és száz szurokfáklya lobbant fel. A bástyákon őrtüzek gyúltak ki és messze bevilágították a környéket. A rézüstök nagyokat csattantak és szilaj nóták harsantak fel.

Nagy áldomást ült Gyécse nagyúr fia házassága örömére.

A csillagok is vígan pillogtak az égen.

A váralj és a karámok mind ébren voltak. A báránybőrkuccsmás pásztorok és várszolgák a hegy tövében dudaszó mellett vígadtak.

Egy öreg szláv szolga magasra dobta kopott süvegét. Föltekintett a tűzfényben ragyogó kővárra és jókedvűen rikkantotta:

— Magyar vagyok! Sivio pan Istefan král!

IV.

NAP besütött a toronyszobába.
Az ifjú István a terem közepén állt és feleségét nézte, aki drágakövekkel kirakott ébenfa ládika fenekéről könyveket vett elő.

— Nézd! — mutatta az urának.

István kezébe vette a könyveket.

— Ezeket Hroswitha írta?

— Ő! A gandersheimi zárdában ő a legtudósabb apáca. Engem igen szeretett és sikerült rábírnia a zárdát, hogy ezt a két könyvet nekem adja ajándékba!

— Nagy kincsek! — mondta István komolyan.

— De jól megértsd, István! — magyarázta Gizella. — Ezeket nem úgy másolta ám Hroswitha, hanem a maga fejéből találta ki!

— Ő találta ki?

— Ő! Mert ő író! Német földön ő a legnagyobb író! Drámákat ír!

— Mi az? — kérdezte István.

— Színháték!

— Komédia? — villant fel élénken István szeme.

— Erről beszélt már Wolfgang atya!

— Komédia! De komoly komédia!

— Olvastad már őket?

— A zárdában olvastuk! Gyönyörűek!

— Miről szólnak?

— Majd elolvassuk együtt! Addig is megmondom, hogy az egyiknek «Theophilus» a címe, a

másiknak «Ábrahám». Az elsőben Theophilus a főszereplő, egy igen nagyravágyó ember, aki eladja lelkét a sátánnak, hogy gazdaggá tegye és nagy méltóságra segítse. Az egyezségről levél készül, melyet Theophilus vérével kell írni. Theophilus kívánsága teljesül. Hatalmas, gazdag ember lesz. De később megbánja szörnyű szerződését és szeretné a sátántól visszaszerezni a vérével írott levelet.

— És sikerül neki?

— Sikerül! De igen nehezen! Jézus úr anyja segíti visszaszerezni!

— Ó, nagyon szép! — mondta István komolyan.

Az ajtó hirtelen kicsapódott. Sarolt fejedelem-asszony rohant be.

— Jöjjetek! — kiáltotta reszketve. — A nagyúr igen rosszul van!

Mindhárman a fejedelem szobájába futottak.

Sötét medvebőrökön háborogva feküdt a nagyúr. Hideg forrásvizet ivott felhevült állapotban a minapi vadászaton. Az ártott meg neki. Egyszer forróság öntötte el egész testét. Majd szörnyű hideglelés gyötörte. Még a foga is vacogott. A szobában nagy zürzavar és fejtelenség uralkodott. Udvari asszonyok forró ecetes ruhákat raktak a beteg fejére és homlokára, de a beteg mindig letépte azokat és elfulva kiáltozott:

— Elégek! Elégek!

István megrendülve állt atyja fekvőhelyénél. A nagyasszony és Gizella sírva borultak a betegre.

— Vízet! — hörögte a nagyúr.

Udvari asszony vízzel telt kupát nyújtott.

— Nem szabad! — kiáltott Deodatus. El akarta venni az asszonytól a kupát. A nagyúr azonban elkapta a serleget és mohón fenéig ürítette.

— Vége van! — kiáltott Deodatus kétségbeesetten.

— Hívjátok az érseket! — szólt István reszketve.

A testőrök Domonkos érsekért futottak, aki néhány hónappal ezelőtt érkezett Németországból a nagyúr udvarába. Az érsek sietve jött. A beteg fölé hajolt és megdöbbenve látta, hogy igen nagy baj van. A kápolnából gyorsan elhozta a szent olajokat és megkente velük a beteg szemeit. Nem is nyitak azok fel többet.

Gyécse nagyúr ereje teljében hirtelen megtért őseihez. Meghalt.

Nagy megdöbbenés támadt a várban.

Mi lesz most?

Mindenki elvesztette a fejét. Sarolt bűgva sírta végig a termeket. Gizella és a fejedelem leányai kétségbeesve sikongattak. Az öregedő Deodatus és Kusid fájdalomtól bénultan támolyogtak.

István egyedül intézkedett.

— Atyám örökét átveszem! — mondta sápadtan.

Nyomban elrendelte, hogy lovas hírnökök nyargaljanak mindenfelé. A főembereket, várispánokat hívják Esztergomba. A gyásztól megtört Kusid helyébe, aki semmi áron nem akart tovább a fejedelmi sereg élén maradni, Vecelint nevezte ki a sereg vezérének. Deodatus is képtelen volt a palotaispáni tisztséget betölteni. A nagyúr váratlan halála egészen leverte őt a lábáról. István Hontot és Pázmányt bízta meg, hogy ketten töltsék be Deodatus tisztségét.

A főemberek gyülekezni kezdtek.

Toporzékoló méneken megdöbbenve jöttek a hű várispánok, a törzsfőnökök és a vitézek. De megjött több pogány főember is és tollas vitézei élén fölnyargalt a várba fekete medvebőrkuccsmásan maga Kopány vezér is. Nagy tervvel jött. Feleségül veszi a meghalt

Gyécse özvegyét és elfoglalja a fejedelmi széket.
A gyermek Istvánnal könnyen elbánik.

A palotában papok kardala szólt.

A főemberek komoran nézték a megsárgult, halott nagyurat. Domonkos érsek gyászmisét mondott a kápolnában. Sarolt fejedelemasszony és leányai, István és Gizella, az egész udvar és a vitézek könnyezve búcsúztak a halottól.

Künn a bástyán tülkök búgtak.

A hegyoldal hatalmas tölgyfája alá temették el a nagyurat. Keresztény temetés volt. Kőkoporsóba volt zárva a halott. Sem lovát, sem fegyvereit, sem kincseit nem tették melléje a sírba. Táltos nem áldozott fehér lovat és nem kiáltotta utána :

— Szolgálják megölt ellenségei a másvilágon !

Keresztény papok gyászszolozsmája szólt és Domonkos érsek kopja helyett keresztet tűzött a sír fölé.

— Requiem aeternam dona ei, Domine ! — hangzott komoran a búcsúszó.

A temetés után a tor is elmaradt.

Az ifjú István gondoskodott, hogy mindenki kapjon kellő ételmet és szállást, de szigorúan megtiltotta, hogy tivornya és részegség forduljon elő a várban. A temetés gyászos, szomorú nap, amikor a halott kedvest földbe tesszük és nem látjuk ez életben többé. Ilyenkor megilletődni, gyászolni és imádkozni kell, nem pedig dőzsölni.

Kopánynak és híveinek nem tetszett az intézkedés.

— Klastrom lesz lassan az egész vár? — kérdezték gúnyosan.

István nyugodtan válaszolt.

— Nem klastrom ! Csak keresztény fejedelem vára !

— Tort ülni sem szabad már?

— Nem! Tivornyává fajul!

— A tor ősi szokásunk!

— El kell hagyni rossz szokásainkat!

— Ki mondja ezt?

— Én! Mást is mondok még! Meg kell itt változni sok mindennek!

Kopány Sarolthoz fordult, aki bánatosan ült a kereveten.

— Hallod, Sarolt? Fiad mind el akarja törölni az ősi szokásokat!

— Ő a nagyúr! — mondta Sarolt könnyezve.

— És te ezt tűröd? Gyila vezér leánya. Világszép magyar asszony! Tűröd, hogy a fejedelem-asszony aranyos székéből kitúrjon a bajor ifiasszony?

— Kopány! — dörrent meg István.

— Úgy sem maradok itt! — sóhajtott Sarolt és aranyszélű vászonkendőcskével törülgette könnyes szemét.

— Jól teszed, ha nem maradsz itt! — szólt Kopány. — Mit is keresne magyar asszony ennyi idegen között? Hagyd el az esztergomi várat és költözzél hozzám!

— Hozzád? — lepődött meg Sarolt. — Minek?

Kopány az özvegy szemébe nézett.

— Feleségnek! — vágta ki hetykén.

— Ó! — sikoltott Sarolt felháborodva.

István Kopány elé állt.

— Gonosz pogány! Nem szégyenled magad? A temetés napján ilyen gyalázatosan mersz szólni a nagyúr özvegyéhez? Hisz van neked feleséged! Te vérfertőző!

Kopány felnevetett.

— Hát aztán? Lehet nekem több feleségem is!

— Távozz innét! — mondta István fojtott haraggal. — Menj, amíg jó dolgod van!

— Ohó! — kiáltott Kopány. — Nagyon foghegyről beszélsz, Bojk öcsém! Pedig még nincs fejed az aranyos királyi korona!

— Majd ott lesz!

— Leütöm róla! — süvöltött Kopány és háborgó indulattal hagyta el a palotát. Vitézeivel lórapotott és elvágtatott Esztergomból.

István a temetésre összegyűlt keresztény főemberekkel tanácsot ült. Megkérdezte őket, emlékeznek-e a nagyúrnak tett ígéretükre. Elismerik-e Gyécse fiát fejedelmüknek?

— Éljen István nagyurunk! — zúgta a gyűlés.

István feleskette őket. Először a sereg esküdött fel, hogy legfőbb uruknak és fejedelmüknek ismerik el Gyécse fiát. A sereg ekkor már több ezer főből állt, mert a Gizella kíséretében érkezett ifjú német lovagok mind itt maradtak a fejedelem szolgálatára. A várispánok és főemberek esküje után István elrendelte, hogy a kapott birtokok és várak ellenében minden várispán és főember megfelelő számú harcost szereljen fel. A harcosok a várakban laknak és az ispán rendelkezik velük, de a fejedelem hívó szavára tartoznak vezérükkel együtt a fejedelem főszeregéhez csatlakozni és az egész sereg vezéreül Vecelint elismerni.

— Mivel hogy csak egységes sereg tudja az országot külső és belső ellenség ellen megvédelmezni! — mondta István komolyan.

A főemberek helyeslőleg bólogattak.

István aztán a templomok építéséről rendelkezett.

Az esztergomi bazilika már épülőfélben volt. Remélni lehetett, hogy béke esetén egy év leforgása alatt elkészül. De szükséges, hogy a nagyobb frank és régi római várak és városok romjai helyén is ke-

resztény templomok épüljenek. A veszprémi, győri, pécsi, váci, kalocsai várispánok parancsot kaptak, hogy az ott építendő templomok helyéről, kő- és faanyagáról gondoskodjanak addig is, míg a fejedelem a külföldről egyre sűrűbben érkező mesterekkel és mívészekkel a terveket elkészítteti és az építkezést a maga költségére megkezdi.

A várispánok tudomásul vették a parancsot.

— De nemcsak a várbelieknek kell templom, hanem a népnek is! — mondta a fejedelem. Azért elrendelte, hogy a népet a templomokhoz kell kötni. A várispánok és a főemberek szigorúan tiltsák meg a kóborlást. Mindenki, a földművesek, pásztorok és halászok is telepedjenek meg és sátrak helyett kő- vagy faházakat építsenek. Harminc család alkosson egy falut. A falut erős védősövényvel vegyék körül minden támadás ellen. Minden tíz falu pedig építsen legalább fatemplomot. A fejedelem majd küld bele papot. A templom mellé a pap részére lakóházat kell építeni. A pap eltartására két nyilat, azaz két telket, két szolgát, egy lovat, hat ökröt, két tehenet és harminc egyéb jószágot, bárányt és sertést kell adni. Vasárnapon és ünnepen senkinek sem szabad dolgozni. E napon a falu bírása tartozik a falu egész népét összegyűjteni és azok kivételével, akik a tűz őrzésére visszamaradnak, mindenkit, kicsinyt és nagyot egyaránt a templomba vinni. Aki nem megy a templomba, büntetésül elveszti a haját. Ha pedig a bírák hanyagságából marad el valaki a templomból, a várispánok az ilyen bírakat botoztassák meg és hajukat nyírassák le. A templomban mindenki tisztességesen viselje magát. Aki ott beszélget és nem hallgat a Szentírás felolvasására, ha öregebb ember, csúfosan ki kell kergetni, a fiatal pedig a templom udvarában meg kell kötözni, megvesszőzni és haját lenyírni.

Egyik másik várispán elhülve hallotta a szigorú rendelkezést.

— A pogány szokásokat ki kell irtani! — mondta István szigorúan. — A nép legnagyobb része megkeresztelkedett ugyan, de még mindig pogány szokásai és erkölcei szerint él! —

— Bajos lesz! — mondta az egyik várispán.

— Meg kell lennie! — emelte fel a hangját István.

Szigorúan elrendelte, hogy a táltosok és bűbajosok ne merészeljenek többé a nép közé menni. A pogány énekmondók húros hangszereit össze kell törni.

— Kár lesz! — szólt közbe egy másik ispán.

— Nem lesz kár! A sok pogány babona helyett keresztény énekeket és imádságokat kell tanulni a népnek. Majd a papok megtanítják!

Az ispánok hallgattak.

A tivornyázás, mértéktelen evés-ivás nem keresztényhez illő életmód. A has rabja nem tud uralkodni magán. Azért esik tolvajlásba, káromkodásba, paráznaságba és gyilkosságba.

— A böjt mindezek orvossága! — szólt a fejedelem, azért elrendelte, hogy pénteken senki ne merészeljen húst enni. Húsvét előtt mindenki negyven napig, évnegyedenként pedig egy hétig böjtöljön. Aki a böjtöt megszegi, egyheti, böjttel szigorított börtönt kapjon.

Domonkos érsek, Anasztáz apát, Radla, Asrik és a sok pap ámulva hallgatta az ifjú fejedelmet, aki apostoli hévvel és szigorral kezdte népe erkölceinek megnemesítését.

— Jól tudom, — mondta István komolyan — hogy parancsaim eleinte szigorúaknak tűnnek fel és nem tetszenek! De azt akarom, hogy népünk erős legyen a hitben, lelkiismeretes a hit törvényeinek megtartásában, józan az életmódjában és tiszta az

erkölcsseiben. Akkor ver igazán gyökeret ezen a földön. Akkor lesz erős, nagy és művelt, mint a többi nyugati népek!

— Keleten is vannak nagy népek! — mondta Aba ispán.

— Én a Nyugatot veszem mintának! — válaszolta István. — A nyugati és keleti népek úgy hasonlítanak egymáshoz, mint a nagy hegyek a nagy ködökhöz. A hegyek mindig szilárdan állnak, a ködöket pedig semmivé oszlatja a kelő nap, vagy a szélvihar!

A több napig tartó tanácskozás véget ért. Az ifjú fejedelem azzal a buzdítással bocsátotta el a várispánokat és a főembereket, hogy maguk járjanak jó példával a nép előtt. Akkor a nép is megszereti az új Istent.

A főemberek elhagyták Esztergomot. Domonkos érsek és Radla kivételével a papok is elszéledtek ismét az országba. Anasztáz apát visszament a pannon-hegyi famonostorba, amely mellett már épülni kezdett a kőtemplom. Asrik pedig dél felé indult néhány társával, hogy a pécsi várispán segítségével monostort építsen a Vasas-hegyen.

Az országban mindenki az új fejedelemről beszélt.

— Mi lesz itt? — kérdezték a végeken lakó pogány főemberek, mikor István szigorú rendelkezéseit meghallották. A táltosok és bűbájosok felbőszülve értesültek az eléjük szabott tilalomról. Mikor egymásik buzgó várispán megbotoztatott néhányat közülük, a haldokló pogányság papjai átkozódva menekültek erdőbe, ingoványokba, lápokba és nádasokba. Az elégedetlen pogány magyarok és a színleg keresztények csapatokban mentek a táltosok után.

Itt is, ott is zendülő, hujjogató tömegeket lehetett látni, akik az ifjú fejedelem ellen izgattak és lobogó sörényű lovakon vágattak el a várkatonák elül.

— Mi lesz itt? — nézték az ispánok aggódva a nyugtalan és felbujtott népet.

Egyre több és több háborgó csapat húzódott délnek, Somogy felé. Néha egy-egy főembert is lehetett látni, aki a fejedelem rendeletei miatt elpártolt tőle és tollas vitézek élén, háborgó táltosok és rikongató énekmondók kíséretében húzódott délnek.

Somogyi sátorvárosában Kopány vezér fogadta a zendülőket. A sátorváros nőttön-nőtt. Az ország minden részéből gyülekeztek az elégedetlenek, köztük sok főember, pusztai vitéz, öreg pásztor és halász és főként rengeteg táltos. Az alacsony sátrak gombamódra szaporodtak Kopány magas sátorpalotája körül, melynek tetejére kopja volt tűzve. Kopány főemberekkel körülvéve járkált a lázadók között. Sasorra alatt hosszú bajusz lógott. Arca ragyogott. Hírnököket küldött távolabb lakó híveihez, Gyarmathoz, Kérhez, Kurthoz, hogy sietve gyülekezzenek nála. Az egyre növekvő, duló-fuló, fosztogató seregnek ökröket süttetett, bort osztott és a táltosokkal és kobzosokkal harci énekeket mondatott.

— Egyetek! Igyatok! — bízatta a tivornyázó sereget. — Nem sokára mienk lesz az esztergomi fejedelmi karám és a kővár! Van ott tulok, ökör, birka bőven!

— Meg bor! — rikkantott egy részeg táltos.

A vezér sátorpalotája előtt gyakran künn állt egy gyöngyökkel és aranypénzekkel halmozott, tűzpirosruhás szép asszony, Kopány felesége. Az asszony körül két kisgyermek játszadozott, hat-nyolc év körüliek. Fejükön kócsagtollas kis vadmacskakucsma.

— Szegszár! Vászoly! — kiáltott feléjük Kopány.

A gyermekek apjukhoz futottak.

— Nézzétek! — mutatta Kopány a gyermekeit Gyarmatnak, Érténynek. — Maholnap ezek is lóra ülnek!

— Korán lesz még! — mondta Gyarmat.

A pogány asszony a sátor előtt állt és mosolygott és ragyogott.

Az esztergomi fejedelmi várban délutáni vécsernye volt. Ott ájtatoskodott az ifjú fejedelem egész udvarával. A vécsernye alatt száguldó lovascapat érkezett a várba. A veszprémi várispán jött és nyomban az ifjú fejedelem elé járult.

— Kopány sereget gyűjtött és fellázadt! — jelentette elfulva Istvánnak. — Egész Somogy tele van zendülő magyarral! Rengeteg táltos van köztük, akik csatára tüzelnek. Fehér lovat áldoznak. Fosztogatják a fejedelmi majorokat. Öldösik az újhíűeket és Kopányt hirdetik nagyuruknak!

István megdöbbenve hallgatta a hírt.

— Sokan vannak? — kérdezte sápadtan.

— Teméntelen sokan!

— A veszprémi várórség nem elég a megfékezésükre?

— Nem, uram! Egész sereged kell oda!

— Akkor testvérharc lesz! — mondta a fejedelem elborulva.

A várban rögtön tanácsot ültek. Lovas hírnökök vágtattak a hú várispánokhoz. Barshoz, Szabolcshoz, Abához és a többi ispánhoz, hogy azonnal üljenek lóra és vitézeikkel együtt jöjjenek Esztergom felé és csatlakozzanak a fejedelmi sereghez.

Nem lehetett sokáig késlekedni. Minden nap tovább terjedhetett a lázadás. Az esztergomi várórség csakhamar felkészült. A közeli vidékről betereték a lovakat. A kék üngös magyar vitézek, a páncélos német és taréjsisakos olasz katonák mellett igen

sok szláv szolga, csikós, pásztor és halász is lóra ült. A távoli ispánok trombitaszó mellett gyülekeztek vitézeikkel Esztergom körül.

— Indulunk! — adta ki a fejedelem a parancsot.

— Te állsz a sereg élére? — lepődött meg Vecelin.

— Én! Életről és halálról van szó!

Reggel a kápolnában Domonkos érsek könyörgőmisét mondott, melyen az egész fejedelmi udvar résztvett. István a mise alatt térdenállva imádkozott. A mise végén Hont és Pázmány vitézek ragyogó páncélruhában az oltárhoz léptek. Kezükből hatalmas meztelen kard.

— Lépj elő, urunk! — szólt Domonkos érsek a fejedelemhez.

István harci páncélban, fején gyöngyös piros bársonysüveggel, almapiros arccal lépett az oltárhoz. Hont és Pázmány az élesre fent kardot derekára övezték.

— Lovaggá avatunk, keresztény fejedelem! — mondták ünnepélyesen. — Forgasd dicsőséggel, szep-lőtelenül, győzelemmel e kardot a szent kereszténység védelmében!

— Amen! — adta az áldást Domonkos érsek az ifjú lovagra.

A várudvaron felharsantak a trombiták.

István vitézeitől, Domonkos érsektől, hű vár-ispánjaitól környezve, zengő trombiták, lobogó kendők, búcsúkiáltások és áldáskívánások közt kinyargalt a várból és a köréje gyülekezett csapatokkal együtt lekanyarodott a Duna felé, hogy a régi római hadi úton, Győrön keresztül Veszprém felé induljon.

— Jézus vezéreljen! — lobogtak a kendők Sarolt és Gizella kezében a várbástyán.

A sereg nagy zengéssel indult.

István a Duna kanyarodásánál visszanézett a

várra, melynek közepén az épülő bazilika négy csonka tornya integetett utána.

— Jézus, légy velünk! — sóhajtott a fejedelem, aztán gyors iramban vágatott serege közepén nyugat felé.

A halászok, pásztorok és a távolabbi lakók ámulva és megrettenve nézték a nagy sereget, amely csillogva és lobogva haladt a Duna mellett. Igen gyorsan haladt. A bánhidai és neszmélyi hegyek után egyre nyiltabb lett a vidék. A hegyek elmaradtak. A szőnyi sáncokból új csapat csatlakozott a sereghez. Nemsokára eltávolodtak a nagy Dunától és annak egyik ága mellett haladtak előre. Csakhamar Jaurinum elé értek. A lápos, zsombékos vidéken három folyó folydogált. Nádasok zöldeltek. Rengeteg vízi madár repdesett. A folyók egybeömlésénél vízzel körülzárt várból új csapat vonult ki és nagy örömmel csatlakozott a fejedelem seregéhez.

— Raab! — kiáltották a német vitézek.

— Jaur! Gyeur! — hallatszott a kiáltás mindenfelől.

— Győr! — hangzott a kék üngös magyar vitézek ajkán!

A sereg délnek kanyarodott.

Alig órai út után elérték a Bakony előhegyeit és nemsokára a hármass hegy alatt álltak, melynek középső halmán zöld fenyőerdőből kis famonostor látszott ki.

— Pannon hegye! — mutatott István a magasba és parancsot adott, hogy a sereg a hegy tövében telepedjék le éjtszakára. Ő maga kíséretével fönt a monostorban tölti az éjt. A monostorból Anasztáz apát és a szerzetesek siettek nagy hódolattal a fejedelem elé. Az apát piros zászlót tartott a kezében. A zászlóra Szent Márton vitéz képe volt festve, aki Sabariában

született és valamikor sokat imádkozott a Pannon-hegy tetején, éppen ezért az épülő monostort az ő tiszteletére készültek szentelni.

— Fogadd e zászlót, kegyes fejedelem! — szólta Anasztáz apát.

— Helyezd magadat és seregedet a szent vitéz és püspök égi oltalma alá! Akkor győzedelmeskedel az ellenségén! — István nagy tisztelettel vette át a zászlót és Vecelinnek nyujtotta, hogy drága ereklyeként vitesse a harc közepén. Aztán megszemlélte a kis famonostort és örömmel nézegette az épülő kőmonostor mellett összehalmozott hatalmas kőtömböket. Majd megkérdezte Anasztázt.

— Az ellenségről nincs híretek?

— De igen! — válaszolt az apát. — Sokan menekülnek erre Veszprém felől és elrejtőznek a környékbeli erdőkbe. — Majd a szemközt emelkedő hegyre mutatott.

— Látod azt a hegyet, kegyes nagyúr? Azon túl van Gyarmat vitéz birtoka. Haragvó hatalmas úr. Az egész környék retteg tőle. Most minden vitézével Kopány seregében van!

— Jézus úr megtöri erejüket! — szólta a fejedelem alázatosan.

István egész kíséretével résztvett a monostorban tartott esti zsolozsmázáson. Majd elköltötték szerény vacsorájukat, hogy nyugovóra térjenek, mert másnap korán kell indulni, hogy folytathassák útjukat a hegyek közé. A fejedelem a monostorban felajánlott éjjeli szállást nem fogadta el. Domonkos érseket kényszerítette, hogy fődél alatt aludjék. Ő maga sátorot vonatott a hegy tetején levő fenyüerdő fái alatt és kedvelt lovagjaival, Honttal és Pázmánnyal ott készült tölteni az éjt.

Besötétedett.

A völgyben tüzek lobogtak. A pihenő sereg őr-tüzei. A völgyre csend borult. Néha egy-egy ló nyert.

István a sátora előtt égő tűz mellett ült hatalmas medvebőrön. Mellette Hont és Pázmány. Az erdő illatos volt. A fenyühasábok kékes lánggal lobogtak.

— Pihenj le, urunk! — szólt Pázmány a fejedelemhez.

— Imádkozom még! — válaszolt István. — Holnap nagy nap lesz!

— Jézus úr megsegít! — mondta Hont.

— Holnap az ország sorsa dől el! — folytatta az ifjú fejedelem és szép homloka elborult. — Az dől el, széthull-e népünk ismét pogány törzseire és megkezdődik haldoklása. Vagy pedig hozzáköti életét a kereszténység sziklájához!

— Te győzol, urunk!

— Isten győz! — mondta a fejedelem komolyan.

— Akkor sziklává változik az ország és Nyugatnak Kelet felé kitolt erős bástyája lesz, amelyen megtörik a keletről jövő pogány áradat minden támadása!

— A kereszténység bástyája lesz!

— Őrtálló vitéze lesz! Mert a népvándorlás hullámai soha nem ülnek el. Mint fény felé az éj lepkéi, egyre újabb és újabb keleti népek törnek elő. Mi hozza őket erre? Az ösztön? A titokzatosság? A Krisztus világossága felé önkéntelenül kényszerülő emberi lélek?

— Ó, bizonyosan!

— Sziklába vágják itt fejüket az elötörő pogányok! A magyar sziklába! És véres homlokkal mind visszahanyatlanak sisteregve és tajtékozva, mint megszegyenült hullám, amely partba ütközik. Csak az a hullám nem semmisül meg, mely az Egyház sziklájához kapcsolja magát!

— Te kapcsolod az Egyházhoz népedet !

— Életem egyetlen vágya ez !

— Apostolok feladata !

István elhárító mozdulatot tett.

— Ne szóljatok így ! Én csak eszköz vagyok Isten terveiben !

— A te kezed a kapocs !

— A kezem ?

— Az !

Az ifjú fejedelem a kezére pillantott, majd tiltakozva magasra emelte. A kéz árnyéka a fenyük fölé nyúlt.

Csend lett. Az ajkak imát suttogtak.

— Feküdjete le ! — szólalt meg István.

— Te feküdj le, urunk !

— Nem ! Nektek kell pihennetek ! Holnap szükség lesz a karotokra !

A lovagok nem mertek ellentmondani. Palástjukat magukra húzták és ledőltek a sátor mellett leterített medvebőrre. Keresztet vetettek és rövid idő múlva elszunnyadtak.

István egyedül maradt a tűznél.

— Égi vitéz ! Szent Márton ! — sóhajtotta. — Segíts meg !

Fa roppant a közelben. Felébredt mókus ugrott át egyik ágról a másikra.

— Járj seregem élén, hogy győzedelmeskedjünk ! — imádkozott tovább. — Ha megtöröd az ellenség hatalmát és megsegítesz, virágos kertté változtatom Pannoniát ! Mint régi zsidó néped királyai, tizedet adok az ellenségtől elvett minden vagyonból és termésből ! Kincseket gyűjtök össze és e szent helyen, ahol most népem sorsáért szorongok, olyan templomot és monostort építek neved tiszteletére, hogy annak messze világító fényében él boldogan megszelídült

fajom s e szent hegy királyi diadémként ragyog országom fölött időtlen-időkig!

Szél suhogtatta a fenyük sudarait. Hűvös lett.

A fejedelem fölkel és alvó lovagjaihoz lépett. Az ifjú Hont takaratlanul feküdt a földön. István levette válláról köntösét és az alvó lovagra borította.

— Kedves lovagom! — mondta gyengéden. — Védjen meg Szent Márton köntöse!

Visszaült a tűzhöz. A tűz már ellobbantotta lángját. Csak parazsa izzott. A fejedelem a hunyorgó parázsba nézett és halkan imádkozott. Majd a sátor szélének dőlt és lassan ő is elaludt.

Az égen millió csillag égett.

Virradatkor talpraugrott a két lovag és a fejedelemmel együtt a monostorba ment. Domonkos érsek misét mondott, amelynek végeztével a fejedelem és kísérete a szerzetesek áldó imái közt leereszkedett a völgybe, ahol már lovon ült a sereg és nagy zengés és trombitaszó mellett megindult dél felé.

— Szent Márton nevében! — sóhajtott a fejedelem.

A hatalmas sereg benyomult a hegyek közé. A táj egyre zordabb lett. A sötét erdőkben patakok zuhogtak. Kiálló kék sziklák mellett mély szakadékok tátongtak. A vadak megriadva menekültek a rengetegbe. Felriasztott királyi sas méltóságosan kerengett a szirtek fölött.

Déltájban kopár fensíkra ért a sereg. Vörös és kék szikladarabok heverték a földön. A völgykatlan közepén álló hegyen feltűnt a veszprémi vár. A vár alatt nyilas, kopjás sereg táborozott.

— Az ellenség! — mutatott Vecelin a völgybe.

— Ütött az óra! — mondta a fejedelem és kibontotta Szent Márton zászlaját.

A sereg támadásra készen, tömött sorokban nyo-

mult a völgybe. De az ellenség is lóra kapott és viharos vágatással jött István seregének szembe. Az előcsapatok már össze is ütköztek.

— Huj-huj! — ordított Kopány széleseben nyargaló serege.

— Szent Márton! — kiáltották a fejedelem csapatai.

A két sereg egymásnak rontott. A találkozás a völgyben történt, a vár alatt, a keskeny katlanban. Pillanatok alatt véres, iszonyú öldöklés kezdődött. Kopány nyilasai nem tudták fegyverüket használni, oly szűk volt a tér. A német és olasz katonák páncéljáról erőtlenül hullott le a közlőről lőtt nyíl. A buzogányok nagyot zuhantak. A kardok, kopják csattogtak. A levegőt rettenetes ordítás rázta.

— Vágd! — üvöltött a pogány sereg.

— Szent Márton! — harsogták István vitézei. A harc elkeseredetten folyt.

Az ifjú fejedelem Domonkos érsekkel, Radlával, Orccal és testőreivel a magaslaton állt. Borzadva nézte a véres öldöklést és villámgyorsan adta ki parancsait.

Vecelin a sereg közepén oroszlánként harcolt. Mellette Bars, Szabolcs, Hont és Pázmány buzogánya csattogott. Hirtelen irtózatossá üvöltés hallatszott. A sereg közepén Kopány vezér alakja tűnt fel, aki mellett Gyarmat, Értény és Kurt harcoltak. A vezér iszonyú csapásokat osztott és körüle véres fejjel hanyatlottak el a harcosok. Fehér lova horkanva ágaszkodott. Orrlyukaiból vér folyt. A sereg közepe felé tört, ahol Vecelin harcolt. Iszonyú csapásától Hont lovag holtan bukott a földre. Vecelin fájdalmasan kiáltott és mielőtt Kopány újra felemelhetné volna buzogányát, Vecelin éles kardja belefutott a vezér mellébe és a hátán jött ki.

— Jézus! — üvöltött diadalittasan a keresztény sereg.

Kopány kísérete megtorpant. Gyarmat, Kurt, Értény rémülve látta a vezér elesését. Kétségbeesve néztek körül. Egyre több és több páncélos vitéz zúdult rájuk. E pillanatban szilaj huj-huj-kiáltással István fejedelem kék üngös magyarjai rohantak középre és viharként szórták szét az ellenséget.

— Jézus! — kiáltozott mámorosan a keresztény sereg.

A rend felbomlott. Kopány seregének roncsa menekülni próbált.

— Elébük! — kiáltotta István és a kék üngös magyarok a déli egyetlen hegyszoros felé vágattak és elzárták a Balaton felé vezető utat. Alig tudott néhány töredékcsapat bemenekülni a hegyszoros erdejébe.

A harc véget ért.

Kopány lázadó serege, a sok szilaj vitéz és táltos holtan feküdt a völgyben, Veszprém falai alatt.

A máskor pirosarcú ifjú fejedelem megrendülve állt a csatatéren. Eliszonyodva nézte a rengeteg halottat, a sok sebesültet és a vergődő lovakat, melyek fel-felágaskodtak és újra visszahanyatlottak.

A győztes sereg mámorosan kiáltozott és a trombiták szakadatlanul zengtek.

— Éljen István fejedelem!

Vecelin vitézei élén véres karddal járult a fejedelem elé. Térdet hajtott előtte.

— Győztél, uram!

— Jézusnak dicsőség! — mondta István és levette fejéről gyöngyös piros bársonysüvegét. Csend lett. A trombiták elhallgattak. A fejedelem sokáig szótlanul állt és halkán imádkozott.

— Szent Márton győzött! — mondta aztán és az égre nézett. — A pogányság ereje megtört. Adasék hála Jézus úrnak!

— Amen! — mondta Domonkos érsek.

— De fáj a szívem minden vitézért, aki elveszett!
— folytatta a fejedelem komoran. — Az ellenségért is.

És Vecelinhez fordult.

— Temettesd el őket!

Még egy pillantást vetett a sok halottra, aztán kíséretével megindult, hogy a veszprémi várba menjen. A sereg felzöndült. A trombiták újra megharsantak. A győztes fejedelem a kitóduló várnép hangos ujjongása közt bevonult a várba. Nagy volt ott az öröm!

A fejedelem megparancsolta, hogy a fáradt harcosok helyezkedjenek el a várban. Maga a kísérettel együtt a fejedelmi házba ment, mely vadászkastélya volt a régi nagyuraknak.

— Magam maradok kis időre! — szólt Domonkos érsekhez és a vár fejedelmi termébe ment. Mikor kísérete elszéledt, a terem közepén leborult a földre és mély hálaadással imádkozni kezdett.

— Hála neked, Jézus úr! . . .

Künn a sereg hangos örvendezéssel helyezkedett el a várban.

Esteledett. A nap véres fejjel bukott a hegyek mögé. A fejedelem hirtelen felriadt imájából. Hangos ütésekre lett figyelmes. A terem ablakához ment és látta, hogy vitézek valami hullát szegeznek a vár kapujára.

— Mi történik? — kérdezte a belépő Domonkos érsektől.

— Vecelin négyfelé vágatta Kopány testét és elrettentő például kiszegzteti az ország négy vára kapujára!

A fejedelem elborzadt.

— Ó, véres tett! — mondta megdöbbenve.

Nemsokára megérkezett Vecelin a főemberekkel, csak Hont lovag hiányzott közülük.

— Mit tettél? — fordult hozzá a fejedelem.

— Eltemettük a halottakat! — válaszolt Vecelin.

— Az élőket pedig ápolásra gyűjtöttük!

— De Kopánnyal?

— Felnégyeltettem, uram! Ne feddj meg érte! Holttestét hírnökök viszik szét az országba. Hadd tudja meg mindenki, hogyan bűnhődik az, aki fejedelme ellen fellázad!

István szigorúan mondta:

— Akaratom nélkül semmit se tegyetek!

Majd Pázmányhoz fordult.

— És Hont?

Pázmány lehajtotta a fejét.

— Eltemettük, uram!

A fejedelem szomorúan fordult az érsekhez.

— Menjünk a kápolnába!

Mindnyájan István után mentek és a kápolnában letérdeltek. A kemény harcosok, akik nemrégén gyilkos tusában vért ontottak, most alázatosan térdeltek az oltár előtt és hangosan imádkozták a bűnbánati zsoltárokat.

Pázmány lovag a király mögött térdelt és szemében könny csillogott.

A várra leereszkedett az est. Lassan a katonák is elcsendesedtek. Parancs szólt arról, hogy lefekvés előtt a vitézeknek is imádkozniok kell. Az imádság idejét trombitaszó jelezte. A veszprémi várbástyán is felhangzott a trombitaszó. Elnyujtva, hosszan szólt a trombita. A hang elszállt a völgybe. Elsuhant a halottak fölött és a távoli erdők sötét lombjai közt halt el.

A hadi úton pedig az est sötétjében csapat nyargalt észak felé. Lóhátra kötözötte Kopány hulláját vitte. Ahol a lovasok falvat, vagy nagyobb tanyát találtak, trombitájukba fujtak és a kitóduló, megrettent népnek hangos szóval jelentették:

— István fejedelem tönkrevverte Kopány seregét !
És nyargaltak előre a sötét éjtszakában. Éjfél volt, mikor Győr alá értek. A várkapura fölszegezték Kopány hullájának negyedét.

— Így bűnhődik, aki a fejedelem ellen lázad !
Pitymallatkor már a Duna mellett vágattak Esztergom felé és mire megvirradt, az esztergomi várból kitóduló nép örvendve és borzadva látta Kopány tetemét a várkapun.

Az aggódó fejedelmi asszonyok rémülve siettek a kápolnába, hogy hálaadó imát mondjanak a győzelemért.

A csapat pedig nekivágott az Alföldnek és a napfényben ragyogó síkságon végighaladva Biharvárhoz ért és ott szegezte fel Kopány holttestének negyedik darabját.

Az országon villámgyorsan végigfutott a veszprémi csata híre. Néhány nap alatt mindenki tudta a nagy eseményt. A papok a kis monostorokban hálaadó imákat mondtak. A hívők fellélekzettek és boldogan hirdették az ifjú fejedelem nagy győzelmét. A pogányok pedig és akik csak kényszerűségből keresztelkedtek meg, de titokban Kopányhoz szítottak, megdöbbenve hallották a vész hírt. Az erdőkben bujdosó táltosok, énekmondók, a vizek mellett tanyázó öreg halászok, a téres síkokon legeltető pásztorok suttogva mondták egymásnak :

— Győzött az új Isten !

Hirtelen elnémult az egész ország pogánysága. Az országszéleken lakó pogány főemberek is meghökentek. Az ifjú fejedelem alakja egyszerre óriássá és rettegetté nőtt előttük.

— Kemény ember az új nagyúr ! — mondták megdöbbenve.

— Szörnyű keze van !

V.

AZ ESZTERGOMI VÁR bástyájánál két gyöngyös, feketehajú, aranyvirágos szoknyájú leányka állt, Gizella és Ilona, István fejedelem hugai. A nagyobbik tizenhétéves volt, a kisebbik tizenöt. Fekete hajukban csillogott a gyöngy. Nyakukon korallfüzér piroslott. A bástya könyöklőjénél álltak és lenéztek a mélységbe, ahol a Duna hömpölygött.

Egyszer csak az ifjú fejedelemasszony, Gizella, sietett feléjük a várudvaron keresztül.

— Gizella! Ilona! — kiáltotta kipirulva.

A leányok a fejedelemasszony felé futottak.

— Tudjátok-e, mi ujság?

— Micsoda?

— Ma érkezik haza István Veszprémből győztes seregével!

A leányok örömmel siettek a palotába, hogy az ifjú fejedelemasszonynak az előkészületekben segítségére legyenek. Az öreg Kusid vezér és Deodatus az Esztergomban maradt korszámú várőrséggel rendelkeztek, hogy a várban minden rendben legyen, mire a fejedelem megérkezik. Deodatus a vár alatt levő karámokból állatokat, sok ökröt és bárányt hajtatott fel, hogy a megérkező sereg élelméről gondoskodják.

A várkapuhoz díszruhás őrség állt.

A kürtösök a bástyákról figyelték a Dunapartot, hogy győzelmi kürtszóval fogadják az érkező sereget. Távolról már hallatszott a harci zengés, amely egyre

jobban erősödött. Egyszer aztán, mint mikor hirtelen kitarják az ajtót, amely mögött zene szól, teljes erővel felhangzott az érkező sereg trombitáinak harsogása és a győzelmes sereg lengő tollak, magasra emelt dárdák, táncoló paripák és színpompás ruhák tobzódásában, győzelmi kiáltások közt előkanyarodott a hegyoldalból és diadalmasan vonult fel a várba.

— Jézus úr! Hála neked, Jézus! — zúgott minden oldalról a kitóduló nép kiáltása.

A várudvaron a páncélruhás ifjú fejedelem ledobbant lováról.

— Kedveseim! — lépett eléje siető családjához. Szeretettel üdvözölte anyját, hitvesét és hugait.

— Jézus úr megsegített! — mondta boldogan az ifjú fejedelemasszony, akinek szalmaszínű haja csillogott a napsütésben. Mögötte udvari asszony fehér patyolatokban a fejedelmi pár újszülött kis leányát tartotta. István mosolyogva simogatta a kis leány bársonysima arcát.

— Urunk! — járult hódolattal a fejedelem elé a várnép Deodatusszal és Kusiddal élükön.

István kezét nyujtotta öreg vezéreinek.

— Áldassék a mi Urunk Jézus, aki legyőzte országunkban a pogányságot! — szólt István ünnepelesen és levette fejéről gyöngyös süvegét.

A kócsagtollas kucsmák, taréjos sisakok lerepültek a fejekről. Pillanatig mindenki megilletődötten nézte az ifjú fejedelmet, aki a nyert győzelmet Istennek és Szent Márton vitéznek tulajdonította. Domonkos érsek az áldás latin szavait mormolta.

— Isten haza segített! — mondta aztán a fejedelem harsány hangon. — Ez a nap a hálaadás és örvendezés napja! Minden vitézem itt maradjon!

Üdvözetet intett és a sereg lelkes kiáltásai közt családjával, főembereivel és papjaival bevonult a

palotába, míg a sereg nagy örvendezéssel a várban és a váraljon helyezkedett el.

A megérkezés nagy ünnep lett Esztergomban. Előbb hálaadó mise volt a kápolnában, majd megkezdődött a vigasság. A fejedelem, mint a bibliai királyi ember, nagy lakomát szerzett vitézeinek. Ökrök sülték nyárson. Párolgott a jóillatú ürülé. A tábori kemencékben piros kenyerek sülték. Mindenki jóllakott, vigadott. Bort is kapott. A fejedelemnek gondja volt rá, hogy a vár körül lakó szolgák, öregek, betegek és koldusok is megünnepeljék a győzelmet. Többször mondta Deodatusnak:

— Szegényeimnek bőven küldj mindenből!

Deodatus boldogan, fiatalos fürgeséggel sürgölődött ura körül.

Mikor azonban beesteledett és a hold sarlója fel-tündökölt a gyöngyházzsínű égen, az örvendezés hangja hirtelen elcsendesedett. A várfalakon megszólaltak az esti imát zengő trombiták. A harcosok erős karja alázatos imádsággal emelkedett az ég felé, ahol a boldog keresztények Istene lakik. A győztes sereg szent csendben és békeségben tért pihenőre és szilaj tivornya helyett édesdeden aludt el, mint anyja ölében a gyermek. Így szoktatta seregét az ifjú fejedelem.

A megérkezés után való napok egyikén István kihirdette, hogy a béke helyreálltával leghőbb kívánsága a hit és az ország ügyeinek rendezése, azért országos tanácskozást tart Esztergomban, melyre minden főember jelenjék meg. A főemberek meg is jöttek, sőt azok is, akik a harc előtt ingadoztak és a veszprémi ütközetben nem vettek részt, most siettek a hatalmát megszilárdított fejedelem udvarába. István a gyűlést misével kezdette meg.

— Áldassék Jézus! — üdvözölte a címerteremben egybegyűlt országnagyokat.

— Áldassék Jézus! — zúgták a főemberek.

— És Szent Márton vitéz! — folytatta a fejedelem. — Akinek oltalma alá helyeztem seregemet Pannon hegyén a harc előtt. Domonkos érsek, Hont, Pázmány és Orc urak jelenlétében ígéretet tettem, hogyha győzedelmeskedünk az ellenségen, minden nyeredő birtokot és kincset Szent Márton tiszteletére fordítok és hatalmas templomot és monostort építek a szent hegyen!

— Áldassék Szent Márton! — kiáltották a főemberek.

— Hálából Isten és Szent Márton iránt, — folytatta a fejedelem — aki majdnem gyermekkoromban ily nagy méltóságra emelt és ily nagy győzelemre segített, felépíttetem azt a monostort Pannon hegyén, melyet még úratyám, Gyécse kezdett. A Kópány oldalán elesett pogány főemberek földjeit, falvait Kőröshegytől és Somogyvártól kezdve, mind az építendő monostornak adományozom. A harcban ejtett foglyokat büntetésből a monostor szolgálivá teszem és arra kötelezem őket, hogy ha szolgasorsukból felszabadulnak is, tartoznak a monostornak tizedet fizetni!

— Helyeseljük! — mondták a főemberek.

— Mivel még kancellárom nincs, — folytatta a fejedelem — aki az alapító okleveleket elkészítené, az itt tartózkodó papok közül azokkal, akik járatosak a német, frank vagy olasz királyi hivatalok iratainak szerkesztésében, elkészíttetem a pannonhegyi monostor alapító és adományozólevelét. Aláírással megerősítem, hogy időtlen-időkig hirdesse Jézus úr győzelmét a pogányságon!

— Úgy legyen! — mondták az urak.

— Egyebütt is vannak már kis famonostorok! — folytatta István. — Miután Jézus úr megsegített és a

hit elpalántálására igen nagy szükség van, ezeket a kis famonostorokat is nagy kőmonostorokkal kell helyettesítenünk!

Ekkor előlépett Asrik apát.

— Uram! A Vasas-hegyen a pécsi várispán segítségével már megkezdjük a kőmonostor építését!

— Örömmel hallok! — szólt a fejedelem. — Kinek a tiszteletére szentelitek?

— A rendalapító Szent Benedek atyáéra!

— Az is megkapja alapítólevelét!

Most egy szláv szerzetes, Zoerard atya állt István elé.

— Dicső fejedelem, — mondta mély meghajlással — Nyitra fölött a Zobor-hegyen volt régente szláv monostor. Azt néhány társammal én építeném fel!

— Kinek a tiszteletére?

— Szent Hippolitéra!

— Legyen veletek Jézus úr! Oktassátok a szent hitre a felső vidék népét! — szólt István és megígérte, hogy a zoborhegyi monostorról is gondoskodik.

Ekkor előállt Deodatus palotaispán.

— Uram, — mondta reszkető hangon — boldogan szolgáltam úratyádat, Gyécse fejedelmet hosszú időn át, mint palotaispán. Szolgálatomért érdemtelenül nagy birtokot kaptam tőle, nem messze innét. A birtokot nevemről a vidék lakói Tatának nevezik. Engedd meg, uram, hogy azon a birtokon én is monostort építhessek Szent Péter és Szent Pál apostolok tiszteletére! Minden birtokomat a monostorra hagyom, hogy oda temetkezhessem és ott a jámbor atyák imádkozzanak érettem!

— Éljen Tata! — kiáltották a főemberek.

— Legyen szent kívánságod! — szólt a fejedelem gyengéden a régi kedvelt palotaispánhoz, aki oly

sok szolgálatot tett a kereszténységnek a félkeresztény Gyécse udvarában, aki sokszor lovagoltatta térdén az ifjú fejedelmet, mikor az még kis gyermek volt és a fegyverforgatásra is ő oktatta.

Deodatus elhatározása mindenkit föllelkesített. A jelenlevők örömmel hallották a bölcs intézkedéseket, melyekkel az ifjú fejedelem minél több monostort igyekezett a hit terjesztésére és megerősítésére alapítani.

— Azonban ez csak a kezdet! — mondta István komolyan. — A hegyek tetején emelkedő monostorok tornyai égbenyúló karok lesznek. A jámbor atyák ott szent remeteségben és tudományban akarják tölteni életüket, hogy teljesen Istené legyenek és mindnyájunkért imádkozzanak. Arra nem vállalkozhatnak, hogy a szerencsés és fárasztó kezdet után később is pásztorai legyenek a népnek!

— Kinek? — kérdezte Bars ispán.

— A népnek! — ismételte István. — Mert nemcsak én vagyok ebben az országban és ti, főemberek, hanem itt van a nemzet is!

— A nemzet?

— Az! A magyar nemzet! Mert a magyar nemzetnek tagja a rabszolga is, akit fel kell szabadítani; tagja a más birtokát haszonélvező hűbéres is; a telepes is; a vitéz is; a várőr is; a vendég is; a mívés is; a jobbágy is; a szántó is; a szőlőműves is; a halász is; a pásztor is; a házas és házatlan szolga is és a legutolsó béna koldus is!

A főurak meghökkentek a fejedelem kijelentésén.

— A szláv rabszolga is? — kérdezték többen.

— Az is! Aki e földön él és a magyar uralmat elismeri, az mind tagja népünknek!

— De miért? — kérdezték az urak.

A fejedelem hangja ünnepélyes lett.

— Mert érettük is meghalt a Krisztus!

Csend lett. A fejek komoran lehorgadtak. Domonkos áldásra emelte fel a kezét.

— Ó szent fejedelem! — mondta égre nézve.

István szeme meg se rebbent, amint hozzátette:

— Keresztény országot akarunk! Vagy nem?

A főemberek, várispánok fejében kavargott a gondolat. Szívükben háborgott az indulat. Többen közülük alig egy-két éve, hogy keresztények. Csak nehezen tudták megérteni, hogy a legyőzött szláv rabszolga is ember. Hogy a rövid vászongatyás öreg halász is ember. Hogy a béna és sánta koldus is ember. Isten gyermeke és Jézus úr testvére!

De a fejedelem arca kemény volt és hangja határozott. Senki nem mert ellentmondani.

— Itt az ideje, — folytatta István rendületlenül — hogy keresztény országunkban az Egyházat megszervezzük és az egész nemzet életéről gondoskodjunk. Azért nálunk is, mint a Nyugat többi művelt országában, püspökséget kell alapítanunk!

— Úgy van! — helyeselte Domonkos érsek.

— Tíz püspökséget akarok alapítani, melyek mindegyike öt-hat várispánság területét foglalja magában. Az így felállított püspöki egyházmegye minden lakója lelki dolgokban a püspöknek lesz alárendelve!

Csend volt.

— Az első püspökséget itt Esztergomban kell felállítani! Ez érsekség lesz és ennek felügyelete kiterjed a többi püspökségre is. Minden püspöki székhelyen bazilika épül és a püspök a neki adandó és örökre elidegeníthetetlen birtokok jövedelméből fenntartja egyházát, papokat nevel és kormányozza Isten népét!

— Jó lesz! — mondta a deresedő Aba ispán.

— Az esztergomi érseki székre a jámbor pannonhegyi apátot, Anasztázt ültessük!

A főurak felzöndültek:

— Éljen Anasztáz! — kiáltották lelkesen.

Anasztáz apát tiltakozva emelte fel kezét. A lelkesedés azonban egyre hangosabb lett és Domonkos érsek a fejedelem elé térdelő apát fejére tette a kezét.

— Spiritus Domini super te; propterea unxit te; evangelizare pauperibus misit te!

A fejedelem meghatottan ismételte:

— Az Úr lelke rajtad; azért fölkent téged; a hit hirdetésére küld a néphez!

Anasztáz mélyen lehajtotta a fejét.

— Nagy terhet teszünk válladra! — szólt hozzá István. — Addig nem lehet kőházad, míg Isten temploma fel nem épül!

Mindenki az ablaknyílás felé tekintett, melyen át látni lehetett a befejezéshez közel járó gyönyörű bazilikát.

— Ha elkészül, — mutatott ki István az ablakon — akkor lehet első nyugodt pillanatod! Mert a püspöknek élni-halnia kell Isten hajlékáért!

Anasztáz felemelkedett.

— Kinek a tiszteletére szenteljük a templomot? — kérdezte engedelmesen.

— Boldogasszony Máriáéra! — szólt István. Majd elborulva hozzátette:

— Hallottátok talán, hogy szentéletű bérmatyám, Adalbert püspök, lengyel földön vértanúhalált szenvedett! Azért a bazilikának külön védője Adalbert püspök legyen, aki már az égi szentek seregében imádja Jézus urat.

— És hol lesz a második püspökség? — kérdezték többen.

— Győrött! — válaszolt István. — Azt akarom, hogy a püspökségeknek természetes határaik legyenek. A Duna fölött levő rész mind Esztergomé legyen, a Duna alatt levő pedig Győré!

— És ki lesz ott a püspök?

István elhúnyt apja udvari papjára mutatott.

— Radla!

A főemberek hangosan örvendeztek. Mindenki nagyon kedvelte a hatalmas termetű, tudós és szentéletű papot, akiről tudták, hogy az ifjú fejedelem tőle tanulta az Egyház szervezésére vonatkozó intézkedéseket, rendeleteket és néha napokon keresztül együtt olvasnak tudós könyveket. Ő bizonyára megszilárdítja a hitet Pannonia nyugati részén egészen a gyepekig, melyeken túl már a német föld kezdődik. Az urak lelkes kiáltásokkal ünnepelték Radlát, aki szerényen állt Anasztáz és Domonkos érsek mellett.

— A harmadik püspökség Veszprémben legyen! — szólta István. — Nemcsak azért, mivel az a Bakonyban van és régi erős vár, hanem azért is, mert szép fejedelmi kastély áll ott, hol szívesen időzünk. És örökké emlékezetes hely azért is, mivel ott vívta meg döntő csatáját a magyar kereszténység!

A főemberek örömmel hallották a fejedelem elhatározását.

Zala ispán megjegyezte:

— Oda keménykezű püspök kell! Makacs nép lakja a Bakonyt és a Balaton partját. Nehezen hajt a jó szóra. Néha korbács kell a kézbe!

— A püspök kezébe kereszt való! — mondta István határozottan.

— A korbács a ti kezetekben legyen, ispán urak! Ha a nép lelki ügyeiben nem engedelmeskedik a püspöknek, a püspök az ispánnak adja át a bűnöst bűnhődésre. Azt akarom, hogy a világi hatalom minden-

kor segítségére és szolgálatára legyen az Egyháznak. Az Egyház lelki hatalom. Kényszerítő eszköze nincs. És mégis fontosabb a világi hatalomnál, mert az Egyház neveli a népet; ő oktatja, inti, buzdítja a rend és a törvény megtartására, hogy megadja Istennek, ami az Istené és a császárnak, ami a császáré.

Az urak helyeslőleg bólogattak.

— Pécssett legyen a negyedik püspökség! — folytatta a fejedelem. — Ősi szép vár van ott, ahol keresztények laktak több száz évvel előbb is. Szép keresztény kápolna ékeskedik a várban. A kápolna egyik falára Jézus úr anyja színes képpel van ráfestve.

A pécsi várispán büszkén szólt közbe.

— Úgy van, uram! Sőt színes képpel meg van festve Ádám és Éva összülnök is a paradicsomkertben. Előttük áll a tiltott fa. Alatta tekereg a sátáni kígyó a fűben!

Az ispánok álmétkodtak.

— Mi van még? — unszolták a pécsi ispánt.

— A kápolna alatt kőüregek vannak. Bennük fekszik sok jámbor halott teteme!

— Halottak?

— Azok!

— Látni lehet őket?

— Látni! Oly édesdeden alusznak, mint a gyermekek!

Az ispánok tovább kérdezősködtek és érdeklődve hallgatták az ős Sopianum ispánjának szavait, aki a régi keresztény világ emlékeit idézte fel előttük. Többen a fejüket rázták és azt a kívánságukat fejezték ki, bárcsak ők is megláthatnák azokat a szép, színes képeket és a csendben pihenő halottakat. A pécsi ispán szívesen biztatta őket.

— Jöjjetek el! Nézzétek meg!

A fejedelem mosolyogva nézte a lelkesedő főurakat.

— Az Alföldről sem akarok megfeledkezni! — szólalt meg újra István. — Ott nagy, téres rónák, síkok, egymástól messze eső karámok és tanyák vannak. A pusztázó lovasok és pásztorok bizony jórészt pogányok még. Oda kell igazán buzgó püspök, aki eljár népe közé. Megszelídíti őket. A lanyhákat pedig megfeddi.

— Ki lesz az? — kérdezték többen.

— Besteréd! — felelt István. — Ő valóban Isten embere! Nem kap hiú cifraságokon. Szigorú és még sem zsarnok. Páva helyett galamb lakik a szívében!

Besteréd pirulva hallgatta a fejedelem dicséretét.

— Püspöki székhelye pedig Vác legyen! — mondta István.

A tanácskozást hirtelen felharsanó trombitaszó zavarta meg. A főurak az ablaknyílásokhoz léptek. Onnét nézték, mi történik az udvaron. Látták, hogy a várkapun kívül idegen csapat áll és a várórséggel alkudozik, hogy a várba juthasson. A csapat ékes és különös ruhájáról látni lehetett, hogy idegen fejedelem követei.

István félbeszakította a tanácskozást.

— Még sok intézkedésre van szükség! — mondta az uraknak. — A többi püspökségről, a várispánok területeinek elválasztásáról, törvények hozataláról és a bíraskodásról. Ezeket majd máskor tanácskozzuk meg!

Pázmány lovag lépett a terembe és Deodatust kereste. A fiatal és az öreg palotaispán együtt mentek ki a várkapuhoz. Az ablakon át látni lehetett, hogy Deodatus igen hamar megértette a követséget, mert izgatottan parancsot adott a várkapu kinyitására, amelyen nagyszélű, lapos, strucctollas fővegekben, színes selyempalástokban pompázó, tarka csapat lovagolt a várudvarba. Deodatus a követség vezetőit

a vár palotájába vezette. Pázmány az idegen vitézek közt künn maradt az udvaron.

Az öreg palotaispán egyedül jött a terembe. Kipirulva jelentette :

— Olasz követség érkezett, uram !

A fejedelem meglepődött.

— Hazádból jött?

— Onnét !

— Mi ügyben?

— A követség feje szeretné elmondani ! Színed elé járulhatnak?

A fejedelem igent intett, mire a kitárt ajtón István és a főurak nagy ámulatára sárga, ráncos, borotvált arcú férfi lépett a terembe, földig érő piros selyemköntösben. Mellette uszályos aranyszoknyában, fején kék fejkötővel csodálatosan szép fekete asszony, mögöttük több csipkés és fodros úr és asszony.

— Ave princeps ! — hajtott térdet a sárga arcú férfi a fejedelem előtt. A követség minden tagja térdre ereszkedett.

— Kik vagytok? — kérdezte István nyájasan.

— Orseolo Ottó velencei doge úr követei vagvunk, — folytatta a sárga arcú ember. — A nagyméltóságú doge üdvözlését küldi a magyarok kegyes fejedelmének !

— Köszönjük ! — szólt István.

— Ámulva látom rajtad, nagy fejedelem, az ifjúság báját, holott híred élemedett korú, bölcs uralkodókénál is nagyobb !

— Túlozol, követ !

— Nem túlozok, nagyméltóságú fejedelem ! Oly nagy híre van jámborságodnak és bölcseségednek az egész keresztény Nyugaton, hogy az én uram barátságodat és szövetségedet és annak zálogául maga részére, aki még szintén fiatal, feleségül kéri erény-

ben és jámborságban bizonyára gazdag, ékes húgodat, Gizella fejedelemkisasszonyt!

— Ó! — lepődött meg István.

— Úgy van, ifjú hős! Lépj szövetségre a hatalmas Velencével és pecsételd meg a szövetséget viruló húgod kezével!

István intett a követség tagjainak, hogy keljenek fel.

— Szívesen fogadom a doge úr barátságát! — mondta ünnepélyesen. — Leghőbb vágyam, hogy a keresztény fejedelmek Krisztus békéjében éljenek egymással! A béke fejedelme akarok lenni mindig!

— Éljen a fejedelem! — kiáltották a főemberek.

— A húgomat is szívesen adom a doge úrnak! Az olasz követség hangos örömkialtásban tört ki.

— Ha anyja is úgy akarja! — tette hozzá István.

Deodatus a fejedelemasszonyokhoz sietett. Csakhamar bejött a tanácsterembe Sarolt nagyasszony violaszínű köntösben. Vele jött István hitvese is skarlát palástban.

István előadta anyjának a követség kérését és fiúi tisztelettel megkérdezte, hajlandó-e nagyobbik leányát a velencei doge úrhoz feleségül adni.

Sarolt a menyére nézett, majd megszólalt:

— Mért ne? Szívesen adom! Jó helyre megy Deodatus hazájába! — Deodatus boldogan hajolt meg. A kedvező válasz nagy öröme hangolt mindenkit. Lelkesen kiáltoztak, kucsmákat lengettek és a várispánok magyarosan szorongatták az olasz urak kezét, míg Deodatus az olasz asszonyokat vezette Sarolthoz és Gizellához, akik barátságosan és mosolyogva fogadták az olasz asszonyok hódolatát.

A hír nagy örömet keltett az egész várban. A követséget elszállásolták, fejedelmi módon megvendégtették és kérésére abban állapotok meg, hogy a nász-

ajándékok és a hozomány összeállítása után mielőbb átadják a leánykát, hogy a követség Velencébe vigye.

— Maradjatok itt, híveim! — mondta István a püspököknek és ispánoknak. — Vegyetek részt örömközlésben és kis húgom elbúcsúztatásában. Utána úgyszólván folytatnunk kell tanácskozásunkat!

Az ispánok közül csak azok mentek haza kis csapatukkal, akik közel laktak és lóháton néhány nap alatt megfordulhattak Barsból, Fehérvárról, Győrből, Nyitrából. Az előkészületek alatt a fejedelmi tanácskozáson Esztergomban időző Aba ispán Sarolt fejedelemszónyot kereste és négy szemközt kívánt vele beszélni. Deodatus megkérdezte az ispánt.

— Fontos közlendőd van a nagyasszonnyal?

— Majd megtudod! — szólt Aba izgatottan és kiereszkodva, hogy egyedül beszélhessen Sarolttal.

A találkozás meg is történt és Aba ragyogó arccal jött ki a nagyasszonytól. Sarolt a fejedelmet kereste aki a toronyszobában időzött hitvesénél és húgainál.

— Fiam! — mondta Sarolt. — Aba ispán volt nálam.

— Igen?

— Arra emlékeztetett, hogy úratyád valamikor fiának ígérte Ilonának kezét, ha a gyermekek megnőnek! Azért is volt mindig oly ragaszkodó emberünk. Szeretné most az olasz kérőkkel együtt ő is megkérni Ilona kezét!

A fejedelem meglepődött, bár tudomása volt atyja ígéretéről, de annak megvalósulását még korainak tartotta. Gyengéden nézett a húgaira, kik aranyvirágos szoknyában, ijedt özszemmel néztek rá.

— Nos, húgocskák! — szólt István. — Akartok mindketten egyszerre gyöngyös pártát a fejetekre?

A leányok pírunkodtak.

— Aba ispán a felső vidék leghatalmasabb ura !
— szólt Sarolt. — Azt mondja, hogy fiát jámbor pap-
pal neveltette. Bizonyára jó keresztény. Amellett
ékes ifjú, bátor és vidám ! Noha még gyermek !

— Nos? — unszolta István a hűgát.

— Nem bánom ! — rebegette a kis leány, aki alig
volt tízennégyéves.

A várban csakhamar kitudódott, hogy Aba ispán
megkapta fiának feleségül a fejedelem kisebbik hűgát.
Némelyik ispán meghökkent és az első pillanatban
irígységgel gondolt Aba szerencséjére. De aztán meg-
nyugodtak. Gyécse nagyúr leánya csak nővére Ist-
vánnak, tehát Abának nem lehetnek messzemenő vá-
gyai vagy tervei. Aba pedig lóhalálában csapatot
küldött haza, hogy fia azonnal jöjjön Esztergomba.
Alig telt el pár nap, Aba fia meg is érkezett. Olyan
pompa és fény között jött, mint valami fejedelem
fia. Tizenkét csótáros, ezüstszerszámos szürke ménen
tizenkét vitéz kísérette. Az ifjú Aba meggypiros zeké-
ben, derekán aranyövvel, fején piros tollforgóval,
piroscsizmásan érkezett. A várban nagy feltűnést kel-
tett az ifjú rendkívül megnyerő külseje. Haja ragyo-
gott, mint az arany. Arca tejfehér volt és rózsás.
Alakján és viselkedésén annyi kedvesség ömlött el,
olyan behízeltő, lágy hangja volt, hogy mindenkinek
a tetszését egy csapásra megnyerte és az egész vár-
nak kedvence lett.

A fejedelem nyájasan kérdezte tőle.

— Mi a neved, fiam?

— Aba !

— A keresztény neved !

— Sámuel ! Aba Sámuel !

— Hány éves vagy?

— Tízennégy !

Apja mentegette a fiát.

— Fiatal ugyan még, de már kész ember! Kopját, kardot úgy forgat, mint bármely vitéz!

— Mégis várni kell kissé! — mondta a fejedelem.
— Igen fiatal még!

Abban állapotok meg, hogy a kis Ilonát felvihetik magukhoz Abába, de ott anyai és asszonyi felügyelet alatt kell élnie néhány évig, mikor aztán a házasságot megköthetik. Aba ebbe is örömmel beleegyezett és fiával együtt büszkén és boldogan járt-kelt a vár vendégei és vitézei között, mint a fejedelem leendő rokona.

A velencei követség sürgette az indulást.

A fejedelem erre kitűzte a búcsúzás napját. Domonkos érsek számos pappal könyörgőmisét mondott. Miután a gazdag ajándékokat, drága prémekeket, selymeket, bársonyokat, arany- és ezüstserlegeket, ékszereket és gyöngyöket málhás lovakra rakták, a címerteremben megtörtént a kis Gizella átadása az olasz követségnek. Sarolt nagyasszony könnyezve ölelte át síró leányát.

— Imádkozom érted! — szólt hozzá anyai gyöngédséggel.

A fejedelem homlokon csókolta hűgát.

— Testvéred maradok! — mondta bátorítólag. — Ha bajba jutnál, a szülői házba mindig visszatérhetsz hozzám!

A várudvaron lóra ültek a velenceiek. Az olasz asszonyok szolgálatra készen vették körül leendő úrnőjüket, aki valóságos kis függönyös sátorban ült a ló széles nyergében.

— Isten veled, kis rokon! — búcsúzott könnyezve az ifjú fejedelemasszony.

A trombiták megharsantak. Domonkos érsek áldón emelte kezét a követség felé, amely olasz és magyar testőröktől környezve kinyargalt a várból. Mindenki könnyes szemmel tekintett utánuk.

A velenceiek eltávozása után a fejedelem az országos tanácskozás folytatására készült, mikor Sarolt nagyasszony járult eléje.

— Én is elmegyek, fiam! — mondta sóhajtva.

— Hová, anyám? — lepődött meg a fejedelem.

Sarolt a szemeit törölgette.

— Törődött vagyok, fiam! Külsőleg erősnek látszom, de már hamar fáradok!

— Pihened kell, anyám! Csak nem vagy beteg?

— Nem, fiam! Nem vagyok beteg! Csak fáradt! Itt a várban igen zajlik az élet. Országalapító nagy munkádban folyton jönnek-mennek a főemberek, követségek. Egyre újabb és újabb csapatok jönnek külső országokból. Idegen papok, püspökök érkeznek, akikkel az Egyházat szervezed. Ez a mozgalmas élet már nem való nekem!

— Magára hagyod hitvesemet? — szólta István.

— Ő világra való asszony! Tanult, okos, ügyes! Pázmány lovag házasodik. Annak hitvesét és más udvari emberek hitvesét maga mellé veszi udvari asszonynak. Azok segítenek neki. Ők jobban értenek az új szokásokhoz, mint én. Tudnak szép misepalástokat is készíteni, miket olyan igen szeret Gizella.

— És hová akarnál költözni, anyám?

— Veszprémi vadászópalotánkba, ahol mindig szerettem időzni!

— Jól van, anyám! — engedett István. — Gondoskodom, hogy Veszprémben minden a tied legyen és mindenki szavadnak engedelmeskedjék! Sokszor meglátogatlak ott. Gizellát is elküldöm asszonyaival, hogy hosszasan időzzék nálad! De arra kérek, addig maradj Esztergomban, míg Aba is el nem viszi a kis Ilonát!

Sarolt beleegyezett.

— Ki tud neked ellentmondani, fiam? — szólott az anya boldogan. — Ha szegény atyád élne, büszkén látná, milyen híres és nagy fejedelem lett az ő pirosarcú kis Istefánjából!

— Gyarló vagyok, anyám!

— Nem! Korra szinte gyermek vagy még, de az egész ország szavadra hajt!

— Jézus úr szelíd igája az!

— Királyi koronád lesz!

— Isten adja azt is!

— Csak megláthatnám a fejedem!

— Istenben bízunk, anyám!

István gyengéden elbúcsúzott anyjától. Aztán intézkedett, hogy az összes püspökök, ispánok és papok ismét összegyűljenek az egyház- és országszervező tanácskozás folytatására. Meg is érkezett mindenki. A fejedelem komoly méltósággal adta elő további terveit. Az eddig bejelentett öt püspökségen kívül a többi ötöt olyan helyeken kívánta felállítani, ahol a pogányság ereje egyre jobban gyöngül és a térítő papok működése nyomán az egyházmegyék megszervezhetőek lesznek.

A várispánok számát is megállapították. Körülírták területeiket, jogaikat és kötelességeiket. Az így keletkezett megyékben, melyeknek kormányzását átvették, kötelességük lett az Egyház oltalma, a rend, nyugalom és közbiztonság fentartása. Hogy a régi fejedelmek által kiadott rendeletek, szabályok és kiváltságok erejét biztosítsák, elrendelték, hogy azokat a fejedelem papja írásba foglalja. István szükségesnek tartotta, hogy a még mindig sűrűn előforduló vérbosszú, önhatalmú bíraskodás és erőszak elfojtására új törvény készüljön, melynek három főpontja az legyen, hogy senki az embertársát ellenségesen meg ne rohanja, senki a szomszédját, vagy ellenségét bírói

ítélet nélkül ne bántsa és senki az özvegyet, árvát el ne nyomja.

— Mert Jézus úr tiltja mindezt! — mondta a fejedelem. Majd előhozatta Radlával a Szentírást, a mainzi zsinat határozatait és a frank kapitulárékat és az Isten tíz parancsolatának figyelembevételével harmincöt szakaszból törvénytervezetet terjesztett a gyűlés elé.

A törvénykönyv első pontjai kimondják az Egyház, annak személyei és vagyona védelmét és sérthetlenségét anélkül, hogy a világi hatalom az Egyház belső ügyeibe avatkoznék.

— Mert az Egyház szabadsága mindennél fontosabb! — magyarázta a fejedelem.

A papok egyedül a püspök bíraskodása alá tartoznak. Ellenük vádat csak jóhírnévű, nős, családos emberek emelhetnek. A vád tárgyalása pedig zárt ajtók mögött történjék, hogy az egyházi férfiak jó hírneve általánosítás folytán csorbát ne szenvedjen.

— Mindnyájunk lelkéért dolgoznak és imádkoznak ők! — mondta a fejedelem. — Nekünk is mindent meg kell tennünk értük!

A tulajdonjog megszilárdítása következett ezután. A fejedelem törvénybe foglaltatta, hogy úgy a fejedelemnek, mint minden szabad embernek elidegeníthetetlen tulajdona a kapott, vagy szerzett birtok. Azt szabadon élvezheti, halála előtt eloszthatja hitvesére, gyermekeire, rokonaira, vagy az Egyházra hagyhatja és e végső akaratát senki el nem ronthatja.

— Mert a saját birtok szorgalmas művelése az ország gazdagságának alapja!

Majd az emberölsre tértek át, melyért szigorú egyházi vezeklést és súlyos kártérítést írtak elő. A szántszándékos gyilkos hét évig vezekel. A vezeklés negyvennapos kenyéren és vízen való böjtöléssel kez-

dődik. A gyilkos egy évig ki van tiltva a templomból. Bort, vagy más szeszes italt nem ihatik. Az ünnepeket kivéve minden nap böjtölnie kell. A második és harmadik évben még mindig böjtölnie kell, de egy dénárral, vagy három szegény megvendégelésével a keddi, csütörtöki és szombati böjtöt megválthatja. Az utolsó négy évben évenként három negyvennapos böjtöt kell tartania kenyéren és vízen. E böjtök karácsony, húsvét és Szent Iván napja előtt tartandók és a vezeklőnek szőrruhába kell öltöznie. E vezeklésen kívül a gyilkos a meggyilkolt hozzátartozóinak a rokoni kötelék szerint száztíz aranypénzt, vagy ötven tinóval kezdődő különböző nagyságú kártérítést tartozik fizetni.

— Mert rettentő sok emberölés van az országban! — mondta a fejedelem mély szomorúsággal.

Az apa- és hitvesgyilkosra kimondták az életfogytig tartó vezeklést. Az ilyenek, az ünnepeket kivéve, semmit sem szabad ennie délután három óra előtt. Aki háborún kívül levő időben vakmerőségből kardot ránt, saját kardjával ölendő meg. A hamisan esküvőnek le kell vágni a kezét. Senkit nem szabad rabszolgává tenni, sem a felszabadított szabadost nem szabad régi rabszolgasorsába visszataszítani. A házasságon kívül élő fajtalanok öt-tíz tinót fizet büntetésül. Aki boszorkányságot űz, azt két ízben a templomhoz kell vinni, oktatni és böjtöltetni. De harmadik esetben a templom kulcsát meg kell tüzesíteni és keresztalakban homlokára, vállára és hátára sütni. A gyújtogató a teljes kártérítésen kívül még tizenhat tinót tartozik fizetni.

— Így lesz rend Jézus úr magyar országában! — mondta a fejedelem égre emelt szemmel.

Domonkos érsek felkelt helyéről.

— Ó, nagy fejedelem! — szólt elragadtatással. —

Nagy a te bölcseséged! Ki vagy te, aki zsenge korban így szolgálod Istent?

István az érsekre nézett.

— Jól mondod! Istent szolgálom!

— Itt az idő, hogy néped királya légy!

A tanács felzöndült. Többen felugrottak és kucsmáikat lengették.

— István király! — kiáltották lelkesen.

A fejedelem felemelte jobbját.

— Az idő közeleg! — mondta ünnepélyesen. —

A keresztény ország alapjainak lerakása után azonnal teljesítjük Isten akaratát, melyet anyámnak álomban kijelentett!

Viharos ujjongás támadt.

— Éljen István király!

— De halljátok akaratomat!

Azonnal csend lett.

A fejedelem ünnepélyesen mondta:

— Nem akarok pogány király lenni, hanem Isten akaratából és nevében uralkodó király, akit olajjal kennek fel, mint a Biblia szent királyait!

Anasztáz érsek és Asrik apát áldásra emelték kezüket.

— Apostoli király!

— Nem akarok királyi koronát kapni sem a német, sem a görög császártól. Azt akarom, hogy a magyar nemzet, ha a keresztény népközösségben él, ép oly szabad és független legyen, mint bármely más nyugati nemzet. Senki más nem uralkodhatik rajta, csak a magyar király, akinek a világon senki sem parancsol, csak a mindenható Isten!

Egetverő kiáltás zúgott fel. Az ispánok harsogva és ujjongva kiáltozták:

— Éljen a magyar király!

A fejedelem meghatottan nézte az ispánok má-

moros lelkesedését, melyben a síkokon, rónákon, szelíd dombokon lakó, gyökeret verni kezdő magyar nép szabadságszerető lelke szólalt meg. Türelmesen várta, míg a zaj lecsendesedik. De az folyton meg-megújult és kihallatszott a várudvarra és elszállt a bástyáig. Mikor végre csend lett, István megszólalt.

— Ha ti is úgy vélitek, hogy az idő elérkezett, az a szándékom, hogy Jézus úr földi helyettesétől, a szentséges római pápa úrtól kérek királyi koronát.

— A pápa úrtól? — hültek el az ispánok.

— Követséget küldök hozzá! — folytatta István. — Írásban elébe terjesztem az Egyház megszervezésére eddig tett összes intézkedésemet, hogy jóváhagyja és megkérem őt, vegye fel szelídülő ifjú népünket a nyugati keresztény népek közé!

— Jézus úr felvesz minket! — kiáltották az urak. És sürgették, hogy a követség nyomban kezdjen készülni és mielőbb induljon Rómába.

— Ki megy el? — kérdezte István.

Az ispánok megtorpantak.

— Ha lesz vezetőnk! — néztek körül tétovázva. A fejedelem Asrik apátra mutatott.

— Őt kérjük fel a vezetésre! Ő már többször járt Rómában!

Asrik meghajolt.

— Örömmel megyek, uram!

Erre az ispánok versengve jelentkeztek a követségben való részvételre és Pázmány, Orc és Bud vezetésével tíz főember, Asrik apát mellett két pap lett a követség tagja, kiket húszfőnyi testőr csapat kísér. Ezek csakhamar felkészültek. A püspökségnek és más egyházi intézmények alapításáról szóló írásbeli jelentések elkészültek és a követség egy szép koratavaszi napon az esztergomi vár lelkes örömkialtásai közt elindult Róma felé.

Az országban szétfutott a hír.

— István követei a pápa úrhoz mennek királyi koronáért!

A magyarok szemében minden képzeletet felülmúló tekintély volt a pápa személye. Keveset hallottak róla, de annyit tudtak, hogy a világ leghatalmasabb urának, a német császárnak is ő parancsol. És most a kis kóbor magyar nép fejedeleme ehhez az elképzelhetetlen hatalomhoz mer követséget küldeni. Voltak, akik nem is hittek a követség küldetése sikerében. De a várbeliek, az ispáni székhelyek lakói és a sok jövő-menő pap sugdosva és reménykedve és örömtől elhalványodva adták tovább a hírt.

— István fejedelem királyi koronát kap a pápa úrtól! — Az esztergomi várra csend borult. Imádságos napok kezdődtek a követség szerencsés visszatéréseért. Az ispánok visszatértek székhelyükre. Csak István nem pihent. Késő éjszakákba nyúló ájtatosságain kívül minden idejét országos gondjaira fordította. Papjaival alapítóleveleket, okiratokat szerkesztetett, törvényeket másoltatott. Este egész háznépével a kápolnába ment és ott ájtatos imádságba merülve ostromolta az eget népe boldogságáért. Így teltek a napok, mikor egyik este vecsernye után aggódó arccal kereste fel őt Gizella fejedelemasszony.

— Ne neheztelj meg, — mondta kisírt szemmel — hogy sok gondod közt zavarlak!

— Mi baj? — döbönt meg István.

— Beteg a kis lányunk!

A fejedelem nyomban az ágyasházba sietett. Udvari asszonyok állták körül a betegágyat. A kis beteg pihegő fehér galambként feküdt patyolatpárnái közt.

István hosszan nézte a beteget, majd megszólalt.

— Imdákozzunk érte!

Mindenki térdre ereszkedett. Az imádság alatt

Domonkos érsek a beteget nézte, aki lassan halványodni kezdett. A fejedelemasszony sírva borult rá.

— Virágom! — susogta kétségbeesetten.

Kínos órák teltek el. A beteg nem nyitotta fel szemét. Mire a csillagok éjfélét mutattak, egészen elsárgult.

— Meghalt! — mondta az érsek halkán.

A teremben nagy siralom támadt. A fejedelemasszony sikoltva borult a kis halottra, aki olyan volt, mint kis sárga viaszvirág. István megrendülve nézte a gyermeket és Gizellát vigasztalta.

— Ne sírj! Angyal lett belőle! Elrepült az égbe!

A halottat ezüstkoporsóba tették és a kápolnába vitték. Fejéhez égő gyertyákat állítottak. Az asszonyok sírtak. A virrasztás és izgalom miatt bágyadtan lankadoztak.

— Pihenjete le! — mondta István tompán.

Az asszonyok engedelmeskedtek. A kis halott ott feküdt a kápolna közepén. A fejedelem imazsámolyán térdelt. Imádkozott és nézte a halottat.

A váraljon kakas kiáltott.

— Kis angyal! — suttogta az apa.

A kakas másodszor kiáltott.

A kápolna világosodni kezdett. A gyertyák elsápadtak. A hegyoldalban ébredő madarak csipogtak.

— Csak te nem ébredsz fel többé! — mondta halkán az ifjú fejedelem és nagy dióbarna szemét forró könny futotta el.

VI.

Z OLASZ égről bőszen ontotta sugarait a római nyár. Az elfakult tornyok, barnára égett vastag bástyafalak lángoltak a napsütésben. A pápai vár bástyafalakkal övezett kertjében szagos mandragorák, pálmák és piniák fölött sötét ciprusok emelkedtek.

A ciprusok alatt Ottó sétált, a fiatal német-római császár.

A kert belső bástyafalára futórózsa kúszott fel. A nyiló rózsák lángnyelvként nyaldosták a falat. A fal mellett kőpadokon aranyos-piros ruhában császári testőrök ültek. A császárra vigyáztak, aki könnyű sárga selyemtunikában, palást nélkül, oldalán vékony karddal, lábán csillogó aranysarukban sétált a hús ciprusok alatt.

A várfalba vágott ajtó hirtelen kinyílt. Fehér ruhában, vállán bíborgallérral, fehérszakállas, finom arcú, törékeny öreg pap lépett a kertbe.

— A pápa! — ereszkedtek térdre a testőrök.

Szilveszter pápa könnyű fehérsarusan a császár felé indult, aki éppen megfordult és örömmel sietett a pápa elé.

— Atyám! — mondta nagy tisztelettel és tétet hajtott.

— Tikkasztó meleg van, cher fils! — mondta a pápa és keresztet vetett a császárra.

— Nem is pihentél? — kérdezte a császár.

— De igen! Aludtam kissé. A fojtó hőség azonban kiüldözött a palotából. Itt mégis üdőbb a levegő!

— A nagy vízmedence okozza!

— Okos dolog a vízmedence! Rómának minél több üde vízre van szüksége! A malária úgyis megint pusztítja a lakosságot. A nép myugtalan. Gondoskodni akarok róla! Sajnálom őt. A Campagnán már kisült a rét. A barmaikat alig tudják itatni a pásztorok!

— Eső kellene! — mondta a császár.

Halkan beszélgetve mentek a ciprusok alatt.

A pápa állandóan a népről beszélt. Hogy a népről mindig gondoskodni kell! Jézus békéjében és megalégedettségben kell élnie. Az egész világon. Leghőbb vágya, hogy az emberiség igazán boldog legyen. Ehhez lelki megújulás kell, mit most a clugni-i bencésszerzetesek hirdetnek. Nagyon szereti a clugniakat. Nemcsak azért, mert azok is franciák, hanem mert igazán a helyes úton járnak. Mindig örömmel hallja a Clugniból jövő jó híreket. A közeljövőben bullát küld nekik, amelyben megdícséri és arra buzdítja őket, hogy a lelki megtisztulás és megbékülés szellemét vigyék szét az egész keresztény világra.

— Látod, cher fils, — mondta a pápa — a mi kezünkben van az emberiség sorsa! Az enyémben, meg a tiédben! Szent Péter a Getsemaneh-kertben két kardot mutatott az Üdvözítőnek, mikor az áruló Judást várták. Az Üdvözítő a két kardra nézett és azt mondta Péternek:

— Elég lesz ez a két kard!

— Tudom, mit jelent a két kard! — mondta a császár élénken.

— Nos?

— Azt jelenti, hogy a világon elég két hatalom.

A lelkiekben a pápáé, a földiekben a császáré, aki Isten kegyelméből uralkodik a keresztény világon. Nem jó a nagy elkülönülése a népeknek! Hamar irigységet, féltékenységet, sőt háborút okoz. Maradjon meg minden nép a maga valóságában, de legyen engedelmes fia Szent Péter utódjának és tiszteletet adó hűbérese Nagy Károly utódainak, a német-római szent birodalom császáranak!

— Gondolod? — szólt a pápa elmerengve.

Kis ideig szóttalanul mentek egymás mellett. Majd újra megszólalt a pápa.

— Az éjjel különös álmom volt!

— Micsoda?

— Sugárzó szárnyas angyalt láttam, aki figyelmeztetett, hogy barbár követség jön hozzám Napkeletről. Valami barbár fejedelem küldi. Arra kér, hogy királyi koronát adjak neki!

— A lengyel fejedelemnek akarsz most adni!

— Annak! Az angyal azt mondta, hogy a lengyel fejedelemnek szánt koronát a barbárnak adjam!

— Azt ne tedd!

— Miért? A barbár fejedelem is megkeresztelkedett!

— Mindegy! Legjobb volna egyiknek sem adni. Minek az a sok koronás király? Maradjanak csak fejedelmek! Vessék alá magukat a császárnak!

A pápa szelíden mosolygott.

— Nagyra törsz, fiam! Fiatal vagy. Nem ismered a világot!

— Jót akarok minden népnek!

— Elhiszem, fiam! Álmodozó vagy! De álmod megvalósíthatatlan. A népek a maguk módja szerint akarnak boldogulni, nem ahogyan mi akarjuk!

A palotából piroskámzsás papok jöttek a kertbe.

— Engem keresnek, — mondta a pápa.

A császár kissé visszahuzódott. A piroskámzsás papok leborultak a pápa előtt. Egy arany szemű, remegő szakállú pap beszélt valamit a pápához és pecsétes pergamenttekeresztet nyújtott feléje. A pápa kissé fáradtan hallgatta a papot, de mégis átvette a pergamentet. Aztán intett nekik, hogy elmehetnek.

— Ime! — lépett a pápa Ottóhoz. — Az álom máris beteljesedett!

— Vajjon?

— A barbár követség megérkezett Rómába! Ezt a jelentést nyújtotta át a palotában. Színiem elé szeretne járulni!

— Adsz neki koronát?

— Nem tudom még!

— Ne adj neki!

Az ősz pápa gyengéden mosolygott.

— Gyermek vagy! — mondta szeretettel. — Azt se tudjuk, ki a kérelmező!

— Elolvasom! — nyúlt a császár a pergament után.

— Majd a hivatalok! A kancellárok dolga!

— Jól olvasok! — erősködött a császár. — Te voltál a mesterem!

A pápa átnyújtotta a pergamentet.

— Olvasd hát!

A császár szétnyitotta a tekeresztet. Az írás aljára pillantott, ahol az aláírás állt.

— Ohó! — kiáltott fel meglepődve. — Hisz ezek a nyilas magyarok!

A pápa is meglepődött.

— A magyarok?

— Nagyon kiváló ifjú fejedelmük van! — mondta a császár lelkesedve. — István a neve. Rokonom is. Felesége Gizla, Henrik unokabátyám leánya. Henrik megmentette az életemet egyszer. Nagyon

örülnék, ha Istvánból király lenne. Gizlából meg királyné!

— No lám! — mosolygott a pápa. — Előbb még a királyok ellen beszéltél!

— Ó, István egészen más!

— Azt se tudjuk még, mit akar!

— Olvasom!

A császár hangosan olvasni kezdte a pergamentet. Igen szépen kezdődött. A magyarok fejedelme, István, hálát ad a Szentháromság egy Istennek, hogy tévelygő népe, amely sokáig nyugtalanította Jézus úr keresztény országait, eljutott az evangélium világosságára és megkeresztelkedett. Ezt az örvendetes eseményt, amely nyilván az isteni kegyelem műve, fiúi hódolattal jelenti a fejedelem a kereszténység fejének. Arra kéri a pápát, ne emlékezzék a magyarok ifjú tévelygéseire, amikor még szilaj pogányságukban üldözték és pusztították Jézus úr országait. Mint az Üdvözítő a megtérő latornak a keresztfán, ő is bocsáson meg a megtért magyar népnek, amely Jézus úr szelíd igája után áhitozik. Vegye őt fel a nyugati keresztény népek közösségébe!

A pápa figyelmesen hallgatta a császárt.

— Folytasd! — mondta növekvő érdeklődéssel.

A császár folytatta:

— A szent Egyház megszilárdítására és a nép erkölcsének megnemesítésére papokat küldött népe közé. Számukra monostorok és templomok építését kezdte meg. Ezek lassan elkészülnek és tornyokkal rakja meg őket, hogy a hit ellenségei ellen védelmül szolgáljanak. Tíz püspökséget alapít, melyek közül az öt elsőt már meg is szervezte, határaikat kijelölte, az alkalmas püspököket kiválasztotta és birtokokkal, tizedekkel látta el, hogy Jézus úr szolgálói aranyköntösökben szolgálhassák az Üdvözítőt. Ő maga alázatos

imádságokkal ostromolja szüntelen az eget, hogy a szent hit szövétnekét meggyujthassa és Jézus úr nevét meghordozhassa népe színe előtt.

A pápa összecsapta a kezét.

— Hisz ez valóságos apostol! — szólt ámulva.

A császár pedig tovább olvasta:

— A magyar fejedelem ugyan érdemetlen, együgyű fia Egyházának, aki arra sem méltó, hogy az Egyháznak tagja legyen, mégis az isteni irgalomban bizakodva arra kéri az Egyház fejét, fogadja őt engedelmes fiának, hagyja jóvá eddig tett intézkedéseit és annak jeléül, hogy a magyar népet Nyugat keresztény népei közé felveszi, küldjön számára királyi koronát, mit szent ereklyeként őriz majd a nemzet időtlen-időkéig. Igéri, hogy népe, amely nemrég még Nyugatot háborította és rémítette, ezentúl Nyugat védője és oltalmazója lesz minden barbár támadás ellen, mely Kelet felől fenyegetné Krisztus országait.

— Ó! — kiáltott a pápa. — Megszégyenülök! Ez a barbár fejedelem különb nálam! Én az apostolok utóda vagyok, de ő igazi apostol, aki új népet nyert meg Krisztus nyájának!

— Tehát teljesíted kérését? — kérdezte a császár.

— Örömmel! Mindent! — válaszolt lelkesedve a pápa. — Koronát küldök neki királyi jogarral és apostoli keresszttel. Fölkenetem népe királyának. Aki így gondoskodik az Egyházzól, arra mindent rábízhatok.

— Köszönöm, atyám!

— Holnap fogadom a követséget! Minden kérését teljesítem!

— Majd örül István és a húgom!

— Örüljenek! De örülhet egész Nyugat is!

— Nyugat?

— Úgy van! Elsősorban te! És minden nyugati nép!

— Az új királynak !

— Nem az új királynak ! Hanem annak, hogy ezentúl békében élhettek országaitokban, mert a magyarok őrten állanak és felfogják a Keletről jövő támadásokat !

— De hisz a népvándorlásnak vége van már !

A pápa felemelte jobbját.

— Nincs vége ! Ki tudja, mi van a messze, titokzatos Keleten ? Mi ismerjük a földet a Kaspi-tengerig és az Ural-hegységig. De hogy azon túl mi van, senki sem tudja. Valahol végének kell lennie a földnek, de hogy hol ? Azt senki meg nem mondhatja !

— A Szénár-mezőn túl talán már nincs föld. A bábeli toronyról indultak szét a nyelvekre szakadt népek !

— Azon túl is lakhatnak emberek ! Ahonnét a népvándorlás népei, a vandalok, gepidák, gótok, hunok, magyarok előrohantak, új barbárok törhetnek elő még évszázadok múlva is.

— Isten őrizzen !

— De meglehet ! És akkor a harci magyar nép áll az útjukba. Talán évszázados harcokban emészti magát és véres homlokkal tusakodik a pogány hordák ellen. Bécs, Bamberg, Aachen tornyai alatt nyugodtan alhattok, mert Nyugat kapujában ott áll a nyilas magyar.

— Harcos nép !

— Szenvedő nép lesz ! — mondta a pápa komoran.

— Segítünk neki !

— Kötelessége lesz Nyugatnak, hogy segítsen neki ! Ha senki nem segítené, Krisztus földi helyettese mindig melléje áll !

A pápa intett az egyik testőrnek, hogy a pergamentet vigye a palotába. Aztán elsétált a bástya-

falakig és hosszan nézte a tájat, amely perzselő hőségben lankadozott.

— Eső kellene! — mondta a császár.

— Imádkozni térek! Talán meghallgat Isten!

A császár a kapuig ment a pápával. Ott bíborkámzsás papok várakoztak, akik a palotába kísérték a pápát.

Másnap nagy élénkség volt a pápai várban. A magyar követség fogadása a kora reggeli órákban történt, mikor még nem volt oly tikkasztó a hőség. A pápa trónon ült. Mellette alacsonyabb széken a császár. Körülöttük bíborkámzsás papok, fehérruhás szerzetesek, kék, piros, sárga selyemruhás testőrök, vitézek.

A magyar követség belépett.

Asrik apát mögött feltornyosodott Pázmány, Orc, Bud és a többi magyar főúr alakja. Befont hajukban gyöngyök csillogtak. Tűzpiros, fűzöld, meggypiros, arannyal dúsan hímzett ruhájuk fölött tigriskacagány tarkállott. Rövid, csillogó arany szoknyájuk alatt kilátszott csontos, hatalmas térdük. Lábuikon sárga csizma.

Asrik letérdelt.

— Szentatya! — rebegte alázatosan.

A pápa kíváncsian nézte a magyarokat. Azt hitte, zordabb külsejűek. Különösen feltűnt finom metszésű sasorruk. És a sok aranylánc, amely domború mellükön csillogott. A pápa figyelmesen hallgatta Asrik apát beszédét, amely megismételte a magyar fejedelemnek írásban is benyújtott jelentését és kérését.

A beszéd végén a pápa áldásra emelte jobbját.

— Örömmel teljesítjük fejedelmetek kérését! — mondta latinul.

A magyarok majdnem elnyelték szemükkel a pápa finom, törékeny alakját.

— Nemcsak megadjuk jámbor fejedelmeteknek a királyi koronát és jogart, — folytatta a pápa — hanem apostoli keresztet is küldünk neki és minden intézkedését helyeseljük, elfogadjuk és jóváhagyjuk. Mert ő igazi apostol!

Asrik apát égre emelte kezét.

— Hála néked, Szentatya!

— Kedves fiúnk, a császár ő szent felsége is örömmel emelt szót fejedelmetek mellett, aki rokona!

A császár mozdulatlanul ült.

— A koronát és a jogart a kereszttel együtt azonnal megkapjátok!

A pápa intésére bíborkámzsás pap lépett elő. Kezében piros bársonypárnát emelt a magasba és a pápa előtt letérdelt. A párnán gyönyörű aranykorona fénylett. Domború süvegén gyöngyökkel, színes drágakövekkel és vésetekkel ékesített pánt huzódott át keresztalakban, tetején kereszt csillogott. A korona mellett ékes faragású királyi pálca feküdt, amelyről vékony aranyláncok csüngtek le.

— Ime a szent korona! — mutatott Szilveszter pápa a párnán tündöklő koronára.

Asrik apát reszkető kézzel nyúlt utána.

— Vigyétek el jámbor fejedelmeteknek! — szólt a pápa ünnepélyesen. — Legyen mindenkor drága kincsetek, amely a királyt és a nemzetet egybefűzi és eggyé teszi!

— Üdv a magyar királynak! — szólalt meg ekkor a császár hangosan.

A magyar követség, amely eddig megbűvölten nézte a pápát és a ragyogó koronát, többé nem tudta visszafojtani örömét. Hirtelen harsány kiáltásba tört ki.

— Üdv a Szentatyának! Éljen a pápa!

A pápa mosolygott. Nyájasan integetett a követség felé. Majd áldásra emelte kezét, mire Asrik a ko-

ronával és a követség tagjaival kivonult a fogadási teremből.

A vár külső kapujában állt a húsz magyar testőr. Mikor ezek Asrik kezében megpillantották a ragyogó koronát, ujjongva felkiáltottak:

— Éljen a pápa úr!

Ez volt az első örömkialtás, amely magyarul harsant fel Róma utcáin.

Asrik és a követség tagjai lóra ültek. A vitézek körülvették őket és a drága ereklyével méltóságosan vonultak végig az utcákon szállásukra. Útközben kitódult a kíváncsi római nép és ámulva nézte a koronát, a sok csillogó ruhás idegent és a gyönyörű paripákat, melyeken ezüstszerszámok fénylettek.

— Még a lovak sörényében is gyöngyök vannak! — mondta egy római asszony és lassankint az egész város megtudta, hogy Szilveszter pápa királyi koronát küld a nyilas magyarok keresztényé lett fejedelmének.

— Gazdag nép lehet! — mondta egy másik asszony. A követség pedig otthon selyemmel bélelt szekrénybe zárta a drága ajándékokat és türelmetlenül várta a pápa megígért iratát, hogy annak kézhezvétele után nyomban visszaindulhasson Magyarországra.

— Micsoda öröm lesz otthon! — szólt Pázmány ragyogó arccal. Este felé Asrik és az egész követség gyalogosan templomba ment, hogy ott hálaadó imádságot végezzen. De a korona őrzésére négy vitéz visszamaradt a szálláson. A templomban gyertyákat gyújtottak és több imádság elmondása után Asrik a Szentírásból olvasott fel. Amit Asrik olvasott, az így hangzott: Hasonló a mennyek országa a mustármaghoz, amely a legkisebb ugyan minden mag között, de ha a földbe kerül, kikél és megnő és nagyobb lesz minden fánál és el-

jönnek az ég madarai, hogy fészket rakjanak rajta. A követség tagjai várakozó szemmel néztek Asrikra, aki a felolvasott példabeszédet így magyarázta meg : A mustár az íge. A mustárfa maga az Egyház. Az ég madarai eljönnek és a mustárfa ágai közt nyugton fészkelnek, azonként a népek is mind az Egyház kebelébe térnek, hogy ott biztos nyugalomban és békében éljenek. Boldog lesz a magyar madár is, mert fészke immár az Egyház terebélyes fáján vagyon !

A követség tagjai megilletődötten hallgatták Asrik tanítását. Utána csendben még sokáig ájtatoskodtak, majd mikor befejezték ájtatosságukat, mindegyikük kivett a hajából néhány gyöngyszemet és ajándékol az oltárra tette. Orc aranyláncát akasztotta le a melléről és azt adta a templomnak.

Az oltár mellett feketecsuhás pap állt.

— Deo gratias ! — mormolta az egyes ajándékokra.

Másnap pápai futárok meghozták a Szentatya iratát. A magyar követség türelmetlenül készülődött haza. Miután a római szegényeknek gazdag ajándékokat osztogattak, elbúcsúztak római szállásadóiktól, ismerőseiktől, a kíséretül melléjük adott vitézek-től. A római várórség kinyitotta a kaput és a magyar követség nagy zengés és harsány kiáltások között kinyargalt a drága ereklyével a szent városból és megindult északra, Magyarország felé.

A kapukon kívül végighaladtak a Pons Milvuson. Letekintettek az alatta folydogáló szőke Tiberisre, amely lomhán folydogált szagos virágokkal övezett partjai között. A mindig beszédes Pázmány megszólalt :

— A Duna az igazi folyó ! Vize kék, mint az ég !

A szent város hét halma csakhamar mögöttük maradt. Útközben régi pogány síremlékek mellett

nyargaltak el. Gyönyörködve nézték a hegyes-völgyes vidéket, az örökzöld tölgyeket, százados piniákat, cédrusokat, platánokat, gesztenyeerdőket, a banán- és pálmafákat.

— Szép ország! — mondta Orc.

— A mienk szebb! — válaszolt Pázmány.

A negyedik napon Ravennában szálltak meg. Ámulva nézték Szent Apollináris monostorának hatalmas falait, melyeket zöld repkény futott be. A föld azonban égett a lábuk alatt. Rövid pihenő után siettek tovább. Mikor Korontálország határánál a magyar gyepükhöz értek, habzó lovakkal száguldtak Pannonián át Veszprémnek, onnét Győrön keresztül a Duna mellett Esztergom felé, hogy a drága ereklyével mielőbb otthon legyenek.

Az esztergomkörnyéki hegyek tölgyerdői sötétedtek már előttük. Egyszer csak elővillant a bazilika égbetörő négy tornya, melyek csúcsán csillogott az aranyos kereszt.

A követség megtorpant. Gyönyörködve nézte a hatalmas bazilikát, amely teljesen elkészült.

— A mi tornyaink magasabbak, mint a másországiak! — mondta Orc büszkén.

— Abban koronázzuk meg Istvánt! — szólta Asrik ájtatosan.

A követség trombitája felharsant a várkapuban. A várból mindenki kitódult és hangos örömkialtással kísérték a követség vezetőit a palotába. Asrik féltő gonddal vitte a szent koronát magában rejtő szekrényt. A követséget István és Gizella a címerteremben fogadta.

— Ime! — ereszkedett térdre Asrik a fejedelem előtt.

Kinyitották a szekrényt. A korona aranya megcsillant a nézők szeme előtt. A gyöngyök és drága-

kövek színesen ragyogtak. A fejedelmi pár szent dőbenettel és tisztelettel nézte a pápa ajándékát.

— Honnan érdemeltem meg! — rebegte István.

A követség boldogan kiáltotta:

— István urunk! István király!

Asrik kibontotta a pecsétes bullát, melyben Szilveszter pápa kedves fiának szólítja a magyarok fejedelmét. Megdicséri apostoli buzgóságát. Jóváhagyja minden intézkedését. További lelkes munkára buzdítja. Újabb örvendetes jelentéseket vár tőle és a bulla végén apostoli lelkű királyként üdvözi.

— István király! István király! — zúgott a nagy terem.

István örömtől elhalványodva rebegte.

— Szent ereklye! Vigyük az oltárra!

Ünnepi csendben átvonultak a kápolnába. Ott a koronát, a jogart és a keresztet az oltárra helyezték. Anasztáz érsek palástot öltött és hálaadó imába kezdett. István és Gizella és a főurak mind ott térdeltek az oltár előtt. Szemüket nem tudták levenni a csillogó koronáról. Mélyen megindulva adtak hálát Istennek, hogy meghallgatta kérésüket.

Nagy napok következtek ezután.

Hírnökök mentek szét az országba, hogy a jó hírt mindenkinek megvigyék és mindenkit Esztergomba hívjanak arra a nevezetes napra, amikor Istvánt a magyarok első királyává koronázzák.

Lázás készülődés támadt.

A bazilikából kihordták az utolsó állványokat és bíborkárpitokat húztak a hatalmas falakra. Az oltárookra nehéz gyertyatartókat raktak és drágakövekkel csillogó antependiumokkal ékesítették. A szentély fölött megcsillant a gyönyörű mozaik.

Egymásután érkeztek a püspökök és a főurak. Megjött a győri, veszprémi, pécsi és a váci püspök.

Nagy zarándokcsapat élén érkezett Rozina pannonhegyi apát, majd a pécsváradi és zabori szerzetesek. Felnyargaltak a várba a főurak, ispánok. Csillogott a vitézek és testőrök színes ruhája. A fejedelem többször tanácsot ült bizalmas környezetével. — Isten dicsőségére mindent! — mondta a főembereknek, akik világraszóló pompára készültek. Egyik tanácskozáson az ősz Kusid azt kérdezte a fejedelemtől:

— A rokonaid eljönnek a koronázásra, uram?

A fejedelem felsóhajtott.

— A rokonaim?

— Hadd jöjjenek el! — könyörgött Kusid.

— A halott Kopánynak két fia van, — mondta István komoran. — Szegszár és Vászoly. Mindig érdeklődtem utánuk. Tíz-tizenkétévesek lehetnek már. A Balaton alatt élnek sátorban lakó pogány anyjokkal. Többször akartam a szent hitnek megnyerni őket, de anyjuk és környezetük nem engedi. Most is lófej-imádó pogányok. Ezeket engedjem közel Jézus úr szent koronájához?

— Nem lehet! — tiltakozott Anasztáz érsek.

— Vagy Mihály urat, Szár nagybátyám fiát?

— A tiszántúli vezért?

— Térítő papjaink többször megkísérelték, hogy a Tiszántúlra is elvigyék Jézus úr hitét. Tudjátok nagyon jól, hogy Mihály unokabátyám visszakergette őket. Azt mondta, hogy sem neki, sem fekete magyarjainak nincs szüksége a sápadtképű új Istenre.

— Makacs pogány! — szólt közbe Asrik.

— Őt engedjem a szent ünnepséghez, hogy utóbb szilaj vitát kezdjen velünk a koronázás magasztos napján?

— De így mi lesz vele? — kérdezte Kusid.

— Isten intézi sorsunkat! — válaszolt a fejedelem. — Jól tudom, hogy országunk szélein, a Tiszán-

túl, Erdélyben, a Maroson túl még sötét van. A nép is pogány ott, a vezérek is. Ilyen a Mihály bátyám is. Én fegyvert nem ragadok ellene, amíg békében marad. De nem azért vagyok népem fejedeleme és nem azért leszek Isten irgalmából érdemetlenül az ország királya, hogy tétlenül nézzem országunk szélein a pogány sötétséget. Az a szándékom, hogy a koronázás után azonnal térítő papokat küldök a Tiszántúlra, akik megkezdik a hit világosságának terjesztését. Ha aztán Mihály bátyám ennek útjába áll és a térítő papokat bárki is gátolni meri szent küldetésük teljesítésében, arra lesújt a koronás király keze!

Az urak önkéntelenül a fejedelem kezére pillantottak. A kéz fehér volt. Halványkék erek cikáztak rajta.

— Elég gyász az nekem, — mondta István szomorúan — hogy éppen rokonaim miatt kell pirulnom Isten előtt!

— Nem tehetsz róla, uram! — szólta Anasztáz érsek.

— Valóságos fekélyek ők a testemen és a nemzet testén! — folytatta a fejedelem és szeme megvillant. — Tőlük bátorodnak és bennük bíznak a szennyes táltosok és a tétlenséget kedvelő álmodozók, akik ma is a kóbor életet szeretik és sátrak alatt tanyáznak. Pőrén hevernek a részegség és bujaság bűdös bőrrongyain. Irtóznak a rendtől, a törvénytől, a dologtól és a tisztaságtól. Aki így akar élni, maradt volna a Kaspi-tó ingoványai között.

A fejedelem arca borús volt. A hangja kemény. Az urak némán hallgattak és féltő tisztelettel néztek rá.

— Mert talán keresztény királyt koronázunk! — mondta szigorúan.

A püspökök bólogattak.

Az ifjú fejedelem, mikor egyedül maradt, letér-

delt a terem kemény kövére és mellét verve imádkozni kezdett. Könyörgő sóhajokkal ostromolta az eget, tekintsen le pogány rokonaira és vegye le szemükről a pogányság hályogát, irtsa ki szívükből az irigységet. Ne vegye bűnül, hogy keményen és szigorúan bánik rokonaival. Jószívvel van hozzájuk és sajnálja őket. Azt szeretné, ha rokoni békeségben és egyetértésben élhetnének egymással. De amíg pogányok maradnak, addig hajthatatlan velük szemben, mert az Egyház és az ország érdeke mindenek előtt való.

— A te országodért teszek mindent, Uram! — sóhajtottá és megerősödött lélekkel kelt fel imádságából.

Végre minden elkészült a koronázásra.

Az esztergomi vár tömve volt az ország uraival. A váralj, a Duna partja, sőt a távoli völgyek is tele voltak ünnepi ruhás vitézekkel, várjobbágyokkal, mívesekkel, akik mind a királykoronázás ünnepére gyülekeztek Esztergomba.

Az Ūrnak ezredik esztendejét írta a keresztény világ.

A felszentelt gyönyörű bazilika tornyaiban csatogtak a vasharangok, a bástyákon égre zengtek a trombiták, nagyot csattantak a rézüstök, mikor a koronázó menet a palotából megindult a bazilika felé.

Elöl Asrik apát haladt. Magasra emelve vitte a pápa keresztjét. Mögötte a monostorok fehér ruhás bencései, feketecsuhás világi papok és apátok. A győri, veszprémi, pécsi és váci püspök. Majd Domonkos érsek Anasztáz esztergomi érsekkel. Ezek mögött káp-rázatos, aranyrengőkkel és tollakkal ékes palástban Pázmány haladt, kezében a piros bársonypárnával, melyen a szent korona és a királyi pálca csillogott. Mögötte lépdelt ragyogó páncélban Vecelin, aki a fejedelem meztelen kardját hozta. Őt követte Orc főúr,

kezében az ország drága zászlójával, melyet a pannonhegyi Szent Márton vitéz képe ékesített.

Aztán jött a fejedelmi pár.

Almapiros arccal, fiatalos barna szakállal, fedetlen fővel, földig érő aranyszoknyában, hermelines királyi palástban méltóságosan lépdelt a fiatal fejedelem. Mellette királyi pompában Gizella.

Mögöttük meggypiros, zöld, skárlát, égkék és sárga zekékben, mellükön gyöngyös, drágaköves páncélban, vállukon tigriskacagányokban, tollforgós kucsmákban, lábukon arannyal kivert sárga csizmákban a főurak, ispánok, vitézek káprázatos serege. Mindjárt az élükön haladt Aba ispán, mellette kis fia, Aba Sámuel. A gyermek színaranyszövetből készült apródruhában lépdelt. Oldalán vékony kard. A menetet kék üngös, páncélos, taréjsisakos vitézek és katonák zárták be.

A várudvarban ember-ember hátán.

A ragyogó bazilikában a főoltár mellett felállított trónhoz vezették a fejedelmi párt. Pázmány vitéz a szent koronát és a királyi pálcát az oltárra tette.

A bazilika halkán zsongott.

Anasztáz érsek a fejedelem elé állt és csengő, érces hangon megszólalt:

— Isten választotta! E szent pillanatban Isten helyett szólok hozzád! Az ország helyes kormányzásához istenfélelemre, az igazság szeretetére, bölcseségre és emberszeretetre van szükség. Kormányozd ezek szerint országodat! Akkor boldog királya leszel boldog nemzetednek!

— Úgy teszek! — mondta a fejedelem.

— Esküdjél meg! — szólt az érsek.

A fejedelem esküre emelte jobbját.

— Esküszöm, hogy Isten Egyházának hű fia leszek! Isten Egyházát és jogait megvédelmezem! Népemet Isten törvényei szerint kormányozom!

— Domine, salvum fac regem! — kezdte Radla győri püspök az egyházi imádságokat. A papság hangos karimádságba kezdett. Ezalatt Anasztáz érsek a fejedelem vállát, mellét és karját megkenete szent olajokkal.

— Ungo te regem! — mormolta Anasztáz a királyi felkenés szavait.

Minden szem Istvánra tapadt, aki átszellemülten állt a trón előtt.

Anasztáz érsek a papsággal együtt az oltárhoz vonult és megkezdte az ünnepi misét. Mikor a lépcsőima befejeződött, a fejedelem átvette Vecelintől a meztelen kardot és a nép felé fordulva három suhintást tett vele annak jeléül, hogy a keresztény vallást kész megoltalmazni minden oldalról jövő támadás ellen. A szent lecke és az evangélium között Pázmány, Vecelin, Orc és Aba a fejedelmet az oltár elé vezették.

A fejedelem letérdelt az oltár lépcsőjére.

Ekkor előállt Asrik apát, a koronát hozó követ-ség feje.

— Főtisztelendő Atya! — szólt az esztergomi érsekhez. — Az Anyaszentegyház azt kívánja, hogy a jelenlevő Istvánt Magyarország királyi méltóságára emeljétek!

— Méltónak és alkalmasnak tartjátok őt e méltóságra? — kérdezte Anasztáz.

— Tudjuk és hisszük, hogy méltó és alkalmas lesz!

Ekkor az esztergomi érsek mély hódolattal fel-emelte az oltárról a szent koronát, égre emelte szemét és vigyázva a fejedelem fejére tette. Majd kezébe adta a királyi pálcát és a püspökökkel és főurakkal trónjához vezette a megkoronázott Istvánt.

— Tartsd meg királyi trónodat! — mondta az érsek mély meghajlással.

Ekkor Pázmány a nép felé fordult, magasra emelte tollas kucsmáját és harsány hangon kiáltotta:

— Éljen a koronás magyar király!

Egetverő kiáltás reszkettette meg a bazilikát. A főurak és a vitézek a lenyüggő pillanatok hatása alul felszabadulva, mámoros örömmel lengették kucsmáikat és újjongva kiáltották:

— Éljen István király!

A kiáltást átvette a bazilikán kívül álló rengeteg sokadalom. A várudvaron megszólaltak az ünnepi harsonák, kürtök és rézüstök. Az örömkialtások harsogva szálltak a várból a bástyákon ki a váraljra, a Dunapartra, a közeli erdőkoszorús hegyekre és a völgyekbe.

— Éljen István király! — zúgott a kiáltás szakadatlanul. A bazilikában tovább folyt a mise, amely alatt Gizella fejedelemasszonynak is fejére tették a szent koronát, majd a király fejére visszatéve, a királyné fejére ragyogó diadémot tettek. Mikor a szent szertartás befejeződött, a templomból kivonuló nemzet ünnepi menetben, zúgó kiáltások közt kísérte vissza a koronás királyi párt a palotába.

Ragyogó nyári nap süttött Esztergom fölött.

Arany, ezüst, drágakő csillogott mindenütt. A színpompás ruhák kavargásában meg-megvillant egy-egy pikkelyes páncélruha. A püspökök pirosszegélyű ruhája fölött suhogott a nagy aranyvirágos palást. Fejükön magasra tornyosodott a kétágú püspöksüveg.

Királyi lakoma következett a palotában.

A király és a királyné koronásan ültek az alacsony asztal előtt, melyet roskadásig raktak vertezüsttálakkal és aranykupákkal. A királyi asztalnál senki sem ült, csak az esztergomi érsek, aki elmondta az asztali áldást. A többi püspök kisebb asztalhoz ült. A főurak

melléjük álltak és onnét néztek mély meghatódottsággal a királyi asztal felé.

Az ajtóban teljes díszruhájában Pázmány jelent meg az első tállal.

— Az első étel! — kiáltotta hangosan és pirosra sült jóillatú kenyeret tett a király asztalára.

Az ifjú király Pázmányra emelte nagy dióbarna szemét.

— Ti szolgáltok ki? — kérdezte meghatottan.

— Jobbágyaid vagyunk, nagyméltóságú király! — hajolt meg Pázmány.

— A bor! — jelent meg Orc nagy ezüstkancsóval az ajtóban. Az asztalhoz lépett és gondosan megtöltötte a király, a királyné és az érsek aranykupáját.

Anasztáz érsek magasra emelte a kupát.

— Isten áldja a királyt! — kiáltotta hangosan.

A király válaszolt:

— Isten áldja a nemzetet!

Hangos kiáltás zúgott végig a palotán. A püspökök és a termeket betöltő főurak harsányan kiáltották:

— Éljen a király!

Majd egymásután behordták a többi ételeket. A királyi pár és Anasztáz érsek mindegyiket megízlelték. Aztán a többi asztalokhoz is odavitték az ételeket, amelyeket a főurak időközben körülültek. Az urak néma csendben ettek. Nem szólt senki hangosan. Legfeljebb csak suttoztak.

Az ifjú király nézte a csendes lakomázókat.

— Milyen szép ez! — mondta maga is halkán a királynénak.

— Azelőtt a magyar nem tudott tivornya, dőzs és lárma nélkül enni. Milyen méltóságosak most! Mint a nyugati grófok.!

— Nyugat már Magyarország! — mondta Anasztáz érsek ragyogó szemmel.

A király többször megkérdezte a mögötte álló Pázmányt :

- A várban mindenkiről gondoskodtok?
- Igen, felséges úr !
- A váron kívül levő vitézekről?
- Azokról is !
- De a szegényekről el ne feledkezzetek !
- Nem, uram !
- A beteg koldusoknak küldjétek mindent !
- Küldünk, uram !

A koronázás napja aranyméhként zümmögött. Mindenki örült, vigadott. Olyan méltóságos volt minden és mindenki, mintha templommá változott volna egész Magyarország fölött az ég.

Estefelé a király elbúcsúzott híveitől. Vecseryére ment a bazilikába. Lassan a vár is nyugalomra készült. A csillagok már felragyogtak. A Dunaparton és a völgyben őrtüzek gyúltak.

Langymeleg nyári éjtszaka borult Esztergomra.

Az éj sötétjében két, barna köpenybe burkolt vitéz ment végig a Dunaparton. Sással borított halász-kalyiba előtt megálltak. A rozoga faajtót benyomták. A viskóban faggyúmécscs égett. A sarokban bárányszőrökön hosszúhajú öreg ember feküdt.

— Nikola ! — szólalt meg az egyik vitéz.

Az öreg felhorkant.

— Ki az? — kérdezte ijedten.

— Ne félj ! — nyugtatta meg a vitéz suttogva. — Orvosságot hoztunk ! És ételt ! Meg bort !

A beteg hirtelen felkönyökölt és a pislá mécsvilágnál a vitéz arcába nézett.

— Pan Istefán král ! — kiáltott rémulten.

A vitézek gyorsan eltűntek az éjtszakában.

VII.

Z ÉG kékebb, mint azelőtt. A nap aranya bővebben csordul és olyan, mint könnyű szőke méz. A csillagok nagyobbak. A fű zöldebb és harsogóbban harapják a lovak. Az emberek arca derűsebb, szemük csillogóbb. Még a járásuk is vidámabb. A kis gyermekek harsány sikollyal vetnek bukfencet a karámok mellett. Egy-egy kék gatyás fiatal csikós viharosan benyargal a pusztába és belekiáltja boldogságát a sejtelmes éjtszakába.

Mi történt Magyarországon?

Első királyát koronázta egy boldog, ifjú ország.

A koronázás után István király elhatározta, hogy királyi székhelyét Esztergomból átteszi Fehérvárra. A régi esztergomi kővár jó volt védelmül a belső harcok és a külső támadások idején. De most, mikor az ország élete Nyugat mintájára kezd megszerveződni, a személy- és vagyonbiztonság megszilárdulni, az ispánokra bízott vármegyék és a püspökökre bízott egyházmegyék a bölcs törvények által felvirágozni, többé nincs szükség, hogy a magyarok királya sziklára épített kővárban lakják.

Az esztergomi érsek az ország első főpapja! — mondta a király. — Azt akarom, hogy az ő székhelye legyen Esztergom!

Míg Fehérváron a régi római város fehér köveiből az új királyi lakóházat felépítették, fenyűfából készült emelettel és a várost körülvevő bástyafalat

fatornyokkal ellátták, addig a királyi család Esztergomban maradt. A régi palotát fentartották a király számára, a vár azonban az összes épületekkel, a vár-aljjal és a karámokkal együtt az érsek tulajdonába ment át.

— Kalocsán pedig érsekséget alapítok, — jelentette ki a király — hogy a déli végeken is elterjedjen Jézus úr hite!

— Igen jó lesz! — hagyta jóvá Anasztáz érsek. — Az én egyházmegyém úgyis túlságosan nagy!

— Az érseki székre pedig Asrik apátot emeljük, aki a szent koronát hozta Rómából!

A királyi tanács nagy örömmel hallotta a király elhatározását.

— Szent Pál tiszteletére építünk bazilikát! — tervezgetett a király szent lelkesedéssel és megígérte, hogy nagy birtokokkal látja el a kalocsai egyházat is és mielőbb elkészítteti kancellárjával az alapítólevelet.

A király éjjel-nappal dolgozott. Valami szent türelmetlenség sürgette minden cselekedetét. Esti és éjjeli magányosságában sokszor felsóhajtott:

— Jöjjön el, Uram, a te országod!

Egyik napon így szólt kedves palotaispánjához, Pázmányhoz:

-- A szívemen seb piroslik, Pázmány!

A palotaispán megijedt.

— Mi bajod, nagyméltóságú uram?

— Nem vagyok kőszívű, mint sokan talán gondolják. Sajog a szívem, hogy Hont vitéz nem érhetette meg boldogságunk napját!

— Legkedvesebb társam volt, uram!

— Mindig imádkozom érte! Tiszta lelkű lovag volt. Szerettem!

A király hangja elcsuklott.

— Nem láthatja őt többé távoli édesanyja!

— A szent hitért halt meg! — szólt Pázmány ájtatosan.

— Azt akarom, hogy a neve fönmaradjon! — mondta a király könnyezve. — Tőlem kapott birtokait neked adományozom, hogy ezentúl is mellettem szolgálj! A nevét is átveszed és ezentúl Hont-Pázmány lesz a neved!

— Kettős nevem lesz?

— Hont-Pázmány!

A palotaispán megcsókolta a király kezét. Könnyeivel küzdött. Alig talált köszönő szavakat. Ő sem gondolta, hogy a kemény és szigorú ifjú királyban ilyen gyengéd és mélyen érző szív lakik.

— Elmegyünk Fehérvárra! — mondta a király. — Te velünk jösz. Családomat, királyi udvaromat rád bízom!

— Az életem a tied, — szólt Hont-Pázmány.

A fehérvári királyi ház elkészült és egy ragyogó nyári napon a király, a királyné, másodszülött kis leányuk, Anasztáz érsek, Hont-Pázmány, számos udvari pap, vitéz és testőr lóháton megérkezett Fehérvárra. A bástya kürtösei vidám kürtszóval fogadták az érkező királyt, aki meglegedetten nézte a királyi palota mellé épített fatemplomot. A templomtól minden irányban utak nyitak és a külföldről jött kámzsás kézművesek új és új házakat építettek a királlyal Fehérvárra költözött főemberek, vitézek, papok és hivatalok számára. Igen szép és nagykiterjedésű város volt készülöben.

A királyi palota vetekedett bármely nyugati király palotájával. A kegyes és finomlelkű Gizella királyné igen sok bársonykárpitot, selyemtakarót, hermelint, drágakővel kirakott, művészien faragott szekrényt és ládát hozott hazulról még menyasszony

korában és azóta is gyakran kapott német rokonaitól igen sok aranszövetet, selymet és vásznat, mikkel a palota belsejét gyönyörűen fel lehetett díszíteni. Az ifjú király örömmel szemlélte a sok finom jószágot. Püspökeit és főembereit is hasonló dolgok szerzésére bízta, úgyhogy néhány év alatt a magyar király, a magyar püspökök és főurak palotái külsőleg, belsőleg éppen oly ékesek voltak, mint a nyugati országok uralkodóinak és grófjainak palotái.

István király sokszor küldött követeket Nyugatra fejedelmekhez és monostorokhoz. Könyveket, egyházi edényeket, templomi ruhákat kért. Viszonzásul igen sok aranyat, ezüstöt, ivópoharat, vert-ezüsttálat küldött. Főleg pedig gyönyörű fehér, vaseres és szürke paripákat, mik hatalmas ménesekben legeltek a király birtokainak téres legelőin. A legelőkön hasig nőtt a fű. A kék gatyás, piros mellényes csikók igen értettek hozzá, hogy a király és vitézei számára világhírű paripákat neveljenek.

A királyi család megérkezésének öröme háladáó ájtatosságot végeztek a fatemplomban. A fehérvári nép ujjongó lelkesedéssel vette körül fiatal királyát, akire szent tisztelettel és félelemmel tekintett. Amint a király ott ült a templom szentélyében aranyos koronával a fején, az egyszerű fehérvári nép, amely még sohase látta fejedelmét, mély áhitattal és suttogva mutogatott feléje.

— A király úr! — mondogatták egymásnak.

Este a palota faerkélyére ült ki a király és a királyné. Az erkély magas volt, fakorlát övezte. El lehetett látni róla a távoli síkságra. A nyári est langymeleg volt. Az égen csillagok sziporkáztak. A királyné halkán kérdezte:

— Boldog vagy, királyom?

A király a messzeségbe nézett, amely sötét volt és titokzatos.

— Istenben boldog! — válaszolt halkán és az égre tekintett. Sokáig szótlanul ültek és csendben imádkoztak. A királyon azonban nyugtalanság látszott. Többször szólni akart. A királyné észrevette.

— Aggódol valamin? — kérdezte fürkészve.

— Mindig Istenben bízom! — mondta a király.

— Szeretném, ha ránk tekintene és fiút adna nekünk!

A királyné sóhajtott.

— Mindig ezért imádkozom én is!

— Utódra lenne szükségünk, hogy fentartsa és továbbfejlessze mindazt, amit Isten dicsőségére alkotunk!

— Fiatalok vagyunk!

— Igaz! Új kis leányunkat is nagyon szeretem. De az volna jó, ha Isten mielőbb fiúgyermekkel áldana meg, hogy felnevelhetnénk őt az ország kormányzására.

— Harmincéves sem vagy!

— De érhet valami!

— Isten megoltalmaz.

— Miért tenne kivételt velem? Gyarló vagyok és bűnös. Nem érdemlek kíméletet!

— Imádkozzunk hozzá! — mondta Gizella ájtatosan. Mindketten letérdeltek a faerkélyen és sokáig imádkoztak. A csillagok pillogtak fölöttük.

Anasztáz érsek visszakészülődött Esztergomba.

— Ime, királyom, Kőből prépost! — mutatta be a búcsúzó érsek a királynak a fatemplom papját.

— Tudsz írni? — kérdezte a király a préposttól.

— Tudok, uram!

— Sok írivalód lesz a királyi hivatalban!

A király lelkére kötötte a távozó érseknek, hogy az esztergomkörnyéki szegények ezentúl is megkapják

mindazt az élelmet és ruhát, amit eddig kapni szoktak. Ezt a kegyes járandóságot még akkor se vonja el tőlük, ha talán ínséges idők következnének. Ha valamelyik udvari embere vagy jószágfelügyelője el akarná vonni a szegények járandóságát, azt könyörtelenül dobja ki hivatalából és botoztassa ki udvarából, mert az nem Istennek embere. Megígérte az érseknek, hogy gyakran ellátogat hozzá Esztergomba.

Az érsek eltávozott Fehérvárról.

A király háza igen mozgalmas volt. Püspökök, papok, ispánok jöttek-mentek. Törvénszövegeket, okleveleket, parancsokat kaptak. Panaszkodtak, hogy a bazilikák és monostorok építése lassan halad előre, mert nincs elég mívésük, aki az építés mesterségét értené. A király egymásután íratta a leveleket Regensburgba, Clugniba, Bambergbe és minél több iparos küldését sürgette. Érkeztek is nagy számmal. A király aztán elosztotta őket szükség szerint az épülő püspöki és monostori székhelyekre. Szigorúan meghagyta, hogy jól bánjanak velük, mindennel ellássák őket és közülük senkit el ne csaljanak munkahelyéről. Az épülő templomok mellett műhelyeket állítsanak fel számukra, munkaszünetükben pedig a püspök házában és a monostorokban lakjanak, mert ipari foglalkozásuk mellett tulajdonképpen szerzetesi életet kell élniök.

Egyik napon a pécsváradi apát küldött levelet a királynak. Az apát panaszkodott a levélben, hogy a monostor építkezése teljesen megakadt, mert nincs mívése. A király egyszerre tíz kovácsot, tizenkét esztergályost, hat kádárt és öt aranyművest küldött Pécsváradra.

— Hogy a monostori szerzet figyelme a földi dolgok hiánya miatt balra ne térüljön! — írta válaszában a pécsváradi apátnak.

Az alkotó munkát azonban háborús veszedelem zavarta meg. Amit az ifjú király még koronázása előtt megjövendölt, bekövetkezett. Asrik kalocsai érsek és Besteréd váci püspök azt jelentették Fehérvárra, hogy térítő papjaikat a Tiszántúl lakó fekete magyarok, akik Mihályt, a király nagybátyját vallják uruknak, bántalmazták és gátolják működésükben. A Tisza innenső partján lakó ispánok pedig lovas futárok útján közölték, hogy Mihály vezér a koronázás óta lázasan gyűjti seregét. Nyíltan hirdeti, hogy Istvánt nem ismeri el királynak és arra készül, hogy fekete magyarjaival betör az Alföldre, megdönti a fiatal keresztény királyságot és ő ül a pogány magyar fejedelmek bölénytülkös, faragott székébe.

A király megdöbbenve hallotta a hírt.

— Nem volt elég Kópány szörnyű példája! — mondta lesujtva. De a rokoni érzést azonnal elnyomta az Egyház és az ország sorsáért való aggodalom. Nem engedheti, hogy prédára kerüljön mindaz az istenes kezdés, ami megindult. Nem lehet, hogy a még fel sem épült tornyos bazilikák és monostorok üszkös romokká váljanak és a hitében erősödni kezdő magyar ismét a régi pogány sátrak alá kerüljön.

— Elő Szent Márton zászlaját! — adta ki parancsát a király és elhatározta, hogy nem várja meg Mihály betörését, hanem maga megy erős haddal a Tiszántúlra lázadó nagybátyja megfékezésére.

Most tűnt ki, milyen bölcs intézkedés volt a vármegyék és várispánságok megszervezése és a várkatonaság felállítása. Alig mentek szét István király hírnökei, hogy a várispánokat vitézeikkel gyülekezésre szólítsák, tíz nap sem telt el és hatalmas és pompásan felszerelt sereg állt Fehérvár alatt. Nem kóbor, gyülevész had, amely ködmenes halászokból és rekedt-hangú táltosokból áll, hanem kardos, kopjás sereg,

amely rendezett oszlopokban, szerszámmal és nyereggel ellátott paripákon áll készen az indulásra.

— Parancsodat várjuk! felséges úr! — jelentette Vecelin a királynak.

István harci páncélba öltözötten állt serege élére.

Körüle Hont-Pázmány, Orc, Bud, Szabolcs, Aba és az összes várispánok.

— Imádkozzatok értünk! — búcsúzott a király Gizella királynétól, aki Kőből préposttal, Hont-Pázmánynéval, számos udvari asszonnyal és vitézzel környezetten integetett a távozó király után.

A sereg megindult. Tömött sorokban vonult délkeletnek. Átúsztatott a széles Dunán és pár nap múlva az Alföld füves síkságán nyomult előre. A Tiszánál halászok híresztelték, hogy a vízen túl igen csak hangosak a fekete magyarok és már többször megkísérelték, hogy a Tiszán átkeljenek, de megint csak visszaúszattak.

István az éjtszakát seregével együtt a Tisza inenső partján töltötte. Megparancsolta, hogy mindenki korán térjen pihenőre, mert a hajnali szürkületben átkelnek a vízen és megtámadják a lázadókat.

A sereg pihent. Csak az örök virrasztottak.

A király sátrában imádkozott.

Az Alföld fekete síkján néha lódobogás hallatszott. Pusztázó lovaslegények, kékgatyás csikósok nyargaltak, hogy a király seregéhez csatlakozzanak.

Mikor a hajnal megaranyozta a Tisza vizét, a király serege már át is úsztatott a túlsó partra.

— Jézus úr, segíts meg! — sóhajtott a király és csatarendbe állított seregével megtámadta az ellenség előcsapatait.

— Huj-huj! — rohant hirtelen elő a fekete magyarok főserege és nyílzáport zúdított István vitézeire. A vitézek meginogtak. A lovak nem bírták a

szemközt jövő nyilak záporát és vissza akartak fordulni a Tiszának. Attól kellett félni, hogy a király serege viasszaszorul a Tiszába. István észrevette a veszedelmet. Azonnal megparancsolta, hogy seregének közepe visszavonulhat a Tiszáig, de két szárnya nyargaljon északra és délre és kerítsék be az ellenséget. Míg az ellenségnek sikerült a király seregének közepét a Tiszáig szorítani, addig a királyi sereg két szárnya viharos vágatással az ellenség oldalába került, a kört hirtelen bezárta és az egész lázadó sereget bekerítette.

— Jézus! — kiáltotta István serege diadaltól mámorosan.

A gyűrűt egyre jobban összeszorította és megkezdte a lázadók lefegyverzését és megkötözését. Alig tudott egy-egy kis töredék kiugrani a fojtogató gyűrűből és elnyargalni a hegyek felé.

A lázadó sereg István kezébe került.

A marcona arcú, vérbenforgó szemű Mihály vezért megkötözve vezették a király elé. Medvebörkötöse megtépve, véresen csüngött le róla.

— Te vagy az? — szolt a király borúsan nagybátyjához, akit most látott életében először.

Mihály összeszorította fogait. Szemöldöke olyan volt, mint fekete hollószárny. Csakhamar aranyfejkötős asszonyt és két rókaprémes fiút állítottak melléje a király vitézei.

— Mihály úr felesége és fiai! — szolt Vecelin a királyhoz. — A tábor mögött levő sátorban fogtuk el őket!

A király szomorúan nézett rokonaira, akik dacosan álltak előtte. Az asszony egészen öregnek látszott már. Mihály szakállában is ősz szálak csillogtak. A gyermekek pogány talizmánt, törött aranypatkódarabot viseltek a mellükön aranyláncon.

— Mit tusakodsz az Isten ellen? — szólt István a nagybátyjához.

A levert vezér gyűlölködve nézett az előtte ragyogó fiatal királyra.

— Isten vagy talán? — kérdezte tajtékozva.

— Isten szolgája vagyok! — szólt István.

— Aki négy felé vágatja rokonait!

— Nem vágatom négy felé! Azt akarom, hogy Árpád nagyösünk vérei is keresztények legyenek!

— Azt hiába akarod!

— A halászok és pásztorok és népünk legutolsó fia is kivetkezett már a barbár pogányság szennyéből és Jézus úr fehér köntösét kezdi viselni. Csak éppen a király rokonai maradjanak barbárok?

— Nem vagy királyom! — vágta fel bozontos fejét Mihály.

István szomorúan nézett rá.

— Ez az! Az ős kaján! Az irigység! Ezért nem kell Árpád ivadékainak Jézus úr keresztje! Nem bírjátok elviselni, hogy véretek legyen fölöttetek uralkodó. Ti akartok azok lenni! Mihály, meg Kopány és a fiaitok!

— Azok is lesznek!

— Isten teszi a fejedelmeket! De Isten nem engedi elveszni a magyart. Ti pedig elveszejtenétek!

— Nem veszejtenénk el! Attila birodalmát állítanánk vissza!

— Amely elolvadna, mint napon a hó!

— A világgal szembeszállnánk!

István szánakozva nézett a szűklátó körű emberre.

— A világgal? Rendezett kicsiny seregemnek sem tudtál ellenállni! Fogoly vagy!

— Akkor öless meg!

— Nem! Börtönbe vetlek egész családdal. Minden pillanatban kiszabadulhatsz és tárt karokkal

fogadlak, ha Jézus úr hitére térsz! Kedves rokonom leszel! A fiaid első vitézeim! Ha nem, akkor a börtön penészában pusztultok el minden! Ez István király parancsa! Több szavam nincs hozzátok!

A király kemény parancsba tette, hogy Mihályt és családját a tiszaszögi várispáni székhely börtönébe zárják. A foglyok őrizetére és a térítő papok zavartalan működésének biztosítására királyi seregéből kisebb csapatot hagyott vissza, hogy ennek vezetője azonnal jelentse, ha a fekete magyarok ezentúl is vonakodnának az új hit befogadására.

Aztán győzelmes seregével visszaindult Fehérvárra. Útközben mindenütt örömujjongással fogadta a nép és boldogan hallota, hogy az ifjú király hatalmas keze Tizántúl is meggyújtotta az evangélium aranymécsesét és Jézus úr szelíd igáját rátette a fekete magyarok nyakára.

Gizella királyné örvendezve sietett a hazatért király elé. Boldogan ujságolta, hogy míg István a Tizántúlon járt hadaival, számos idegen pap és mives érkezett Fehérvárra. Levelet hoztak a clugni-i monostor apátjától, aki két Szentírást, két misekönyvet, két szertartáskönyvet és számos egyházi edényt küldött ajándékba a kegyes és szenthírű magyar királynak. Regensburgból pedig a királyné anyja öt apácát küldött rengeteg selyemszövettel, arany- és ezüstfonállal. A király igen örült a sok drága ajándéknak. A könyveket futárokkal elküldte a püspököknek és meghagyta nekik, hogy írástudó papjaikkal több példányban másoltassák le. Így lassan minden püspök el tudja látni nemcsak székvárosa püspöki templomát és monostorait misekönyvekkel, hanem a falusi templomok legtöbbjének is jut belőlük.

Hont-Pázmány örömmel üdvözölte a Regensburgból érkezett apácákat és németül kezdett velük be-

szélgetni. Az apácák azonban a latin nyelvhez voltak szokva, Hont-Pázmány pedig, aki mindig magyarul beszélt, német anyanyelvét éppen hogy csak törte már. Magyar asszony volt a felesége is. Nem csoda, ha lassankint egészen magyarrá lett.

— Igazabb magyar vagy te, mint bárki! — mondta a király mosolyogva, mikor az el-elakadt német beszédet észrevette.

A királyné azonban szorongva nézett az urára.

— Nagy kérésem volna hozzád! — mondta aggodva.

— Mi az? — biztatta nyájasan a király.

— Az országban egymásután épülnek a bazilikák és a monostorok, sőt a falvakban is a kis fatemplomok. Talán ötven pap is van már az országban. Te rakod meg a hegyeket klastromokkal és népesíted be jámbor szerzetesekkel. Szégyenkezem, hogy én semmiben sem tudok segítségedre lenni.

— Ohó! — mosolygott a király. — Inkább igen sokban segítesz! Ki imádkozik annyit, hogy műveinken Isten áldása legyen?

— Te virrasztod át az éjeket imádságban!

— Ki gondozza a szegényeket és betegeket, míg távol vagyok?

— A szegények is a tieid. Én semmit nem tehetek.

— Hát mit szeretnél? — kérdezte a király.

— Azt szeretném, ha én öltöztethetném fel Jézus úr szolgálát és templomait. Azért arra kérlek, alapíts magyar földön apácamonostort, hogy ne csak férfi-, hanem női szerzetesek is legyenek országunkban.

— Mint nálatok Regensburgban?

— Igen! Az ispánleányok ott nevelkedhetnének és megtanulnák az illő házi teendőket. A monostorban műhelyt nyitnánk és az apácákkal megkezde-

nénk az egyházi ruhák készítését, hímezését, hogy minden templomnak juttathassunk!

A király hálásan nézett gondos hitvesére. Elgondolta, milyen jó lesz, ha nem kell mindent a külföldi országokból kérni! Itthon finom női kezek hímezik a misemondó palástok ezüstszövetébe Jézus úr nevét és jelvényét, az ártatlan Bárány képét.

— Örömmel teljesítem kívánságodat! — mondta meghatottan a királynénak.

— De ne itt legyen a monostor! — szölt a királyné.

— Hanem?

— Veszprémben! Az év nagyrészét ott töltöm már csak Sarolt asszonyanyánk miatt is, aki szereti, ha öregségében megvidítjuk napjait. Milyen jól érezné magát ő is a kedves apácák között!

A király elpirult. Ime Gizella, a német sarj, jobban törődik a félrevonult özvegy fejedelemasszonnyal, mint ő, a fia! Sok gondja között bizony nem is gondolt arra, hogy édesanyja talán elhagyatottnak érzi magát veszprémi magányában. Gizella gyengédsége mélyen meghatotta őt. Megígérte, hogy azonnal irat a veszprémi püspöknek az apácamonostor megalapításáról. A monostor közel lesz a királyi palotához, a palota alatt levő kies völgyben. Birtokokkal, kertekkel, szolgálkkal látja el, hogy a monostor lakói semmiben ne lássanak szükségét.

A királyné boldog volt. Apácáival nyomban tervezgetni kezdett, hogy mi mindent visznek a veszprémvölgyi monostorba. Előkészítették a gyönyörű bíbor-, arany- és ezüstszöveteket, a finom vásznakat, fonalakat, csont- és ezüsttűket és minden egyéb eszközt, ami a varráshoz és a hímezéshez szükséges. Nemsokára megérkezett a veszprémi püspök levele. A püspök áradózó örömmel vette tudomásul az apaca-

monostor megalapítását és megígérte, hogy a jámbor apácák legkedvesebb leányai lesznek.

— A királynéasszony szolgálata szívem öröme lesz! — írta a püspök.

A király Köből prépostot hívatta, hogy a monostor részére az alapítólevelet megírassa. Köből prépost azonban nem volt itthon. Esztergomban járt Anasztáz érseknél, akitől vasharangot kért a fehérvári fatemplom tornyába. A királyi palotában csak Eufém szerzetes tartózkodott. A király őt hívatta.

— Tudod az alapítólevél formuláját? — kérdezte a fiatal szerzetestől.

— Tudom, felség!

— Akkor hozz hártabórt és írópalcákat!

Eufém behozta alacsony íróasztalkáját. Lemásolta a szöveget és beleírta mindazokat a javakat és kiváltságokat, melyeket István király a veszprémvölgyi apácamonostornak adományozott. A levél meglehetősen lassan készült. Eufém sokszor gondolkozott, mert nem volt tisztában minden szó helyes leírásával. De végre elkészült vele. A királyhoz vitte, hogy az ellássa pecsétjével és aláírásával.

— Mi ez? — nézett nagyot a király, mikor az iratra pillantott.

— A formula! — mondta Eufém ijedten.

— Hisz ez görögül van! — szólt a király, aki a latin mellett a görög írást is ismerte, bár görögül csak töredezve beszélt.

— Csak a görög formulát tanultam! — mentegte magát Eufém.

A király figyelmesen nézte az iratot. Az ismeretlen szavak értelmét megmagyaráztatta magának, majd mikor az egész szöveget megértette, nyájasan mondta:

— Nem baj! Így is jó lesz! Bizanban is Jézus úr az Isten és a pápa úr a helytartója.

Eufém restelkedett.

— Ezt ne küldd el Rómába, királyom!

— Dehogy nem! — mondta a király. — Minden iratom a Szentatyához megy jóváhagyásra! Nélküle semmit sem teszek. Ahhoz nincs jogom!

A veszprémvölgyi német apácák, akik mellé néhány magyar ispán mindjárt odaadta a kis leányát tanulásra, megkapták a görögnyelvű alapítólevelet és boldogan indultak Veszprémbe, hogy ott elfoglalják a királyi palota kiszögellő sziklája alatt régi kövekből felépült monostort.

— Nemsokára meglátogatlak benneteket, — búcsúzott Gizella királyné az apácáktól, akik nagy kísérettel és málhákkal indultak el Fehérvárról. A királyné azonban hosszabb ideig nem mehetett Veszprémbe, mert váratlan vendégük érkezett Németországból. Nagybátyjának, Henrik császárnak öccse, Brunó jött kis csapattal Fehérvárra. Rossz hírel jött. Valami félreértés folytán a császár megneheztelt rá és száműzte Németországból.

— Hozzátok menekültem! — mondta a fiatal Brunó és aggodalmasan vizsgálta a király borús arcát, nem utasítja-e őt vissza. A király és a királyné figyelmesen hallgatták Brunó szavait, mire István arca megenyhült.

— Maradj itt, rokon! — mondta jóindulattal. — Ha jól értettem szavaidból, pap szeretnél lenni!

— Igen!

— Követeket küldök Henrik császárhoz. Összebékítlek vele! Ő szent ember. Megbocsát neked! Bízzál Istenben!

— A te szavadra megbocsát Henrik! — mondta Brunó. — Igen sokat emlegetett mindig. Nagyon szeret téged. Mielőbb szeretnék visszaindulni a követéssel!

— Maradj most ! — válaszolt a király. — Küszöbön a tél. Maholnap leesik a hó és talán járhatatlanok lesznek az utak !

A tél azonban oly enyhén indult és még december elején is olyan szép napos idők voltak, hogy Brunó a király levelével és követségével csakhamar visszaindult Németországba.

— Ha Jézus úr megsegít és pap leszek, visszajövök hozzátok térítők munkára ! — mondta Brunó búcsúzóul a királyi párnak.

— Én meg sietek Veszprémbe ! — mondta a királyné. — Alig várom, hogy újra láthassam asszonyainkat és apácáimat !

A királyné el is indult. Magával vitte kis leányát Hont-Pázmánynéval és számos udvari asszonnyal. Eleven élet kezdődött a veszprémi palotában. Sarolt, az őszhajú nagymama sokszor ringatta térdén a királyi pár kis leányát és elhalmozta őt szeretetének minden gyengéd jelével. Gizella örömmel látta Sarolt nagy szeretetét a kis leány iránt és büszke volt a viruló kis rózsabimbóra, de mikor négy szemközt volt Sarolttal, gyakran mondta :

— Csak fiú volna !

Sarolt gyengéden vigasztalta a fiatal anyát.

— Ne búsulj, leányom, meghallgat az Isten !

Karácsonyra a király is Veszprémbe érkezett Hont-Pázmánnyal és több főemberrel. A szent ünnepeket Veszprémbe töltötték, ahol a királyné épülő Szent György-temploma már annyira elkészült, hogy a püspök benne mondhatta el a karácsonyi szentmisét. Az ünnepek alatt a királyi család meglátogatta az apácákat. Nagy volt a király öröme, mikor megmutogatták neki a gyönyörű miseruhákat, melyek már munkában voltak. A sok aranyfonal úgy csillogott a munkateremben, mintha angyalok elhullott haja

lett volna. A fiatal ispánleányok pedig szorgalmasan segítettek az apácáknak és kitörő örömmel vették körül Gizella királynét, aki anyai szeretettel viselt gondot rájuk és reneteg karácsonyi ajándékkal kedveskedett nekik. A király igen jól érezte magát Veszprémben. Órákhosszat együtt ült anyjával és családjával a pattogó fenyőfával melegített teremben. Kinézett az ablak finom hártyaablakán a völgyekre és a hegyekre, melyeken szűzi fehérségben csillogott a téli hó. A völgyben épült házak tetőnyílásán füstoszlopok gomolyogtak a magasba. A völgy tele volt fenyőfák és szőlővenyigék illatával.

— Ó, fiam! — sóhajtott Sarolt nagyasszony. — De más világ van most, mint az én fiatalkoromban!

A király gyengéden érdeklődött:

— Valami talán nem tetszik, anyám?

— Ó, dehogyan nem, fiam! Inkább minden igen tetszik! Mikor én fiatal voltam, még sátorban laktunk. Olyan életem volt, mint szilaj vadmacskának. A tél hidege ellen is csak tábortűzzel védekeztünk, amely a sátor nyílásánál lobogott. A férfiak szilajak voltak. Mindig csak harcon, kalandon, tivornyán járt az eszük. Asszonyal, gyermekkel semmit sem törődtek. A szennyes táltosok rikongattak. A bűbajosok sorsot és szerencsét jövendöltek. A félmeztelen nép sátrak alatt tanyázott. Tele volt babonával. Nem nép volt az, csak sátorozó, nomád tömeg.

— Most házakban lakik! — mondta a király.

— Isten házába jár! Dolgozik, szelídül, tisztakerölcsű és szemérmes!

— Jézus úr hite változtatja őt meg!

— A te kezedet áldják mindenek!

— A kezemet? — tünődött el a király. — Amely kemény és kegyetlen?

— Kemény és kegyetlen a gonoszok iránt! Meg-

öli a pogányság sárkányát, mint egykor Szent György vitéz! De imádkozó és könyörülő és alamizsnaosztó kéz a jóknak és igazaknak!

— Ne szégyeníts meg, anyám!

— Megáldalak fiam! A hajam már fehér, mint künn a hegyek. Maholnap visszatérek földanyám ölébe. Lelkem pedig Istenhez, aki talán színe elé bocsát. De elmondhatom, hogy két világot láttam. A régit, amely szilaj volt és hideg. És az újat, amely áldott és meleg.

— Sokáig élj, anyám!

— Isten szabja meg! De ujjong öreg asszonyi szívem, hogy méltatlanul én lehettem a te anyád!

— Anyám! — tárta a király mindkét kezét anyja felé.

Sarolt, mielőtt bárki észrevette volna szándékát, megfogta a király jobbát és hirtelen megcsókolta.

— Mit csinálsz? — döbönt meg István.

— Megcsókoltam a kezedet!

— Jézus úr püspökeinek kezét kell megcsókolni!

— A te kezed szentebb, mint a püspök keze!

A teremben csend lett. Áhítatos csend. Mint szent család ült együtt István király könnyező anyjával, hitvesével és kis leányával a karácsony béke-ségében.

Januárban a király visszatért Fehérvárra, hogy az ünnepi pihenés után újra országos gondjaival foglalkozzék. A székvárosban Asrik kalocsai érsek és több tiszavidéki ispán várta. A király meglepődött.

— Csak nincs baj? — kérdezte aggódva az ispánoktól.

Az ispánok rossz hírt hoztak. Elmondták, hogy Mihály vezér leverése óta a fekete magyarok megkeresztelkedtek ugyan és kezdik Jézus úr hitét megszeretni, de a térítő papok kénytelenek Erdély előtt

megállni és azt ujságolták, hogy egész Erdély tele van bolgárral, akik miatt az ott lakó magyaroknak nincs nyugtuk. A bolgároknak Keán nevű vezérük van, aki Viddin felől nyomult föl népével és úgy rendelkezik, mintha a szép hegyes-völgyes Erdély az övé volna. Úgy látszik, új bolgár országot akar alakítani Erdélyből.

— Erdély a mienk! — riadt fel a király, aki a Kárpát-koszorús ország területét féltékeny gonddal őrizte.

— Ki kell űzni Keánt! — kiáltották az ispánok. A király helyeslőleg intett.

— Senki sem mondhatja, — szólt emelt hangon — hogy mi nem szeretnénk és elnyomnánk az idegeneket. Az itt talált szláv halászokat és az Alföld síkjain barangoló bolgár pásztorokat még pogány eleink se bántották, csak rabszolgáikká tették. Azok gyengék voltak országalapításra és népünkhöz simultak. Nyelvünket is megtanulták. Maholnap alig lehet őket megkülönböztetni népüinktől. Magam mindent elkövettem, hogy minél több idegen míves jöjjön országunkba népünk tanítására. Az idegent itt mindenki megbecsüli és nyelvét se bántja. De elvárjuk tőlük, hogy akár itt találtuk, akár befogadtuk őket, a magyar nép jogát és nyelvét elismerjék és a magyar haza és a magyar király hű alattvalóinak érezzék és vallják magukat!

— Magyarok vagyunk! — lengette meg Hont-Pázmány a kucsmáját.

— Hű vitézem vagy! — mondta mosolyogva a király, majd komolyan folytatta:

— Ha Keán vendégszeretétünket kéri és bolgárai-val együtt alattvalónk akar lenni, szívesen befogadjuk és a nemzetbe olvasztjuk, hogy szokásait és nyelvét is megtartva magyarrá legyen. De hogy ide

tudtunk nélkül betörjön és országunkból egy talp-
alattnyit is elvegyen, azt nem tűrjük!

— Ki vele! — hangzott az ispánok haragos
kiáltása.

— Magam megyek seregünk élén! — jelentette
ki a király.

Lovas futárok rögtön szétvitték a parancsot a
királyi sereg gyülekezésére. Sisakosan, páncélosan
érkeztek a várak katonái. Hatalmas sereg gyűlt
egybe, amelynek élén a király nyomban megindult
az Alföldön át Erdély felé. A kereszténnyé lett fekete
magyarok is lelkesen csatlakoztak hozzá a Tiszán-
túlon.

Koratavasz volt, mikor a király seregével beron-
tott Erdélybe. Hetekig tartó portyázás után végre
összeakadt Keán seregével. Iszonyú öldöklés kezdő-
dött a két sereg között. A magyar sereg viharos táma-
dása csakhamar megingatta a bolgárokat. Maga
István király a főemberek minden tiltakozása elle-
nére a sereg közepén harcolt és Keánt kereste, akit
meg is talált a harc közepén és hatalmas kardjával
mindjárt a találkozás pillanatában halálra is suj-
totta.

— Jézus! — kiáltotta a győztes magyar sereg
és a menekülő bolgárok minden harci felszerelését
és Keán kincses sátorát is zsákmányul ejtette.

Otthon, Fehérváron, Gizella királyné és a királyi
udvar elámulva látta a rengeteg kincset, aranyat,
drágakövet, mit a harcból hoztak.

— Ebből bazilikát építünk Fehérváron! —
mondta a király.

A nagy győzelem öröme újabb javakat ado-
mányozott a király főleg erdélyi és tiszántúli ispánok-
nak és kijelentette, hogy nemsokára Erdélyben is
püspökséget alapít. A szegények közt igen sok ala-

mizsnát osztott ki. Két papot több kísérő vitézzel szétküldött az országba, hogy a távoli városok és falvak szegényeinek is alamizsnát osszanak és felszólítsák őket, hogy a király szándékára imádkozzanak.

Úgy látszott, a béke boldog napjai következnek. Nincs se belső, se külső ellenség, amelynek támadásától féltetni kellene az ország nyugalmát. Mint friss tavaszi kert, olyan volt az ország. Minden bimbózott. Az épülő tornyok, monostorok, városok és falvak szikráztak május aranyos napsugaraiban. Tányérkerekű szekerek földet hordtak. Utak készültek. Itt ott kámzsás szerzetest lehetett látni, akit lógó varkocsú gatyás magyarok vettek körül. A szerzetes szántott. Az ekét lassú járású bivalyok húzták. A magyarok bólogattak és ki akarták venni a pap kezéből az ekeszarvát.

— Próbáld hát! — mondta a szerzetes egy szép pirosarcú magyarnak.

Távolabb már kezdett kalászbá szökkenni a haragoszöld búza. A réteken fiatal csikók legeltek. Egy kis pagonyban sárgarigók füttyögettek.

A király kinézett a májusi pompában tündöklő tájra és halkán mondta a királynénak.

— Nagy útra készülök, királyném!

Gizella megijedt.

— Elmégysz?

— Elmegyek! A te szívedet is magammal viszem. Ugyanazt kívánod te is, amit én! Most, hogy áldott béke van itthon és jó kezek vezetnek dolgos népünket, talán távol lehetek egy-két hónapig, hogy hiányomat éreznék és sokan megtudnák!

— Idegen földre készülsz? — aggódott a királyné.

— Szent földre! Hogy Jézus úr ránk tekintsen és teljesítse szívünk olthatatlan vágyát és fiút adjon nekünk, elmegyek titkon, nem mint király, hanem

mint bűnbánó zarándok néhány hívemmel és vitézemmél a szent városba, Rómába!

— Rómába? — ragyogott fel a királyné szeme.

— Letérdelek a szent templomok lépcsőin. Alalmaznát osztok Jézus úr szegényeinek és addig ostromlom Jézus urat, míg meg nem hallgat.

— Ó királyom! — borult Gizella boldogan a király vállára.

— Imádkozzál, míg oda leszek! — mondta a király.

Aztán csendben készülődni kezdett a nagy útra. Kiválasztotta néhány bizalmas emberét és vitézét és Modestust, az új győri püspököt. Pár napig böjtölt és ájtatoskodott, majd szürke palástba öltözött, csendben, titkon elindult kis csapata élén délnek, az olajfaligetes szent város hét halma felé.

— Ave Roma! — suttozták ajkai.

VIII.

Z ESZTERGOMI érseki palota alacsony, zömök, szelpos ebédlőtermében Anasztáz érsek asztalánál ült a kanonokjaival. Az érseki iskola diákjai fehér vesszőből font kosarakban szép piros almát raktak az asztalra. Az érsek gyönyörködve nézte a szép almákat. Az elébe tett kosárból kiválasztott egy sötétpirosat és a mellette ülő préposthoz fordult.

— Melyik a Maurus diák? — kérdezte a préposttól.

A prépost az egyik hosszúköntösös szőke diákra mutatott, aki éppen akkor tette kosarát az asztalra.

— Maurus! — szólt az érsek a kis diákhoz.

Maurus az érsekhez jött.

— Nesze! — nyújtotta át az almát a fiúnak. — Azt hallom, igen jóviseletű és szorgalmas vagy!

Maurus örömtől lángragyúlt arccal vette át az almát.

— Szemmel tartsátok! — mondta az érsek a kanonokoknak, akik közel harminc diákot tanítottak az iskolában. A kanonokok az érseki palota mellett épült házban kánoni életet éltek, Szent Ágoston és Szent Benedek regulája szerint közös asztalnál étkeztek, kórusban együtt imádkoztak, oblatúsokat tanítottak és kódexeket másoltak. A szerzetesektől csak abban különböztek, hogy végrendeletet tehettek. Anasztáz érsek igen szerette őket. Mindig kikérte tanácsukat és állandóan velük étkezett.

Az étkezést váratlan vendégek szakították meg. Hont-Pázmány és a sovány Kőböl prépost érkeztek, akik örömtől áradozva tudatták a nagy ujságot, hogy Gizella királynénak Fehérváron gyönyörű szőke fiacskája született. Hont-Pázmány Kőböl préposttal és több vitézzel a nyugati gyepük felé siet István király elé, aki már második hónapja időzik római zarándokútján és minden pillanatban megérkezhetik. Az örömhírt mindjárt az ország határán szeretnék tudatni vele.

Anasztáz érsek boldogan kelt fel az asztaltól.

— Áldjuk Istent! — mondta égre emelt szemmel. Mekkora boldogság ez a király úrnak és a nemzetnek!

Maga sürgette Hont-Pázmányt, hogy csak siesse a korontálországi gyepük felé, ahonnét a királynak érkeznie kell. Kísérjék őt Fehérvárra és ha megérkezett, azonnal üzenjenek Esztergomba, hogy a kis újszülött megkeresztelésére ő is Fehérvárra indulhasson.

Hont-Pázmány elsietett kis csapatával Nyugat felé. Az érsek pedig türelmetlenül számlálta a napokat, heteket, hogy a király megérkezéséről hírt kapjon és Fehérvárra siethessen.

Végre megjött a futár, aki jelentette, hogy István király itthon van és várja az érseket. Anastáz azonnal lóra ült és másnap már a király előtt állt.

— Királyom! — emelte kezét áldásra az érsek.

István király naptól pörzsölten, boldogságtól meghatottan fogadta az érsek üdvözlését.

— Isten meghallgatott! — mondta ragyogó arcú és bevezette az érseket a királyné szobájába, hogy a kis újszülöttet megmutassa neki. A királyné anyai büszkeséggel emelte ki párnáiból a kis gyermeket, aki szőke volt, mint a világos arany. A szeme, mint kék

láng. Modestus győri püspök, Hont-Pázmány, Vecelin és több más főember jelenlétében azonnal megbeszéltek a keresztelő napját és a király ajánlatára meggyeztek abban, hogy a kis fiút anyai nagybátyja, a szentéletű német császár nevéből Henrik névre kereszteljék.

— Hemericus legyen! — mondta a király.

A keresztelés magasztos szertartása rövid idő múlva meg is történt. Kőből prépost világossárga pergamentre írta fel: Anno Domini 1007. Emericus natus in Alba Regia. Az Emericus nevet aranyfestéssel rajzolta a pergamentre.

Az országon végigfutott a hír: a király úrnak fiacskája született. A püspöki székhelyeken és a monostorokban, de még a kis falusi fatemplomokban is hálaadó miséket mondtak a papok és a népet megtanították a kis királyfi nevére.

— Emericus! — mondogatták a karámoknál a pásztorok.

A királyi pár kimondhatatlanul boldog volt. Hogy hálájukat lerójják Isten iránt, aki elvette legnagyobb gondjukat, fokozott lelkesedéssel folytatták az Egyház ékesítését. A templomokat új és új drágaságokkal halmozták el, a szegényeknek gazdag alamizsnát osztottak, maguk pedig böjttel és szüntelen imádsággal mutatták ki hálájukat Isten iránt.

A király elhatározta, hogy fia születése örömére Ravennában és Rómában zarándokházat építtet, hogy a szent városba zarándokló magyaroknak legyen állandó szállásuk. Ravenna volt a fő pihenőhely. Oda kellett építeni az egyiket. A király nemcsak felépítette a zarándokházat, hanem gazdag adományt is adott a ravennai Vasas Szent Péter-monostor számára és adománylevelében kikötötte, hogy a monostor szerzetesei az átutazó magyar zarándokokat tisztos

vendégek gyanánt fogadják mindig. Ha pedig üres hely marad még a házban; bármely nemzetbeli beteget befogadjanak és gondosan ápolják.

A római zarándokház még nagyobb lett. A király nem elégedett meg azzal, hogy gazdagon felszerelt házat építtetett a város közepén, hogy abban a király sűrűn megforduló követei és bármely magyar zarándok otthont találjon, hanem a zarándokház mellé káptalant is létesített, amelynek tizenkét kanonok tagja volt. A kanonokok részére a káptalani házhoz Szent István vértanu tiszteletére templomot is építtetett, hogy abban állandó könyörgések hangozzanak a magyar nemzetért.

— Mivelhogy igen kegyelmes volt Jézus úr a mi kis népünkhöz! — írta a király a római magyar káptalan alapítólevelében.

Gizella királyné is készült valamire. Napokon keresztül tanácskozott egyik fiatal udvari papjával, aki többször megértőleg bólogatott. Végre egyik napon a királyné gyönyörű keresztet hozott be István király szobájába. A kereszt majdnem öt hüvelyk magas volt és aranylemezek borították. Jézus úr teste ragyogott rajta. A kereszt ágai tele voltak hintve nagy gyöngyszemekkel és színes drágakövekkel.

— Nézd! — mutatta a királynak.

— Nagyon szép! — mondta a király.

— De mi van még rajta? — mosolygott a királyné.

— Micsoda?

— Vers! Verset irattam négy ágára udvari papunkkal. Olvasd!

A király szép folyékonyan olvasta:

«Ecce salus vite, per quam mors mortua morte,
Unde suae matrisque animae poscendo salutem.
Hanc regina crucem fabricari Gisila iussit,
Quam quisquis demit hinc, damnetur morte perenni.»

— Hexameter ! — mondta a király.

— Amely magyar földön született fiunk születése évében !

A király elgondolkodott. A nyugati országokban már drámákat és verseket írnak. De nálunk erre még nincs idő. Nálunk most vastag terméskövekből templomok és monostorok épülnek. A monostorudvarok magas kőfalát még nem futhatja be a repkény és a futórózsa. Meszesgödörök, kőrakások, földhányások vannak mindenütt. De ha így halad minden, egy-két évtized alatt utólérjük Nyugatot. Ez a magyar földön termett első kis vers úgy csilingel, mint koratavaszban az első hóvirág csengetyűje.

— Tetszik? — kérdezte a királyné.

— Szép vers !

— Regensburgba küldöm anyám sírjára, hogy buzgón imádkozzanak érte a jámbor apácák !

A király is küldött ajándékot Regensburgba, mert onnét sok könyvet kapott évekkkel ezelőtt. A káptalanok kanonokjai és a monostorok szerzetesei buzgón másolták a küldfölről kapott kódexeket és könyveket. Némelyik monostorban egész kis könyvtár volt már szent könyvekből. A király felépíttette a bazilikákat és a monostorokat, de papokról és egyházi felszerelésről a püspököknek és az apátoknak kellett gondoskodniok. A király azonban állandóan küldözte a szebbnél-szebb könyveket és miseruhákat és látogatásai alkalmával mindig megnézte, hogyan becsülik meg az értékes kincseket.

A királyi pár örömét nagyban fokozták az ország minden részéből jövő jó hírek. Anasztáz érsek a király képviselőjében a frankfurti zsinaton Németországban járt, mikor jelentették Fehérváron, hogy a tizenkét év óta épülő pécsváradi templom és monostor elkészült és ünnepélyes felszentelésre vár. A király az

esztergomi érsek távollétében Asrik kalocsai érseket bízta meg a felszentelés magasztos szertartásával. Ragyogó ünnepségek között meg is történt a felszentelés, melyen a pécsi és a veszprémi püspökön kívül Rozina pannonhegyi apát, rengeteg pap és várispán is résztvett. Sőt Velencéből is érkezett egy fiatal olasz bencés szerzetes, aki előkelő grófi család sarja volt és Magyarországon keresztül a Szentföldre készült a pogányok megtérítésére. Az olasz szerzetes, aki magas növésű fekete ember volt és Gellértnek hívták, ámulva látta a gyönyörű monostort. A magyar főpapoknak elmondta, hogy még olasz földön is aligha van szebb monostor, mint a pécsváradi. Azon pedig különösen elcsodálkozott, hogy oly sok értékes könyv és kódex van a monostor könyvtárában. Gellért, aki maga is szokott írni, nagy érdeklődéssel forgatta a könyveket és megolvasta, hány példány van összesen. Kitűnt, hogy van két Szentírás, négy zsolozsmás könyv, öt antifonakönyv, két szentleckéket és evangéliumi szakaszokat tartalmazó könyv, hat misekönyv, négy zoltárkönyv, öt énekeskönyv, két Szent Benedek szabályait tartalmazó könyv, két keresztelőkönyv, két szentírásmagyarázat és negyven szentbeszéd egy kötetben.

— Hol szereztétek ezt a temérdek kincset? — kérdezte Gellért Rozina apáttól.

— Király urunk adománya! — válaszolt Rozina. Gellért felsóhajtott:

— Boldog ország, amelynek ily bölcs királya van!

— Szent király! — szólt hévvel Rozina.

— Olasz földön nagy híre van! Mindenki magasztalja!

— Keresd fel őt Fehérváron! — biztatta Rozina Gellértet.

— Színe elé enged?

— Örömmel! Mindenkit kegyesen fogad és gondoskodik az idegenekről!

Gellért elhatározta, hogy Pécsváradról északnak kerül és Fehérváron bemutatja hódolatát a szenthírú magyar királynak. Előbb azonban Pécsre ment, mert Bonipert püspök igen nyájasan hívta őt székhelyére, hogy az ott levő ősi keresztény katakombákat és a befejezéséhez közel álló bazilikát megtekintse. Gellért el is ment Pécsre és ott annyira megszerették, hogy hosszú ideig nem bocsátották el. Már a második nyár köszöntött be, mikor végre egy forró augusztusi napon Fehérvárra érkezett.

Első dolga volt, hogy az épülő bazilikát megtekintse. Gyönyörködve szemlélte a hatalmas márványtömböket, melyek a piactéren feküdtek. Kámszás faragók dolgoztak rajtuk. Szebbnél-szebb bárány-, madár- és kötél díszek kerültek rájuk. A faragványokkal ékesített tömböket aztán egymás fölé rakták és a falak egyre magasabbak lettek.

A fatemplomban ünnepi mise volt, mert Nagyboldogasszony ünnepét ülték. Gellért szerényen meghuzódott a szentély egyik sarkában. Jól látta a királyt, a királynét és a fehérköntösös kis Imre herceget, akik a szentélyben felállított trónokon ültek. Mise alatt a király térdre borulva imádkozott és csak akkor pillantott fel, mikor Anasztáz érsek áldozás után fejére tette a szent koronát. Gellértet mélyen meghatotta a király nagy alázatossága. Az utcán felhangzó örömkialtásokból meggyőződhetett Gellért, mennyire rajong mindenki a királyért, mennyire szereti és tiszteli őt mindenki. Sűrűn hallotta ezt a kiáltást is.

— Imre kisurunk! Imre királyfi!

Délután Gellért a fatemplomban ájtatoskodott, mikor a sovány Köből prépost gyengéden vállára tette csontos kezét.

— Testvérem !

Gellért rögtön felkelt.

— Parancsolsz, uram?

— Te vagy Gellért atya?

— Én vagyok !

— Kegyeskedjél velem jönni ! Király urunk látni kíván !

Gellért elámult.

— Honnét ismer engem király uratok?

— Sok dicséretet beszélt rólad Rozina pannonhegyi apát úr !

Gellért alázatosan követte Kőből prépostot, aki az ifjú szerzetest a királyi palotába kísérte. A palotában a király és királyné együtt fogadták Gellértet.

— Te vagy Gellért atya? — kérdezte nyájasan a király.

— Az vagyok ! Méltatlan fia Szent Benedek atyánknak és igénytelen szolgája Jézus úrnak. A Szentföldre készülök, hogy Őt szolgáljam ott is !

— Szolgáld Őt Magyarországon ! — mondta a király.

Gellért meglepődött.

— Itt, felség?

— Igen ! Maradj itt ! Mindennél fontosabb feladattal szeretnénk megbízni.

A királyné is nyájasan kérlette.

— Maradj nálunk, jámbor férfi !

Gellért küzdött magával. Arra nem is gondolt, hogy magyar földön szolgálja Jézus urat. Lélekben régóta a Kálvária-hegy tövébe képzelte magát, ahol barlangban lakik majd és Szent Jeromos fordítását olvasgatja. A barlang sziklái között apró piros virágok nyílnak, mint vércsöppek.

— Egyetlen fiunk nevelése lenne a feladatod !

Gellért megdöbbsent.

— Alkalmatlan vagyok rá! — mondta elhárító mozdulattal.

— Minden erénnyel és tudással ékesnek mondott Rozina apát!

— Túlbecsült jóságában!

— Isten ismer igazán! Maradj itt!

Gellért mindkét karját kitárta.

— Itt maradok! Ily szenthírű király akarata parancs!

A királyné örömmel tapsolt finom kezével.

— Mindjárt hívom kis Imrénket!

A királyfi csakhamar belépett a terembe. Könnyű fehér zeke volt rajta. Derekán aranyos öv.

— Nézd, gyermekem! — mondta a király gyengéden. — Ez itt Gellért atya, Isten jámbor és tudós szolgája. Mostantól fogva nemcsak anyád és én tanítunk téged imádkozni, hanem ő is. Tanulnod kell sokat. Növekedned kell jámborságban, Isten félelmében. Gellért atya nevel és oktat téged. Engedelmes légy neki!

A gyermek Gelléltre emelte ibolyakék szemét.

— Az leszek! — mondta halkán. Mint hárfáé, olyan volt a hangja.

Gellért a kis herceg aranyszőke feje fölé emelte kezét.

— Légy áldott, fehér virág!

A király hosszan elbeszélgetett Gellérttel. Elmondta neki, hogy Isten különös ajándéknak tekinti egyetlen gyermekét. A királyi trón vár rá, mert pogány rokonai nem örökölhetik a pápa szent koronáját. Magyarország meghalna, ha régi pogányságába visszacsülyedne. Arra kérte Gellértet, nevelje a gyermeket jámborságra és tiszta életre, hogy példa legyen a zabolátlanságra hajlamos magyarok előtt. Művelje ki szívét és elméjét, hogy jámbor és bölcs király legyen

belőle. Hogy mikor majd trónra jut, igazságosan és bölcsen kormányozza népét. Ő mindig figyelemmel kíséri a gyermek fejlődését. Ha testben erősödik, Hont-Pázmány majd bevezeti a fegyverforgatás tudományába, mert az a kívánsága, hogy erős és bátor férfi váljék belőle. Mert ép testben lakozik ép lélek!

— Szemem fénye ő! — mondta a király nagy atyai szeretettel. — Jézus úr után rád bízom, Gellért! Szeresd őt!

Gellértet mélyen megindította a király atyai gondossága. Nagyon megszerette a királyt, akit nagyobb-nak és nemesebbnek ismert meg, mint a híre tartotta. Megfogadta neki, hogy Isten félelmében neveli az egyetlen gyermeket és arra törekszik, hogy az ifjú herceg majdan méltó legyen a magasztos feladatra, amely reá várakozik, mert Nyugat kapujában Magyarország királyának mindig keresztényibbnek kell lennie, mint bármely más királynak.

— Jézus úr anyjának oltalmában nevelem őt! — mondta Gellért ájtatosan.

— Ó, Mária Szűzanyánkéban! — örvendezett a király és intézkedett, hogy Gellért mindig a királyi házakban lakjék, a királyi asztalról étkezzék és mindenek szolgálatára legyenek.

Gellért a király legbizalmasabb embere lett.

A királyi család szeptemberben Veszprémbe költözött, mert gyönyörű volt az ősz. A szőlőkkel beültetett veszprémi vidék ragyogott az ősz érett szépségében. Sarolt nagyszony is igen kívánta, hogy a kis Imre királyfit minél gyakrabban láthassa. A király ugyan csak pár hétre költözött Veszprémbe, mert országos gondjai Fehérvárhoz és Esztergomhoz költötték, de még veszprémi időzése alatt érte az az öröm, hogy megérkezett Németországból Henrik császár öccse, Brunó, akit István király békített össze

a császárral. Az egész királyi udvar nagy örömmel látta, hogy Brunó szíve vágya teljesült és bátyja engedelmével pappá szentelték. Az ifjú Brunó kíséretében egy másik pap is Veszprémbe érkezett, aki még Brunónál is fiatalabb volt, szinte gyermek még. A király nyomban meg is kérdezte Brunót:

— Ki ez a gyermekarcú pap?

— Günther Bajorországból! — válaszolt Brunó.

— Igen jámbor életű ifjú, akitől nem nyughattam, míg el nem hoztam magammal. Mindenáron látni akart téged és országodat, amelyben annyi égbetörő bazilika és monostor épül.

— Szívesen látom őt! — mondta István.

— De végleg itt akar maradni!

— Maradjon! Akad dolga elég!

A királyi család gyönyörű napokat töltött a vendégekkel együtt Veszprémben. Különösen akkor voltak boldogok, mikor mindnyájan együtt lehettek a Szent György-kápolnában. A királyi pár Sarolttal és a kis Imrével a szentélyben térdeltek, míg az oltár előtt a püspök mellett Gellért, Brunó és Günther imádkoztak hangosan és egymás után tízszer is elmondták azt a szép imádságot, amely így kezdődik:

— Ave Maria!

A Bakony erdei lassan hervadó pompába öltöztek. Sárgulni kezdtek a tölgyek és piroslott a kecskerágó. Günther elragadtatva nézte a tájat és a hegyek fölött méltóságosan kerengő sasokat.

Többször mondta Brunónak:

— Itt volna jó élni! Valami csendes monostorban!

A király meghallotta Günther kívánságát. Maga is foglalkozott már régen azzal a gondolattal, hogy itt a Bakony rengetegében alapít egy olyan kisebb monostort, ahol az emberek inkább csak az égiekkel foglalkoznak, nem úgy, mint Pannonhegyen, vagy a

püspöki székhelyeken, ahol a monostori és káptalani iskolákban a magyar gyermekek százai tanulnak énekelni, minisztrálni, sokan írni, olvasni, sőt számolni és rajzolni is. Ott bizony hangos a mindennapi élet. Itt a Bakonyban olyan monostorra lenne szükség, ahová az ember visszavonulhat és a világ zajából nem hall semmit. Ahol a természet ünnepélyes csendje borul a tájra és csak a madarak éneke hangzik. Ahol órákhosszat el lehetne térdelni az oltár előtt, amelyen egyetlen vastag gyertya ég és zavartalanul lehetne beszélgetni Istennel. Meg lehetne kérdezni tőle :

— Szeretsz-e engem, Uram?

És Isten azt felelné, hogy gondot visel az aranyzöld gyíkra, a lombok közt bűgő kék galambra, a sziklákon fészkelő sasra és a gyöngye fűszálra is, mennyivel inkább hát az emberre, aki ide visszavonul és nem tesz mást, mint Isten nagyságát és jóságát szemléli, aki a lobogó napot felküldi az égbe, hogy ragyogjon a világ fölött.

A király Gellértet kérdezte :

— Alapítsunk itt monostort?

— Nagyon jó lesz ! — válaszolt Gellért. — Magam is örömet vonulnék vissza ide Isten szemléletére, ha a világi zajban elfáradnék.

— Akkor Bakonybél választom ! — mondta a király. Elhatározta, hogy éppen olyan alapítólevelet ad a bakonybéli monostornak, mint a többinek. Ellátja gazdag adománnyal, hogy az abba visszavonuló szerzeteseknek semmire se legyen gondjuk, csak Istenre.

Günther boldog volt.

— Odavonulhatok, uram? — kérdezte a királytól.

— Oda ! Imádkozzál majd mindnyájunkért ! Te ifjú vagy és romlatlan. Az ilyenek imádságát meghallgatja Isten !

- Mindig imádkozom érted !
- Ha szükségünk lesz rád, hivatunk !
- Akkor előjövök, uram !

A király egy sugaras őszi napon a veszprémi vár-ispánnal, Hont-Pázmánnyal, Gellérttel és Brunóval cserkészésre indult és Veszprémtől dél felé a Balatonig lovagolt. Útközben leterítették néhány szarvast és rókát. Gyönyörködve nézték a Balaton gyöngyház-színű vizét. A partokon félmeztelen halászok halásztak. A hegyoldalakon már érett szőlőgerezdek sárgultak és több helyen szüreteltek. A sárga és hamvas-kék fürtöket nagy fakádakba öntögették. Vidám legények tiporták a szőlőt feltűrt gatyásan. A legények lába piros volt, mint a vér. A nagy bőrtömlők egymásután teltek meg édes musttal.

A király örvendezve nézte a szorgalmas szőlőműveseket és nem vette észre, hogy Veszprémtől messze eltávolodtak és egyszerre csak katlanszerű völgyhöz értek, amelyet két oldalról erdő takart el. A völgyben sátorozó népet pillantott meg. A sátrak tetejére kopják voltak tűzve. Körülöttük lovak, ökrök, birkák és tulkok legeltek. A sárguló fűben gatyás legények heverték.

— Mi az ott? — kérdezte a király.

A veszprémi várispán kedvetlenül felelte :

— Vászoly ifjúúr sátortábora !

— Itt táboroz? — lepődött meg a király.

— Elég baj az nekem ! — mondta az ispán.

— Odategyünk !

— Ne, uram ! — ellenkezett az ispán.

— Mért ne?

— Kevesen vagyunk ! Ki tudja, mi lakik bennük?

— Isten őrzi a királyt ! — szólta a fejedelem és kíséretével leereszkedett a völgybe. Mikor a tábor elé

ért, a fűben heverő legények felugráltak és lóra kaptak. Az egyik legény túlkébe fujt, mire az egész tábor felzöndült. Báránybörködmenes, lógó bajuszú férfiak, piros, ráncosszoknyás asszonyok és meztelen gyermekek bujtak ki a sátrakból és megrettenve néztek a királyra.

— Hol van uratok? — kérdezte a király.

A tábor közepén magasló hatalmas bőrsátorból sárgazekés, almapirosarcú fiatal férfi jött ki. A megszólalásig hasonlított István királyhoz.

— Vászoly! — mormogta a veszprémi ispán.

Az ifjú pogány vezér fedetlen fővel állt a király előtt. Hosszú haja dióbarna volt és gyöngyök csillogtak benne. Idegenül tekintett a királyra. A király magas fehér ménen ült. Nem szállt le róla.

— Te vagy Vászoly? — kérdezte méltóságosan.

— Én vagyok!

— Anyád hol van?

— Meghalt!

— Szegszár bátyád?

— Elköltözött lengyel földre!

A fiatal vezér sátorából több díszes ruhájú főember jött elő, akik a megölt Kopány hívei voltak. A veszprémi ispán megismerte köztük Gyarmatot. A főemberek Vászoly mögé álltak és körülvették fiatal urukat.

— Tehát magad vagy? — kérdezte a király.

— Nem! Megházasodtam. Van már fiam!

— Nincs kedved velem jönni?

— Minek? — kérdezte Vászoly dacosan.

— Első vitézemmé teszlek! Palota lesz a lakásod!

— Jó nekem a sátor!

— Rokonom vagy!

— Az idegenek a rokonaid! Azokat kedveled!

— Rokonaim lesznek az elsők, ha felhagynak a kóborlással és Jézus urat imádják!

— Én a napistent imádom!

— Konok vagy!

— Magyar vagyok!

— Azt hiszed? Talán az a magyar, aki sátrak alatt marad, véres csikófejet imád és szilajkodik?

— Napkelet az anyám!

— Akkor menj vissza Napkeletre! — dördült meg a király és szó nélkül megfordította lovát. Anélkül, hogy búcsút intett volna, kíséretével együtt faképnél hagyta Vászolyt. A főemberek és a sátortábor népe szájtátva nézett utána.

— Mit akart? — kérdezte Gyarmat remegő ajkkal.

— A nyúzott isten aklába hívott! — mondta Vászoly megvetően.

— Soha! — méltatlankodott Gyarmat.

— Várunk! — szólt Vászoly. — Várunk türelmesen. Majd eljön a mi napunk is!

— De hátha sereggel jön ránk? — aggodalmaskodott az öreg Értény. — Rengeteg páncélos katonája van!

— Nem félünk tőlük! — vágta fel a fejét Vászoly és visszament kopjás sátorába.

Otthon István király nem szólt semmit a Vászollyal való találkozásról. Csupán a veszprémi várispánnak hagyta meg keményen, hogy szemmel tartsa a fiatal pogányt. Amíg nyugton marad, nem kell bántani. De ha zavarni merne valakit, a papokat és az újhitű magyarokat, vagy a templomokat, azonnal jelentse. Akkor apja gyászos sorsa vár rá.

A király kissé kedvetlenül időzött még pár napig Veszprémben. Bántották Vászoly szavai. Aggodalmasan gondolt arra, hogy előbb-utóbb baj lesz ezzel

a fiatal pogánnyal. Ha nem neki, talán a fiának, aki a trónért talán éppen úgy kénytelen lesz harcba szállni vele, mint ő Kopánnyal.

— Hol a herceg? — kérdezte féltő gonddal Gellérettől.

Gellért kimutatott az ablakon.

— Hont-Pázmány tanítja lovagolni!

A király kinézett a vártérre és látta, hogy hatalmas vasderes ménen ül a kis herceg. Mellette Hont-Pázmány kerekszakállas arca mosolyog és igen magyaráz neki valamit. A fehérarcú gyermek figyelmesen hallgatta Hont-Pázmány szavait, majd ügetésre eresztette lovát. A ló egyre gyorsabban ügetett a körben. Hont-Pázmány helyeslőleg kiáltott. A herceg haja vidáman röpködött a szélben.

— Vigyázzatok rá! — mondta a király Gellértnek. — A szemetek világa legyen!

— Vigyázunk rá!

A király visszatért Fehérvárra, ahol számos követéség várta. Ott időzött Bonipert pécsi püspök is, aki elhozta magával Fulbertnek, a híres chartresi püspöknek már régebben érkezett levelét, amelyben a püspök szívesen teljesíti Bonipert kérését és lemásolásra megküldi a kért könyvet. Egyúttal hódoló üdvözlettel köszönti a legfőbb királynak új és dicső fogadott gyermekét, István királyt.

— Köszönöm! — mondta István és meghagyta Bonipertnek, hogy ha választ küld Fulbertnek, el ne felejtse beleírni királyi üdvözetét és kérését, hogy a francia püspök is imádkozzék a megtért magyarokért.

— Egyébként szeretném, ha itt maradnál még — mondta a király — és megvárnád Anasztáz érsek és az ispán urak jövetelét. Valami fontos dolgot kívánnék veletek megbeszélni!

Bonipert tehát maradt és míg a vendégek meg

nem érkeztek, napokon át gyönyörködve nézte az épülő fehérvári bazilikát. A falakon már fönt volt a tető. A tornyok égbe szöktek. A belső oszlopokat és márványdíszeket faragták. A szentély mennyezetére arany és színes kölemezekből mozaikokat raktak.

— Csodás művészettel épül ez a bazilika! — mondta Bonipert a királynak.

— A pécsi is szép lesz!

— Inkább erős, mint szép! — válaszolt Bonipert. — Ott a templom vár is lesz a támadások ellen, mert sok ellenség lakik az ország szélén.

— Mind a négy torony áll már? — kérdezte a király.

— Igen! De egyik sincs a templom falába illesztve, hanem kissé távol a bazilika négy sarkától, hogy a védelemre alkalmasak legyenek!

— Pécsváradon mi hír?

— Most már, a felszentelés után, nagyban folyik a munka. Sok a tanuló diák. A támadások megszűntek. Mióta Bonifác apátot hírhirdetés közben megsebeztek, kétszáz katona áll a monostor védelmére. Azóta nincs baj!

— De az apát jól van?

— Jól! Igen örül, hogy Szegszár vitéz elhagyta népével a Duna környékét és lengyel földre költözött. Azóta nincs bujtogató a megkeresztelt magyarok közt. Jézus úr kertje virágzik a déli végeken.

— Örülök neki! — mondta a király.

Mikor Anasztáz érsek az ispánokkal együtt megérkezett, a király azonnal tanácsra ült velük. Előbbük terjesztette legújabb tervét, amely arra vonatkozott, hogy elérkezettnek látja az időt magyar ezüstpénz veretésére.

— A cserekereskedelem csak vándorló népek közt felel meg! — magyarázta a király. — Letelepült,

városokban és falvakban lakó művelt nép nem kóborolhat örökösen a marháival, gabonájával, bőreivel, de még drágaköveivel sem, hogy azokat más, nekik szükséges dolgokkal elcserélje. A nyugati művelt népekénél is aranymárkák, ezüst- és rézdénárok vannak. Nekünk is pénz kell. Pénzért adjuk el marháinkat és más kincseinket. Viszont pénzen mindent megvehetünk itthon, vagy a külföldön, amire szükségünk van.

A tanács nagy figyelemmel hallgatta a király magyarázatát. Az öreg Aba ispán lelkesedve kiáltott fel:

— Boldog ország Magyarország! Gazdag ország lesz! Azzá teszi István király urunk!

Egyhangú határozatba ment, hogy a király a bajor pénzegységet alapul véve, ezüstdénárokat veret és hoz forgalomba, mint törvényes ércpénzt. Nem telt bele félesztendő, málhás lovak szállították kétfelé kötött bőrzsákokban a pénzt Fehérvárra. A király Orc ispánt nevezte ki kincstárossá, akinek feladata lett a királyi kincstár őrzése és számontartása. Mikor Fehérváron a legközelebbi vásárt megtartották, a messze földről összesereglett vásárosok között forgalomba hozták István király ezüstdénárját. A fehérvári bazilika és művesei számára vásárolt aranyakért megfelelő ezüstdénárt adott a király kincstárosa. A nép pedig a kapott pénzt színes ruhaszövetekre, csizmákra, ivópoharakra, üveggyöngyökre és mézserre költötte, de mindegyikük vitt belőle haza is néhányat és otthon örvendezve mutogatták az öregeknek.

— Nézzétek! A király úr ezüstpénze!

Gellért atya egyik nap délutánján az esztergomi vártéren sétált Imre herceggel. A hercegen vakító fehér ruha volt. Gellért a csillagászattant magyarázta a hercegnek, aki nagy kíváncsisággal hallgatta az

égen bujdosó csillagok érdekes és csodálatos történetét. Különösen az Őrcsillag története tetszett neki.

Amint a vártér sarkához értek, a bástyafal tövében három kis gyermeket pillantottak meg. A gyermekek a néhai Gyécse nagyúr olasz vitézeinek unokái voltak. Az apjuk királyi konyhamesterek és ételhordók. A gyermekek a földre hajoltak és hangosan vitatkoztak. Gellért és Imre megálltak mögöttük. A gyermekek észrevették őket. Felálltak és elpirultak.

— Mit csináltok? — kérdezte a herceg.

Az egyik feketeszemű fiú panaszkodva mondta :

— Silvió nem is talált a gödörbe, mégis elvette a dénáromat !

Gellért és a herceg a földre pillantottak. Akkor látták, hogy a földbe három kis gödör van ásva, melyekbe a gyermekek öt lépésről dénárokat dobtak. Aki a gödörbe talált, az nyert.

— Ti nyerészkedtek? — kérdezte Gellért olaszul.

A gyermekek félve tekintettek Gelléltre és megszeppenve szorongatták kezükben a csillogó ezüstpénzt. Értelmetlenül bámultak az előttük álló fekete, szikár szerzetesre.

Egy szót se értettek olaszul.

IX.

FERNYOS várában Modesztusz győri püspök vendégül látta István királyt és kíséretét. Vele volt az ifjú Imre herceg is, aki már lovagszámba ment. Sudár növésű, gyönyörű ifjú volt. Halvány gyöngyszemekkel díszített haja aranyszőke. A szeme ibolyakék. Mellén aranykereszt csillogott láncon. A király Modesztus püspökkel és az urakkal a vár színes mozaikpadlós nagytermében beszélgetett. A terem sötét falát hatalmas feszület ékesítette. Hont-Pázmány, aki a terem egyik vaskos ablakozzlopához támaszkodott, kinézett az ablakon.

— Mennyi gém! — mutatott ki az ablakon.

A király és több úr odalépett.

A terméskőből rakott várfalakat szelíden nyaldosta a szőke Rába és a Rábca, melyek a várfal alatt egyesülve ömlöttek a kék Kis-Dunába. Az egymással találkozó három folyó olyan volt, mint három színes ruhájú fiatal testvér, akik örömmel ölelkeznek a találkozáskor. A folyók partjain füzesek és nádasok zöldeltek. Nyugat felé lápos, zsombékos síkság. Mindenütt üde fák remegtek a szélben. A környék nádasaiból egyre több vizimadár röppent fel. Csapatokba verődve, nagy kiáltozással kerengtek a Rába kis szigete fölött, amely éppen szemben volt a püspökvárral és úgy zöldelt a sárga folyó közepén, mint smaragdkő.

— Kócsag! — mutatott Imre herceg a liget zombékjaiból hirtelen felröppenő fehér madárra.

— Valaki riasztja őket! — szólt Modesztusz püspök, aki sokszor nézte ablakából a hamukék gémekeket, a bronztollú nádi sasokat, a tarka gólyákat és a pirosszemű fekete vizi csibéket, miközben ájtatos imákat mormolt Istenhez, aki a természetet ily szépségnek teremtette és ennyi színestollú madárral népesítette be. Modesztusz költői és bölcselkedő hajlamú ember volt, aki a verejtékező, dolgozó, küzködő embereket látva, sokszor felsóhajtott:

— Mennyivel jobb sorsuk van a madaraknak, mint az embereknek!

És a káptalani iskolában a kanonokoknak és a kvadriviumot végző nagydiákoknak bölcs szavakkal magyarázta, hogy a tarkatollú madaraknak jó sorsuk van, mert haláluk után végleg megsemmisülnek. Az ember azonban, aki az öntudat és az ész csillagát hordja magában és minden teremtett állat fölött van, szenvedhet százszor többet, mint az oktalan állat, mert halálával nem semmisül meg, hanem örökre él Isten boldogságában. A természet nem tévedhetett annyira, hogy jobb sorsot rendelt volna az alacsonyabb rendű állatnak, mint az embernek.

— Im egyik bizonyága Isten valóságának és lelkünk halhatatlanságának! — mondogatta fiatal kanonokjainak, akik nagyon szerették a szentéletű, bölcs püspököt.

Hont-Pázmány hirtelen felkiáltott:

— Idegen csapatot látok!

Mindenki az ablakhoz állt.

A nyugati nádasok felől csakugyan nagy csapat igyekezett néhány gyepűőr kíséretében a vár felé. A csapat közepén két zárt bőrbatárt vontatott négy szurokfekete csődör.

— Kik lehetnek? — tünődött Modesztusz.

— Ruhájukról németeknek nézem őket! — mondta a király.

A csapatnak sokáig kellett alkudozni a várkapuban a püspök őrségével, míg beengedték őket. De végre megnyílt a kapu és a püspök várnagya csakhamar jelentette, hogy II. Konrád német császár követei keresik István királyt.

— Engedjétek be! — rendelkezett a király.

A követség élén pislogószemű prépost lépett a terembe. Mögötte több német úr és páncélos katona. A prépost térdet hajtott a király előtt.

— Te vagy a magyarok felséges királya?

István nyájasan szólt:

— Én vagyok! Kelj föl, prépost úr!

A prépost felállt.

— Azért járulunk kegyes színed elé, hogy engedélyt kérjünk tőled országodon való átvonulásunkra. Konrád császár követségét vezetjük a konstantinápolyi görög császár úrhoz!

— Milyen szándékkal mentek? — kérdezte a király.

— Leánykérőbe megyünk császárunk tizennyolc éves fia számára.

— Kinek a leányáért?

— A görög császáréért!

— A császárnak nincs eladó leánya! — csodálkozott István király.

— De van! Zoé császárléány!

— Zoé? — ütődött meg a király. — Zoé öreg leány! Több ötvenesztendősnél!

— Nem baj! — mondta a prépost könnyedén. — Császár urunk a házasság fejében szövetségét kívánja a görög császárnak.

— Ki ellen? — kérdezte a király nyugtalanul.

— Senki ellen! Konrád császár csak azért akar szövetséget a másik hatalmas császársággal, hogy a két nagy hatalom összefogjon.

A király gondolkozott. Majd hirtelen azt kérdezte:

— A batárokban asszonyok utaznak?

A prépost elpirult.

— Igen! — hebegte pislogva.

— Rokonaid?

— Nem!

— Akkor miért mennek veled?

A prépost ijedten nézett a királyra, akinek arca szigorú lett.

Kínos hallgatás állt be.

— Várjátok meg válaszomat! — szólt végül a király hidegen. Intett, hogy a követség menjen ki. Modesztusz püspök és Hont-Pázmány szorongva álltak a király mellett, aki a falon függő nagy keresztet nézte, míg a prépost és kísérete kihuzódott a teremből.

— Erkölcstelenség! — mondta a király haragvó arccal.

A püspök bólintott.

— Negyven évvel idősebb leányt adni egy gyermekhez hitvestársul!

— Gyalázatos szándék! — szólt Modesztusz.

— A két császár szövetsége is veszélyt hozhat ránk! — folytatta a király. — Két tűz közé leszünk szorítva!

— Igaz! — mondta Hont-Pázmány.

— És miért utazik a prépost asszonykísérettel?

Mindenki szégyenkezve sütötte le a szemét. Imre herceg alakja karcsún nyúlt a magasba, mint eleven liliom.

— Nem engedem át őket! — szólt a király határozottan.

— Helyesen cselekszel, uram! — mondta Modesztusz püspök.

A király kiküldte Hont-Pázmányt, hogy közölje a préposttal elhatározását. A követséget nem engedi át az országon. A gyepüőrök és magyar katonák kísérik vissza a Lajtához és küldjék át a határon.

Hont-Pázmány kiment. A teremben néma csend volt.

— Nos? — kérdezte a király a terembe visszatérő Hont-Pázmányt.

— A követség meg van rémülve! — mondta az udvarispán. — Hihetetlennek tartják, hogy a magyarok kegyes királya, aki az idegeneket oly szívesen szokta fogadni és eddig mindenkit átengedett országán, ezt éppen a császár követségének tagadná meg!

— Pedig megtagadom! — mondta a király keményen.

A követség hiába várakozott künn más válaszáért. Végül is kénytelen volt nagy szégyenkezés közt elhagyni a várat és az ingoványos úton visszafordulni nyugat felé.

A király néhány napi időzés után elhagyta Győrt és fiával és kíséretével Pannonhegyére ment kedvelt monostora meglátogatására. Útközben meghagyta Imre hercegnek, hogy a pannonhegyi apát üdvözlésére ő válaszoljon.

— Azért vislek magammal mindenüvé, — mondta oktattva a hercegnek — hogy az uralkodói teendőket megtanuld!

A pannonhegyi szerzetesek nagy örvendzéssel ereszkedtek alá a szent hegyről, mikor a királyi csapat közeledését észrevették. A király Imre herceget engedte maga elé, aki figyelmesen hallgatta az apát üdvözlő szavait. Aztán igen kedvesen és nyájasan megköszönte az üdvözlést és a szerzeteseket egymás-

után megölelte és megcsókolta. Némelyiket kétszer-háromszor; egy Mór nevű fiatal szerzetest, aki nemrég még az esztergomi káptalani iskola diákja volt, hétszer megcsókolt. Aztán mindnyájan felvonultak a monostorba, ahol a királynak külön szállópalotája volt, melyből a porta speciosán keresztül egyenest a gyönyörű bazilikába lehetett menni. A király igen szeretett a bazilikában imádkozni. Az oltárnak szemközt állt nagy márványszéke. Órákig elüldögélt benne és a hangos karimádságot együtt mondta a szerzetesekkel.

— Mért csókoltad meg hétszer Mórt? — kérdezte este a hercegtől.

— Mert ő egész életében megőrizte a legteljesebb erkölcsi tisztaságot! — válaszolt a herceg.

— Honnét tudod? — hökkent meg a király.

A herceg lehúnyta ibolyaszínű szemét. Nem válaszolt. Arcán a szűzi élet hamvas fehérsége tündökölt. A király nem kérdezte tovább. Imádkozni kezdett és boldog büszkeséggel nézte a fiát, aki ájtatosan melléje térdelt. Apa és fiú együtt imádkoztak a bazilika hús kövén, ahol a legszebb magyar monostor tornyai szöktek ég felé.

Pannonhegyéről Veszprémbe mentek. Sarolt nagyszony, a galambfehér matróna, hosszú idő óta betegeskedett már. A természet rendje úgy kívánta, hogy életmécsese lassan kialudjék. A király hosszan elüldögélt anyja ágya mellett és a túlvilág boldogságáról beszélt neki. Szemtanuja volt, mikor a nagyszony csendesén átszenderedett a halálba. Az elárvult király eltemettette anyját a veszprémi bazilika alá. Miséket mondatott, böjtölt és imádkozott érte. Hitvesét és gyermekeit gyengéd szavakkal vigasztalta:

— Ne sirassátok! Átment a túlvilágba. Ott bizo-

nyosan ezzel a köszöntéssel fogadták az angyalok : jóreggelt, nagyasszony !

A király a gyászeset miatt hosszabb ideig tartózkodott Veszprémben. Többször megfordult Pannonhegyén is és a veszprémvölgyi monostorban meglátogatta serdülő leányát és megnézte a két gyönyörű miseruhát, melyeket Gizella királyné a fehérvári bazilika és a római pápa számára készíttetett. De országos gondjai visszaszólították Fehérvárra, azonban Imre herceget visszahagyta anyja és nővére vigasztalására. A herceg sokat időzött anyja és nővére mellett és nagy gyengédséggel igyekezett fájdalmukat enyhíteni.

Egyik napon a herceg késő éjjel jött haza a környéki erdőkből. Mikor a veszprémi vártérre ért, lovát Márton nevű kísérő szolgájával hazaküldte, ő pedig bement imádkozni a Szent György-templomba. Szolgája azonban féltette urát és lovát a templom mellett álló fához kötve, utána lopózott a sötét templomba. Megdöbbenve látta, hogy az oltár előtt térdelő herceget nagy fényesség sugározza be, noha csak egyetlen gyertya égett az oltáron. És borzadva hallotta, amint a fényességből hangok hallatszottak.

— Ajánld föl nekem az örök szüzességet !

A herceg lehúnyt szemmel, elragadtatva tette meg fogadalmát és még órákon át imádkozott az oltár előtt, míg a hajnal meg nem aranyozta a távoli hegyek csúcsait. Mikor az oltártól visszafordult, hogy a templomot elhagyja, tántorogva lépett és arca olyan fehér volt, mint a halottaké. Az oszlopok mögött leselkedő szolgát megfeddette és megeskette, hogy soha senkinek el nem mondja, amit a templomban látott és hallott.

— Csak ha meghaltam ! — mondta a herceg sejtelmesen.

A szolga babonás félelemmel nézett fiatal urára.

Míg a herceg és anyja Veszprémben időztek, a király Fehérváron tanácsot ült főembereivel. Közölte velük aggodalmát, hogy Konrád német császár, akiben a szentéletű Henrik császár halála után frankeredetű, idegen család került a császári trónra s aki nem volt István király rokona, bizonyára bosszút áll, amiért követségét nem engedte át országán. A haragvó hatalmas szomszéd támadásának visszaverésére szövetség után kell néznie Magyarországnak is. Hosszú tárgyalás után a lengyel szövetséget találták legalkalmasabbnak, mert Miesko lengyel királyt éppen úgy fenyegette a német szomszédság, mint Magyarországot. A szövetséget megkönnyíti az az örömdetes körülmény, hogy Miesko királynak van egy istenfélő, kedves és szép leánykája, aki éppen alkalmas lesz Imre hercegnek hitvestársul.

Mikor tehát Gizella királyné és Imre herceg visszajöttek Fehérvárra, a király előbb Gizellával, majd a herceggel gyengéden tudatta a házasság tervét, melyet az ország érdeke is követel.

A herceg elsápadt, mikor a hírt meghallotta.

— Talán nincs kedvedre a házasság, fiam? — kérdezte a király aggódva.

A herceg lehúnyta szemét.

— Engedelmeskedem kívánságtoknak!

A házasság tehát határozatba ment és a király rengeteg ajándékkal megrakott követséget küldött Gnesenbe a lengyel királyhoz, hogy a szövetséget felajánlják és a királyleányt Imre herceg számára megkérjék és mindjárt magukkal is hozzák. A lengyel udvarban nagy örömmel fogadták a hatalmas és szenthírú magyar király követségét. Miesko belátta, hogy a folyton támadásra készülő német szomszéd ellen jobb szövetségest nem találhat, mint az egyre

hatalmasabb Magyarországot, azért nyomban megkötötte a szövetséget és kis leányát örömmel adta Imre herceghez feleségül. Az esküvő Fehérváron fényes ünnepek közt történt meg és a magyar és lengyel urak igen melegen összebarátkoztak.

Imre herceg mindjárt az esküvő szép estéjén gyengéd szavakkal tudatta ifjú hitvesével, hogy ő Isten kívánságára a liliomot választotta élete virágjává és azt szeretné, ha hitvese is ezt az örökszép virágot tűzné a szíve fölé. A jámborul nevelt gyermek örömmel hajlott ura kérésére és mindvégig úgy éltek egymás mellett, mint jó testvérek. Titkukat nem mondták el senkinek. Csak Isten tudott róla, aki kegyes szemmel nézett le az égből a két viruló embervirágra és az ő kedvükért tenyerében tartotta a magyart és a lengyelt.

A király pedig gyűjtötte hadait. Várta a német támadást.

Ekkor történt, hogy néhány fegyveres kíséretében Fehérvárra érkezett egy Csanád nevű magyar főúr, aki a Maros-Duna-szögéből riasztó hírt hozott. Elmondta a királynak és udvarának, hogy veszedelem fenyegeti az ország épségét, mert egy Ajton nevű magyar fővitéz el akarja szakítani Magyarországtól a Maros-szögét és ott a maga fejedelemsége alatt görög segítséggel önálló országot akar létesíteni.

A király nagy haragra gyűlt.

— A nagyralátó Ajton, — beszélte Csanád vitéz — igen jól tudja, hogy a két keresztény ország, Magyarország és a görög császárság között pogány országot nem alapíthat, azért elment Viddinbe és ott megkeresztelkedett. Hogy a görögök barátságát megnyerje, székhelyén, Marosváron monostort kezdett építeni és magával hozott Marosvárra egy görög apátot és több görög szerzetest, hogy udvarába a görög-

nyelvű istentiszteletet bevezesse. De mindezt csak a görög császár megtévesztésére teszi. Egyébként megátalkodott pogány maradt, ami kitűnik abból is, hogy mind a hét pogány feleségét megtartotta továbbra is és egyáltalán nem sürgeti, hogy alattvalói a keresztény hitre térjenek. Azok most is lófejimádó pogányok és a táltosok és bűbájosok babonáinak hisznek.

— Honnét tudod mindezt ? — kérdezte a király Csanádtól.

— Ajton udvarában éltem magam is ! — válaszolt Csanád. — De keresztény magyar vitéz létemre nem nézhettem a lázadó Ajton készülődését Jézus úr és felszentelt királyom ellen, azért hozzád menekültem, hogy a lázadó leverésére kardomat felajánljam !

A király tüstént intézkedett. Ő, aki a Tiszántúl nagybátyját, Mihályt, Erdélyben Keánt legyőzte és népüket a keresztény hit felvételére kényszerítette, egy pillanatig sem tűrhette, hogy országának valamelyik része elszakadjon, vagy a pogányság sötét-ségébe visszasüllyedjen.

— Hadat küldök rá ! — mondta ki a határozatot a király. — De magam nem vezethetem, mert a sereg egyik részével itthon kell maradnom ! Nem hagyhatom védelem nélkül az ország nyugati részét, mikor a német császár minden pillanatban betörhet !

A korosodó Vecelin közbeszólt.

— Vezesse Csanád vitéz a sereget Ajton ellen ! Ő járatos a Maros-szögben !

Vecelin ajánlatát mindenki helyeselte és Csanád csakhamar megindult a királyi sereg egyik részével, hogy Ajton leverésére a Maros-szögbe vonuljon. Az Alföldön többen csatlakoztak hozzá. Nagy serege volt, mikor az ellenséges földre megérkezett. Ajton nem tudta, ki vezeti a király seregét. Elbizakodottan

táborozott a nagyőrszi síkon. Várta a támadást. Napok teltek el, de Csanád nem támadt. Ajton már azon gondolkodott, hogy ő kezdi a harcot és kiűzi a király seregét a Maros-szögből, mikor egyik éjjelen Csanád meglepte az alvó ellenséget és irtózatossá éjjeli harcban nemcsak a sereget verte tönkre, hanem magát Ajtont is megölte.

A vereség hírére a görög szerzetesek elmenekültek Marosvárról.

A király nagy örömmel fogadta a győzedelmesen visszatérő Csanádot. A sereg idősebb vitézeinek hűbértelkeket osztott, Csanádot pedig kinevezte Marosvár ispánjának és elrendelte, hogy Marosvárt örök emlékezetül ezentúl Csanádnak nevezzék.

— A nép megtérítésére pedig püspökséget alapítottok Marosváron! — mondta a király.

— Igen buzgó püspök kell oda! — mondta Csanád.

— Van ilyen emberem!

— Kicsoda? — kérdezte Hont-Pázmány.

— Gellért atya, fiam nevelője!

Nagy örömet keltett a király elhatározása.

— Hol van Gellért atya? — kérdezte Csanád.

— Most Bakonybélben van! Ott remetéskedik, mióta a herceg nevelését befejezte. Majd előhívom nemsokára!

— Szent ember ő! — mondta Hont-Pázmány. — Nagyon jó püspök válik belőle!

Ajton leverése után sehol se volt már pogány rész az országban. Vászoly balatonmenti népét leszámítva mindenütt a király ispánjai parancsoltak a népnek, a püspökök és szerzetesek lelkes buzgalommal nevelték és oktatták őket. Vászolyt a veszprémi ispán tartotta féken, hogy nagyobb bajt ne okozhasson.

— Most végre szent békében élhetne a megtért magyar! — sóhajtott fel a király. — Csak a német támadástól ne kellene tartanunk!

Éjtszakákon keresztül imádkozott a király, hogy Isten óvja meg a nemzetet az ellenségtől. Jézus úr anyjához, Máriához fohászkodott, terítse védő palástját a kis nép fölé, amely olyan, mint a most palántált zsenge virág. Ne hagyja összetiporni Magyarországot, amely Isten virágos kertje szeretne lenni.

A német háború azonban bekövetkezett.

Konrád császár bosszuló serege átlépte a Lajtát és a Fertő-tó alatt megindult Magyarország belseje felé. István király egész hadával elébe indult. Vele jött Imre herceg is, számos püspök és ispán. A Rábáig értek és ott akarták megállítani a német sereget. Konrád azonban nehezen tudott előre haladni. A megerősített gyepük, a ledöntögetett erdők torlászai, a Fertő ingoványai és a kis folyók nagyon megnehezítették a császári sereg útját. Mire a császár a kapuvári Rábához ért, a nehéz páncélba öltözött sereg a nagy nyári hőség miatt is annyira eltikkadt, hogy nem tudott tovább haladni. A császár nem erőltette az előnyomulást. Szabadjára engedte seregét, hogy dúlják-fosztogassák Sopron környékét.

A magyar sereg várt.

István király észrevette a német sereg ellankadását. Vezéreivel merész tervet készített. Ő a sereg nagyobbik részével a Rábánál marad, hogy a német sereg esetleges előrenyomulását mindenképpen megakadályozza, de a sereg másik felével Imre herceg a Duna mellett nyomuljon fel Bécsnek és kerüljön a német sereg hátába. Imre herceg a feladatot nagyszerűen megoldotta. Dévénynél óvatosan elhagyta az országot és harmadnap Bécs falai alatt volt és a várost hatalmába kerítette.

A Fertő alatt táborozó császár Bécs elfoglalása hírére megdöbbsent.

— Vissza! — adta ki seregének a parancsot.

Az éhségtől elcsigázott német sereg visszaindult a határ felé és elhagyta az országot anélkül, hogy Imre herceg seregével a találkozást kereste volna. Nyugatnak fordult és Bajorországba huzódott. A győztes Imre herceg Bécsből atyja elé indult. A Bécstől a Lajtáig terjedő osztrák örgrófságnak Ruizia volt a neve. Az ifjú herceg örömmel jelentette atyjának Kapuváron.

— Ruizia a tied, felséges atyám!

Az öszülő király könnyek közt ölelte meg erőtlő sugárzó fiát.

— Ruizia hercegévé nevezlek! — mondta neki boldogan.

A sereg lelkesen ünnepelte a herceget. Egyik-másik vérmesebb ispán a győzelem hevében támadó háborút hangoztatott. Utána kellene menni a császárnak. Elfoglalni a bajor földet és betörni Németországba. Ugyis régen járt arra magyar sereg. De a király higgadt maradt. Jézus úr anyjának, Máriának tulajdonította, hogy a német támadás így megszegyenült. Ismerte a német és a görög császárság szövetségét. Nem akarta e két hatalmasságot Magyarország ellen bősíteni.

— Hazánkon kívül nem kell más! — mondta az ispánoknak.

Támadás helyett követséget küldött a császár után, hogy a békét megkösse vele, de a császár ekkor már nem időzött bajor földön. Így aztán a császár fia, Henrik, a bajor fejedelem fogadta a magyar követeket és ő írta alá a magyar-német békét, amelynek értelmében Ruizia Magyarországé marad, csak Bécs városát kapja vissza a császár. Mikor Konrád

megtudta a béke feltételeit, igen bosszús lett, de már nem változtathatott rajtuk.

Igy végződött a német háború.

Hála érette pártfogó Asszonyanyánknak, boldog Máriának!

István király hatalma tetőpontján állott. Minden belső ellenség leverve és megjuhászítva. A legfélelmesebb szomszéd, a német császár békére kényszerítve. Az ország, mint zsendülő, fiatal vetés.

— Te aratsz itt, fiam! — mondta a király boldogan Imre hercegnek.

— A te munkád vetését aratom le!

— Csak Istenben bízzál, fiam! Mindig Istenben bízzál!

— Benne bízom!

— Most, hogy békés időket remélek, írok számodra atyai intelmeket és utasításokat, hogy mi-képpen tartsd meg az ország erejét és hatalmát. A jó királynak ez minden gondja és azt akarom, hogy jó királya légy szeretett nemzetünknek és boldogítsd, amikor én már nem leszek!

— Ó, atyám! — ijedt meg a herceg.

— Múlik az idő, fiam! — sóhajtott a király. — Fejjel magasabb ember lettél nálam. Öregszem. Orcám apad. Hajam őszül!

— Ne is gondolj még az öregségre, atyám!

— De gondolok, fiam! Sőt azt forgatom elmém-ben, hogy miután Isten megsegített és országunk-ban gyökeret vert Jézus úr hite, átadom neked az országlást, hogy tovább vezesd és virágoztasd fajunkat.

— Nem, atyám! — szólt a herceg ijedt tiltakozással.

— Nem azonnal! — nyugtatta meg István a fiát. — Megvárjuk, míg a fehérvári bazilika elkészül.

Az lesz Magyarország legszebb bazilikája. Benne akarom fejedre tétetni a szent koronát!

— És te, atyám?

— Én pihenni térek! Vezekelni akarok életem sok gyarlóságáért és gyönyörködni akarok benned és ivadékaidban!

A herceg hallgatott.

— Te Isten választotta vagy! — folytatta a király. — Általad magasztalja fel Isten igazán a magyart.

— Ki vagyok én? — szólt a herceg alázatosan.

— A fiam vagy, akit Isten ajándékkal adott nekem és a nemzetnek!

A beszélgetést futár érkezése szakította meg. Modesztusz győri püspök tudatta a királlyal, hogy nála időzik Vilmos angoulèmi herceg sok úrral és vitézzel, valamint Poppo trieri érsek számos pappal. A Szentföldre indultak és a veszedelmes tengeri út helyett Magyarországon szeretnének átvonulni. Azt kérdik a királytól, megengedi-e nekik. István azonnal visszaüzent, hogy a szentföldi zarándokok jöjjenek Fehérvárra. Hamarosan meg is érkeztek. A király igen nyájasan fogadta és több napon át vendégként magánál tartotta őket. Poppo érsek elmondta, hogy az egyiptomi kalifa, akinek uralma alatt a Szentföld áll, hosszas kérések után megengedte, hogy a keresztények felépíthessék a Szentsír templomát és a zarándokok szabadon látogathassák az Údvözítő által megszentelt helyeket. Egész Nyugaton nagy izgalom uralkodik. Ezentúl rengeteg zarándok indul a Szentföldre. Mindenki látni szeretné a názáreti kis sárga házat, amelybe egy virágzó márciusi napon belibbent a meggypiros ruhás, ibolyaszín szárnyú angyal. Szeretnék látni a betlehemi barlangot, amely körül most bizonyára virágzik a mandragorafa és a lián. Szeret-

nének felmenni az Agykoponyák hegyére, amely most is kopár és kietlen, csak a sziklarepedésekben nyílnak kicsiny piros virágok, mint vércsöppek. És mindenki Magyarországon szeretne átvonulni, mert ismerik a magyar király kegyességét és tudják, milyen jóakarattal fogad minden idegent.

— Tehát átengedsz országodon? — kérdezte Poppo érsek.

— Örömmel! — válaszolt a király. — Bár csak én is veletek mehetnék és magam is megláthatnám a szent tájakat!

— Én elmegyek! — mondta Orc úr, a kincstáros. A király meglepődött.

— El? Egyetlen magyar?

— Nem egyedül! Többen régóta beszélünk már erről! Gellért atya biztatott rá, aki valamikor maga is odakészült.

A király igen megörült Orc elhatározásának. Különösen, mikor megtudta, hogy tizenkét magyar készül Orccal a nagy útra. Mivel pedig egyre többen emlegették, hogy ha Orccal nem is, de később okvetlenül elzarándokolnak ők is a Szentföldre, a király szíve csordultig lett örömmel, hogy a magyar szívből ilyen mélyen gyökerezik Jézus úr hite. Ezért nagy dologra határozta el magát. Az idegen zarándokokat gazdagon megajándékozta, az útra készen álló Orcnak pedig két láda aranymárkát adott át.

— Minek ez? — hült el Orc a rengeteg kincs láttára.

— Azért, — mondta a király — mert örvendező szívvel látom a magyarok vágyakozását a Szentföld után. Tudom, hogy egyre többen elmennek majd Jézus úr nyomdokait megkeresni és megcsókolni. Gondoskodni akarok róluk. Azért, ha megérkezel Konstantinápolyba, a görög császár úrtól sok temp-

loma közül nyerj meg egyet bármi áron a magyarok számára. A templom mellé pedig építtess magyar zarándokházat!

— Mint a ravennai?

— Olyat! Hogy a zarándokló magyaroknak biztos és szent otthonuk legyen a görög császár rosszhírű bábéli városában!

— Ó, királyunk! — hálálkodott Orc.

— Ez nem minden! — folytatta a király. — Azt akarom, hogy a magyar zarándokok a Szentföldön se lássanak szükségét. Azért Jeruzsálemben is zarándokházat alapítok. Az adott kincsből építtess ott monostort. Add át ottani jámbor szerzeteseknek. Tedd nevemben szent kötelességükké, hogy minden magyar zarándoknak illő szállást és ételmezést adjanak. Végy a monostor szerzetesei számára földeket, hogy azok hasznából éljenek. Ha pedig, mint hallom, ott rosszul termők a földek, vásárolj nekik szőlőket Jeruzsálem környékén. Vegyék úgy, mintha az Úr szőlője volna. Munkálkodjanak benne!

Az angoulémi herceg térdet hajtott a király előtt.

— Szent király! — szólt elragadtatva.

— Isten dicsőségére teszem! — mondta a király és mikor a zarándokcsapat megindult, Orcnak még egyszer a lelkére kötötte, hogy parancsait mindenben pontosan teljesítse. Ha az adott kincs nem lesz elég, újabbakat küld utána.

— Az Úr angyala vezessen benneteket! — szólt a távozó zarándokok után.

Alighogy ezek eltávoztak, ismét idegenek érkeztek Fehérvárra. Ezúttal három lovas állt a fehérvári kapu előtt. Két szőke, gyermekarcú lovas kért bebocsáttatást egy öreg szolga kíséretében.

— Kik vagytok? — kérdezte István a fiatal lovagokat.

— Atheling angol király gyermekei! — válaszolták.

— Hogyan kerültök ide?

Erre az ifjak, akiknek Edward és Edmund volt a nevük, elmondták, hogy atyjukat, Atheling királyt gonosz bitorló méregpohárral megölte. Anyjuk velük, akik akkor karonülő kis gyermekek voltak, tengerre menekült, de hajótörést szenvedtek. Anyjuk a tengerbe veszett, de őket hűséges szolgájuk megmentette és elvitte Norvégiába rokonukhoz, Olaf királyhoz. De a bitorló angol király megfenyegette Olafot, hogy haddal megy rá, ha az Atheling-fiúkat el nem űzi országából. Ők nem akarták derék nevelőatyjukat bajba keverni, azért önként elhagyták udvarát. Levelük is van tőle. Mivel pedig még a fagyos Norvégiában is az a hír járja, hogy széles e világon nincs olyan jámbor király, mint a magyar király, aki az özvegyeknek, árváknak és üldözötteknek pártfogója, hozzája menekültek és most térdenállva kérik, fogadja be őket udvarába vitézi apródjai közé. Ha majd földerül az ő napjuk is és visszamehetnek angol hazájukba, örök és hálás szövetségesei lesznek a magyaroknak.

— Szegény gyermekek! — mondta részvétellel István király és gyengéden megölelte őket. — Szívesen udvaromba fogadlak benneteket. Nekem is van hasonló korú fiam, Imre királyfi, aki körül több egykorú fiatal lovag szolgál. Ti nem szolgálai, hanem barátai lesztek fiamnak. Bizonyára sok jót és nemeset tanultok kölcsönösen egymástól!

Az angol hercegek tehát otthont találtak a kegyes magyar király udvarában. Imre herceg nagy részvétet érzett irántuk és nyomban barátságába fogadta őket. Sőt Gizella királyné és leánya is szívesen foglalkoztak velük és sokat meséltettek maguknak hideg

északi hazájukról, ahol hóborította hegyek könyökölnek a kék tengerbe, zöld fjordok fölött hideg szél fütyül és az emberek fenyűhasábok izzó parazsa mellett melegednek.

— Mennyivel szebb a ti országotok! — mondták a száműzöttek Imre hercegnek és ifjú lovagтарыaiknak, akik könnyű lovakon nyargalásztak a zöld mezőn, ahol célba löni tanultak és vidám kürtszó mellett nyomultak be a közelben zöldelő erdőkbe, hogy kedvtelésből vadásszanak.

a — Jöjjetek ti is velünk! — hívta Imre nyájasan menekülteket és István király, meg Gizella királyné az ablakon keresztül örömmel nézték fiukat, aki a hercegekkel, a sudár Aba Sámuellel, Hont-Pázmány, Kusid, Orc és a szomszédos ispánok fiaival ragyogva vonult ki a fehérvári királyi palota udvarából, hogy csatlósoktól és szolgáktól környezetten meghajtsa a Vértések rengetegeit.

— Milyen délceg a fiunk! — mondta a királyné anyai büszkeséggel.

— Milyen jó a fiunk! — mondta a király.

— Mindenki szereti!

— Országunk reménye ő!

— Készül már a misepalást a koronázásra!

— Mikor lesz készen?

— Éppen most készülök Veszprémbe megnézni, ha nem ellenzed!

— Ó, nem! Majd Imre elkísér.

— Jó lesz! Hadd lássák minél többen a királyfit!

— Aki nemsokára király lesz!

A királyné néhány nap múlva elindult Veszprémbe. Nagy bőrbatárban utazott, mert már korosodott. A batár mellett Imre herceg lovagolt fehér ménen. Mögötte apródok és vitézek. Veszprémbe nagy volt az öröm a királyné és a herceg megérkezése.

sén. A királyné azonnal kedves apácaihoz sietett, a herceg pedig a veszprémi püspökkel meglátogatta nagyanyja sírját. Sokáig térdelt imába elmerülve a hűvös kőlapon, amely alatt az elmúlt nagyasszony aludta a halottak álmát.

— Meddig maradsz itt, herceg úr? — kérdezte a püspök.

— Nem sokáig, püspök atyám! Király urunk visszavár Fehérvárra. Szereti, ha mellette vagyok.

— Néhány napig csak maradhatsz?

— Addig igen! De átmegyek Bakonybélbe.

— Gellérthez?

— Nem láttam őt, mióta Fehérvárról elköltözött szent remeteségébe!

— Veled menjek?

— Köszönöm! Ne! Egyedül szeretnék időzni régi kedves nevelőmmel! Lelkemről kell beszélnem vele!

— Gyónni akarsz?

— Igen!

A püspök engedett és a herceg hú Márton szolgája kíséretében elindult Bakonybélbe.

A Bakony gyönyörű volt.

A hegyeken zöld rengetegek. A völgyekben fehér és piros százszorszépek nyiltak. A természet méla csendjébe elrejtőzve bujt meg a kis monostor. Kicsiny ház volt az egész. Körülötte fenyük. Itt-ott kopár kék szikla. Egyik sziklamélyedésben barlang. Előtte kereszt. Ott lakott Gellért atya, a régi nevelő.

— Fiam! — lépett ki a barlangból nagy örvendéssel, mikor a herceget megpillantotta.

Gellérten durva szőrcsuha volt. Szakálla hosszú és ősz. De a szeme, mint két fekete csillag. Imre boldogan sietett karjaiba.

— Mártont és a lovat a monostornál hagytam! —

mondta a herceg. — Szeretnék itt maradni nálad egy napig. Olyan régen nem láttalak! Szeretnék egyedül lenni veled!

Gellért a barlangba mutatott.

— Kicsiny a szállásom, fiam!

A herceg a barlangba pillantott.

— Mi az ott? — mutatott a barlang közepén álló kis ládára.

— Az íróládám! Benne tartom a pergamentjeimet és írópalcáimat. Irogatok néha, mikor megszűnök imádkozni!

— Mit írsz most?

— Együgyű dolgokat. Magyarázatot a tüzes kemencébe vetett három szent ifjú himnuszáról.

— Mutasd meg!

Gellért a ládából vaskos tekercset vett elő és a hercegnek nyújtotta. A herceg olvasni kezdte az írást. Egyre jobban belemelegedett az olvasásba. Alig akarta abbahagyni.

A barlang mögül kis őz bukkant elő. A herceg észrevette és felpillantott az írásból.

— Őzike! — mondta örvendezve.

Leültek a barlang nyílásánál összehalmozott száraz kakukfűre. Fölöttük az erdő lombsátora, melyen csak itt-ott szűrődött át a napsugár. Oldalt a hallgató, hatalmas rengeteg. Az óriási fák oldalain zöld moha. A közeli fán harkály kopácsolt. Magas szilfa tetején fel-felbúgott a kék vadgalamb panasza. Olykor száraz ág roppant. Zöld gyík surrant el alatta és megzördült a tavalyi száraz avar.

— Milyen jó itt! — sóhajtott fel a herceg és teli tüdővel szívta magába a gyantás fenyű illatát.

— Isten lakik a csendben! — mondta Gellért ájtatosan. — Isten mindenütt jelen van, de legfőként a csendben és a magányban. És legfőként az emberi

szívben, ha a szív magányos és nem lakik benne senki.
Értesz, fiam?

— Értelek, atyám!

— Boldog, aki érti! Az ember szíve sokszor ki-
gyullad, kivált, míg fiatal. A szenvedély lángja fel-
perzseli és üszkös romokat hagy a helyén. Mert a tűz
mindig kialuszik. Korom marad utána.

— Korom! — mondta a herceg önfeledten.

— Aki pedig Istennek adja a szívét, az templo-
mot épített benne. A te templomod megvan, úgy-e?

— Megvan!

— A fehérvári bazilika szép?

— Szép!

— A te templomod szebb!

— Ne szégyeníts meg, atyám!

— A te szíved csendes és magányos és hűvös és
távoli, mint a Sarkcsillag az égen!

— Atyám!

— A csillag azért van, hogy ragyogjon. A nap
azért, hogy süssön. A madár azért, hogy énekeljen.
A felhő azért, hogy esőt hullasson. A rengeteg azért,
hogy benne lakozzék a csend. A csend azért, hogy
benne meghalljuk Isten szavát.

A herceg tágranyílt szemmel hallgatta Gellértet.

A rengetegben halk, édes muzsika zendült.

Két szent kezdett beszélgetni egymással.

X.

BÚZAVIRÁG kéklett az út mentén. Az úton különös csapat haladt. Középen hatalmas termetű, nagymellű asszony ült szélesnyergű lovon. Nagyvirágos arany-fekete köntöse a földet seperte. Mellette tizennyolc év körüli feketehajú ifjú lovagolt pávakék ruhában. Arca sápadt volt. A szája finom és sötétpiros. Három szolga málhákkal megpakott lovakon követte őket.

A nap sütött.

A csapattal szemközt félkarú öreg ember jött. Bő, sötétkék üng volt rajta és rövid ráncos gatyá. Illendően ki akart térni a csapatnak, de az arany-fekete ruhás asszony megállította.

— Jó felé megyünk Fehérvárra? — kérdezte tőle.

— Jó felé! — emelte meg báránybőrsüvegét az ember.

— Messze van még?

— Nincs messze! Napszállat előtt odaértek!

Az öreg tovább akart menni, de az asszony nem engedte.

Hol vesztetted el a karodat?

— Levágták!

Az asszony elszörnyedt.

— Miért vágták le?

— Hamisan esküdtem! Nálunk a hamisan esküvőnek levágják a karját. Ez a törvény!

— Szigorú törvény! — mondta az asszony.

— A király úr törvénye ! Nem tehet ellene senki ! Hanem, te hogyan tudsz magyarul, mikor idegen országbelinek látszol?

— Nem vagyok idegen ! Magyar asszony vagyok. A velencei doge úr özvegye, István király úr asszonyhúga !

— Gizella fejedelemkisasszony? — örvendezett meg az ember.

— Az ám ! Ez meg itt a fiam, Péter úr ! — mutatott a pávakékruhás ifjúra. A csonka öreg megsüvegelte az ékes ifjút és valami áldásfélét mondott neki, de az ifjú nem szólt semmit, csak fásultan nézett maga elé.

— Ő nem tud magyarul — mondta a dagoressza.

— Kár !

— Majd megtanul ! — felelte az asszony és megindította a lovát. A félkarú ember hosszan nézett utánuk. A csapat haladt. Ütközben több tanyát és majort láttak. Nagy darab földek művelés alatt voltak. A fiatal árpa már hánnya a fejét és üdezöld volt. A réteken sarlózták a szénát.

Déltájban a csapat kis csalitba huzódott és pihenőt tartott. A szolgák szárított fűgét és datolyát szedtek ki a málhákból és ezüsttálcákon szolgálták fel a dagoresszának és a fiának, akik halkán beszélgettek. Az ifjú Péter szarvasbörkendőcskével törülgette evés előtt a piros száját.

— Ne ferd most már a szádat ! — mondta a dagoressza a fiának. — A szigorú István bátyád bizonyára megbotránkoznék rajta !

Péter vállat vont.

Délután a csapat folytatta útját. A félkarú embernek igaza lett. A nap éppen hogy hanyatlani kezdett, amikor feltűntek a fehérvári bástyák zömök sarkai és a bazilika égbeszökő tornyai.

— Grazia Dio! — mondta Péter.

Az őrség a várkapun minden nehézség nélkül átengedte őket és Gizella asszony a fiával rövidesen a király előtt állt. Nagy volt az ősz király öröme. Szeretettel megölelte az ifjúkora óta nem látott nőtestvérét és kegyesen magához emelte az előtte térdelő Pétert.

— Isten hozott benneteket! — mondta rokoni jószággal és azonnal üzent a királynéért és Imre hercegért, hogy ők is mielőbb láthassák a váratlanul érkezett rokonokat.

A dagoressza szeméből patakozott a könny.

— Mennyit szenvedtünk! — sírta a királyné vállain, aki szeretettel kínálta őket puha ülőhellyel. Mikor nagynehezen kényelembe helyezkedtek, a vendég elmondta, hogy urát, Orseoló Ottót a velenceiek elűzték és kénytelenek voltak mindhárman Konstantinápolyba menekülni a görög császár udvarába.

— Miért űzték el? — ütközött meg a király. — Jó uralkodó mindig javát akarja a népnek!

— Ő is azt akarta! — védte urát a dagoressza. — Csak könnyelmű volt kissé és a velencei nép minden kis hibáját megnagyította!

Aztán elmondta, hogy a görög császár udvarában keserű volt a száműzetés kenyere. A doge nem is bírta sokáig és meghalt. Ő a fiával híven gyászolta és Konstantinápolyban teljesen visszavonult életet éltek. Később kísérletet tettek, nem mehetnének-e vissza Velencébe, ahol az ifjú Péter atyja örökébe ülhetne. Azonban semmi biztatást nem kaptak és sokszor gondoltak fájó szívvel az elmúlt szép időkre, amikor még gazdagok és hatalmasok voltak. A helyzetük egyre nehezebb lett a görög udvarban és akkor neki, Gyécse nagyúr leányának eszébe jutott, mit mondott az ő kedves bátyja, István fejedelem, mikor

öt a leánykérő velencei követségnek átadta. Azt mondta, hogyha valamikor nehéz sorsba kerülne, ő mindig tárt karokkal fogadja és otthont ad neki. Velencében és Konstantinápolyban sokszor hallotta emlegetni, milyen nagy és bölcs király lett az ő kedves bátyjából, aki az özvegyeknek és árváknak nemes lelkű pártfogója. Hozzája menekült tehát és könyörögve kéri, fogadja be most saját özvegy nőttestvérét és árva unokaöccsét irgalmas szívébe és királyi hajlékába.

A király nagy részvéttel hallgatta húga szomorú történetét. Biztosította arról, hogy régi ígéretéről nem feledkezett meg és örömet ad neki menedéket. Itt maradnak mindketten a fehérvári királyi házban. Legalább két királyi asszony, két Gizella lesz a palotában. Péter pedig Imre herceg ifjú barátai és vitézei közé kerül. Legalább eggyel több támasza és tanácsadója lesz, ha maholnap a trónra kerül.

— Remélem, jóerkölcsű a fiad! — mondta a király a dagoresszának. — Mert Imre fiam erre igen szigorú!

— Ó, hogyne! — sietett az anya fia védelmére. — Ártatlan, tiszta ifjú ő!

— Örömmel hallom!

A király valóban örült, hogy száműzött nőttestvérével és fiával jót tehet. Futárt küldött Aba megyébe és megüzente ott lakó másik hugának, Ilona asszonynak, Aba Sámuel feleségének nénje megérkezését. Kérte őt, jöjjön el urával együtt Fehérvárra, hadd lássák egymást a rég elszakadt nővérek és örvendzenek együtt a jó rokonok. Aba Sámuel felesége urával együtt csakhamar meg is érkezett, de az öreg Aba nem jöhetett el, mert kínzó köszvénye már hónapok óta fekvőhelyéhez kötötte. A nővérek találkozására igen megható volt. Órákhosszat sírtak egy-

más nyakában az örömtől. A királyné elüzent Veszprémbe, hogy az apácáknál nevelkedő egyetlen leányuk is jöjjön Fehérvárra, hisz már eladósorban van. Mikor aztán ő is megérkezett, együtt volt az egész királyi család és tele lett a fehérvári palota. A regeli misén, melyet Kőből prépost szokott mondani, az egész királyi család részt vett minden nap. Este szintén közösen imádkozták a vecsernyét a palota kápolnájában. Az asszonyok a veszprémvölgyi monostorból megküldött új miseruhákat nézegették, díszítették és abba az ünnepi misepalástba, amely a fehérvári bazilika felszentelésére készült, maguk hímezték bele a király, a királyné és Imre herceg alakját.

A palota tágas udvara hangos volt a vitézek tornájától. Az ifjú nemzedék, a vidám ispánfiak körülrajongták sugaras vezérüket, a szőke Imre herceget. Mindig kíséretében volt két unokatestvére is, a simulékony fekete Péter herceg és a piros, kedves arcú, bajszos, hangos Aba Sámuel. Azonkívül Edward és Edmund angol hercegek. Az asszonyok a palota ablakából sokszor nézték gyönyörködve az udvaron vívó, célbalövő jókedvű fiatalokat, akik között Imre herceg példás rendet tartott.

Az öreg Vecelin néha előcsoszogott a palotából. Ilyenkor az ispánfiak hangos rivalgással vették őt körül.

— Vezér urunk! Mutass valami nehéz kardvágást!

Az öreg Vecelin hódolattal nyujtotta kardját Imre hercegnek.

— Ő mutasson! Kardban is országunk elsője!

A herceg gyengéden elhárította a dicséretet és vidáman folyt tovább a torna. Mikor az öreg Vecelin visszament a palotába, Péter azt kérdezte az egyik ispánfiútól:

— Ki ez a vén majom?

Imre herceg meghallotta.

— Mit mondtál? — riadt Péterre.

Péter meghökkent.

— Nálunk tisztelet jár az öregeknek! Ha ezt eddig nem tudtad, itt meg kell tanulnod!

Hátat fordított Péternek, aki megjuhászkodva huzódott félre.

Imre herceget gyakran elhívták vitézei közül. Atyja hívatta a palotába, ahol a király hol egyik, hol másik püspökjével vagy ispánjával tanácskozott. A király minden tanácskozásra meghívta a fiát, mert komoly elhatározása volt, hogy őt mielőbb királlyá koronáztatja, maga pedig visszavonul és istenes szemlélődésben tölti élete hátralevő napjait. Mikor a királynéval, a püspökökkel és a főemberekkel egyenkint elfogadtatta tervét, országos tanácsot hívott össze. Az ország egyházi és világi nagyjai mind megjelentek a nagyfontosságú országgyűlésen. Gellért is előjött bakonybéli remeteségéből. A király külön futárt küldött érte.

Nagy eseményeket vártak a tanácskozástól.

A király áldásmondással kezdte a gyűlést. Hálát adott Istennek, aki őt, a barbár fejedelmek ivadékát keresztény királyok méltóságára emelte. Hogy Magyarországot Jézus úr virágos kertjévé tette. Az ország immár a Nyugat erős bástyája, amely őrt áll minden keleti támadás ellen. A nép lelke nemesül és jóléte emelkedik. Püspökségek és monostorok terjesztik a hit világosságát. Káptalani és szerzetesi iskolák hintik a tudás magvait. Az ispánok alkalmas törvényekkel kormányozzák a vármegyéket. A bírák igazságos ítéletekkel torolják meg a bűnöket. A szegények a király és az Egyház gondozásában vannak. A templomok ragyognak a királyné apácamonostorában készült aranyos miseruháktól.

— De még két püspökség kell! — mondta az ősz király. — Egyik Marosváron, ahol Csanád vitéz nemrégén verte le Ajtonyt. A másik a szelíd halmú Egerben, ahol nagy vidékeknek nincs gondozó atyjuk. Mivel a Maros-szögben a nép még hajlik a pogányság babonája felé, lángoló buzgalmú püspököt szántam oda. Gellértet nevezem marosvári püspökké!

Mindenki lelkes kiáltásba tört ki:

— Szent ember! Szent püspök!

Gellért halaványan állt a trón mellett. Nagy fekete szemét lesütötte. Imre herceg gyengéden átölelte.

— Üdvözöllek, püspök atyám!

Aztán jött a nagy esemény.

A király kijelentette, hogy a trónról lemond. Elmondta, hogy öregsége napjait Istennek szeretné szentelni és az uralkodás súlyos terhét fiára ruházni. Nyugodtan teheti meg ezt, mert olyan fiúval áldotta meg az Isten, akire bátran rábízhatja az országot. Jám-bor, kegyes, bölcs és vitéz a magyar királyfi, aki büszksége lehetne minden népnek és dicsőséget hozna rá.

— Elfogadjátok-e őt királyotoknak? — kérdezte ünnepélyesen a király.

Egetverő kiáltás hangzott fel.

— Éljen Imre király!

A terem percekig viharzott az örömtől. Imre herceg lángragyúlt arccal állt a trón lépcsőjén.

Az ősz Anasztáz érsek azonban szólásra jelentkezett. Az egész nemzet nevében arra kérte a királyt, másítsa meg szándékát, ne búsítsa alattvalói szívét a lemondás gondolatával, maradjon a trónon és vegye maga mellé segítőnek a megválasztott ifjú Imre királyt.

— Hisz töretlen erőben vagy még, nagyméltóságú királyunk!

Az egész országgyűlés helyeselt az érseknek. Könnyörögve ostromolták kérésükkel a királyt, maradjon a trónon. De a király hajthatatlan maradt. Hosszan magyarázta az öregség gyarlóságait, ékes szavakkal magasztalta Imre herceg jámborságát, bölcsességét és tettejét. Megígérte, hogy tanácsaival továbbra is gyámolítója marad az ifjú királynak.

Az országgyűlés kénytelen volt a király elhatározásába belenyugodni.

— Boldogasszonyunk napján szenteljük fel a bazilikát. Egy hétre rá koronázzuk meg Imre királyt! — ajánlotta a király az országgyűlésnek.

Nagy készülődés lett az országban.

Az a tudat, hogy a király továbbra is köztük marad és tanácsaival az ifjú király mellett áll, megvígasztalta az országot. A püspökök és a főurak visszatértek székhelyükre, hogy a fehérvári bazilika felszentelésére és Imre király megkoronázására házi népüket és ékességeiket Fehérvárra hozzák. A város lassankint ünnepi díszbe öltözött. A bazilika belsejét bíborkárpitokkal vonták be, tornyaira hatalmas piros zászlókat tűztek. A házak erkélyeiről, könyöklőiről, ablakaiból arannyal szőtt színes bársonyok, tölgylombok, virágfüzerek csüngtek alá. Olyan pompára készült az ország, amilyen nem volt István király koronázása óta. A püspökök és az ispánok mind megérkeztek díszruhás kíséretükkel. A város zsúfolva volt az ország nagyjaival. A messzeföldről érkező nép a városon kívül tarka sátrak alatt táborozott.

Boldogasszony napján megtörtént a bazilika felszentelése. Káprázatos és ragyogó volt minden. A bazilika kapujában Anasztáz érsek fogadta a püspökök élén a királyi családot és a már belül felszentelt templom küszöbén a király fejére tette a Szent koronát. Az egész királyi család a szentélyben

ült az ország nagyjaitól környezetten. Az érsek Gizella királyné ragyogó új misepalástjában mondta az első szentmisét.

A bazilika felszentelése után még nagyobb lett az izgalom. Közeledett Imre király megkoronázásának nagy napja.

— Fiam! Szemem fénye! — mondogatta a király meghatottan. — Milyen boldog vagyok, hogy Isten téged adott! Nem félek a jövőtől! Jó kézben lesz országunk gyepelője!

— Jézus úrban bízom! — mondta a herceg.

— Ő tartja fenn általad országunkat!

Az ispánfiak táncoltatták paripáikat a palota udvarán. Köztük volt Péter herceg és Aba Sámuel is. A koronázás előtt való napon a közeli csererdő meghajtására készültek. Hont-Pázmány deli fia ajkán vígan szólt az indulást jelző vadászkürt.

— Velük megyek! — mondta Imre herceg a királynak. Kiszólt az udvarra, hogy várjanak rá.

— Elmégysz? — nyujtotta utána fehér kezét aggodó hitvese.

— Napszállat előtt itthon leszek, — kiáltotta vissza a herceg és kisietett. A palota udvarán lovára kapott és a csapat élén elvágatott a csererdő felé.

Nagy porfelhő mutatta útjukat.

A palota zsongott a nagy készülődéstől. A király és a királyné az ablakból nézték a feldíszített várost. A király leánya és nőtestvérei a munkaszobában szorgoskodtak.

— Holnap! — mondta a király és a búcsúzó nap után nézett, amely lassan a csererdő mögé bukkott. Az ég alja piros lett, mint a vér.

— Holnap! — sóhajtott Gizella királyné és ájtatosan imádkozni kezdett.

Bealkonyodott.

Az égen felvillant az első csillag sugara.

— Mi az? — kelt föl egyszerre nyugtalanul a király és az ablakhoz ment.

A csererdő felől holtravált lovas vágatott a várkapuhoz, ahol nyomban felrivalltak a veszedelmet jelző trombiták. Mint mikor ellenség közeleg. A szürkületben látni lehetett, amint a csererdő felől nyargalva vágat hazafelé Péter herceg, Aba Sámuel és az ispánfiak. Zöld gallyakból összerótt hordágyon köntösével letakartan hoztak valakit, aki a vadászaton szerencsétlenül járt.

A várkapuban fáklyák gyúltak ki.

A királyi terem függönye szétlebbent és Hont-Pázmány rohant be. Térdre vetette magát a király elé és hörögve jelentette :

— Imre herceget halálra sebezte egy vadkan!

Mintha láthatatlan kéz törülte volna le a király arcáról az élet színét.

— Meghalt? — ordított fel oroszlánként.

— Meg! — hajtotta le a fejét Hont-Pázmány.

A királlyal elsötétült a világ. Élettelenül esett össze.

— Krisztus! — jajdult fel künn a város. A zavaros kiáltások egyre közelebről hallatszottak.

— Jaj nekünk! — jajgattak az emberek.

A fáklyás menet a bazilika felé vitte Imre herceg letakart tetemét. Az eszméletlen király mellett a királyi asszonyok ájuldoztak. Hont-Pázmány ágyba fektette a királyt. Péter és Aba Sámuel holtravált arccal álltak az ágy mellett. Egyszer csak feltűnt a függönyök mögött Gellért püspök elrémült, sötét arca. Hosszan nézte az eszméletlen királyt.

Hirtelen Péterhez fordult.

— Nem volt menekvés? — kérdezte sötéten.

— Nem! — vacogott Péter foga. — Mint a vilám csapott rá a vadkan. Egyenest a torkának ment!

A királyi asszonyok Hont-Pázmánnyal a bazilikába siettek. A halott királyfi az oltár előtt volt kiterítve. Körülötte vastag sárga gyertyák égtek. A királyné és a halott hitvese búgó sírással borultak rá. A templomban mindenki sírt és hangosan jajveszékelt.

A papok halotti kardalba kezdtek.

Szörnyű éjtszaka volt.

Mikor megvirradt, az ünnepi díszben pompázó város elrémítő valóságra ébredt. A koronázási ünnepre egybegyült nép kétségbeejtő kiáltozással özönlött a bazilika felé.

— Meghalt Imre király! — kiáltozták észbontó fájdalommal.

Fekete nap jött fel az égre. Napokon keresztül jajgatott a város és siratta a halottat, akinek tetemét drága fűszerekkel bebalzsamozták és fehér márványkoporsóba tették. Harmadnapra a király is eszméletre tért. Az egész család reszketve állt ágyánál.

— Mi történt? — nyögte a beteg király.

Gellért püspök kezdte vigasztalni.

— A világ nem volt rá méltó! Isten elragadta belőle!

— Elragadta?

— El! Isten kertjének liliomja lett!

— Ó! — borzongott a király és a halott hitvesére nézett, aki az ágy végénél sirdogált.

— Mi lesz az országgal? — kiáltotta kétségbeesetten a király. — Kire bízom ifjú országomat, koronámat?

Gellért szólt ismét.

— Ne gyötörd magad, urunk! Te vagy a király. Megőrzi országunkat Jézus úr anyja, Boldogasszony Mária!

— Mária! — rebegette a király.

Anasztáz érsek a temetésről rendelkezett. Nyol-

cadik napon el kell temetni a halottat. A bazilika alá temetik. Az ország legszebb templomában aludja a halottak álmát Magyarország első királyfia!

— Fölkelek! — mondta a király.

— Gyöngye vagy, urunk! — óvta Gellért.

— Majd támogattok! — felelte a király és nagynehezen felkelt. A királyné és Hont-Pázmány fogták a karját. A sok ispán és ispánasszony a palota udvarán özönlött. A bazilika környéke állandóan gyászoló emberek sírásától volt hangos. Bent a templomban papok énekeltek felváltva és püspökök mondtak fekete miséket.

A temetés napján nagy esemény történt.

Tollas süvegű vitézekből kísérvé Vászoly vezér nyargalt be a városba és a király elé kíváncozott. Hont-Pázmány aggódva kérdezte a királyt:

— Színed elé jöhet, uram?

A király igent intett.

— Hadd jöjjön! Rokon!

Vászoly csillogó rövid aranyszoknyában, tigriscacagányosan toppant a király elé.

— István bátyám! — mondta keserűen. — Nem így gondoltam!

— Tudom!

— Harcban kívántam elestét!

— Jézus úr ragadta el!

— Most már nem ellenfelem! Szeretnék tiszteletet adni megtépett tetemének! Öcsém volt!

A király megrendült.

— Árpád vére volt! Az én vérem és a te véred!

Majd megkérdezte:

— Nem gátoltak utadban az ispánok?

— Nem! Három fiamat anyjuddal a régi Uzatanyára küldtem. Az most a Tétény-nemzetségé. Az asszonyom Tétény-lány!

— Maradj körüllem! — mondta a király.

A palotában és a városban azonnal tudta mindenki a meglepő hírt, hogy a pogány Vászoly, a király egyetlen unokaöccse, eljött Imre királyfi végtiszteségére. A palotában ijedten suttogtak az udvari emberek. A király asszonytestvérei, Péter és Aba Sámuel meghökkenve nézték az aranszoknyás, gyönyöshajú vitézt, aki magyarul szólított meg mindenkit. Gellért püspök is alig tudta őt megérteni.

De temetni kellett.

A bazilika fáklyákkal világított szentélyében elbúcsúztatták a halott királyfit. Anasztáz érsek megtört hangon énekelte a gyászmisét, amely után papok gyászzsolozsmája és jajveszékkelő nép sírása közt bocsátották le a halottat a kriptába és a nyílást márványlappal födték el. A királyt a szentélyből támogatva vezették a kriptáig. A királyi asszonyok, Péter, Aba Sámuel és az angol hercegek között ott csillogott Vászoly vitész aranyos alakja is.

— Vászoly! — suttogták a templomban.

— Pogány a szent bazilikában!

— Mit keres itt? — töprengtek az ispánok és a temetés után napokig Fehérváron maradtak, hogy valami hírt halljanak. Kívánságuk azonban nem teljesült, mert a király a temetés után ismét nagyon beteg lett és lázas önkívületben kiáltozott folyton.

— Imre! Imre! Mi lesz velünk?

A királyi asszonyok, Gellért és Hont-Pázmány már a király életeért kezdtek aggódni. Rettegve gondoltak arra, mi lenne hirtelenül, ha a király nem élné túl fia halálát. Senki sem merte kimondani a szörnyű lehetőséget. Titokban jöttek-mentek, suttogtak püspökök, főemberek. Egyik Pétert, a másik Aba Sámuelre nézegette, de voltak többen, akik Vászolyra gondoltak.

Az öreg érsek mert nyíltan szólani.

— Istenhez kell fordulnunk fekete napjainkban !
— mondta keményen. — Országunk sorsa forog kockán. Testvérharc halálát jelentené nemzetünknek ! Ha már elragadtatott országunk reménye, király urunkat kell visszaimádkoznunk, hogy Isten hagyja őt meg nekünk. Ha meggyógyul, tíz évig is élélhet még ! Ő a királyunk ! Imádkozzunk a király életéért !

Az ország első főpapjának figyelmeztetése mély hatást tett. A bazilika újra megtelt dúltarcú emberekkel. Püspökök, főurak, vitézek könyörögtek Istenhez, tartsa meg számukra e vészes időkben a bölcs és szent királyt.

— Könyörülj rajtunk, Uram, a te nagy irgalmasságod szerint ! — imádkozta Anasztáz érsek.

A király jobban lett.

Isten letette kezéből az ostort, amellyel oly nagyot vágott Magyarországra Imre herceg halálával. Az ország nagyjai fellélekzettek, mikor a király asztaltan és reszketőn, de mégis csak megjelent hívei között. A királyné gyengéden biztatta :

— Támaszkodjál rám, uram !

A király elhárította.

— Te is alig állsz a lábadon, szegény királyném !

Gizella, a király asszonyhuga sürgölődött a beteg körül és a fiát biztatta :

— Segítsd felséges urunkat, Péter !

Péter a király mellé állt.

— Elbírsz, fiam? — nézett a király hosszan Péterre és a karjára támaszkodott.

Aba Sámuel felesége elsápadt.

Péter anyja örömtől gyúlt ki.

A palotában villámgyorsan futott szét a hír. A király Péterre támaszkodva jár és fiának szólítja.

Szólni azonban senki sem mert. Gellért se, Hont-Pázmány se. A király oly gyenge volt és annyira Imre herceg után esengett folyton, hogy kíméletlenség lett volna a trónutódlás kérdését nyíltan előhozni. Valaki azonban előhozta. Alig egy-két héttel a temetés után Vászoly ismét megjelent a palotában. Tétényéktől jött, akiknél feleségével és fiaival a temetés után időzött. A palotában otthonosan járt-kelt. Az udvari emberek, főként Péter anyja hiúszemmel lesték minden mozdulatát, de nem tudták megakadályozni, hogy egyik napon négy szemközt ne beszélhessen a lábbadozó királlyal. Vászoly nyíltan megkérdezte a királyt, mi a szándéka. Kit akar Imre herceg halála folytán a trónra ültetni. Emlékeztette a királyt, hogy Árpád vére egyedül benne, Kopány fiában folyik és ő az uralkodócsalád egyetlen férfitagja.

A király bólintott.

— Valóban te vagy!

— Hálás öcséd leszek! Halálig dédelgetlek, ha engem jelentesz ki utódodnak! — mondta Vászoly és komoran nézett a királyra. A király sokáig hallgatott. A szája néha megmozdult. Vászoly azt hitte, hogy nem tud megszólalni. Pedig imádkozott a király. Vászoly izgatottan és visszafojtott lélekzettel nézte. Föltette magában, hogy most mindenáron nyilatkozatra kényszeríti.

Végre megszólalt a király.

— A trón téged illet!

— Úgy-e? — ragyogott fel Vászoly.

— De gondolkodtál-e azon, hogy királynak való vagy-e?

— Mért ne lennék királynak való? — ütközött meg Vászoly. — Ép vagyok. Erős vagyok. Vitéz vagyok. Ha kell, vakmerő. Eszem is van! Negyvenéves vagyok!

— A magyar királynak lélekre van szüksége !

— Lélekre?

— Arra ! Akiben Jézus úr hite lángol és az ország zsenge palántáját melegíteni tudja. Mert tövig hervad és gyökere is elpusztul a keresztény hit nélkül !
Vászoly leütötte a fejét.

— Látod az égbetörő tornyokat? — kérdezte a király és arcán piros rózsák nyíltak ki. — Látod a keletkező városokat és falvakat? Látod az ország szorgalmas és vidám népét? Hallod az iskolák zsibongását, ahol a magyar gyermekek írópálcát tartanak a kezükben és tornyok építését tervezik? Irás útján barátkoznak Nyugat művelt népeivel. Könyveket olvasnak Egyházunk nyelvén, mit a világ minden sarkán megértének. Te csak magyarul tudsz, ami elég egy keleti törzs fejedelmének, de nem elég a Nyugathoz csatlakozott, művelt Magyarország királyának, aki a világ urával, a pápa úrral levelez, császárok és királyok a rokonai és udvarában nyugati hercegek fordulnak meg és kérnek menedéket !

Vászoly hallgott.

— Azt hiszed, nem szeretlek téged és nem akarlak utódomnak? Azt hiszed, nem szerettem Kopány úratyádat, vagy Mihály nagybátyámat? Tudd meg, hogy szívemen égő seb sajog miattuk. Mert rokonaim voltak és a vér nem válik vízzé ! De felelősséget érzek Isten előtt népemért, amelynek ura lettem. Elpusztulnánk pogány király alatt. Választanom kell rokonaim és népem között. Nem választhatok mást, mint népemet. Te pogányságban nevelkedtél. Érett ember vagy. Gondolkozzál. Évek alatt, míg Isten engem éltet, jó keresztény és jó király lesz belőled !

— Én sohase leszek keresztény ! — horkant meg Vászoly.

— Akkor mit akarsz tőlem? — kérdezte szelíden

a király. — István király talán pogány utódot szemel ki?

— Sohase leszek keresztény!

— Akkor sohase leszel magyar király!

Gellért püspök lépett a terembe. Aggódva sietett a királyhoz és pihenésre intette. Vászolyt tört magyarsággal arra kérte, ne izgassa a királyt. Országos nagy dolgokat úgyis az ország nagyjainak megkérdezésével kell elintézni. Legyen mindenki türelemmel. Várják meg, míg a király úr visszanyeri egészségét. Bölcs higgadtság a férfi legszebb erénye.

Vászoly a királyhoz fordult.

— Kimondtad utolsó szavadat, István bátyám?

— Semmi hatalom el nem térít attól, Vászoly! — felelt a király és Gelléltre támaszkodva elhagyta a termet.

Ősz lett.

A bazilika tornyai körül gólyák repkedtek és kék fecskék búcsúztak. Lassan elsárgultak a rétek és rövidültek a napok. A gondos ápolás a király egészségét annyira helyreállította, hogy újra fogadhatta a távoli ispánokat, akik jelentéseket hoztak az ország különböző részeiből. Nem volt sehol semmi baj. A termést gondosan betakarította a nép. A kis kézimalmok vidám duruzsolással örölték az új lisztet, amelyből jószagú kalácsot sütöttek az asszonyok. Itt-ott már érett szőlőt árultak kétkerekű kordésok. A gyermekek körülrajozták a kordét és anyjukat unszolták.

— Édesszülém! Vegyen!

A király Hont-Pázmányt hívatta. Panaszkodott neki, hogy már régóta nem látta a szegényeit. Míg a szörnyű csapás meg nem érte, sokszor maga ment ki Imre herceggel és a királynéval a piacra kenyeret osztani. Rendesen szürke darócban ment ki, hogy a szegények meg ne ismerjék. Egyszer a nagy tolon-

gásban meg is lökdösték, sőt a szakállát is megtépdeste egy harcias néember, aki a darócruhás, őszszakállas királyt koldusnak nézte a tömegben.

— Boldog idők! — sóhajtott a király és megparancsolta Hont-Pázmánynak, hordasson Fehérvárra a királyi birtokokról ezer köböl búzát. Ennyit szánt a szegényeknek téli eleségükre, de kijelentette, hogy nem szabad szűkmarkúan bánni az alamizsnával. Ha az ezer köböl nem lesz elég, újabb mennyiséget hozat Fehérvárra. Aztán faggyú és zsiradék szállításáról intézkedett, miket nagy fakádakban raktároztak el.

— Ne csak száraz kenyér jusson nekik! — mondta sajnálkozva. — Hadd főzzenek jó zsíros, meleg levest is, mikor majd megjön a tél és beáll a Duna!

Hont-Pázmány mindent pontosan följegyzett, hogy el ne felejtse.

— Mert hogy feledékeny vagyok már, királyom! — mondta öregesen mosolyogva. Akkor látzott, hogy már nincsenek fogai.

— Segítsen a fiad! — mondta a király.

— Ő vitézi tornán van mindig a többi fiatallal!

— Nem hallom mostanában hangjukat a palota udvarán!

— Vecelin úr a mezőre parancsolta le őket, hogy itt az udvaron ne háborítsák nyugalmadat!

— A jó Vecelin! — mondta melegen a király. — Igen sokat köszönök neki! Az ő vezérsége tette a sereget olyan harcképessé. Kitűnő vezér volt.

— Már alig csoszog szegény! — szólt Hont-Pázmány.

Esteledett. A teremben árnyak settenkedtek.

— Fáradt vagyok! — mondta a király.

Hont-Pázmány felsegítette. Nyugvóhelyéhez vezette és lefektette.

— Pihenj, uram! Az alvás erősít!

A király egyedül maradt. Kezét összekulcsolta a mellén és imádkozni kezdett. De imádságát mindig megzavarták feltörő gondolatai. Mindig a fiára gondolt, aki élete öröme és reménye volt. Isten elvitte. Árván maradt az ország. Nincs örököse a trónnak. Pedig az idő sürget. Fejében néha távoli harangszót hall, ami arra figyelmezteti, hogy sohase gyógyul meg többé. Évei, sőt talán napjai meg vannak számolva. Gondoskodni kell az utódról. Ki legyen az? Vácsolynak lenne legtöbb joga a trónra. De nem lehet rábízni az országot. Rövidnyakú pogány, akinek mindjárt fejébe szalad a vér. Nem tudja ésszel felérni, hogy Magyarország nem lehet pogány a keresztény népek közösségében. Az ország nem sülyedhet vissza a barbár pogányságba. A bazilikák kőtornyai helyett nem szökhet égbe a véres fehérlóáldozat máglyafüstje. A nép nem kerülhet újra sátrak alá.

— De hátha sok híve van? — töprengett a király. — Az ispánok és a főemberek jámbor keresztényeknek látszanak, de a vérszerződéshez bizonyára keményen ragaszkodnak. Utóbb fegyveresen oldalára állnak és testvérháborúba döntik a nemzetet. De aztán arra gondolt, hogy Isten talán nem sujt ostorával még egyszer oly nagyot az árva magyarra. Nem hagyja el megtért kis népét. Vele marad a megpróbáltatás fekete órájában.

— S ha Isten velünk, ki ellenünk? — mondta félig hangosan.

Valami hirtelen zörrent. Mintha emberi lehellet érné az arcát.

— Ki van itt? — kiáltotta a király riadtan.

A sötétben felnyögött valaki.

— Irgalmazz, uram!

— Ki vagy? — emelkedett fel a király és nagyot

kiáltott. A kiáltásra égő fáklyával befutott Hont-Pázmány, a királyi asszonyok és több testőr. Hont-Pázmány megragadta a király előtt görnyedő medvebőr kacagányos embert.

— Tétény! — hült el Hont-Pázmány.

A padlón leejtett tőr kék éle csillant meg.

— Orvgylkos! — szörnyedtek el a királyi asszonyok és aggodalmasan vizsgálták a királyt, nem érte-e valami baj.

— Isten megoltalmazott! — mondta a király feldúltan. — Mit vétettem neked, Tétény? — kérdezte keserűn.

— Rám esett a sors! — nyögött az orvgylkos.

— Tehát többen vagytok?

— Hárman!

— Kik azok? Kegyelmezek életednek, ha bevallod!

Tétény hallgatott. De a király tisztán látott mindent.

— Vászoly?

Az orvgylkos lehajtotta a fejét.

— Ő bírt rá bennünket!

A dagoressza fúriaként ugrott a király elé.

— Haljon meg a gonosz! — kiáltotta vad gyűlölettel és leplezetlen örömmel.

A király felemelte jobbját.

— A törvény szigora szerint bűnhődjenek! Nyomban el kell fogni az árulókat! Vászoly Tétény tanyáján időzik. Azonnal vigyék őt a nyitrai vár börtönébe! Még ma éjjel.

A testőrök kihurcolták Tétényt. A palota udvarából csakhamar kinyargalt a lovascsapat, hogy a parancsot teljesítse. A teremben megjelent Gellért püspök, Vecelin, Péter és az angol hercegek. Mindenki a merényleten szörnyülködött és a királyért

aggódott, aki mély szomorúsággal ült közöttük. Két nagy könnycsepp futott végig az arcán. Ezt kellett megérnie neki, aki mindenkivel csak jót akart. Senki sem vette észre, hogy a dagoressza elhagyta a termet. A palota keleti szárnyába sietett, ahol a fiatal Sebös ispánnak volt szállása. Az ispán a szobájában időzött. A dagoressza izgatottan beszélt valamit az ispánnak. Hatalmas melle zihált. Nyelve kígyóként sziszegett. Szörnyű volt. Sebös ispán először rémülten nézett rá, de aztán gyorsan összekapkodta fegyvereit:

— Megyek utánuk!

Kiment. Az udvaron lóra kapott és a sötét éjtszakában elnyargalt Nyitra felé.

Éppen becsapódott a börtönajtó Vászoly mögött, mikor Sebös a nyitrai várispán elé toppant. Elmondta küldetését. A beteg király helyett Gizella fejedelemasszony parancsát. A várispán megborzadt. De aztán kiadta a parancsot. Azt mondta Sebösnek:

— Jöjj, lásd!

A pribék a börtönajtó előtt állt. Csakhamar előkerültek a segédjei. Egyikük kormos edényben sístergő olvasztott ólmot tartott.

— Látni akarod? — kérdezte a várispán Seböst.

— Nem! — tiltakozott Sebös.

A pribékek benyomultak a börtönbe. Ajtáját bezárták maguk mögött. A várispán és Sebös égő fáklyával kezükben künn maradtak. Az arcuk hamuszínű volt. Belül dulakodás hallatszott. Majd hirtelenül velőtrázó ordítás:

— Magyarok!

Kicsattant az ajtó. A fáklya fényében ott feküdt Vászoly a földön. Megfeketedett fülében

még füstölgött a forró ólom. Kiszúrt szemei helyén piros vérrel telt gödrök.

A várispán keresztet vetett magára.

— Menj! — mondta Sebösnek és elfordult tőle. És Sebös ment. Negyednapra Fehérváron volt és beszámolt a dagoresszának szörnyű útjáról. A hírré mindenki elborzadt. Nem akadt gazdája Vászoly megvakításának. A beteg király látta, hogy nem bír a szörnyű események sodrával. Utóbb kiontják az Árpádok utolsó csepp vérét is. Intézkedett, hogy azonnal hozzák elébe a Téténytanyáról Vászoly három árváját.

A rémült gyermekek értelmetlenül néztek a fekvő királyra.

— Fussatok lengyel földre! — mondta nekik a király és utánuk nyujtotta felemelt jobbját.

XI.

Z ÖREG király botra támaszkodva jött ki a tornácra. Péter herceg vezette, aki a lépcsők-nél segítette a királyt, hogy könnyebben léphessen. A herceg piros szája fölött vékony bajusz feketedett. A tornácon kenyérral megrakott asztalok álltak. A herceg intett a tornácon álló testőrnek.

— Jöhetnek!

A palota udvarából sorba állított szegények vonultak be. Fakó ruhájukban lehajtott fejjel álltak a király előtt. Mohón néztek az asztalokon felhalmozott barnapiros kenyerekre. A király szánakozva tekintett rájuk és Pétert figyelte, aki a kenyereket osztotta. A herceg utálta a koldusokat, de az öreg király előtt nem merte mutatni, mennyire nincs ínyére ez a munka. Még mosolygott is kényszeredetten egyik-másik szegényre.

A szegények egyre jöttek.

A király megszólította némelyiket és megkérdezte tőlük:

— Imádkoztok-e az országért?

A szegények kórusban felelték:

— Imádkozunk!

— Mit imádkoztok?

— A Miatyánkot!

— Hát az Üdvözlégyet?

Azt még többen nem tudták. Ezeket a király

a bazilikába parancsolta, hogy ott a préposttól megtanulják.

Béna koldusra került a sor. A balkeze el volt száradva. Élettelenül csüngött a vállából. A király még nem látta őt, azért megkérdezte.

— Honnan való vagy?

— Csepel-szigetről!

— Hol hibásodtál el?

— Így születtem!

A király nagyon szánta a nyomorékot. Mélyet sóhajtott és buzgón imádkozni kezdett. Majd kinyújtotta jobbát és megérintette a koldus száraz kezét. Mintha villámütés érte volna a száraz kart. Egyet vonaglott és hirtelen a magasba lendült.

— Jézus! — kiáltott rémulten a béna.

Péter megfogta a béna karját és hajtogatni kezdte a könyökénél. A kar teljesen ép volt. Meleg és rugalmas. Az erekben futkosott a vér.

— Meggyógyult! — mondta a herceg bámulva és a királyra nézett, aki sápadt volt, mint a viasz és megdöbbenve sürgette a koldust távozásra, hogy lármát ne csapjon és a figyelmet magára ne terelje.

— Menj a bazilikába! — mondta a király. — Imádkozzál Boldogasszony Máriához!

A palotából a királyi asszonyok jöttek ki. Gizella királyné aggódva kérte a királyt, ne fárassza magát szegényeivel. Úgy is nagy munka vár rá, ha a főemberek megérkeznek. Mert országos tanács volt hirdetve Fehérvárra. Azon kellett eldönteni, ki legyen az ország királya István király után. A király engedte magát bevezetni és attól fogva nem jött ki többé szobájából.

Az ország nagyjai komor szótlansággal gyülekeztek. Mindenki megjött, a távoli Gellért is Marosvárról. Csak az öreg Aba hiányzott. Már túl volt

a nyolcvanon és úgy forgatták sötét medvebőrein. Meg se tudott mozdulni. Helyette fia, Aba Sámuel jött el, aki érett férfi volt már, lengő szakállas, de még mindig hetyke és hangos.

A gyűlés napján a beteg királyt bevezették a nagy terembe. Mindenki mély meghatottsággal nézte az öreg királyt, aki csak árnyéka volt régi magának. Hosszú szakála ezüsfürtökben csüngött alá.

— Híveim! — kezdte reszkető hangon. — Áldjon meg benneteket az örök király, a világ megváltója, Jézus úr! Az ő kezében van a nemzetek sorsa. Hiába tusakodik bárki is ellene. A szilaj folyót visszatéríti medrébe. Ne higyük, hogy csálhatatlan a mi emberi bölcseségünk! Akármire határozzuk magunkat, Jézus úr akarata teljesedik be. Reá van alapítva a mi országunk mindörökre!

— Jézus úr segítsen! — kiáltották a püspökök.

— A királyi trónt be kell tölteni! — folytatta a király. — Minden nap lehúnyhatom fáradt szememet. Egyetlen fiamat, országunk reményét elvitte Jézus úr az égi hazába. Vászoly, aki Árpád vére jogán ülhetne a királyi székbe, orvgyilkos merénylete miatt szörnyen bűnhődött.

— Ki vakítottatta meg? — kiáltotta hátul valaki.

— Nagyobb baj az, — mondta a király és hangja régi erejében csendült meg — hogy Vászoly lélekben volt vak és süket! Nem hajolt Jézus úr szelíd igájába. Szemembe mondta, hogy sohase lesz keresztény. Vajjon lehetett volna-e pogányként királyotok látó szemmel és halló füllel is?

— Nem! — kiáltották a püspökök.

— Visszatérnétek a pogány babonákra és erkölcsökre? Sátor alá kívánkoztok-e ispáni palotáitokból?

— Nem! Nem! — kiáltották az ispánok.

— Vászoly a saját vakságának áldozata lett! — mondta a király szomorúan. — Rokoni szívvel sajnálom őt, aki fölött Isten eltörte haragja pálcáját. Fiatal árváiról pedig gondoskodtam, hogy atyjuk gyászos sorsára ne jussanak. Ha Isten úgy rendeli, a nemzet előhívhatja őket onnét, ahová küldtem őket.

Az ősz király jövőbe látó prófétaként tornyosodott nemzete előtt.

— Két férfi van itt! — folytatta a király. — Anyja vérén mindegyik Árpád törzsökéből. Az egyik Aba Sámuel ispán, Ilona nőtestvérem ura, már élete delén álló férfi. A másik Gizella nővérem fia, Péter herceg. Ő jóval fiatalabb. Nyilatkoztassátok ki előttem, melyiket akarjátok?

— Pétert! — kiáltották többen.

— Aba Sámuel! — hangzott itt-ott.

— Szóljatok nyiltan! — sürgette a király. — Azért vagytok az ország nagyjai! Válasszatok!

A püspökök Gellért püspököt unszolták, hogy szóljon.

Gellért fölkelt.

— Amelyiket király urunk választja, az legyen! — ajánlotta Gellért. — Az ő választásában és bölcsességében mindnyájan megnyugodhatunk!

— Király urunk válasszon! — kiáltották a püspökök és az ispánok.

— Akkor Pétert választom! — mondta a király. Csend volt. Senki sem éljenzett.

— Azért választom őt, mert ismerem a magyart. Tudom, hogy a magyar ember nem szívesen tűr meg maga fölött saját sorsából kiemelkedő embert. Aba Sámuelnek nem akarna engedelmeskedni, mivelhogy csak ispán! Péter apja ellenben Velence dogéja volt. Uralkodó!

— Legyen Péter! — kiáltották a főurak.

— Akkor esküdjetek meg, hogy halálom után Pétert ismeritek el királyotoknak! — mondta ünnepelesen a király.

A főurak megesküdtek.

István király az eskü után a püspökökhöz és az öregebb ispánokhoz fordult. Arra kérte őket, hogyha szerették őt és halóporában is emlékezni akarnak rá, álljanak bölcs tanácsaikkal a tapasztalatlan ifjú mellé, mikor majd az a trónon ül. Az ő öreg szeme eddig is rajta volt és igyekezett erényeket oltani szívébe. Kiskora óta keresztény hitben nevelkedett, a régi pogányságot nem ismeri. De nem tudni, mi lakik a fiatal szívében. Göggel és elbizakodottsággal nem csapja-e föl koronás fejét? Velence és Konstantinápoly romlott és feslett élete nem mérgezte-e meg lelkét? Vigyázzanak rá különösen a püspökök! Ne engedjék rossz útra tértetni! Ne engedjék, hogy a fényes bazilikák elhomályosuljanak, a nép a keresztény hit tiszta erkölceitől eltántorodjék, dudva nőjje be a templomok udvarát és féreg essék a családi élet ép almájába!

— Az országra vigyáztok, ha ő rá vigyáztok! — mondta a király.

A gyűlés nagy fogadkozások közt ért véget.

Az ország nagyjai szétvitték az országba a hírt, hogy István király akaratából Péter herceg lesz a király. A hír sokaknak nem tetszett. Ellenségesen gondoltak rá és rossz híreket költöttek róla. Az volt ellene a legnagyobb kifogás:

— Idegen! Magyarul se tud jól!

Az ispánok védelmezték Pétert.

— Gellért is olasz! Mégis milyen magyar!

— Ó, Gellért! — mondták az ellenkezők. — Az szent ember! Isten választotta!

A királyi palotában nagy volt a zavar. Aba Sá-

muel és felesége csatátvesztetten, haraggal hagyták el Fehérvárt. Gizella királyné könnyek közt beszélgetett Gellért püspökkel, akinek az arca komor volt. Az öreg király csak imádkozott. Ő érezte legjobban, milyen felelősséget vett magára, mikor Pétert választotta. De mit tehetett mást? Csak kettő között választhatott és úgy érezte, hogy a kisebbik rosszat választotta.

A király Pétert és a dagoresszát magához hívatta. Anya és fiú arca tündöklött a boldogságtól. Az ősz király lelkükre kötötte, hogy térdenállva imádkozzanak minden nap Isten kegyelméért. Szent félelemmel készüljenek az uralkodásra. Gőg el ne homályosítsa elméjüket. Mindenkit szeressenek és megbecsüljenek. Tudta és engedelmé nélkül semmit ne tegyenek. Igyekezzenek alázatossággal és buzgósággal megszeretetni magukat mindenkivel.

— Jézus úr erejével készülj szent feladatodra! — mondta Péternek. — Addig is rád bízom seregem vezérletét! Hogy vitézeinkkel megismertesd és megszerettesd magadat! Jól bánj velük, mert általuk tartod meg trónodat!

Péter és anyja kezet csókoltak a királynak. Hálálkodva ígértek meg mindent. Mikor visszatértek szobájukba, a dagoressza örömsikollyal ölelte át a fiát.

— Király lettél! — mondta anyai büszkeséggel.

— Barbárok királya! — szólt Péter fitymálva.

— Az Istenért! — súgta az anya. — Meghallja valaki! Légy türelemmel!

— Tíz évig élél még! — türelmetlenkedett Péter.

Nem lett igaza. A tél rövid volt. Hamar tavaszodott. A fák kibontották zöld rügyeiket. Az alvó mezők felébredtek. A pagonyban megszólaltak a madarak. Az égbe szökő magas tornyok körül visszatért gólyák kerengtek és világos felhők úszkáltak. Azután meg-

jött a nyár. Vidáman csengtek a sarlók a mezőn és felhangzott az aratók esti dala.

Közeledett Nagyboldogasszony.

A főurak és a szegények özönlöttek Fehérvárra, az országos törvéynapra. A fehérvári utcák azonban csöndesek voltak. Nem zszibongott bennük vidám sokadalom. A fehérváriak szomorúan ujságolták az idegeneknek, hogy az öreg király igen beteg. A püspökök nem jöhettek Fehérvárra. Otthon kellett az ünnepi misét mondaniok székhelyükön.

A király csakugyan nagyon beteg volt. A bazilikába nem tudott átmenni az ünnepi misére. De a palota kápolnájába átvezettette magát. Királyi díszbe öltözött és fejére tette a szent koronát. Az egész misét végig térdelte. A királyi udvar minden pillanatban attól félt, hogy összeesik és ott hal meg a kápolnában. A király azonban keményen tartotta magát. A mise felajánlásakor minden segítség nélkül fölkel helyéről és az oltár elé ment. Az oltár fölött Szűz Mária görög képe csillogott vertezüst keretben.

Ijedten nézte mindenki, mit akar a király az oltár előtt. Ő pedig levette fejéről a szent koronát és térdenállva magasra emelte.

— Boldogasszony Mária! — imádkozta hangosan. — Tekints le e szent koronára! Tekints le virágos kertedre, szép Magyarországra! Tekints le halódó öreg szolgálóra, aki rettegve néz a jövőbe elhomályosuló szemével! Népeért retteg, melyet szent fiad aklába terelt. Ragadozó farkasoktól félti, azért hozzád esedezik. Vigyázz rá, Nagyboldogasszony! Légy te a királya! Fogadd el szent koronáját! Tedd a fejedre! Ott lesz biztos helyen! Mint egykor Jehova a választott népet, válassz te is minket és köss szövetséget velünk! Legyen tied ez a szép ország, Mária országa! Testamentumban hagyom neked. Akárki

éljen földjén, szaracén, vagy zsidó, mind a te országodban lakik és a te szemed örködik fölötté! Legyen a te hűbéred az ország! Üdvözlégy, Nagyboldogasszony, Magyarország királya!

A király a szent koronát az oltárra tette.

Péter herceg megkövülve nézte a jelenetet.

Mise után az udvar visszavezette a királyt lakosztályába. Lefektették és homlokára izsóppal és ecettel nedvesített vásznakot tettek. A király lehúnyta a szemét, de ajkai mozogtak. Imádkozott. Dél tájban az öreg Kőből prépost áthozta a bazilikából az ezüstgalambot, amely az Oltáriszentséget rejtette magában. A király megáldozott és fölvette az utolsó kenetet.

Attól fogva nem szólt többet.

A városban döbrent arccal jártak az emberek. Csoportba verődve álltak a királyi palota körül és híreket vártak a betegről. A bazilikában nagy tömegek imádkoztak a király életéért.

Nagyboldogasszony napja volt anno Domini 1038.

Egyszer csak megkondult a bazilika harangja.

A harang zúgott a város fölött. Az emberek levették süvegjüket. A palota felé szaladtak, ahonnan futárok vágattak ki.

— Meghalt! — térdelt le az első koldus az utcán.

— Meghalt a király! — hangzott fel az első rémült kiáltás és a hang, mint fekete madár röppent a magasba és szállt síkokon, völgyeken, halmokon keresztül és kővé dermedtette a szíveket.

— Meghalt István király!

A virágok megborzongtak a réteken. A lovak horkanva nyargaltak a pusztákon. A madarak felriadtak és rémült darucsapatok keringtek a magasban.

— Meghalt István király! — kondult meg az esztergomi bazilika harangja.

És egymásután szólaltak meg Magyarország bazilikáinak és monostorainak harangjai. A pannonhegyi monostorból zúgva szállt a hang a Bakony felé. Felriadt rá a veszprémi Szent György-templom vasharangja. Zúgott a Mecsek fölött Pécs tornyos temploma, Pécsvárad monostora, Vác, Kalocsa, Zoborhegy bazilikája és harmadnapon gyászbaborulva sírta egész Magyarország:

— Meghalt István király!

A püspökök és országnagyok lóhalálban siettek Fehérvár felé. Csakhamar tele lett a város az ország minden részéből felvonuló tömegekkel, amelyek utolsó istenhozzádot akartak mondani a halott királynak. A gyászolók nem értek a városba. A falakon kívül a mezőkön ütötték fel színes sátraikat, melyekből egész város keletkezett.

A halott király a bazilika közepén felállított ravatalon feküdt. Homlokán a szent korona fénylett. Díszruhás mellén összekulcsolt kezében a pápa ezüstkeresztjét tartotta. A kriptáról már elvették a márványlapot és sötéten ásított a nagy oszlopok alatt a sír mélye, amelyben ott feküdt a király üres fehér márványkoporsója.

A temetés nyolcadnapra történt.

A bazilika gyertyafüstös oszlopai között ott szorongott az ország népe. A szentélyben csillogott a királyi udvar tagjainak aranyos ruhája. A királyi trón üresen állt és gyászposztóval volt takarva. A mellette levő székben Gizella királyné ült összetörve. Mögötte Péter herceg és a dagoressza az udvari emberekkel.

— Requiem! — zúgott fel a bazilikában a fekete papok kardala.

A gyászmise zord fenséggel folyt. Megrázó csendjét felcsukló sírás verte néha fel. Az igazak szívéből

tört fel a kiáltás, akik porig sujtva gyászolták a királyt, akihez fogható az egész világon sincs. Aki nem karddal, hanem kereszttel alapított országot. Aki nemzetet alkotott kóbor kis népéből és tornyos bazilikákkal rakta meg a hegyeket, ahol addig vadak tanyáztak és szilaj szelek táncoltak.

— Requiem sempiternam! — énekelte az érsek a gyázmise végén. Utána a püspökök leemelték a halott királyt ravataláról és az országnagyok segítségével leeresztették a kripta nyílásán a sírba és a márványkoporsóba fektették. Erős vitézek előhozták a nehéz márványlapot és eltakarták vele a sír száját.

— Isten veled, uram! — zokogta az öreg királyné.

— Atyám! — sikoltotta árva leánya.

— Menjünk! — mondta a dagoressza.

A királyi gyászolók néma csendben mentek haza a palotába. A püspökök és országnagyok is odavonultak, hogy a halott király örökségét átadják az utódnak.

A nagy teremben gyülekeztek.

Az arcokon aggodalom és bú.

— Ifjú király! — köszöntötte az esztergomi érsek a trónon álló Pétert. — Megesküdtünk ország-alapító szent királyunknak, hogy halála után téged fogadunk el királynak. Vedd át tehát örökségét, trónját és vele királyi hatalmát! Tűzd ki a napot, amelyen megkoronázzunk az ország királyává!

— Amikor akarjátok! — mondta Péter.

— Nem hallgatom el, hogy aggodalommal nézünk a jövőbe. A halott király örökét méltón csak csodálatos szent fia tölthette volna be, akit ő maga nevelt Jézus úr hitében jámbornak, igazságosnak, bölcsnek és irgalmasnak. A magyar szívek utána sajognak és most atyjáért vérzenek, akiben leesett

a mi fejünk koronája. Árvák lettünk atya nélkül!
Anyáink, mint özvegyek!

Gellért püspök könnyezett.

— Ne felejtsd el, ifjú király, hogy halott nagy királyunk kívánságára választottunk meg királyunknak! Sokan vannak, akik idegennek tekintenek téged, mert még a magyar szót is csak töröd. Sokan Aba Sámuel urat emlegetik, aki jóval idősebb nálad és színmagyar! Még többen a lengyel föld felé néznek, ahol az igazi Árpádok bujdokolnak. Nehéz dolgod lesz, ifjú király! Az érzelmeiben megoszlott nemzetet kell eggyé forrasztanod, hogy testvérharc vihara ne szántson végig az országon! Csak az Egyház erejével, nagy királyunk művének és példájának folytatásával, a jogok tiszteletben tartásával és dícséretes jámbor életmóddal tudod a trónt megtartani! Segítsen meg rá a mindenható Isten, ifjú király!

Néma csend fogadta az érsek szavait.

Péter aranyban és királyi hermelinben állt a trónon.

— A királyotok vagyok! — kezdte hidegen. — Esküvel fogadtatok nekem hűséget! Az esküt meg szokás tartani!

— Meg! — kiáltották többen.

— A király végső akarata szent! — folytatta Péter. — Azért ne emlegesse senki Aba rokont, se a lengyel földi bujdosókat! Aki velük mer szövetekezni és ellenem tör, arra lesujt királyi hatalmam! Gondom lesz rá, hogy seregem féken tartson mindenkit! Köszönöm jobbagyi hűségteket! Ha tanácsaitokra szükségem lesz, majd hivatlak. Most hazamehettek!

Sarkonfordult és elhagyta a termet.

A főpapok és országnagyok összenéztek. Arcukon a megdöbbenés sápadtsága és a szégyen pírja. Ilyen

hangon senki se beszélt velük még. István király és Imre herceg nyájas beszéde után mintha arculverte volna őket Péter fukar beszéde. A püspökök megrettenve látták, hogy itt is, ott is felhorkannak az országnagyok.

— Ez lesz a király?

— Ezé lesz országunk koronája?

Az esztergomi érsek csillapította őket.

— Várjunk! Bízunk Istenben!

A terem ablakából látni lehetett, amint a palota udvarán Péter király sorakoztatta vitézeit. Az országnagyok zúgva és háborogva készülődtek haza. Legtöbbje még aznap elhagyta Fehérvárt.

Este a palotában utoljára vacsorázott együtt a királyi család. Péter az asztalfőre ült és maga mellé ültette anyját. Az özvegy királyné és leánya szerényen félreültek. A vacsorát szótlanul fogyasztották el. A halott királyról senki sem beszélt. Péter a dagorezzával olaszul beszélgetett, hogy az özvegy királyné és leánya meg ne értse. Néha mosolygott és piros száját el-elhúzta. Azt mondta anyjának, hogy Konstantinápolyból elhozza néhány ifjúkori barátját. Úgyis halálra unta magát az eddigi kolostori csendben és a sok imádságban, ami az öreg király alatt szokásban volt. A virágos hajú görög leányok gödrös kis arcát is régóta nélkülözi.

— Vigyázz! — fenyegette meg az anyja kétértelmű mosollyal.

Az özvegy királyné halkán megszólalt:

— Én pedig elmegyek, Péter.

— Úgy? — nézett rá a király.

— Veszprém a királynék birtoka! Odavonulok vissza a leánnyal!

— Veszprémre nekem is szükségem lesz! — mondta Péter. — A bakonyi vadászatok idején ott akarok időzni!

— Megférünk benne ketten!

— A palota kisebbik felét elfoglalhatod, nem bánom! De veszprémi időzésem miatt az ottani birtok felének jövedelmét magamnak foglalom le. Ilyen öreg asszonynak elég lesz a másik fele is!

— És a leányom? — kérdezte a királyné szomorúan.

— Legjobb lenne, ha Edmund herceg feleségül venné és magával vinné Angolországba! Az angol vendégek úgy sem maradhatnak nálam sokáig!

— Már kérte Edmund!

— No látod! — szólt közbe a dagoressza. — Örülhet a leányod, hogy herceg veszi feleségül, nem valami ködmenes ispán, mint Ilonát! Te meg akkor haza költözhetsz Regensburgba a rokonaidhoz. Itt úgy sem marad senkid!

Az özvegy királyné és leánya könnyezve hagyták el az ebédlőtermet. Szobájukban sírva borultak egymásra. Siratták a meghalt királyt és a gyászos véget ért herceget, akikben elvesztették oltalmazóikat. Most itt állnak elhagyottan, jogaiktól, birtokaiktól megfosztva. Még jó, hogy azonnal nem számúzták őket.

— Meghalok az én jó veszprémi apácáim között! — mondta az öreg királyné és leányával együtt készülődni kezdett, hogy örökre elhagyja a fehérvári palotát, amelyben szent házassága szép emlékeit hagyja vissza. Néhány nap múlva szegényes kísérettel el is költözött Veszprémbe. Az udvar régi emberei, akik szerették őt és sajnálták távozását, az új király szívtelensége miatt nem mertek szót emelni mellette. A királynét csakhamar követték az angol hercegek is. A királyleány esküvőjét Edmund herceggel a legnagyobb egyszerűségben megtartották. Utána a három fiatal teremtés megindult Anglia felé, Gizella

királyné pedig végleg elhagyta a veszprémi királyi palotát és elvonult a veszprémvölgyi apácamonostorba.

A Bakonyban őszi szelek zúgtak.

Az emberek lehorgasztott fővel jártak. A nagy királyra gondoltak, aki itt hagyta őket. Mintha a lobogó nap örökre letűnt volna az égről, hogy soha többé ne világítson és reménytelen hideg télben dermedezzen a föld. A püspökök gondtól terhesen imádkozták sötét bazilikáikban. Ki tudja, mikor látnak újra királyt a hatalmas oszlopok? Az ispánok beültek váraikba és mogorván osztogatták parancsaikat. A vitézek, kézművesek, várszolgák hamar észrevették a változást. Kedvetlenül végezték dolgukat és felfelsőhajtottak. A földművesek sietve takarították a termést csüreikbe. Mintha attól féltek volna, hogy valaki elveszi tőlük és ők a télre kenyér nélkül maradnak. A halászok a vizek mellett üldögéltek és órákhosszat nézték a vizet. Vajjon mit néztek? A koldusok félve rótták az utakat és aggódalmasan gondoltak a jövőbe. Megszűnt az alamizsnaosztogatás a fehérvári, esztergomi, veszprémi királyi várak kapujában. Az új király mindenünnen elűzette a koldusokat.

— Mi lesz velünk? — jajgattak a kétségbeesett szegények.

— Mi lesz velünk? — kérdezte magától püspök és főember, szegény és gazdag egyaránt.

Itt-ott összeült két-három ispán. Az asztalra könyököltek és óraszám hallgattak. Sűrűn ürítgették a borral telt kupákat és nagyokat sóhajtottak. Tördelt, keserű szavak szakadtak fel a lelkekből és az elégedetlenség halkán morajlani kezdett, mint távoli tenger. Néhol lovas csapat vágatott. Egyik ispán ment a másikhoz és bizalmasan összesúgtak.

- Inkább Aba Sámuel !
- De abból harc lesz !
- Testvérharc !
- Halál !

Alig néhány hét alatt megfeketedett az ég Magyarország felett. A régi derű, öröm, boldogság eltűnt. Az emberek nem gyönyörködtek a bazilikák tornyaiban, amikre előbb oly büszkék voltak. Nem örültek a fejlődő, zsongó, zsigongó életnek. Az arcok sötétek voltak, mint azok az őszi felhők, melyek a bazilikák tornyai körül süvöltöttek.

Gellért püspök ólomszínű arccal ért haza Marosvára. Nem szólt senkihez. Némán elvonult tágas termébe. Letérdelt a nagy feszület elé, amely a rideg teremnek egyetlen ékessége volt. Imádkozott egész napon át. Mikor övéi estefelé beléptek hozzá, hogy étellel kínálják, kezével intett, hogy távozzanak és az ételt vigyék vissza. Három napon keresztül böjtölt és imádkozott. Végre kanonokjai közösen indultak hozzá, hogy vigasztalják és a vezeklés abbanahagyására bírják. A kanonokok azonban nem találták őt szobájában. Keresni kezdték. A püspöki ház kertjében találták meg előre kiszemelt sírhelyén. Gellért a sírra borult, köntösével elfödte arcát és sírt. A kanonokok megdöbbenve nézték. Nem mertek szólani hozzá. Végre felemelkedett Gellért.

- Vihar lesz ! — mondta kanonokjainak.
- Imádkozzunk, uram !
- Hallom a távoli mennydörgést !

XII.

SZÖRNYŰ orkán elviharzott.

Véresen esett a porba két egymásra rontott veréb, melyek a sas fészkébe akartak ülni. Péter és Aba Sámuel megvívták harcukat és mindketten elbuktak. A testvérharcban sír szélére került a véresre tépett fiatal ország is. Hogy nem zuhant a sírba és a német császár nem tűzhette följe az aranyos hegyű hűbérlandzsát, az azoknak a felhők fölött való, titokzatos hatalmaknak köszönhető, melyek a magyar nemzetnek hosszú életet szántak. A meghalt nagy király a felhők fölött térdenállva ostromolta az ország örök királyát.

— Neked ajánlottam az ország koronáját, Boldogasszony, Mária! Ne hagyd elveszni népedet!

Mikor a két méltatlan király zászlói elhanyaglottak, az ország urai megemlékeztek a nagy király figyelmeztetéséről, aki búcsúzó jobbkezével a lengyel földre futott Vászoly-fiúk után mutatott. A nemzet őket hívta haza, hogy a két egymás ellen harcolt király helyébe trónra ültesse a lengyel földön kereszténnyé lett három Vászoly-fiú legidősebbjét, Endrét.

— Huj! Huj! — rohant elő az erdőkből néhány táltosivadék, aki azt hitte, hogy Endre királlyal a régi pogány világ tér vissza a magyar földre. Sokan nem tudták, hogy Endre homlokát megfehérítette a keresztiség szent vize és alázatos hódolattal készül a nagy király nyomdokaiba lépni.

— Huj! Huj! — lázították a táltosivadékok a harcok alatt lelkiileg újra eldurvult, hiszékeny népet. Égő templomok, felperzselt papházak jelezték az utat, merre a feltámadt pogány zendülők haladtak. Ők voltak azok, akik az új király üdvözlésére Marosvárról érkező Gellért püspököt a budai Kelen-hegyről a Dunába taszították.

Aldott légy, Kelen-hegy! Gellért szent hegye! Piros vér festette meg kopár szikláidat. A hulló vér volt ára a pogány tűz gyors kialvásának. Endre király eltiporta a pogány lázadás zsarátnokát és Jézus úr bazilikájába tért. A sötét esztendő elmúltával újra örvendező hozsannákat zengtek István király ragyogó bazilikáinak harangjai.

Már Vászoly unokája ült a magyar trónon.

Csodálatos király, aki fejfel kimagaslott minden vitéze közül. Akiben ugyanaz a lélek öltött testet, mint az országot alapító István királyban. Aki ugyanúgy meg volt győződve, mint nagy elődje, hogy Magyarország csak a nyugati kereszténység által maradhat fenn. László volt ez a nagy és bölcs király. Nyugat lovagja, keleti pogányok, besenyők és kunok rettegett csatabárdja.

A véres tusák alatt elfelejtett István királyra úgy gondolt, mint erős ifjú hajtás az ősi törzsökre. Vad kunokkal vívott harcaiban sokszor fohászkodott hozzá, akinek fegyvere megtörte a régi pogány Kopányok szilaj erejét. Örvendezett mindig, mikor beléphetett a fehérvári bazilikába, amelynek márványköve alatt ismét háborítatlanul aludta síri álmát az első magyar király és az első magyar királyfi. Örömmel hallotta, hogy a nagy királyt ismét egyre sűrűbben emlegeti a nép és bajaiban bízó lélekkel fordul hozzá.

Nem is fordult hiába.

Az ég kegyelmek aranyesőjét hullatta a sír fölé.

Vakok a látást, siketek a hallást nyerték vissza a fehérvári sírnál. Akinek igaztalanul bűnként rótták fel, hogy Vászolyt megvakíttatta és fülébe forró ólmot öntetett, az most évtizedek mulva vakokat és siketeket gyógyít. Keze még a sírból is kinyúl.

László király szent félelemmel és boldog reménykedéssel hallgatta az egyre sűrűbben történő csodák magasztalását. Mikor aztán a legnagyobbat, egy halott gyermek feltámasztását hirdették szemtanuk, erősítették papok és püspökök, László király kijelentette:

— Akit Isten így megtisztel, azt a nemzetnek is meg kell tisztelnie!

Hiába volt udvarának kígyósziszegése, amely Vászoly megvakíttatása miatt István király emléke ellen izgatott, a király országgyűlést hívott össze 1083 augusztusára. A gyűlésen megjelentek az ország püspökei, apátjai és világi urai. Megvizsgálták a nagy halott sírjánál történt csodákat és arra a megállapodásra jutottak, hogy a csodák valóban méltóvá teszik István királyt, hogy tetemei a sírból felvétesse nek és mint az Egyház szentjeinek teteme oltárra kerüljön Imre királyfi tetemével együtt.

A nagy esemény előtt háromnapig böjtöt rendeltek el. Darócba öltözött egész Fehérvár. Mindenki böjtölt és imádkozott. A böjt harmadik napján a király a püspökökkel és a főurakkal a bazilikába ment, amely akkor már tömve volt az ország minden részéből egybegyűlt jámbor hívővel. Az ünnepélyes vecsernye után király és nemzet forró imádsággal ostromolta Istent, mutasson jelet, hogy szándékukat helyesli.

A jel nem is késett sokáig.

Ködmenes ember és asszony jött a templomba a halott király sírjához. Karjaik közt hozták régóta

szélütött fiukat. Amint a szélütött ifjú lába a sír márványlapját érintette, hirtelen dobbantott egyet. A következő pillanatban felkiáltott.

— Jézus!

A nép ámulva nézett a kiáltás felé. Megdöbbenve látta, hogy az ifjú, aki eddig támasz nélkül állni sem tudott, most gyors lábakkal fut a gyertyáktól lobogó főoltárhoz.

— Hála neked, Jézus! — emelték magasba kezüket a püspökök és mindnyájan arcraborultak.

Kis idő múlva hétéves gyermeket hoztak szülei a sírhoz. A gyermeknek hiányzottak a csontjai. Olyan puha volt teste minden része, mint a vaj. A király és a püspökök is a sírhoz mentek és megvizsgálták a szerencsétlen gyermeket. Valóban nem volt benne semmi csont. Amint pedig a fiút a sírra tették, hirtelen pattogni kezdtek tagjai, az összezugorodott inak kitágultak, a térdek, bokák megerősödtek. A gyermek felállt a sír márványán és biztos léptekkel járt rajta.

— Jézus! — kiáltotta maga László király, aki saját szemével látta a csodát és örömeiben ölébe kapta a meggyógyult gyermeket és a főoltárhoz vitte, hogy ott térdreborulva adjon hálát Istennek.

— Nincs kétség! Isten helyesli szándékunkat!

A nép oly boldog volt a két újabb csoda láttára, hogy nem bírt megválni a bazilikától. Egész éjjel ott maradt, imádkozott és virrasztott, míg csak a hajnal piros sugarai be nem ragyogtak a bazilika ablakain.

Megvirradt augusztus huszadika.

Király és nemzet ragyogó díszruhába öltözötten a bazilikába vonult. A hívek ezrei szorultak ki és az utcán ájtatoskodva várták a nagy eseményt. Az ünnepi mise után a király és kísérete a kriptához ment,

hogy a sírt felnyissák. Erős vitézek nyúltak a márványlaphoz, hogy felemeljék, de a kő a legnagyobb erőfeszítésre sem engedett. Többen a vitézek segítségére siettek. Minden hiába volt. A márványlapot nem tudták kimozdítani helyéből. László király és a főurak zavartan álltak a kriptá fölött. Ekkor a szentély felől feketeteruhás apáca tartott kitárt karral a király felé.

— Karitász! A bakonysomlyói apáca! — mutatott rá csodálkozva a veszprémi püspök.

Az apáca a király elé ért és térdreborult előtte. Két karját állhatatosan széttárva tartotta.

— Mit akarsz, leányom? — kérdezte nyájasan a király.

— Ne csak halott ellenfelednek bocsáss meg, nagy király! — szólalt meg az apáca.

— Nem értelek! — nézett rá a király.

— Vászoly nagyatyád ellenfelét akarod oltárra emeltetni! Ámulva nézi mindenki megbocsátó lelked nagyságát. De élő ellenfeled is van, ki épúgy rokonod neked, mint Vászoly volt István királynak!

A püspökök el akarták hallgattatni az apácát.

— Hadd beszéljen! — intett a király.

— Unokaöcséd, — folytatta Karitász — királyi parancsod folytán a visegrádi vár börtönében ül. Bizonyára nagy okod van rá, hogy ott zárva tartod. De azt mondom én, ki a szeretet nevét viselem, Jézus úr látó szolgálója, hogy addig nem tudjátok elmozdítani a követ István király sírjáról, míg meg nem bocsátasz élő rokonodnak és ki nem engeded a visegrádi börtönből!

— Azonnal bocsássátok szabadon Salamont! — rendelkezett a király és seregvezérét nyomban elküldte a bazilikából, hogy futárokat menesszen az üzenettel Visegrádra.

— Most emeljétek meg! — intett Karitász a vitézeknek. Azok nagy erővel megragadták a nehéz márványt és mint könnyű pelyhet emelték le a kriptáról.

— Isten csodája! — suttogták az emberek. De nem maradt sok idejük a csodálkozásra, mert a nyitott krypta mélyéből sűrűn gomolygott fel a legédesebb nárdusok kábító illata, amely csakhamar az egész bazilikát betöltötte. Olyan kimondhatatlanul kellemes volt a sírból felszálló illat, hogy mindenki mély lélekzetvétellel szívta magába és szívszorongva várta, micsoda látványnak lesz mihamar szemtánuja. A márványkoporsót vastag rudakkal kiemelték a kriptából és levették a fedelét.

— Nagy Isten! — kiáltott fel a király és a körülötte állók.

A nyitott márványkoporsóban ott feküdt a nagy király csontváza, de a jobbkeze sértetlen épségben pihent a mellén és szilárdan tartotta a pápa ezüstkeresztjét.

— A jobbkeze! — ámult el a király.

— Nem porladt el! — ujjongott fel az esztergomi érsek.

Megdöbbenve ereszkedett térdre mindenki. A templomban felrivallt az örömének. Szájról-szájra röppent a hír. Végigszállt a templomon, a bazilikából kiszorultak ajkán és néhány pillanat múlva a megrendült nép örvendve kiáltozta:

— Nem porladt el a jobbkeze!

— Megmaradt szent Jobbja, amellyel Istenhez vezette népét!

Ujjongó örvendezés közt emelték ki a márványkoporsóból a csodálatosan megmaradt Jobbot, majd a tetem többi részét is és ünnepi menetben vitték a főoltárhoz, ahol már előkészítve állt a hatalmas ezüst-

szekrény. A püspökök mély áhítattal rakták bele a szent tetemet, a Jobbot pedig külön ezüst ereklyetartóba helyezték és az egészet oltárra emelték.

— Szent István! — hirdette ki ünnepélyesen az esztergomi érsek.

— Szent István! — kiáltották a bazilikában egybegyűltek.

— Szent István! — zúgott künn a templomtéren.

Király és nemzet boldogságtól meghiúsítottan térdelt első szent királya felmagasztalt teteménél és mélyen megrendülve adott hálát Istennek, aki csodálatos épségben megtartotta a szent király áldott Jobbját.

A hálaadó ének befejezte után az esztergomi érsek magasztaló beszédet mondott.

— Látjátok, feleim, Jézus urunk nagy bizonyosságát! — mondta átszellemülten. — Ő tanubizonyosságot tett arról, hogy első szent királyunk erős keze jól kormányozta az ő népét! Ez a megdicsőített Szentjobb volt az, amely nyilegyenesen Nyugatra, Róma felé mutatott, hogy a magyar nemzet hajóját Szent Péter sziklájához kell kötni, hogy el ne süllyedjen. Ő odakötötte és ezentúl eltéphetetlenül ott is kell maradnia. Ez a Szentjobb lesujtott azokra, akik a lomha Kelet lidércfényes pogány ingoványaiba akarták visszacsalogatni a magyart. Im lássa meg ország-világ, hallgasson el a nemtelen bosszú sziszegő nyelve, mert Jézus úr megdicsőítette a Szentjobbot, amely a táltosok és bűbájosok ördögi varázsát összetörte. Ez a Szentjobb bölcs és kemény törvényeket írt, hogy a nyakas magyart Jézus úr szelíd igájába törje. Hallgasson el a puha gyengeség! Jézus úr felmagasztalta a szigorú törvényeket alkotó Szentjobbot. Ez volt az a kéz, amely kemény volt a gonoszok iránt, de irgalmas a gyengék iránt. Ez a kéz osztotta a jó-

illatú kenyereket várai kapuiban. Ez a kéz emelkedett imádságra harcok előtt, éjtszakák fojtó csendjében és harcok után a győzelem mámorában. Ez a kéz építette fel a bazilikák magas tornyait, melyek imádkozó kézként nyúlnak ég felé, hogy oltalmat esdjenek országunknak. Ez a kéz pecsételte meg a püspökségek, monostorok és vármegyék alapítóleveleit, hogy szent és erős egységbe foglalja össze a széthullani kész oldatlan kívét, a százféleképpen gondolkozó magyart. Ez a kéz emelte a szent koronát Boldogasszony Mária felé, hogy Jézus úr anyja vigyázzon reá, ha majd vész süvölt és villám cikáz fölötte. Dicsértessék Jézus úr, aki felmagasztalta nemzetünk apostolát és rendelte nekünk mindig követendő példaképül őt, a nem porladó kezű királyt!

— A nem porladó kezű királyt! — rebegte László király.

A nagy ünnepség véget ért.

A Szentjobb és az ezüstszekrény gondosan elzárva az oltáron maradt, hogy azok is közelébe juthassanak, akik a templomból kiszorultak és a szenttéavatáson nem vehettek részt.

A nép özönlött. Napokon, heteken keresztül jöttek az ájtatos zarándokok az ország minden részéből. A Szentjobb látására új és új betegek siettek Fehérvárra, hogy a csodatevő, immár felmagasztalt szent király közbenjárására gyógyulást keressenek. Vakok szemükvilágát, siketek hallásukat, bénák erejüket nyerték vissza a szent ereklyék közelében. Fel-felhangzott az örömsikoly, a hálaadás és ujjongás egyegy beteg gyógyulásakor. A meggyógyultak hetekig időztek a városban. Gyógyulásuk öröme emléköveket állítottak fel. Akik szegények voltak, nagy kőrakásokat hordtak össze, hogy a kőhalom legyen gyógyulásuk jele és emléke.

Liliomarcú özvegyasszony jött egyik napon a bazilikába. Előtte két erős szolga leplekkel letakart halottat hozott. Az özvegy egyetlen fiát. A fehérváriak futva jöttek a bazilikába, hogy lássák a történendőket. Az özvegy Szent István ezüstkoporsója mellé fektette a halott gyermeket és melléje térdelt. Kitérte mindkét kezét és imádkozni kezdett. Arca szinte világított, mint belül méccsel világított finom alabástrom-edény. A hit és a bizalom fénye lángolt benne, hogy teljesül a kérése.

A halott fiú hirtelen felült.

— Anyám! — szólalt meg üde hangon.

Felujjogott a bazilika. A hír kifutott a városba. Mindenki látni akarta a feltámadt gyermeket, akit boldog anyja sikongatva mutogatott a népnek.

— Halottat támasztott fel a Szentjobb! — hirdették az emberek szent megdöbbenéssel.

Nemsokára ismét nagy csoda történt. Gazdag, előkelő nőt, Matild asszonyt hozták szolgálói a bazilikába. Szent Mihály lován hozták, mint a halottat szokás. Az asszony halálán volt. Három éve olyan görcsök kínozták, hogy már minden ereje elveszett. A szolgák letették a Szent Mihály lovát a főoltár mellé és Matild asszony kinyújtotta aszott kezét, hogy a szent király ezüst ereklyetartóját megérintse. Azonnal érezte, hogy friss erő áramlik tagjaiba. Szíve hangosabban dobog, vére pezsegve forr. Végül örvendezve kiáltotta szolgálóinak:

— Vigyétek el a Szent Mihály lovát! A magam lábán megyek haza! Elmegyek világgá és ujjongva hirdetem mindenkinek, hogy a csodatevő Szentjobb meggyógyított!

Az ország tele volt a nagy király dicséretével.

A bazilikákban csilingeltek az aranyoltárok. Béke aranymadarai ültek a Kárpátok tetején. A kék Adriá-

nál magyar zászlók lobogtak. Király és nemzet az első szent király csodatevő Jobbjának varázsa alatt állott.

Magasra nő a fű a téres rónákon. Szelíd lovak és békés tulkok legelnek rajtuk. Nagy kincs, ha valaki jólétben él. Ha tágas mezői, délibábok tengerében hajladozó aranykalászhajók, olajjal, bőrkkel dúsan megpakott csúrei, napsütött tornácos házai, szagos gyümölcsösben játszadozó hamvas arcú gyermekei vannak. Nagy kincs, ha valaki fekete ébenfaladékban csodálatos ékszereket és drágaköveket őriz. Aranykösöntyűket, mikről halvány gyöngyök csüngnek alá, mint kis holdak. Ametiszteteket, amelyek kékek, mint a kék virág. Rubintokat, melyek olyanok, mint a vörös bor. Topázokat, melyek olyanok, mint a tigris szeme. Holdköveket, melyek a hold változása szerint változnak és elsápadnak, ha felkel a nap. Nagy kincs az, ha valakinek a kamrája tele van aranytálakkal, ezüstedényekkel, vertarany kancsókkal, serlegekkel és kupákkal és nehéz sáraranyrudakkal. Nagy kincs az, ha a templomok és monostorok tele vannak viláldzó, messze földről hozott selyem- és aranybrokát miseruhákkal, hímzett antipendiumokkal, aranykelyhekkkel, jáspisköves görbe pásztorbotokkal és gyöngygyel hintett mitrákkal. Nagy kincs az, ha valahol vastagfalú könyvtárakban száz és száz piros és kék és arany és fekete iniciálékkal ékes, aranycsattos nagy könyvek, kódexek és pergamentek őrzik a tudományokat és bölcseségeket.

De mindezeknél nagyobb kincs és Nyugat kereszténysége többre becsülte a szentek drága ereklyéit, Jézus úr választottjainak szent tetemeit, akár egy kis csontszilánkját is, amely valamikor a szentnek élő része és valósága volt. Királyok, fejedelmek, püspökök és főurak abban kerestek nemes versenyre,

melyiküknek van nagyobb szenttől fenmaradt ereklyéje. Ezekért birtokokat, drágaköveket, arany- és ezüstkincseket örömmel adtak cserébe.

Magyarország egyszerre igen gazdag lett. Olyan ereklyének jutott a birtokába, amely nemcsak azért becses, mert az első magyar embernek, az első magyar szentnek egész teteme, hanem azért, mert a Szentjobb a sértetlen épségben Isten nyilvánvaló nagy csodájaként tündökölhet mindig az ország előtt.

— Nagy öröme szívünknek ! — örvendezett László király.

— Drága kincse népünknek ! — mondogatták a püspökök.

A káptalani iskolákban szorgalmasan tanultak az oblatások és a diákok. A tágas refektóriumokban áhítatosan hallgatták a vértanúk és szentek életének csodálatos történetét. De mindegyiknek örömtől gyúlt ki az arca, mikor az iskoláskanonok István magyar király életét kezdte mondani. Ilyen szép történetet egyik szentről se hallottak. Történetet olyan királyról, akinek a keze nem porladt el.

— Sohase porlad el? — kérdezték az oblatások csillogó szemmel.

— Sohasem !

A Tizánál halászok beszélgettek ezüstös holdfényben. Volt közöttük egy, aki még látta István királyt, mikor pogány Mihály bátyja leverésére a Tizántúlon járt hadaival.

— Igazán láttad őt? — kérdezték a többiek kíváncsian.

— Láttam !

— Milyen volt?

— Szent volt !

Monostorok sötét celláiban, apácaklastromok virágos kerengőin, vidéki udvarházak tornácaiban, halá-

szok a vizek mellett, pásztorok a mezőkön és öreg bojtárok a karámok mellett mind és mindig a felmagasztalt királyról beszéltek, akinek nem porladt el a keze.

Mikor szelíden pillogni kezdtek az esti csillagok, az álmos kis gyermekek anyjuk ölébe kíváncsoltak. A tűzhely lángja pirosra festette a gyermekek arcát.

— Aludjál, virágom! — mondták a szép anyák.

— Mesélj! — nyugösködtek a gyermekek.

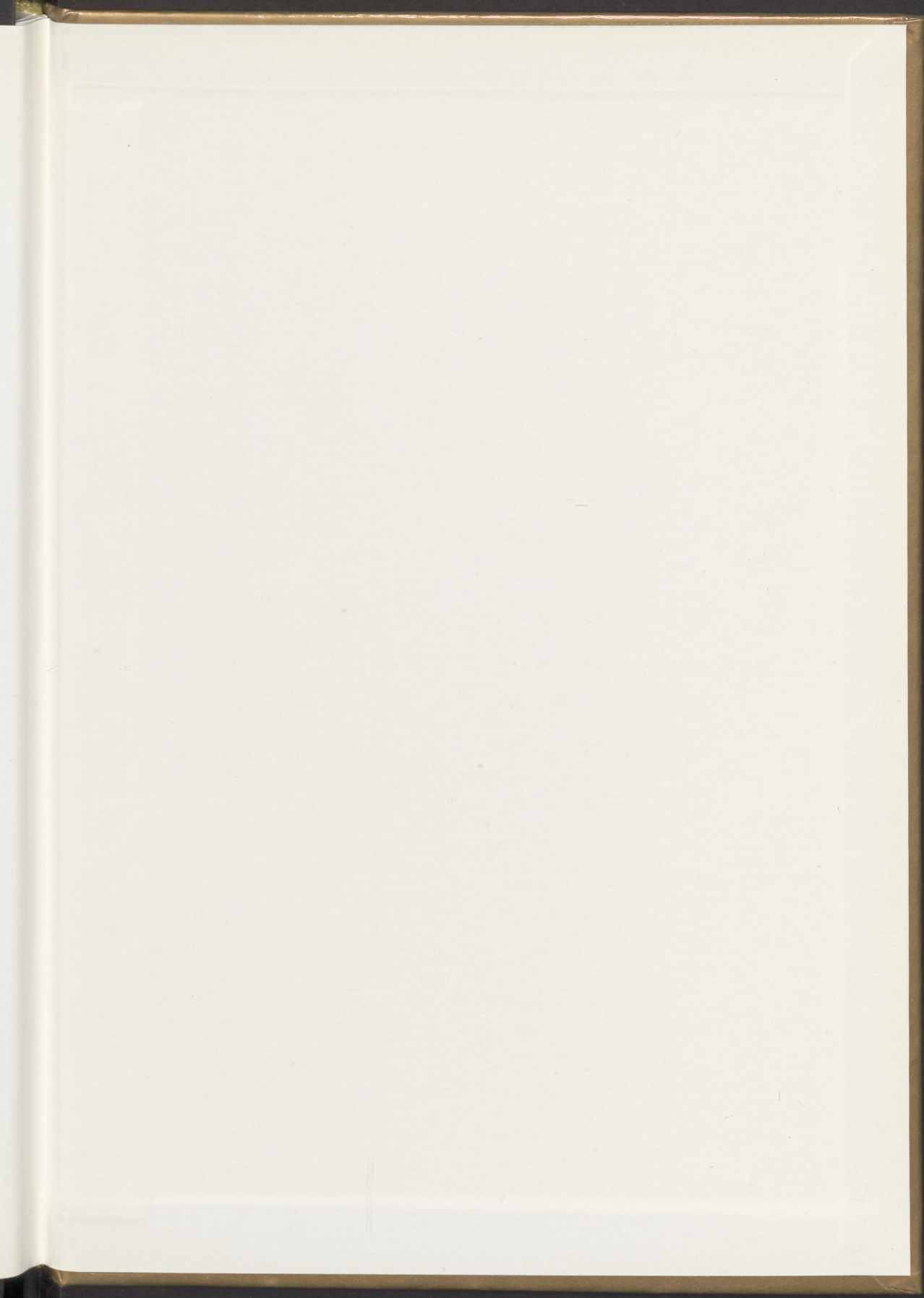
— Mit meséljek?

— A királyt! Akinek a keze nem porladt el.

4236-2

248,— Ft

AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KIADÓJA

HARSÁNYI: A MEMORIAL PRO RERUM
FZUÓK KIRÁLY